

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Disertační práce

FENOMÉN NOVÝCH CÍRKEVNÍCH Hnutí A JEJICH POSTOJ V OTÁZCE
MEZINÁBOŽENSKÝCH VZTAHŮ

Vedoucí práce: prof. Dr. Karel Skalický, Th.D.

Autor práce: Mgr. Petr Mucha

Studijní obor: Teologie

2020

Prohlašuji, že svoji disertační práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své disertační práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

15. 6. 2020

Velmi rád bych poděkoval vedoucímu práce prof. Dr. Karlu Skalickému, Th.D. za cenné rady, podněty a především za laskavé a inspirativní doprovázení během mého studia.

1 ÚVOD	11
1.1 Specifikace tématu a výzkumné otázky	12
1.2 Členění práce	14
2 PŘEHLED LITERATURY	17
2.1 Hnutí a mezináboženská tematika	17
2.2 Odborná reflexe nových hnutí	18
2.3 Hlavní zdroje a autoři	20
3 METODICKÉ POZNÁMKY	26
3.1 Metodické přístupy a zdroje poznatků	26
3.1.1 Metody výzkumu a interpretace	27
3.1.2 Terénní studium	28
3.1.3 Studium pramenů	30
3.2 Postup řešení projektu	31
3.3 Přehled studia v terénu	32
3.3.1 Výběr zkoumaných subjektů	33
3.3.2 Příklady studijních akcí	34
3.3.3 Tři speciální studie	36
4 FENOMÉN NOVÝCH CÍRKEVNÍCH HNUTÍ	40
4.1 Význam jevu	41
4.1.1 Vliv uvnitř církve	42
4.1.2 Působnost vně církve	45
4.2 Terminologické vymezení a definice	47
4.3 Spirituálně-teologické charakteristiky	50
4.3.1 Charisma jako centrální aspekt	51
4.3.2 Spiritualita a její paradigma	53
4.4 Ekleziologické reflexe	55
4.4.1 Charismatická dimenze	56
4.4.2 Laický charakter	58
4.4.3 Prorocký aspekt	60
4.4.4 Institucionální specifika	62
4.4.5 Pastorační akcenty	63
4.4.6 Dnešní kontext	65
4.5 Sociologické poznámky	66
4.5.1 Společenské změny	67
4.5.2 Hnutí jako reakce	68
4.6 Historické souvislosti	70
4.6.1 Hnutí a dějinné přelomy	71
4.6.2 Nejstarší období	73
4.6.3 Příklady z novověku	74
4.6.4 Dvacáté století a koncil	76
4.6.5 Šedesátá léta	80
4.6.6 Současné perspektivy	82
4.7 Institucionální a kanonické aspekty	84
4.7.1 Proces institucionalizace	84
4.7.2 Kanonické poznámky	85

4.8 Fenomén nových komunit	87
4.8.1 Hlavní charakteristiky	88
4.8.2 Francouzské souvislosti	89
4.9 Kritické reflexe	91
4.9.1 Perspektiva papežů	92
4.9.2 Riziko elitářství	94
4.9.3 Institucionální neukotvenost	96
4.9.4 Problém kléru a klerikalizace	97
4.9.5 Extrémy a sektářské tendence	99
4.9.6 Sociální rizika a zneužívání	101
5 MEZINÁBOŽENSKÁ PROBLEMATIKA	102
5.1 Souvislosti a teologické pozadí	102
5.2 Typologie mezináboženských vztahů	105
5.2.1 Exklusivismus	105
5.2.2 Inklusivismus	106
5.2.3 Pluralismus	106
5.3 Mezináboženský dialog	107
5.3.1 Pojem dialogu	108
5.3.2 Formy dialogu	109
5.4 Nová hnutí a mezináboženská problematika	110
5.4.5 Klíčové otázky této práce	111
5.4.6 Hlavní teze	112
5.4.7 Několik příkladů pro ilustraci	116
6 KLASIFIKACE NOVÝCH CÍRKEVNÍCH HNUTÍ	119
6.1 Klasifikace a její kritéria	119
6.2 Schéma tří náboženských aspektů	120
6.3 Klasifikace podle paradigmatu spirituality	123
7 TYPOLOGIE NOVÝCH CÍRKEVNÍCH HNUTÍ	125
7.1 Hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření	126
7.1.1 Neokatechumenátní cesta	126
7.1.2 Světlo-Život	127
7.1.3 Cursillo	128
7.1.4 Manželská setkání	128
7.2 Hnutí charismatického původu	129
7.2.1 Katolická charismatická obnova	130
7.2.2 Emmanuel	132
7.2.3 Chemin Neuf	133
7.2.4 Komunita Blahoslavenství	133
7.3 Sociálně orientovaná hnutí	134
7.3.1 Fokoláre	135
7.3.2 Hnutí za lepší svět	136
7.3.3 Sant'Egidio	136
7.3.4 Archa	137
7.3.5 Comunion e Liberazione	138
7.4 Monasticko-kontemplativní hnutí	139
7.4.1 Světové společenství pro křesťanskou meditaci	140
7.4.2 Taizé	140
7.4.3 Mnišská bratrstva Jeruzalém	141
7.4.4 Mnišská rodina Betléma	142
7.4.5 Komunita svatého Jana	142

7.5 Hnutí nábožensko-tradičního zaměření	143
7.5.1 Fatimský apoštolát	144
7.5.2 Mariánské kněžské hnutí	145
7.5.3 Mariina legie	145
7.5.4 Schönstattské hnutí	145
7.5.5 Opus Dei	146
8 SPECIÁLNÍ STUDIE	148
8.1 Hnutí fokoláre	149
8.1.1 Úvod a charakteristika	150
8.1.2 Vznik a kořeny hnutí.....	150
8.1.3 Spiritualita a zaměření	152
8.1.4 Institucionální aspekty a činnost.....	154
8.1.5 Mezináboženské vztahy	157
8.1.6 Shrnutí.....	163
8.2 Světové společenství pro křesťanskou meditaci	167
8.2.1 Úvod a charakteristika	168
8.2.2 Vznik a kořeny hnutí.....	169
8.2.3 Zaměření a spiritualita	171
8.2.4 Institucionální aspekty a činnost.....	175
8.2.5 Mezináboženský rozměr hnutí.....	177
8.2.6 Shrnutí.....	183
8.3 Hnutí katolické charismatické obnovy	185
8.3.1 Úvod a charakteristika	186
8.3.2 Vznik a kořeny hnutí.....	187
8.3.3 Spiritualita a zaměření	191
8.3.4 Institucionální aspekty a činnost.....	193
8.3.5 Postoj k mezináboženské problematice	195
8.3.6 Vztah k judaismu a ekumenismus	197
8.3.7 Shrnutí.....	199
8.4 Krátké shrnutí studií.....	202
9 ZÁVĚR	203
9.1 Téma a cíl disertační práce.....	203
9.2 Postup řešení projektu	203
9.3 Shrnutí hlavních výsledků.....	206
9.4 Zhodnocení a směry dalšího bádání.....	209
10 SEZNAM LITERATURY	212
11 ABSTRAKT	225
12 ENGLISH ABSTRACT.....	226

1 ÚVOD

Oranžové hábity buddhistických mnichů okamžitě poutají návštěvníkovu pozornost. V sále katolického exercičního centra, v otevřené a přátelské atmosféře, sedí asi dvacet buddhistických mnichů při společné tiché meditaci s třicetičlennou skupinou křesťanských věřících. Po meditační části program setkání pokračuje ve formě společné diskuse, výměny zkušeností a pokojné duchovní rozmluvy. Setkání je charakteristické atmosférou otevřenosti a výměnou myšlenek v duchu dialogu a vzájemné úcty.

Na jiném místě, jen několik týdnů poté, několik skupin křesťanských věřících pečlivě strhává ve městě vylepené plakáty zvoucí veřejnost na setkání s významným indickým učitelem meditace. Stejně skupiny věřících pak přicházejí na ohlášenou meditaci s tímto indickým duchovním vůdcem, aby se tam horlivě modlily „proti duchu východních náboženství a jejich vlivu“ a rozdávaly letáčky odrazující návštěvníky od participace na východních formách meditace.

Tyto dvě autorovy zkušenosti, charakteristické velmi rozdílnou atmosférou, výstižně ilustrují paradoxy a protiklady současné náboženské scény, jejímž výrazným rysem je náboženská pluralita a rozmanitost. Na mnoha místech dnešního globalizovaného světa můžeme být svědky dialogu a plodné spolupráce stoupenců různých světových náboženství, stejně tak ovšem můžeme pozorovat případy konfrontace a střetu mezi skupinami a věřícími rozdílných náboženských tradic.¹

Ambivalence uvedených příkladů plně charakterizuje i rozmanitost postojů uvnitř katolické církve. Obě výše popsané události se totiž odehrály v kontextu tzv. nových církevních hnutí, která reprezentují současné křesťanské duchovní proudy. Jejich kořeny spadají především do druhé poloviny dvacátého století a jejich vliv uvnitř katolické církve neustále narůstá.² Právě v prostředí těchto hnutí dochází ke zřetelné diferenciaci postojů vůči mimokřesťanským náboženstvím a vytváří se celé spektrum mezináboženských postojů, od aktivního zájmu a dialogu, přes respekt a toleranci, až po nedůvěru a otevřený antagonismus.

¹ Situace v dnešní globalizované společnosti v mnohém připomíná období rané existence církve v prostředí náboženské a kulturní plurality pozdní římské civilizace. Srov. BERGER, Peter L. *Vzdálená sláva: Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno: Barrister&Principal, Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 69.

² Srov. CUNNINGHAM, Lawrence S. *An Introduction to Catholicism*. New York: Cambridge University Press, 2009, s. 215.

Zkušenost s takto výraznou růzností křesťanských postojů vůči věřícím jiných náboženství přivedla autora této práce k zájmu o studium mezináboženské problematiky a tématu dialogu mezi náboženskými tradicemi. Zároveň podnítila konkrétní otázku, proč ve vztahu k jiným náboženstvím nová církevní hnutí zastávají tak odlišná stanoviska. Vzhledem k tomu, že tato problematika dosud zůstávala spíše na okraji odborného zájmu,³ otevřel se zde prostor k bádání v rámci disertačního projektu.

1.1 Specifikace tématu a výzkumné otázky

Od poloviny dvacátého století, zejména v kontextu pokoncilní teologické reflexe, se v církvi⁴ rozvíjejí mimo jiné dva teologicky a sociologicky zajímavé jevy. Prvním z nich je proměňující se vztah církve k jiným náboženstvím, tematizovaný zejména rozvíjející se teologií světových náboženství⁵ a zároveň praxí mezináboženského dialogu, který v posledních desetiletích prodělal zajímavý vývoj. Druhým jevem je pak rozmach nových církevních hnutí, která obohacují současnou církev především od druhé poloviny minulého století a která reprezentují rozmanité podoby implementace křesťanské spirituality do dnešní doby. Oba tyto jevy představují obsáhlou a svěbytnou odbornou problematiku, které se již věnuje celá řada teologických a sociologických publikací a které si pozornost nesporně zaslouží.

Postoj církve k mimokřesťanským náboženstvím prošel v posledních padesáti letech výraznou proměnou. Současná teologie, iniciovaná Druhým vatikánským koncilem, akcentovala v této oblasti dialogický přístup, což se na mnoha úrovních života církve projevuje rozvojem rozmanitých forem mezináboženské výměny a dialogu. Tento trend je zesilován procesem globalizace, který vytváří prostředí nevyhnutelné interakce kultur a náboženství, jež doposud existovaly spíše paralelně a odděleně. Naléhavost dialogu mezi náboženstvími sílí i s nárůstem náboženského extremismu a s posilujícím vlivem náboženství ve světě politiky.⁶ Církev v tomto smyslu prodělává bezprecedentní vývoj a mezináboženské vztahy se stále více odrážejí

³ Jak ukazuje rešerše odborné literatury uvedená v druhé kapitole této práce.

⁴ Tato práce se věnuje především novým hnutím spjatým s římskokatolickou církví. Obecnější pojem „církve“ je zde proto používán primárně v tomto smyslu.

⁵ Jedním z průkopníků tohoto oboru byl český teolog Vladimír Boublík. Např. BOUBLÍK, Vladimír. *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

⁶ Více BERGER, Peter L., ed. *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids: W. B. Eerdmans Publishing, 1999.

v jejích aktivitách i teologické reflexi, přičemž pozornosti se jim dostává i v oficiálních církevních dokumentech.⁷

Fenomén nových církevních hnutí představuje relativně mladou tvář církve, která se začala formovat až v průběhu dvacátého století. Proces jejich vzniku a vývoje v posledním století připomíná předchozí období zrodu různých duchovních hnutí a řeholních řádů v církevní minulosti, jako například mnišských hnutí raného středověku, mendikantských řádů vrcholného středověku, nebo novověkých kongregací. Jejich rozmach v posledních desetiletích je patrný nejen na rostoucím počtu stoupenců, ale i v posilování vlivu uvnitř církve. Stále více se totiž prosazují v pastoraci, v institucionálních strukturách i v ideovém směřování církve, přičemž tím roste jejich vliv na její současnou podobu i na její postoje k aktuálním tématům. Stejně tak je tomu i v České republice, kde nová církevní hnutí sehrála významnou roli v neoficiálních strukturách církve již před listopadem 1989 a později se celá řada představitelů církve rekrutovala z jejich řad.⁸ Dnes tato hnutí představují aktivní součást místní církve a podobně jako v mnoha dalších zemích, jejich vliv spíše sílí.

Ačkoliv odborné studium obou výše uvedených jevů probíhá již delší dobu, dosavadní reflexe se jim doposud věnovala odděleně, aniž by sledovala jejich vztah, propojení a vzájemnou podmíněnost.⁹ Na pomezí obou fenoménů se tudíž otevírá prostor pro další bádání, k jehož vyplnění chce přispět tato disertační práce. Ta si klade za cíl podrobit teologické analýze vztah obou fenoménů a položit si následující **výzkumné otázky**: Jakým způsobem se nová církevní hnutí staví k mezináboženské tematice a k dialogu s jinými náboženstvími? Nakolik se v tom jednotlivá hnutí mezi sebou liší? A jaké faktory determinují postoje nových církevních hnutí k jiným náboženstvím především?

Cílem disertační práce je tedy vyplnit mezeru v dosavadním studiu nových církevních hnutí a zkoumat zákonitosti jejich vztahu k mezináboženské problematice. Originalita a přínos práce spočívá především v jejím specifickém přístupu k fenoménu

⁷ Srov. FITZGERALD, Michael L., BORELLI, John, ed. *Interfaith Dialogue: A Catholic View*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2006.

⁸ Mezi jinými například olomoucký arcibiskup Jan Graubner a bývalý pražský arcibiskup kardinál Miloslav Vlk, nebo současný českobudějovický biskup Vlastimil Kročil. Podrobněji se tématu věnuje poznámka v kapitole 4.

⁹ V odborných pracích se propojení těchto dvou témat částečně dotkl například Paul Numrich nebo Scott Appleby, když komentovali mezináboženský postoj konkrétních církevních hnutí, nicméně vždy jen na okraj jiného tématu a bez patřičného zaměření. Srov. NUMRICH, Paul D. *The Faith Next Door: American Christians and Their New Religious Neighbors*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 104-116; APPLEBY, Scott R. *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*. New York: Rowman & Littlefield, 2000, s. 157-158.

nových církevních hnutí – v přístupu z mezináboženské perspektivy – což představuje doposud nezkoumané téma. Zároveň v tak širokém tématu, jež nová hnutí nesporně představují, umožňuje tento přístup zaměřit badatelskou pozornost konkrétním, úzce vymezeným směrem. Jinými slovy, tato studie si klade za cíl zkoumat nová církevní hnutí v jejich potenciálu k mezináboženským vztahům a dialogu, a zjišťovat faktory, které na to mají hlavní vliv. Chce tím nejen přispět k dalšímu poznání fenoménu nových hnutí, ale zároveň rozšířit pohled na vztah církve k mezináboženské problematice, kde nová hnutí získávají stále silnější slovo.

1.2 Členění práce

K dosažení výše uvedených cílů disertačního projektu je potřeba vhodně zvolit strategii, metodické přístupy, výzkumné kroky a zdroje poznatků. Následující část představuje stručný přehled celého badatelského projektu a prezentuje strukturu a metodiku práce, výzkumné kroky, stejně jako náčrt jejich hlavních částí a kapitol.

První kapitola, **Úvod**, představuje a vymezuje hlavní téma, specifikuje badatelské zaměření práce a stanovuje hlavní výzkumné otázky, což je první a nezbytný krok při řešení disertačního projektu. Ve druhé části prezentuje strukturu celé práce, nastiňuje přehled hlavních kroků i jednotlivých částí projektu.

Druhá kapitola, **Přehled literatury**, vkládá zkoumané téma do kontextu dosavadního bádání a na přehledu odborné literatury mapuje dosavadní znalosti tématu. Rešerše odborné literatury byla realizována ve dvou etapách. Nejdříve na počátku disertačního výzkumu, s cílem zmapovat dosavadní znalosti problematiky a adekvátně přizpůsobit parametry a cíle disertační práce. Z této rešeršní fáze je zřejmé, že v dosavadní odborné literatuře nebyla hlavní otázka této práce prozatím uspokojivě řešena. Z odborných zdrojů na téma nových církevních hnutí je však možné čerpat řadu cenných poznatků, které doplňují vlastní autorův terénní výzkum. Druhá rešeršní etapa probíhala v průběhu samotného bádání, s cílem monitorovat nové publikace a sledovat specifické výzkumné cíle, které vyvstaly během řešení projektu. Přehled literatury v této kapitole zahrnuje odkazy na dostupné teologické práce i na relevantní literaturu z příbuzných oborů.

Třetí kapitola, **Metodické poznámky**, přibližuje metodické přístupy užitečné pro řešení výzkumného záměru této práce, stejně jako výběr vhodných hnutí ke studiu. Pro vytvoření solidního základu a souboru poznatků bylo vedle využití publikované literatury potřeba podrobit vybraná hnutí vlastnímu zkoumání v terénu, jehož metodické

přístupy jsou popsány v této kapitole, včetně konkrétních příkladů studijních akcí. Výzkum navazuje na autorovu zkušenost s novými hnutími z jeho předchozí akademické a pastorační praxe a je postaven na neformálních metodách pozorování, rozhovorů a studia pramenů dvaceti tří hnutí v období více než deseti let. Vedle deskripce fenomenologického a hermeneutického metodického rámce, použitého pro zpracování poznatků, kapitola nabízí i přehled nejdůležitějších výzkumných kroků a etap.

Čtvrtá kapitola, **Fenomén nových církevních hnutí**, předkládá multidisciplinárně pojatou analýzu nových církevních hnutí. Ta sleduje vytvoření solidního odborného rámce pro komplexní uchopení sledovaného jevu, nezbytného k dalšímu řešení disertační otázky. Pro identifikaci faktorů, majících vliv na mezináboženské postoje hnutí, je zejména potřeba zkoumat jejich hodnotová východiska, specifické charisma a spiritualitu. Tato kapitola proto kromě obecných charakteristik nových hnutí a jejich terminologického a definičního vymezení, obsahuje především spirituálně-teologické a eklesiologické analýzy, doplněné zasazením fenoménu do historických a sociologických souvislostí. V jednotlivých částech se hlavní pozornost věnuje především těm aspektům, které mají relevanci k hlavní otázce této práce. Nechybí ani přehled hlavních kritických poznámek na adresu zkoumaného jevu.

Pátá kapitola, **Problematika vztahu k jiným náboženstvím**, sleduje teologický pohled na mezináboženskou tematiku po Druhém vatikánském koncilu. Přispívá k řešení hlavní disertační otázky tím, že vytváří potřebný nástin mezináboženské problematiky, s cílem jejího dalšího propojení s tématem nových církevních hnutí. Hlavní principy a typologie mezináboženských vztahů využité v této části vycházejí především z dokumentu Mezinárodní teologické komise *Křesťanství a ostatní náboženství*. Kapitola nejdříve zasazuje téma mezináboženských vztahů a dialogu do širšího teologického rámce a poté se věnuje postojům nových hnutí v této otázce, včetně hlavních determinujících faktorů. Následně je v této části formulována hlavní disertační teze, která je pak interpretována a prezentována na konkrétních příkladech nových hnutí.

Kapitola šestá, **Klasifikace nových církevních hnutí**, si klade za cíl vytvoření relevantního systému klasifikace nových církevních hnutí, který zohledňuje zjištěné souvislosti v předchozí kapitole ohledně vztahu mezi paradigmatem spirituality hnutí a

jejich postojem v mezináboženských otázkách. Kapitola nabízí systém kategorií vycházejících z charakteristických znaků spiritualit hnutí a k jejich snadnější identifikaci používá schéma tří náboženských aspektů, odpovídajících různým kristologickým obrazům. Vzniklé kategorie pak reflektují potenciál nových církevních hnutí k mezináboženským vztahům a dialogu.

Sedmá kapitola, **Typologie nových církevních hnutí**, představuje přehlednou komplexní typologii nových církevních hnutí, vytvořenou na základě klasifikačního přístupu rozebraného v předchozí kapitole. Typologie vycházející z paradigmatu spirituality hnutí patří mezi nejdůležitější výsledky této disertační práce a doplňuje dosud publikované typologie o komplexnější a ucelenější systém. Dílčí podkapitoly prezentují jednotlivé typy hnutí s popisem hlavních charakteristik, doplněný o přehled konkrétních příkladů, včetně jejich krátkých profilů. Typologie obsahuje následující kategorie: hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření, hnutí charismatického původu, hnutí sociálně orientovaná, hnutí monasticko-kontemplativní a hnutí nábožensko-tradičního zaměření. Každá z uvedených kategorií vykazuje tendenci k jinému postoji v mezináboženské problematice a mezináboženský potenciál hnutí lze tudíž odhadnout podle jejich zařazení v typologii.

Osmá kapitola, **Speciální studie**, reprezentuje poslední část této práce a má charakter podrobnějších studií tří reprezentativních hnutí vybraných na základě vytvořené typologie předchozí kapitole. Jedná se o Hnutí fokoláre, Světové společenství pro křesťanskou meditaci a Katolickou charismatickou obnovu. Cílem studií je ilustrovat na konkrétních příkladech relevanci disertační teze ohledně souvislosti mezi spiritualitou hnutí a potenciálem k mezináboženským vztahům. Každá tvoří samostatnou podkapitulu a má podobu blízkou případovým studiím. Obsahuje hlavní charakteristiky hnutí, dále teologickou analýzu klíčových aspektů spirituality včetně jejich souvislosti s mezináboženskými postoji, a nechybí ani konkrétní příklady případných aktivit v této oblasti.

Závěrečná devátá kapitola, **Závěr**, stručně shrnuje a hodnotí nejdůležitější výsledky této disertační práce a nabízí podněty k dalšímu bádání v této tematické oblasti.

2 PŘEHLED LITERATURY

Na počátku řešení disertačního projektu bylo potřeba zjistit, nakolik byla zvolenému tématu věnována odborná pozornost a zda byly případné výsledky publikovány. Provedená rešerše odborné literatury ukázala, že systematické reflexi vztahu nových církevních hnutí k mezináboženské tematice se dosud nikdo dostatečně nevěnoval. Existující teologické a religionistické práce se tomuto tématu věnují spíše okrajově. Zmiňují například některé dílčí příklady či aktivity tohoto druhu v rámci jiného studovaného tématu, avšak bez větší pozornosti a hlubšího rozboru.

2.1 Hnutí a mezináboženská tematika

Paul Numrich se tak například zmiňuje o hnutí fokoláre ve své monografii, která se věnuje vztahu křesťanských věřících ke stoupencům jiných náboženství v rámci proměňující se multináboženské společnosti ve Spojených státech po teroristických útocích 11. září 2001. V kapitole *Unity in Spirituality: The Focolare Movement* uvádí vedle stručné charakteristiky hnutí i výčet mezináboženských aktivit uskutečněných ve spolupráci s American Society of Muslims.¹⁰ Jde však jen o jeden příklad v rámci rozsáhlejší monografie, věnované širšímu tématu. Podobně téma zmiňuje encyklopedická práce *African American Religious Cultures*,¹¹ věnovaná popisu různých charakteristik religiozity Afroameričanů. V rámci kapitoly o American Muslim Mission je popis konkrétních setkání zástupců hnutí Fokoláre s muslimy v americkém Harlemu, včetně účasti delegace imámů na sympoziu pořádaném tímto hnutím.

Italský autor **Giuliano Zatti**, který se dlouhodobě věnuje dialogu křesťanství s islámem, ve své kapitole uvnitř sborníku *Chiesa e islam in Italia: Esperienze e prospettive di dialogo* zmiňuje dialogickou iniciativu komunity Sant'Egidio, inspirovanou mezináboženským setkáním v Assisi v roce 1986¹² a Scott Appleby ve své publikaci *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation* dává otevřenost této komunity pro mezináboženský dialog do souvislosti s jejím úspěšným angažmá v mezinárodní mediační službě a mírových misích.¹³ Přímou se perspektivě

¹⁰ Srov. NUMRICH, Paul D. *The Faith Next Door: American Christians and Their New Religious Neighbors*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 104-116.

¹¹ Srov. PINN, Anthony B., ed. *African American Religious Cultures*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009, s. 85.

¹² Srov. GUIXOT, Áyuso, PACINI Andrea, ed. *Chiesa e Islam in Italia: Esperienze e prospettive di dialogo*. Milano: Paoline, 2008, s. 157.

¹³ Srov. APPLEBY, Scott R. *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*. New York: Rowman & Littlefield, 2000, s. 157-158.

mezináboženských vztahů v kontextu konkrétních církevních hnutí věnuje pouze **Roberto Catalano** v kapitole *The Role of Ecclesial Movements in the Implementation of Nostra Aetate* v rámci sborníku studujícího fenomén mezináboženského dialogu v pokoncilní církvi.¹⁴ Obdobně jako předchozí autoři sleduje nicméně pouze vybraná hnutí a několik příkladů jejich mezináboženských iniciativ a nepouští se do systematictějšího zkoumání tématu.

Podobných odkazů na studované téma existuje v odborné literatuře celá řada, ale chybí prozatím jeho detailnější zpracování a hlubší analýza. Většina autorů se omezuje pouze na popis konkrétních příkladů hnutí a jejich dílčích aktivit v oblasti mezináboženského dialogu, ale děje se tak zpravidla na okraj šířeji zaměřených prací. V této otázce se tudíž ukázal prostor pro další bádání. Nabídla se příležitost ke komplexnější analýze vztahu mezi fenoménem nových hnutí a problematikou náboženské plurality. Právě tímto směrem směřuje tato disertační práce a snaží alespoň částečně vyplnit mezeru v dosavadním bádání tím, že podrobí hlubšímu zkoumání zákonitosti postoje nových hnutí k mezináboženské tematice.

2.2 Odborná reflexe nových hnutí

Pro řešení takto koncipované práce bylo potřeba prozkoumat dosavadní vědecké zpracování nových církevních hnutí jako takových. Pro řešení hlavního disertačního tématu bylo totiž nezbytné dostatečné uchopení jevu v jeho širších souvislostech a teprve potom se zaměřit na analýzu zvolené problematiky. V další rešerši byla proto mapována odborná literatura zkoumající **sociologické, historické, eklesiologické a doktrinální** charakteristiky nových hnutí, případně jejich institucionálně-kanonické zakotvení v církvi. Ačkoliv výsledky rešerše naznačují, že dosavadní odborné zpracování těchto hnutí zatím neodpovídá jejich rozsahu a významu v církvi, existuje již řada zajímavých prací, z nichž je možno čerpat a na které je možné navázat.

Předtím, než se budeme věnovat přehledu relevantní teologické literatury, je vhodné zmínit, jaké možnosti v této oblasti nabízejí obory teologii blízké, především **sociologie náboženství**. Ta již dlouho a podrobně zpracovává fenomén nových náboženských hnutí existujících mimo etablované křesťanské církve. Naproti tomu hnutí uvnitř tradičních křesťanských církví si dosud všimala spíše jen okrajově, v rámci

¹⁴ Srov. CATALANO, Roberto. „The Role of Ecclesial Movements in the Implementation of Nostra Aetate.“ In LATINOVIĆ, Vladimir, MANNION, Gerard, WELLE, Jason, ed. *Catholicism Engaging Other Faiths: Vatican II and its Impact*. New York: Palgrave Macmillan, 2019, s. 79-97.

jiného tématu.¹⁵ Zatímco k problematice nových náboženských hnutí byly publikovány rozsáhlé sociologické práce a sborníky,¹⁶ hnutí vyskytující se uvnitř křesťanství, zejména pak v katolické církvi, zůstávají i přes významnost tohoto jevu prozatím mimo hlavní pozornost. V sociologické literatuře tak například doposud chybí relevantní definice a klasifikace církevních hnutí, dosavadní pokusy jsou spíše ojedinělé a postrádají systematický charakter.

Při teologickém zkoumání nových církevních hnutí je nicméně vhodné přihlížet k některým metodám a teoriím, které sociologie náboženství uplatňuje při svém výzkumu fenoménů náboženských hnutí a nové religiozity. Mezi práce takto užitečné patří například monografie Petera Clarka *New Religions in Global Perspective*.¹⁷ Jeho analýzy a sociologické úvahy ohledně nových náboženských hnutí jsou podnětné i pro studium hnutí církevních. Podobně může posloužit starší sborník *The New Religious Consciousness*,¹⁸ který navíc obsahuje užitečnou kapitolu o hnutí charismatické obnovy. Metodicky inspirativní je i publikace *Understanding New Religious Movements* od Johna Saliby¹⁹ a sborník *Teaching New Religious Movements*, který editoval David Bromley.²⁰

I když systematictější teologická reflexe církevních hnutí začala poměrně nedávno, v oblasti jejich zpracování je na tom **teologická literatura** o poznání lépe, než ta sociologická. V období posledních třiceti let byla publikována řada prací reflektujících nová hnutí z různých teologických perspektiv, nejčastěji z pohledu eklesiologie, praktické teologie a kanonického práva. Pro tuto disertační práci představují, vedle výsledků vlastního pozorování a terénního výzkumu, cenný zdroj poznatků, zejména pak pro hodnocení významu sledovaných hnutí v kontextu církevních dějin i současnosti. Většina relevantní teologické literatury k tématu byla publikována v angličtině, italštině a němčině, přičemž ve francouzské teologické

¹⁵ Například francouzský sociolog a politolog Gilles Kepel se věnuje hnutí *Comunione e Liberazione* ve své monografii zaměřené na návrat náboženství do současné sféry politiky a veřejného života. Více KEPEL, Gilles. *The Revenge of God: The Resurgence of Islam, Christianity, and Judaism in the Modern World*. Pennsylvania State University Press, 1994, s. 61-79.

¹⁶ Mezi ty aktuálnější patří např. LEWIS, James R., ed. *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. New York: Oxford University Press, 2004. Včetně jeho druhého svazku publikovaného v roce 2016.

¹⁷ CLARKE, Peter B. *New Religions in Global Perspective: A Study of Religious Change in the Modern World*. New York: Routledge, 2006.

¹⁸ GLOCK, Charles Y., BELLAH, Robert N., ed. *The New Religious Consciousness*. Berkeley: University of California Press, 1992.

¹⁹ SALIBA, John A. *Understanding New Religious Movements*. Walnut Creek: Altamira Press, 2003.

²⁰ BROMLEY, David G., ed. *Teaching New Religious Movements*. New York: Oxford University Press, 2007.

literatuře je pak pozornost věnována zejména fenoménu tzv. nových komunit, který je pro země francouzského jazykového okruhu nejcharakterističtější. Následující přehled si neklade za cíl představit vyčerpávající seznam odborné literatury k tématu, nýbrž poukázat na hlavní autory a práce, zejména ty nejužitečnější z hlediska zaměření této disertace.

2.3 Hlavní zdroje a autoři

Asi nejkompexnější pohled na fenomén nových církevních hnutí v dnešní době nabízí italský teolog a církevní historik **Massimo Faggioli**, v současnosti působící na Villanova University ve Spojených státech. Známy spíše jako expert a interpretátor Druhého vatikánského koncilu, Faggioli v tomto kontextu reflektuje řadu fenoménů současné církve, včetně církevních hnutí. Ve své systematické práci *Sorting Out Catholicism: A Brief History of the New Ecclesial Movements*²¹ věnuje například pozornost jejich historickému zařazení a v později vydané monografii *The Rising Laity: Ecclesial Movements since Vatican II*²² navazuje eklesiologickou analýzou tohoto jevu. Faggioli si ve svých textech všímá především souvislostí mezi novými církevními hnutími a pokoncilním vývojem. Kromě toho zkoumá percepci tohoto jevu z perspektivy několika posledních papežů a v rámci dnešní církve. Coby historik navíc zajímavě kontextualizuje fenomén hnutí do společenských procesů a událostí šedesátých let minulého století. Určitým nedostatkem zmíněných prací je přílišný důraz na italské prostředí a nová hnutí s ním spojená. Řadu významných hnutí, která však nejsou dostatečně zastoupena v italské církvi, autor téměř nereflektuje. Historické zařazení navíc nejde mimo rámec minulého století a chybí tak dlouhodobější pohled na zařazení fenoménu do dějin církve.

Jiný pokus o komplexní teologické uchopení tohoto fenoménu již dříve nabídl spirituální teolog na Gregoriánské univerzitě **Bruno Secondin**.²³ Přes určitou nesystematičnost a zastaralost představuje tato práce, publikovaná již na začátku devadesátých let minulého století, na svou dobu jedinečný počín v oblasti odborné reflexe nových církevních hnutí a dosud nabízí zajímavý zdroj inspirací k jejich studiu. Autor se snaží nejen o stručné historické a socionáboženské zařazení jevu a jeho

²¹ FAGGIOLI, Massimo. *Sorting Out Catholicism: A Brief History of the New Ecclesial Movements*. Collegeville: Liturgical Press, 2014.

²² FAGGIOLI, Massimo. *The Rising Laity: Ecclesial Movements since Vatican II*. New York: Paulist Press, 2016.

²³ SECONDIN, Bruno. *I nuovi protagonisti. Movimenti, associazioni, gruppi nella Chiesa*. Roma: Edizioni Paoline, 1991.

hodnocení optikou koncilních či pokoncilních církevních dokumentů, nýbrž pokouší se vypořádat i s poměrně náročným úkolem klasifikace hnutí. Secondinem navržená typologie vychází nicméně z úzce pastoračního pohledu a navržený klasifikační přístup není tudíž dostatečně komplexní a pro tuto práci vyhovující. Zajímavé postřehy však přinášejí navazující eklesiologické poznámky a v českém jazyce publikovaná mutace knihy obsahuje navíc užitečnou přílohu se stručnými charakteristikami hnutí, působícími na území České republiky.²⁴

Mezi italskými autory, kteří se tématu odborně věnují, musí být zmíněn i **Agostino Favale**. Od své nejstarší práce,²⁵ věnované tomuto tématu, až po tu poslední,²⁶ reflektuje nová hnutí zejména z pohledu proměňující se povahy církve v oblasti teologie laikátu. Z této perspektivy pak vychází i jím navržená typologie hnutí prezentovaná v publikaci *Comunità nuove nella Chiesa*.²⁷ Pokud jde o další italsky publikované práce, které mohou složit jako pramen poznatků o některých dílčích aspektech nových hnutí, pak je to například **Libero Gerosa**,²⁸ který podrobuje analýze jejich doktrinní východiska a **Barbara Zadra**²⁹ zase poskytuje přehled nejčastějších institucionálních a právních charakteristik. Ještě podrobněji se kanonickým a institucionálním aspektům věnují **Roberto Fusco** a **Giancarlo Rocca** ve své monografii *Nuove forme di vita consacrata*,³⁰ zaměřené hlavně na řeholní prvek v kontextu nových hnutí. Podobně i **Mario Torcivia**, který se zabývá italskými hnutími s monastickými rysy.³¹ Některé historické analogie ke zkoumaným hnutím je možné najít v publikaci **Elia Peretta**³² a současné pastorálně sociologické aspekty zase ve zprávě ze symposia pořádaného Papežskou radou pro laiky v červnu 1999.³³ Užitečný pramen pro tuto

²⁴ SECONDIN, Bruno. *Nová hnutí v církvi*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 121-146.

²⁵ FAVALE, Agostino. *Movimenti ecclesiali contemporanei: dimensioni storiche, teologico-spirituali ed apostoliche*. Roma: LAS, 1982.

²⁶ FAVALE, Agostino. *Segni di vitalità nella Chiesa: movimenti e nuove comunità*. Roma: LAS, 2009.

²⁷ FAVALE, Agostino. *Comunità nuove nella Chiesa*. Padova: Messaggero, 2003.

²⁸ GEROSA, Libero. *Carisma e diritto nella Chiesa: riflessioni canonistiche sul "carisma originario" dei nuovi movimenti ecclesiali*. Milano: Edizioni universitarie Jaca, 1989.

²⁹ ZADRA, Barbara. *I movimenti ecclesiali e i loro statuti*. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 1997.

³⁰ FUSCO, Roberto, ROCCA, Giancarlo, ed. *Nuove forme di vita consacrata*. Roma: Urbaniana University Press, 2010.

³¹ TORCIVIA, Mario. *Guida alle nuove comunità monastiche italiane*. Casale Monferrato: Piemme, 2001.

³² PERETTO, Elio. *Movimenti spirituali laicali del Medioevo, tra ortodossia ed eresia*. Roma: Edizioni Studium, 1985.

³³ „I movimenti ecclesiali nella sollecitudine pastorale dei vescovi.“ Città del Vaticano: Libreria editrice vaticana, 2000.

disertační práci představuje i přehledný seznam nových hnutí a komunit, který je součástí sborníku *Primo censimento delle nuove comunita*.³⁴

Jistou teologickou pozornost věnoval novým církevním hnutím i **Joseph Ratzinger**. V jedné ze svých teologických úvah na téma nových hnutí dokonce připouští určitou blízkost k řadě z nich a zdůrazňuje jejich nezastupitelnou roli v procesu nového „jara církve“.³⁵ Ratzinger reflektuje hnutí zejména prismatem koesenciality instituce a charismatu v kontextu církve. Později, už jako papež, projevoval hnutím značnou podporu, i když zároveň poukazyval na některá jejich rizika a dětské nemoci.³⁶ Existuje několik publikací nabízejících zajímavý přehled teologického myšlení Josepha Ratzingera v této oblasti. Sborník textů *New Outpourings of the Spirit: Movements in the Church*³⁷ například kromě výše zmíněné teologické eseje obsahuje poměrně obsáhlý dialog papeže s biskupy na toto téma a kniha *Faire route avec Dieu: l'Église comme communion*³⁸ zase zahrnuje kapitolu věnovanou relevantním eklesiologickým reflexím.

Na Ratzingerovy úvahy pak navazuje **Brendan Leahy**,³⁹ irský teolog a biskup v Limericku, který dále rozpracovává eklesiologický a pastorální význam nových církevních hnutí. Ač se autor přiznává ke svému blízkému vztahu k Hnutí fokoláre a je možné zaznamenat určitý nekritický postoj k novým církevním hnutím, představují jeho práce zajímavý zdroj podnětů ke zkoumání percepce tohoto fenoménu ze strany magisteria. V tomto smyslu existuje, kromě některých oficiálních církevních dokumentů a encyklik, i několik sborníků, které představují cenný pramen ke studiu postojů magisteria k fenoménu hnutí. Za všechny jmenujme alespoň sborník publikovaný v souvislosti s historickým setkáním papeže Jana Pavla II. s novými církevními hnutími a komunitami v Římě roku 1998.⁴⁰

³⁴ ROCCA, Giancarlo. *Primo censimento delle nuove comunita*. Roma: Urbaniana University Press, 2010.

³⁵ RATZINGER, Joseph. „The Theological Locus of Ecclesial Movements.“ *Communio*, Vol. 25. 3 (1998), s. 481.

³⁶ WAYMEL, Dominique. „Les mouvements et associations de fidèles dans l'ecclésiologie de Joseph Ratzinger.“ *Nouvelle revue théologique*, Vol. 136, No. 4(2014), s. 577-595.

³⁷ RATZINGER, Joseph. *New Outpourings of the Spirit: Movements in the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 2007.

³⁸ RATZINGER, Joseph. *Faire route avec Dieu: l'Église comme communion*. Langres: Parole et Silence, 2003.

³⁹ LEAHY, Brendan. *Ecclesial Movements and Communities: Origins, Significance, and Issues*. New York: New City Press, 2011.

⁴⁰ *Don de l'esprit, une espérance pour les hommes*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 1999.

Ke komplexnímu studiu fenoménu nových hnutí v církvi ještě významně přispělo několik dalších autorů. Expert na Druhý vatikánský koncil **Alberto Melloni**⁴¹ a oxfordský teolog **Ian Ker**,⁴² známý spíše svým zaměřením na dílo kardinála J. H. Newmana, ve svých pracích nabízejí užitečný eklesiologický úvod do studia nových hnutí, doplněný historickým exkurzem a hlubší analýzou některých aspektů, včetně vztahu hnutí k magisteriu církve. Karmelitánský teolog **Antonio Sicari**⁴³ pak zajímavě reflektuje charismatickou dimenzi hnutí a pokouší se o její eklesiologické a historické zarámování. Morálně teologické aspekty církevních hnutí zase zkoumá **Herbert Schlögel** ve své práci *Neue geistliche Bewegungen: Ein Beitrag zum Ethos in der Kirche*.⁴⁴ Cenné podněty ke studiu tohoto fenoménu nabízí rovněž stručný úvod do studia náboženských hnutí, včetně těch církevních, od **Schulze-Berndta Hermanna**⁴⁵ a přehledová práce **Joachima Müllera**.⁴⁶ Z regionálně zaměřených studií je užitečná například příručka mapující nová církevní hnutí ve Švýcarsku, doplněná o kritické reflexe jevu.⁴⁷ V českém odborném diskursu systematictější zpracování nových hnutí prozatím chybí. Dílčí pozornost jim alespoň věnuje autorský tým religionistického časopisu *Dingir* kolem **Zdeňka Vojtíška**⁴⁸ nebo některé speciální studie publikované v rámci sociologického výzkumu.⁴⁹

Dále je třeba zmínit práce věnující se popisu a analýze tzv. **nových komunit**,⁵⁰ které představují specifický fenomén mezi novými církevními hnutími, charakteristický zpravidla větším důrazem na institucionální a kanonický aspekt. Vzhledem k tomu, že nejvíce takových skupin pochází z Francie, jsou to především publikace francouzských autorů, které se tomuto fenoménu věnují. Přestože nejde o práce výlučně teologické, představují nesmírně cenný pramen pro studium jevu. Některé z těchto publikací

⁴¹ MELLONI, Alberto, ed. *Movements in the Church*. London: SCM Press, 2003.

⁴² KER, Ian. „New Movements and Communities in the Life of the Church.“ *Louvain Studies*, 27 (2002), s. 69-95.

⁴³ SICARI, Antonio M. „Ecclesial Movements: A New Framework for Ancient Charisms.“ *Communio*, Vol. 29.2 (2002), s. 286-308.

⁴⁴ SCHLÖGEL, Herbert. „Neue geistliche Bewegungen: Ein Beitrag zum Ethos in der Kirche.“ *Theologie der Gegenwart*, 1990, s. 256-266.

⁴⁵ HERMANN, Schulze-Berndt. *Neue religiöse Bewegungen innerhalb und ausserhalb der Kirchen*. München: Kösel, 1986.

⁴⁶ MÜLLER, Joachim. *Neue geistliche Gemeinschaften - Vielfalt in der einen Kirche - Konflikte und Grenzen*. Freiburg: Kanisiusverlag, 1998.

⁴⁷ *Neue Gruppierungen im Schweizer Katholizismus*. Zürich: Schweizerisches Pastoralsoziologisches Institut, 2004.

⁴⁸ Např. *Dingir*, roč. 2, číslo 3 (1999).

⁴⁹ Např. STANĚK, Martin. „Eschatologická společenství. K recepci mariánských zjevení v České republice.“ In NEŠPOR, Zdeněk. *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 56-74.

⁵⁰ Podrobněji se tomuto fenoménu věnuje část čtvrté kapitoly této práce.

obsahují kromě hlavních charakteristik zkoumaných komunit i rozhovory se zakladateli a významnými reprezentanty. Vzhledem k různému úhlu pohledu i času zpracování poskytují navíc plastičtější pohled na daný fenomén. Jde zejména o práce autorů, jako je **Monique Hébrard**,⁵¹ **Frédéric Lenoir**,⁵² **Pascal Pingault**⁵³ a **Olivier Landron**.⁵⁴ K literatuře ve francouzštině, která se věnuje studiu nových hnutí, patří ještě teologické periodikum *Vies consacrée*,⁵⁵ nebo oficiální církevní statistiky, vydávané francouzskou biskupskou konferencí.⁵⁶ Kromě statistik věřících a kněží jsou v nich uváděny i počty členů jednotlivých církevních hnutí a organizací.

Vedle dosud jmenovaných publikací, které se věnují fenoménu nových církevních hnutí jako celku, existuje samozřejmě celá řada odborných prací, které popisují jednotlivá hnutí, nebo jejich dílčí aspekty. Takové publikace představují cenný zdroj poznatků pro tuto disertační práci, zejména pro hlubší analýzu historických a doktrinárních charakteristik sledovaných hnutí. Z mnoha příkladů uveďme například monografii **Hinricha Buese**, která se věnuje studiu historických kořenů Schönstattského hnutí.⁵⁷ K reflexi Katolické charismatické obnovy zásadním způsobem přispělo již klasické dílo z pera jezuitského teologa **Francise Sullivana**,⁵⁸ nebo současnější práce od **Petera Zimmerlinga**.⁵⁹ Nelze opominout i práce kardinála **Leona Suenense**, zejména pak kniha *Œcuménisme et renouveau charismatique: orientations théologiques et pastorales*, která analyzuje ekumenickou dimenzi tohoto hnutí.⁶⁰ Jiným příkladem může být zajímavá studie Opus Dei od **Michaela Walshe**.⁶¹

Někteří autoři jsou sami členové nových hnutí. Přestože je při využití takových zdrojů potřeba tuto skutečnost kriticky reflektovat, neubírá to automaticky na jejich potenciální odborné erudici. Spíše naopak. Jejich přístup totiž často poskytuje přidanou

⁵¹ HEBRARD, Monique. *Les nouveaux disciples, voyage a travers les communautés charismatiques*. Paris: Le Centurion, 1979.

⁵² LENOIR, Frédéric. *Les communautés nouvelles*. Paris: Fayard, 1988.

⁵³ PINGAULT, Pascal et Marie-Annick. *A la rencontre des communautés nouvelles*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 2005.

⁵⁴ LANDRON, Olivier. *Les communautés nouvelles: nouveaux visages du catholicisme français*. Paris: Editions du CERF, 2004.

⁵⁵ *Vies consacrée*. Revue publiée par le Centre de Documentation et de Recherches Religieuses, Namur.

⁵⁶ Conference des Evêques de France. *L'Église Catholique en France*. Paris: Centurion, 1998.

⁵⁷ BUES, Hinrich E. *Die Spiritualität der Schönstattbewegung: eine historische Studie zur missionarischen Spiritualität neuer kirchlicher Bewegungen*. Münster: MV-Wissenschaft, 2007.

⁵⁸ SULLIVAN, Francis. *Charisms and Charismatic Renewal*. Ann Arbor: Servant books, 1982.

⁵⁹ ZIMMERLING, Peter. *Die charismatischen Bewegungen: Theologie, Spiritualität, Anstöße zum Gespräch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002.

⁶⁰ SUENENS, Léon J. *Œcuménisme et renouveau charismatique: orientations théologiques et pastorales*. Paris: Centurion, 1978.

⁶¹ WALSH, Michael H. *Opus Dei: An Investigation into the Powerful, Secretive Society within the Catholic Church*. San Francisco: Harper, 2004.

hodnotu v podobě vlastní zkušenosti a hlubšího vhledu do zkoumaného tématu. Příkladem může být již dříve zmíněný **Brendan Leahy** nebo britský teolog **Peter Hocken**, který byl aktivním členem hnutí charismatické obnovy a jehož texty obsahují mnoho cenných a originálních přístupů ke studiu tohoto fenoménu.⁶² Ve své knize *The Strategy of the Spirit?*,⁶³ která vyšla i v českém jazyce, zajímavým způsobem reflektuje historický a eklesiologický význam charismatického hnutí i nových hnutí jako celku. Z dalších autorů, kteří vycházejí z prostředí nových hnutí, je to ještě například irský teolog **Tony Hanna**, autor přehledové studie nových hnutí⁶⁴ a člen komunity Family of God v Severním Irsku. Nebo **Luis Navarro**, autor mnoha prací věnovaných církevně právním aspektům nových hnutí,⁶⁵ který je profesorem kanonického práva na Papežské univerzitě Svatého Kříže a členem Opus Dei, kterému tato univerzita patří.

Vedle literatury, která se věnuje odborné analýze fenoménu, nelze při studiu nových hnutí opomenout **primární prameny** ve formě vlastních děl zakladatelů a významných reprezentantů hnutí. Zejména pro zkoumání jejich doktrinárních charakteristik jsou takové zdroje nezastupitelné. Existuje široká škála takových pramenů ve formě teologických a duchovních knih, nebo třeba autobiografických spisů a pamětí. Kromě toho cenný pramen představují i dokumenty typu stanov, pravidel života, nebo různých organizačně zaměřených listin. Ty často obsahují cenné informace o praktických aspektech náboženského života hnutí. Není nutné uvádět v této části výčet všech pramenů, v tuto chvíli stačí konstatovat, že představují důležitý zdroj informací a odkázat na relevantní reference v textu příštích kapitol této práce. Tématu primárních pramenů se nicméně dotkneme i v souvislosti s metodickým vymezením této práce, kterému je věnována následující kapitola.

⁶² Např. HOCKEN, Peter. *The Challenges of the Pentecostal, Charismatic, and Messianic Jewish Movements: The Tensions of the Spirit*. Burlington: Ashgate Publishing, 2009.

⁶³ HOCKEN, Peter. *Strategie Ducha? Výzva obnovných proudů pro tradiční církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.

⁶⁴ HANNA, Tony. *New Ecclesial Movements*. Staten Island: Alba House, 2006.

⁶⁵ Např. NAVARRO, Luis. „Clergy and New Ecclesial Movements. Juridical Issues.“ *Studia Canonica*, 2012: s. 375-400.

3 METODICKÉ POZNÁMKY

Mezi prvními kroky při řešení disertačního projektu bylo stanovení vhodných metod získávání poznatků a zároveň způsobu jejich interpretace. Cílem této kapitoly je stručná charakteristika přístupů a metod využitých při řešení této disertační práce, včetně postupu a přehledu výzkumných kroků. Kapitola rovněž zmiňuje způsob výběru zkoumaných hnutí a některé problémy, které bylo potřeba během procesu sběru a zpracování poznatků řešit. Hlavní metodický postup a vizi tohoto disertačního projektu lze nastínit následujícím způsobem.

Pro řešení hlavního záměru této disertační práce, kterým je výzkum nových církevních hnutí a jejich postojů k mezináboženské tematice, bylo nejdříve potřeba shromáždit vhodné poznatky dvojího druhu. Za prvé prozkoumat doktrinální východiska a teologické charakteristiky zvolených hnutí, především charakter jejich spirituality. Druhá oblast se pak týkala studia jejich postojů v otázce náboženské plurality, případně k otázce mezináboženského dialogu. Následná analýza a porovnání získaných poznatků umožnily identifikaci souvislostí a formulaci obecnějších zákonitostí, na jejichž základě byl vytvořen kategorizační systém. Výsledkem je relevantní typologie hnutí, která vychází z vnitřních hodnotových principů a umožňuje tak jejich komplexnější klasifikaci. Pro detailnější ilustraci zjištěných výsledků nabízí práce podrobnější analýzu tří zvolených hnutí, jejíž charakter je inspirován metodou případových studií.⁶⁶

3.1 Metodické přístupy a zdroje poznatků

Nová církevní hnutí představují relativně recentní fenomén a chybí tudíž dostatek odborné literatury, která by poskytla solidní základ pro řešení výzkumného záměru této práce. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, existující teologická a sociologická literatura poskytuje spíše širší okruh informací o sledovaném jevu, orientaci v odborných pojmech a metodické podněty. Tuto práci bylo tudíž nutné ukotvit i ve vlastním autorově bádání. Vedle mnohaletých zkušeností s fenoménem nových hnutí, získaných během pedagogické a pastorační praxe, přispěl k získání potřebných poznatků především autorův vlastní terénní výzkum. Na základě jeho zpracování vznikl text této disertační práce, který přibližuje tematiku v českém

⁶⁶ Více např. GERRING, John. *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

teologickém prostředí zatím opomíjenou a zároveň otevírá prostor pro další možnosti bádání v této oblasti.

3.1.1 Metody výzkumu a interpretace

Teologické studium nových hnutí a jejich výzkum v terénu vyžaduje vhodný metodický rámec, který umožní komplexní přístup jejich řešení. Cílem výzkumu nebylo jen zjištění postojů a aktivit těchto hnutí v mezináboženské oblasti, ale především porozumění souvislostem mezi jejich spiritualitou a hodnotovými východisky na jedné straně, a mezináboženským potenciálem na straně druhé. Přímá zkušenost s hnutími a „účastná mysl“ badatele, umožňující adekvátní ponor do zkoumaného tématu, se ukázala jako nezbytná součást celého procesu.⁶⁷ Nejen studium jejich pramenů a dokumentů, ale i dostatečný kontakt s realitou života zkoumaných hnutí skrze osobní rozhovory a účast na jejich aktivitách, zprostředkovaly potřebný základ pro pochopení jejich systému hodnot, sdílené mentality a používaného jazyka.

Ačkoliv jsou zde využité badatelské přístupy v mnohém inspirované kvalitativními metodami sociologického výzkumu,⁶⁸ hlavní výzkumný metodický rámec se dá charakterizovat spíše jako kombinace fenomenologického a hermeneutického přístupu.⁶⁹ S cílem vyvarovat se scientistické redukce, nevhodné pro studium komplexních jevů jako jsou náboženská hnutí, přistupuje k nim tato práce fenomenologickým deskriptivním způsobem, snaží se je vnímat tak, jak se jeví ve své komplexnosti a usiluje o vytvoření jejich holistického obrazu. Na základě přímé zkušenosti účastí na aktivitách, pozorování a rozhovory se členy, si badatel vytváří celkový obraz studovaných subjektů tak, jak se jeví a působí. Snaží se vnímat a pochopit zkoumané skupiny zevnitř, v jejich vnitřní stavebnosti.⁷⁰ Zejména pro identifikaci klíčových charakteristik spirituality a charismatu zkoumaných hnutí se takový přístup ukázal jako nejvhodnější. K tomu pak přistupuje hermeneutický interpretativní přístup, který se snaží o hlubší porozumění systému hodnot, jazyka a sdílené mentality uvnitř těchto hnutí skrze studium jejich pramenů a interpretaci veškerých poznatků v teologickém a nábožensko-historickém kontextu.⁷¹

⁶⁷ Více SKOLIMOWSKI, Henryk. *Účastná mysl*. Praha: Mladá fronta, 2001.

⁶⁸ Např. BRYMAN, Alan. *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 379-389.

⁶⁹ Srov. SWINTON, John, MOWAT, Harriet. *Practical Theology and Qualitative Research*. London: SCM Press, 2016, s. 105.

⁷⁰ Srov. SKALICKÝ, Karel. *Po stopách neznámého Boha*. Svitavy: Trinitas, 2011, s. 112.

⁷¹ Např. HEJNA, Dalibor. *Náboženství a společnost: věda o náboženství a její historické kořeny*. Praha: Grada, 2010, s. 24.

Pro zpracování získaných poznatků a jejich interpretaci bylo využito několik konkrétních metodických přístupů. Pro nezbytné teologické uchopení fenoménu nových hnutí a jeho klíčových principů charismatu a spirituality byl využit především interpretační rámec spirituální teologie⁷² s přihlédnutím k dalším teologickým oborům, zejména eklesiologii, a neteologickým disciplínám, především sociologii. Sociologickými přístupy byly inspirovány i další metodické prostředky, použité ke zpracování a interpretaci poznatků získaných během studia hnutí. Například metoda typologie,⁷³ která umožnila setřídít hnutí na základě zvolených kritérií, přičemž vytvořený systém nabízí jejich lepší interpretaci a hodnocení. Podrobné analýzy hnutí v poslední části práce jsou zase blízké metodě případových studií.⁷⁴ Jejich cíl spočívá v detailnější studii a interpretaci vzájemného vztahu mezi spiritualitou hnutí a postojem v mezináboženské tematice, přičemž jsou aplikována na třech vybraných případech hnutí. Jako rámec pro klasifikaci hnutí z hlediska mezináboženské problematiky byl zvolen již klasický model členění na exklusivismus, inklusivismus a pluralismus,⁷⁵ který je v sociálních vědách a teologii nejrozšířenější.

3.1.2 Terénní studium

Klíčovým zdrojem poznatků a metodou studia hnutí byl terénní výzkum. Ten se realizoval zejména ve dvou metodických směrech, vůči sobě komplementárních. První spočíval v účastném pozorování na činnostech a aktivitách hnutí s cílem získat přímou zkušenost a porozumění problematice „zevnitř“. Druhý využíval osobních rozhovorů se členy a reprezentanty zkoumaných hnutí. Takto koncipovaný přístup se ukázal jako nezastupitelný pro celkové pochopení způsobu existence hnutí, fungování jejich struktur, vazeb uvnitř i navenek a v neposlední řadě i perspektiv a způsobu myšlení jejich členů. Umožnil tak získat celkový obraz zkoumaných hnutí, od jejich viditelných podob, až po vnitřní hodnotový systém, utvářející společné postoje a sdílený jazyk členů. Jinými slovy, pro dostatečné pochopení těchto charakteristik nestačilo pouhé

⁷² Srov. KOHUT, Vojtěch. *Co je spirituální teologie?*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. s. 32-37.

⁷³ Srov. DASCHKE, Dereck and Michael ASHCRAFT. *New Religious Movements: A Documentary Reader*. New York: New York University Press, 2005, s. 8.

⁷⁴ Více k této metodě GERRING, John. *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

⁷⁵ Srov. SCHMIDT-LEUKEL, Perry. *Theologie der Religionen. Probleme, Optionen, Argumente*. München: Ars Una, 1997, s. 65-97.

studium literatury a pramenů, ale bylo potřeba i přímé osobní zkušenosti badatele s hnutími a jejich členy.

Studium hnutí metodou osobní participace a pozorování jejich aktivit bylo přínosné hned v několika směrech. Přímá osobní zkušenost nabídla v první řadě komplexní vjem zkoumaného hnutí, možnost vnímat ho v jeho mnohovrstevnatosti, od jeho specifických duchovních akcentů, přes vztahové interakce a vytváření vnitřních sociálních struktur, až po vnější institucionální charakteristiky. Dále zprostředkovala možnost orientace v základních hodnotových kategoriích zkoumaných subjektů, jejich spirituality a náboženského jazyka. V neposlední řadě umožnila i snadnější pochopení toho, jak se doktrinální východiska a spiritualita sledovaných hnutí odráží v jejich eklesiologických charakteristikách, v jejich činnosti a vztazích navenek, včetně relací v mezináboženské oblasti.

Pozornost se soustředila především na následující aspekty: atmosféru a sdílené hodnoty uvnitř hnutí, způsoby interakce, jazyk používaný mezi členy a charakteristické prvky duchovního života. Dále pak organizační charakter hnutí a formy činnosti dovnitř i vně církve. Vzhledem k rozmanitosti hnutí bylo potřeba přistupovat k výzkumu kreativně a dostatečně improvizovat, s cílem zachytit obraz sledovaných hnutí co nejvěrněji realitě. Na základě rozhovorů a studia pramenů bylo například potřeba zvolit přiměřené aktivity pozorování, a během nich vybrat vhodné kandidáty k dalším rozhovorům. Ti pak doporučili další reprezentativní činnost nebo prameny ke studiu. Během účasti na aktivitách hnutí bylo zpravidla potřeba získat souhlas ze strany pozorovaných, ale zároveň volit adekvátní způsoby a prostředky pozorování tak, aby co nejméně ovlivňovaly pozorované dění, což vyžadovalo jistou pružnost a kreativitu badatele.

Celkový obraz hnutí, získaný participativní metodou a pozorováním v terénu, byl průběžně doplňován poznatky z rozhovorů se členy zkoumaných hnutí. Rozhovory byly užitečné hned v několika směrech. Především umožnily lepší pochopení hodnotového systému a spirituality zkoumaných hnutí, zpřesnily poznatky získané na základě vlastního pozorování a umožnily jejich přesnější interpretaci. Rovněž nabídl nepostradatelný vhled do způsobu myšlení a náboženského jazyka hnutí. Mnoho pojmů používaných v těchto skupinách nabývá totiž specifického významu, podmíněného okolnostmi vzniku i sociálně-kulturním kontextem výskytu. Pro identifikaci hlavních

hodnotových aspektů hnutí bylo tudíž třeba pozorného naslouchání a interpretace používané terminologie.

Z technického pohledu šlo většinou o volné a nestrukturované typy rozhovorů, občas doplněné kolektivní formou dialogu se skupinou členů, nebo osobními svědectvími jednotlivců. Požadavek výpovědní hodnoty rozhovorů kladl na badatele požadavek kvalitní přípravy, ale i schopnosti improvizovat a operativně přizpůsobovat jejich obsah. Dovednosti naslouchání a kritické analýzy, stejně jako kladení vhodných otázek a interakce s reálnými zástupci sledovaných skupin, byly nezbytnou součástí této terénní výzkumné fáze a ukázaly se jako nezastupitelné pro lepší porozumění zkoumaného jevu.

3.1.3 Studium pramenů

Vedle poznatků získaných v terénu formou pozorování a rozhovorů, představovalo další zdroj informací studium pramenů a dokumentů zkoumaných hnutí. Z metodického hlediska jde o méně reaktivní přístup⁷⁶ a takto získané informace jsou méně zkreslené subjektivitou badatele. Na druhou stranu tento zdroj poskytuje méně komplexní a plastický obraz zkoumaného objektu a je tudíž spíše komplementární k předchozím, navzájem se s nimi doplňuje. Řečeno jinými slovy, informace získané studiem dokumentů pomohly rozšířit, korigovat a verifikovat poznatky z terénního výzkumu získané metodami pozorování a rozhovorů. V několika případech, kde nebyla možnost výzkumu pozorováním, je dokonce musela úplně nahradit. Studium pramenů kromě toho napomohlo k lepší orientaci ve specifickém náboženském jazyce hnutí, a poskytlo určitý interpretační nástroj k lepšímu porozumění používaných pojmů a kategorií.

Studovanými primárními prameny byly především vlastní publikace a periodika hnutí, zejména díla zakladatelů či významných představitelů. Dále pak různé prezentační dokumenty, pastorační materiály a samozřejmě internetové zdroje, především oficiální internetové prezentace. Škála primární literatury je poměrně široká a jednotlivá hnutí se v jejím rozsahu a povaze výrazně liší. Významnější hnutí mají rozvinutou publikační činnost a mnohé z nich dokonce provozují celá nakladatelství.⁷⁷

⁷⁶ Srov. BAILEY, Kenneth. *Methods of Social Research*. New York: Macmillan, 1994, s. 265.

⁷⁷ Například nakladatelství Hnutí fokoláre New City Press se sídlem ve Spojených státech vydává knihy i časopisy, české nakladatelství Nové město má sídlo v Praze. Komunita Blahoslavenství provozuje nakladatelství Editions des Béatitudes. Hnutí Comunione e Liberazione vydává oficiální měsíční periodikum Traces, které vychází v jedenácti jazykových mutacích.

Vlastní publikace zkoumaných hnutí, zejména díla zakladatelů a významných osobností, představují pro tuto disertační práci velmi užitečný zdroj, zejména pro studium doktrinárních charakteristik, charismatu a spirituality. Obsahují cenné informace o kořenech a hlavních principech hnutí a umožňují vhled do jejich „hodnotové kuchyně“. Periodika pak tyto prameny doplňují a aktualizují informace o vývoji a činnosti hnutí. Tam, kde takové materiály neexistují, bylo nutné se spolehnout na data získaná metodou rozhovorů a doplnit je informacemi z dokumentů sekundárního charakteru.

Stále důležitějším primárním zdrojem dat se stávají internetové prezentace. Většina hnutí provozuje oficiální internetové stránky na úrovni mezinárodní i místní. Kromě všeobecných charakteristik poskytují tyto zdroje aktuální informace o počtech členů, geografickém rozšíření a své činnosti. V mnoha případech se ukázaly jako jediný relevantní zdroj informací, zejména pokud šlo o mezináboženskou problematiku. Dalšími zdroji byly osobní internetové stránky a profily na sociálních sítích, nebo internetové prezentace místních církví, v rámci nichž hnutí působí.⁷⁸ Pokud se nejednalo o oficiální informace hnutí, bylo s nimi ovšem nutno pracovat s opatrností, případně ověřovat jejich validitu z jiných zdrojů. K primárním pramenům, využitým v této práci, samozřejmě patří i relevantní církevní dokumenty, především dokumenty Druhého vatikánského koncilu⁷⁹ a papežské encykliky či exhortace,⁸⁰ dále pak Kodex církevního práva⁸¹ a některé dokumenty, ročenky a směrnice místních církví.⁸²

3.2 Postup řešení projektu

Pro kompetentní řešení záměru této práce bylo potřeba výzkumnou a analytickou činnost rozdělit do několika etap. První z nich sledovala vytvoření relevantní definice jevu a podrobnou analýzu jeho teologických charakteristik, včetně zasazení do historického kontextu církve. Na základě poznatků z podrobného terénního výzkumu byla v následující etapě vytvořena přehledná typologie nových hnutí, jejíž klasifikační hledisko zohledňuje především hlavní charakteristiky jejich spirituality. Vzniklá typologie, kterou lze považovat za jeden z hlavních přínosů této disertační

⁷⁸ Například místní skupiny charismatické obnovy, stejně jako neokatechumenátního hnutí či fokoláre, se často sdružují v rámci farností či diecézí, kde nezřídka rozvíjejí své pastorační či vzdělávací programy. Informace o nich tak lze nalézt na příslušných farních či diecézních internetových prezentacích.

⁷⁹ Především *Lumen gentium*, *Gaudium et spes* a *Nostra aetate*.

⁸⁰ Např. Jan Pavel II. *Christifideles laici* a Pavel VI. *Evangelii nuntiandi*.

⁸¹ *Codex Iuris Canonici*. Praha, Zvon: 1994.

⁸² Např. Conference des Evêques de France. *L'Église Catholique en France*. Paris: Centurion, 1998.

práce, umožňuje mimo jiné klasifikaci hnutí z perspektivy hlavního tématu této práce – jejich vztahu k mezináboženské problematice. Ve srovnání s dosud publikovanými typologiemi představuje komplexnější přístup a zohledňuje jak doktrinální, tak sociologické charakteristiky zkoumaných hnutí.

Hlavní výzkumná etapa v terénu probíhala v průběhu více než desetiletého výzkumného období a navázala na autorovy předchozí výzkumné aktivity a zkušenosti s církevními hnutími. Časová náročnost souvisí s rozsahem zkoumaného jevu a s faktem, že terénní šetření bylo metodicky i geograficky poměrně náročné. Veškerý sběr poznatků uskutečnil autor sám a jednotlivé výzkumné akce, zvláště ty zahraniční, byly závislé na jeho cestovních příležitostech. Délka výzkumného období však zvýšila validitu výsledků mimo jiné tím, že umožnila zkoumaná hnutí pozorovat v dlouhodobější perspektivě a větším geografickém rozšíření, včetně míst jejich původního výskytu a působení.

Terénní zkoumání probíhalo ve dvou vlnách. V první byly sbírány poznatky pro analýzu všeobecných charakteristik fenoménu církevních hnutí, pro jejich klasifikaci a kategorizaci a pro orientaci v hlavním tématu práce. Ve druhé vlně se pak jednalo o sběr dat potřebných k zpřesnění a ověření některých předchozích poznatků a zároveň pro vytvoření tří studií, které se na příkladu tří hnutí věnují podmíněnosti vztahu mezi principy spirituality hnutí a vztahu k jiným náboženstvím. Tři hnutí byla zvolena na základě typologie vytvořené v první části disertace, přičemž reprezentují nejen rozdílné kategorie v rámci systému, ale i tři odlišné postoje k mezináboženské tematice.

3.3 Přehled studia v terénu

Terénní výzkum v souvislosti s touto disertační prací byl poměrně obsáhlý. Během dvanácti let výzkumné fáze bylo uskutečněno několik desítek návštěv vybraných hnutí a pozorování jejich činnosti. Délka a intenzita jednotlivých výzkumných akcí byla různá, od jednorázových pozorování na dílčích programech či setkáních až po vícedenní pobyty a zkoumání v jejich centrech. Tam kde šlo o pozorování s přímou participací na programu, bylo potřeba získat souhlas odpovědné osoby, případně přítomných členů, což se v naprosté většině případů setkalo s pochopením. Vedle toho bylo uskutečněno několik desítek nestrukturovaných studijních rozhovorů,⁸³ nejčastěji s vedoucími a odpovědnými členy zkoumaných hnutí.⁸⁴ Během

⁸³ Srov. BRYMAN, Alan. *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 468.

terénního zkoumání probíhal zároveň sběr i analýza relevantních materiálů a dokumentů, reprezentujících užitečné primární prameny.

3.3.1 Výběr zkoumaných subjektů

Z velkého počtu hnutí, které dnes v církvi operují, bylo potřeba vybrat pro disertační výzkum určitý reprezentativní vzorek. Při selekci byla preferována hnutí, která svým rozsahem a vlivem v církvi zaujímají významnější postavení. Dalším kritériem bylo stáří, přičemž byla zvolena hnutí starší třiceti let, jež jsou dostatečně rozvinutá a etablovaná pro takový výzkum. Třetím hlediskem byl geografický aspekt, preferenci tak dostala hnutí s těžištěm působení v evropském prostoru, která jsou nejen dostupnější, ale mají zpravidla větší vliv i v českém prostředí. Tato hnutí navíc vykazují globálnější rozšíření a zároveň významnější postavení uvnitř církve, než hnutí pocházející z jiných částí světa.⁸⁵

V souvislosti s touto disertační prací bylo pro bližší koumání vybráno následujících dvacet tři nových církevních hnutí: Neokatechumenátní cesta,⁸⁶ Světlo-Život, Cursillo, Manželská setkání, Katolická charismatická obnova,⁸⁷ Hnutí fokoláre,⁸⁸ Hnutí za lepší svět, Sant'Egidio, Archa, Comunione e Liberazione, Světové společenství pro křesťanskou meditaci,⁸⁹ Taizé, Mnišská bratrstva Jeruzalém, Mnišská rodina Betléma, Komunita svatého Jana, Chemin Neuf, Emmanuel, Komunita Blahoslavenství, Fatimský apoštolát, Mariánské kněžské hnutí, Schönstattské hnutí, Mariina legie a Opus Dei.

⁸⁴ Během disertačního výzkumu se podařilo uskutečnit rozhovory i s celou řadou významných osobností a zakladatelů hnutí. Patří mezi ně Jean Vanier, zakladatel Komunity Archa, nebo Jo Croissant, spoluzakladatelka Komunity Blahoslavenství. Za křesťanské meditační hnutí hlavní představený Laurence Freeman, kanadský autor Paul Harris, nebo Thomas Fehily, přímý žák zakladatele Johna Maina. Z dalších hnutí například Leonardo Emberti Gialloreti, jeden z představitelů Sant'Egidio, bratr Emmanuel z komunity Taizé, nebo kardinál Miloslav Vlk za fokoláre. Z charismatické obnovy Michelle Moran, dlouholetá presidentka ICCRS (International Catholic Charismatic Renewal Services), Ralph Martin ze Spojených států, nebo Ernst Sievers, autor pastoračního semináře charismatické obnovy.

⁸⁵ V zemích Jižní Ameriky a Asie je nicméně patrný dynamický růst těchto hnutí, přičemž se postupně stávají těžištěm tohoto fenoménu do budoucna. Více např. ROCCA, Giancarlo. *Primo censimento delle nuove comunità*. Roma: Urbaniana University Press, 2010.

⁸⁶ Pro toto hnutí se rovněž užívá označení neokatechumenátní hnutí, nebo neokatechumenát. V této práci se vyskytují všechny uvedené varianty.

⁸⁷ Obecně se označuje jako charismatická obnova nebo charismatické hnutí. V textu této práce jsou používány všechny ekvivalenty.

⁸⁸ Oficiální označení Hnutí fokoláre je Dilo Mariino. V této práci se nejčastěji používá jednoslovný název fokoláre.

⁸⁹ Tento oficiální název je často zkracován na hnutí křesťanské meditace, nebo křesťanské meditační hnutí. V této práci jsou opět používány všechny uvedené varianty.

Kromě České republiky proběhlo jejich terénní šetření také v několika evropských i neevropských zemích. Pozorování a rozhovory se uskutečnily například v Rakousku, Itálii, Německu, Velké Británii, Irsku, Polsku a na Slovensku. Ve Francii byl dokonce realizován zvláštní výzkumný projekt, zaměřený na zkoumání nových komunit. Mimo Evropu proběhlo několik místních šetření ve vybraných hnutích hlavně ve Spojených státech a Kanadě. Mimo tyto regiony se jedno pozorování uskutečnilo v Izraeli, v jedné z nových komunit, která má blízký vztah k judaismu. Zajímavou příležitostí k návštěvě jednoho z uvedených hnutí, působících v prostředí náboženské nesvobody, poskytla autorovi studijní cesta do Číny. Až na výjimky byla hlavním kritériem výběru lokalit především snaha o studium hnutí v jejich přirozeném prostředí. Buďto v místech jejich vzniku, anebo v oblastech jejich tradičního výskytu, kde jsou již delší dobu zakořeněna a etablována, čímž vytvářejí vhodný materiál k odborné reflexi.

Během výzkumného období se v prostředí nových církevních hnutí podařilo navázat kontakt s několika desítkami společenství a skupin různého typu a zaměření. Při výběru reprezentativních skupin a aktivit pro pozorování bylo potřeba zohlednit fakt, že každé hnutí vytváří své struktury v závislosti na své spiritualitě a charismatu, a jsou tudíž velmi rozdílné. Vhodné subjekty k pozorování a osoby k rozhovorům bylo proto potřeba volit adekvátně. Žádost o možnost participace na jejich aktivitách s cílem jejich studia se u jejich zástupců v naprosté většině případů setkala s pochopením a vstřícností. Samotná pozorování probíhala zpravidla opakovaně, pokud možno na různých setkáních či programech, aby bylo dosaženo zkušenosti s pestřejším spektrem aktivit. Pro ilustraci terénního výzkumu obsahuje následující přehled několik příkladů výzkumných akcí.

3.3.2 Příklady studijních akcí

V první etapě výzkumu šlo především o plošné zmapování celého spektra zvolených hnutí s cílem postihnout jev jako takový a vytvořit vhodný kategorizační systém. Jako reprezentativní příklad studijních akcí uskutečněných v této fázi disertačního výzkumu je možné uvést několikadenní pozorování ve dvou oblastních centrech **Opus Dei**. Jedno se uskutečnilo v Rakousku a druhé pak o něco později v Kanadě. Obě akce byly doplněny rozhovory s reprezentanty, včetně dvou představených hnutí. Výzkum zahrnoval i účast na dvou velkých setkáních, přičemž první z nich bylo určeno studentům, jimž se Opus Dei aktivně věnuje, a druhé mělo

charakter regionálního shromáždění členů za účasti preláta hnutí. Poznatky z pozorování a rozhovorů doplnilo studium primárních pramenů, včetně některých knih zakladatele.⁹⁰

I výzkum hnutí **Světlo-Život** proběhl ve dvou různých působištích. Jednak v polském Krakově, v zemi původu a největšího rozšíření hnutí, a jednak rozhovory a účasti na evangelizačních aktivitách hnutí mezi představiteli v Praze a Středočeském kraji, kam se hnutí z Polska rozšířilo v 90. letech minulého století. Studium **Schönstattského hnutí** obnášelo účast na aktivitách v jednom z hlavních center hnutí v České republice, v Rokoli, kde proběhlo i několik rozhovorů se zástupci laické větve hnutí, stejně jako s reprezentanty zasvěcených členů a kněží.

Dalším příkladem je studium hnutí **Comunione e Liberazione**. Kromě jednoho pozorování v Itálii, v zemi původu, měl autor možnost toto hnutí, které aktivně působí hlavně mezi studenty, podrobněji zkoumat během svého akademického pobytu v Kanadě. Účast na charakteristickém programu „školy společenství“ doplnily poznatky z rozhovorů s její moderátorkou a národním představeným, stejně jako studium primárních pramenů.⁹¹ Studium hnutí ve dvou odlišných prostředích výskytu a navíc v jistém časovém odstupě, dodalo získaným poznatkům větší pestrost.

Analogicky tomu bylo i v případě italské komunity **Sant'Egidio**. Na výzkum, který se uskutečnil v hlavním sídle komunity v Římě, navázalo později studium aktivit v Praze, včetně rozhovorů s místními členy a studiem pramenů.⁹² Trochu obtížnější situace byla v případě **neokatechumenátního hnutí**. V Praze se sice podařilo uskutečnit několik rozhovorů s organizátory pouliční misie, která patří mezi charakteristické aktivity tohoto hnutí, nicméně snaha o návštěvu na aktivitách regionálního rakouského centra nebyla ze strany místních zástupců příliš vítána. Studium bylo naopak rozšířeno o svědectví zástupců diecéze, kde hnutí působí.

Zvláštní kapitolou v rámci disertačního výzkumu bylo **studium nových komunit**, které představují specifickou skupinu uvnitř množiny nových církevních hnutí, charakterizovanou zpravidla hlubší institucionalitou a závazností členství. Jedna z výzkumných etap se uskutečnila ve Francii, odkud většina komunit pochází. V průběhu dvou časově oddělených výjezdů v délce několika týdnů proběhlo několik

⁹⁰ Např. ESCRIVÁ, Josemaría. *Der Weg*. Köln: Adamas, 1983; ESCRIVÁ, Josemaría. *Furrow*. New York: Scepter, 1987; ESCRIVÁ, Josemaría. *Gespräche mit Msgr. Escrivá de Balaguer*. Köln: Adamas, 1992.

⁹¹ Kromě publikací zakladatele jde hlavně o periodikum *Traces*, vydávané v 11 světových jazycích.

⁹² Vedle rozsáhlého internetového portálu (<https://www.santegidio.org/>) šlo zejména o materiály z mezináboženských setkání, organizovaných komunitou od poloviny 80. let.

výzkumných akcí s návštěvami a studijními pobyty v domech či centrech nejvýznamnějších nových francouzských komunit. Osobní badatelova účast na duchovních programech, liturgii, pastoračních a misijních aktivitách, stejně jako rozhovory s představenými a členy těchto komunit, umožnily zkoumat charakteristické prvky dané spirituality, formy činnosti a specifické institucionální znaky těchto subjektů. Mezi sledovanými byly komunity monastického typu, například Mnišská bratrstva Jeruzalém, Mnišská rodina Betléma, nebo v našem prostředí známější komunita Taizé. Z komunit charismatického původu šlo především o Chemin Neuf a Komunitu Blahoslavenství. Ze sociálně zaměřených komunit pak zejména o komunitu Archa a Foyers de Charité, jež patří mezi nejstarší zástupce tohoto typu církevních subjektů.

Poznatky z této studijní etapy doplnila data z některých francouzských zdrojů⁹³ a několika výzkumných akcí v dalších zemích, jako například v komunitách Emmanuel a Chemin Neuf v České republice, včetně rozhovorů a studia primárních zdrojů,⁹⁴ či návštěvy Komunity Blahoslavenství, rozšířené o studijní pobyt v komunitním domě v Izraeli, včetně studia specifického vztahu této komunity k judaismu. Poznatky o Komunitě Archa z výzkumného pobytu ve Francii doplnila přímá zkušenost s jedním z jejích domů v Kanadě, kde se komunita úspěšně rozvíjí již přes třicet let. Proběhla tak opakovaná návštěva s cílem výzkumu spirituality a specifických forem služby, včetně několika rozhovorů s vedoucím domu a asistenty členů s mentálním postižením.⁹⁵ Kanadský pobyt poskytl i cennou příležitost pro čtyřdenní studijní pobyt v komunitě Madonna House Apostolate, která je charakteristická svými prvky východní křesťanské spirituality, s možností studia pramenů komunity v místě vzniku a působení zakladatelky.⁹⁶

3.3.3 Tři speciální studie

Poslední z badatelských etap se věnovala hlubšímu studiu tří vybraných hnutí s cílem vytvořit jejich detailnější analýzu formou blízkou případovým studiím.

⁹³ Například kvantitativní studie nových hnutí ve Francii v rámci ročenky *L'Église Catholique en France 1998*. Paris: Les Éditions du Cerf, 1998. Nebo publikace PINGAULT, Pascal et Marie-Annick. *A la rencontre des communautés nouvelles*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 2005.

⁹⁴ Jeden z užitečných pramenů představuje například Tychique, pastorační a teologická revue komunity Chemin Neuf.

⁹⁵ O lidech s mentálním postižením se v této komunitě hovoří jako o „členech s jinými dary“, kteří tvoří jádro komunity. VANIER, Jean. *Community and Growth*. New York: Paulist Press, 1989, s. 252.

⁹⁶ Např. DOHERTY, Catherine de Hueck. *Molchanie*. Combermere: Madonna House Publications, 1991.

Záměrem bylo poukázat na souvislosti mezi spiritualitou hnutí a potenciálem k mezináboženským vztahům, přičemž zkoumání šlo v těchto případech do podstatně větších detailů, zejména ve smyslu jejich postojů v ekumenických a mezináboženských otázkách.

V případě **hnutí Fokoláre** proběhla značná část výzkumu v České republice, kde bylo Fokoláre aktivní již v období před listopadem 1989 a tím patří mezi nejvíce etablovaná církevní hnutí u nás. Dobře rozvinuté struktury a bohatá činnost umožnily studium účastí na setkáních různých úrovní, od mezinárodních, přes regionální až po místní skupiny. Mezi členy a reprezentanty hnutí, oslovenými v rámci rozhovorů, byl i jeden z biskupů, kteří se k tomuto hnutí hlásí. Studium pramenů umožnila především bohatá publikační činnost Fokoláre.⁹⁷ Poznatky byly doplněny například studijní návštěvou Fokoláre v Kanadě, včetně rozhovoru s národním představeným hnutí a koordinátorem mezináboženského dialogu. Stěžejním prvkem byl několikadenní výzkum v jedné z hlavních „citadel“ Fokoláre, v italském Loppianu nedaleko Florencie.⁹⁸ Terénní výzkum se soustředil nejen na studium hnutí v prostředí původu a na jeho mezináboženské aktivity, ale i na specifické sociální projekty typu tzv. ekonomie společnosti.⁹⁹

Katolická charismatická obnova byla dalším hnutím zařazeným do podrobnější části výzkumu. Tematické uchopení charismatické obnovy představovalo náročnější výzkumný úkol, neboť se jedná o největšího zástupce z množiny nových církevních hnutí a formy jeho existence a činnosti jsou velmi rozsáhlé. Výzkum začal v České republice účastí a rozhovory v různých modlitebních skupinách a na národních katolických charismatických konferencích.¹⁰⁰ Během stáže ve Spojených státech se autorovi naskytl příležitost zkoumat hnutí i v jednom z jeho hlavních ohnisek. Kromě studia evangelizačních aktivit, velmi charakteristických pro toto hnutí, tu byla možnost

⁹⁷ Hnutí fokoláre vlastní nakladatelství Nové město, které vydává stejnojmenný měsíčník a různé edice publikací. Pro studium fokoláre a jeho zaměření byly nejužitečnější publikace z ediční řady Spiritualita jednoty.

⁹⁸ Citadely jsou centra Hnutí fokoláre, někdy velikosti malého města, která se ve všech oblastech života řídí principy spirituality hnutí.

⁹⁹ Jde o ekonomický model vytvořený na základě principů spirituality fokoláre. Více BRUNI, Luigino. *The Economy of Communion. Toward a Multi-Dimensional Economic Culture*. New York: New City Press, 2002; LUBICH, Chiara. *L'Economia di comunione: storia e profetia*. Roma: Città nuova, 2001.

¹⁰⁰ Katolické charismatické konference představují velká setkání příznivců tohoto hnutí, organizovaná nejčastěji na národní úrovni. V České republice se v posledních letech konají během měsíce července v Brně a jejich návštěvnost se pohybuje mezi 2 až 5 tisíci účastníky.

zkoumat i jednu z nestarších „covenant communities“¹⁰¹ a uskutečnit rozhovory s několika osobnostmi, které stály u zrodu tohoto hnutí.¹⁰² Mezi další návštěvy patřily studijní cesty do dvou významných evangelizačních komunit v Německu a Velké Británii a dva rozhovory s mezinárodní reprezentantkou tohoto hnutí.

Třetí sledované hnutí, **Světové společenství pro křesťanskou meditaci**, působí v České republice kratší dobu než obě výše zmíněná hnutí, v současné době se však poměrně dynamicky rozvíjí. Kromě několika rozhovorů a návštěv meditačních skupin u nás, proběhla většina výzkumných akcí v zahraničí. Opakovaná návštěva meditačního centra v Irsku umožnila participaci na několika vícedenních pobytech a meditačních setkáních, stejně jako možnost výzkumných setkání s jedním z přímých žáků zakladatele hnutí. Další studium pak proběhlo během autorova pobytu v Kanadě, kde má meditační hnutí velmi rozvinutou síť místních skupin a meditačních center. Tento výjezd poskytl příležitost i k rozhovoru se současným mezinárodním reprezentantem hnutí a ke studiu bohatých mezináboženských aktivit tohoto hnutí. Získané poznatky doplnilo studium pramenů, včetně knih zakladatele a dalších učitelů meditace.¹⁰³

Na závěr metodické kapitoly je vhodné konstatovat, že kromě nového pohledu na fenomén nových hnutí optikou mezináboženské tematiky a vytvoření komplexně pojatého systému klasifikace nových hnutí, patří z metodického pohledu mezi nejdůležitější aspekty této práce její zakotvení ve vlastním terénním výzkumu. Vedle sekundární literatury hrály hlavní roli při analýze zkoumaných hnutí autorovy poznatky z terénu a přímá zkušenost se zkoumaným fenoménem. Pevné zakotvení v terénním výzkumu tak podtrhuje původnost celé práce a otevírá prostor pro další bádání v této oblasti.

Druhá poznámka na závěr se týká objektivitu přístupu. Povaha předkládaného výzkumu si žádala pečlivé zvážení autorovy objektivitu. Již před zahájením projektu bylo zřejmé, že vlastní zájem o zkoumanou problematiku, podněcený osobní i pastorační zkušeností, je nutné kriticky reflektovat a zohlednit například při výběru konkrétních

¹⁰¹ Covenant communities představují skupiny v rámci hnutí charismatické obnovy, jejichž členové mají ve srovnání s běžnými skupinami větší závaznost členství, potvrzovanou zpravidla nějakou formou závazku či slibu. V případě tohoto výzkumu se jednalo o *Word of God Community*, která kromě pastorační a evangelizační činnosti rozvíjí i oblast vzdělávací, misijní a charitativní.

¹⁰² Například s pamětnicí a autorkou knihy, která představuje jakousi kroniku počátku charismatické obnovy. Srov. MANSFIELD, Patti Gallagher. *As by a New Pentecost: The Dramatic Beginning of the Catholic Charismatic Renewal*. Ohio, Steubenville: Franciscan University Press, 1992.

¹⁰³ Např. MAIN, John. *Essential Writings*. Maryknoll: Orbis Books, 2002; HARRIS, Paul T. *Christian Meditation: Contemplative Prayer for a New Generation*. London: Karton, Longman and Todd, 1996; FREEMAN, Laurence. *Light Within: The Inner Path of Meditation*. New York: Crossroad, 1987.

hnutí při terénním průzkumu. Vzhledem k tomu, že se jedná o odbornou práci, bylo nutné odhlédnout od případných pozitivních či negativních zkušeností s konkrétními členy nebo praktikami jednotlivých hnutí a soustředit se především na objektivní informace, jimiž se dané hnutí prezentuje navenek. Autor se pokusil výše uvedené maximálně zohlednit a odborně reflektovat tak, aby svou prací zprostředkoval nezájatý a vyvážený pohled na danou problematiku.

4 FENOMÉN NOVÝCH CÍRKEVNÍCH Hnutí

Nová církevní hnutí představují velmi zajímavý fenomén dnešní církve. Svými formami existence a činnosti přesahují hranice mnoha oblastí, od spirituální a náboženské, přes kulturní, až po politické, přičemž jejich vliv v církvi a ve světě neustále roste.¹⁰⁴ Nová hnutí mají vliv na utváření života církve, jejích doktrinálních trendů a postupně se prosazují i v různých oblastech profánní sféry. Jejich projekty se uplatňují v sociální a ekonomické oblasti, v oblasti vzdělávání, a zasahují dokonce do veřejného a politického prostoru.¹⁰⁵ Některé z aspektů jejich činnosti již byly zpracovány, nicméně celková odborná reflexe tohoto jevu stále zaostává za jeho významem. Nedostatečná je dosud komplexní analýza nových hnutí, přičemž některé jejich aspekty nejsou zpracovány téměř vůbec, zejména pak v českém teologickém a sociologickém kontextu. Tato práce usiluje alespoň o částečné vyplnění této mezery.

Dříve, než bude možné přistoupit k řešení specifické výzkumné otázky této disertační práce, je nezbytné zmapovat hlavní charakteristiky tohoto fenoménu a vytvořit potřebný základ pro další bádání. V následující části jsou proto nová hnutí systematicky popsána z několika odborných pohledů, včetně vymezení potřebného terminologického kontextu a stanovení relevantní definice jevu. Vedle informací z dosud publikovaných prací z primárních zdrojů slouží tomuto záměru především rozsáhlý soubor poznatků z autorova terénního bádání přímo v samotných hnutích.

Následující podkapitoly nabízejí nejprve popis celkového významu církevních hnutí doplněný o terminologické vymezení a definici jevu. Poté se věnují analýze hnutí z několika odborných perspektiv, které jsou užitečné z hlediska hlavního tématu práce. Jedná se o reflexi z perspektivy spirituální teologie, dále pak eklesiologické a pastorální analýzy, doplněné relevantními sociologickými a kanonickými poznámkami. Nechybí potřebné historické zařazení fenoménu do širšího kontextu dějin církve a některých historicko-společenských souvislostí poslední doby. Jedna podkapitola se zabývá i fenoménem nových komunit, které představují zvláštní podskupinu v rámci nových církevních hnutí. V závěru této části je věnována zvláštní pozornost kritickým

¹⁰⁴ Srov. FAGGIOLI, *Sorting Out Catholicism: A Brief History of the New Ecclesial Movements*. Collegeville: Liturgical Press, 2014, s. 5.

¹⁰⁵ Aktivní ve smyslu veřejné a politické angažovanosti je například *Comunione e Liberazione*. Příkladem ekonomických iniciativ, majících původ v kontextu nových hnutí, je koncept „ekonomiky společenství“ vzniklý v prostředí Hnutí fokoláře.

poznámkám na adresu zkoumaného fenoménu a nejčastějším výtkám, které zaznívají směrem k hnutím z řad církve i společnosti.

4.1 Význam jevu

Nová hnutí představují těžko přehlédnutelnou součást dnešní globální církve. Za sto let své existence se rozvinula ze skromných a spontánních iniciativ v institucionalizované, doktrinálně tvořivé a pastoračně i společensky aktivní elementy dnešní církve. Celkovým významem i počtem stoupenců se postupně stávají jednou z jejích výrazných tváří, přičemž se postupně etablují v jejích oficiálních strukturách a získávají nemalý vliv na proměny jejího vnitřního života i na postoje církve k aktuálním tématům dneška.¹⁰⁶

Celkový počet hnutí, která se v církvi rozvinula za posledních sto let, se odhaduje na více než dvě stě, přičemž jejich velikost i podoba jsou velmi rozmanité. Od hnutí mezinárodního či globálního významu, přes regionálně působící, až po skupiny místní úrovně s řádově desítkami členů.¹⁰⁷ Pro odbornou reflexi v rámci této práce budou zajímavá především hnutí mezinárodního významu, která jsou již zároveň dostatečně institucionálně zakotvená, doktrinálně profilovaná a pastoračně rozvinutá. Příkladem mohou být již zmíněné fokoláre, charismatická obnova, nebo hnutí křesťanské meditace.

Rozmach nových hnutí, především od druhé poloviny dvacátého století, je zřejmý hlavně z narůstajícího počtu jejich členů. Ten je skutečně nepřehlédnutelný a s tím jak posiluje jejich podíl na celkovém počtu věřících, sílí i vliv hnutí ve všech oblastech života církve, od jejích institucionálních podob, přes pastorační praxi, až po trendy v teologickém myšlení. Přestože jde o fenomén mladý, poměrně živelný a neexistují přesnější statistiky, lze si představu o počtech jejich stoupenců udělat alespoň z dílčích odhadů. Ještě na konci osmdesátých let minulého století odhady například uváděly, že celkový počet věřících v církvi, kteří se angažují v některé z aktivit těchto hnutí, přesáhl zhruba čtyřicet milionů.¹⁰⁸ Během následujících dvaceti let se počty členů výrazně navýšily s tím, jak se hnutí šířila do dalších regionů a zemí světa. Například v případě charismatické obnovy, která představuje největší mezi těmito hnutími,

¹⁰⁶ Více ROCCA, Giancarlo. *Primo censimento delle nuove comunità*. Città del Vaticano: Urbaniana University Press, 2010.

¹⁰⁷ Srov. HAYES, Michael A., ed. *New Religious Movements in the Catholic Church*. London: Continuum, 2006, s. 16.

¹⁰⁸ Srov. SECONDIN, Bruno. *Nová hnutí v církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 5.

uváděné odhady stoupců přesahují 100 milionů.¹⁰⁹ Významný podíl na tom mají země Latinské Ameriky, kde probíhá poměrně bouřlivý rozvoj charismatických hnutí, přičemž jen na tomto kontinentě je počet jeho stoupců odhadován na více než 70 milionů.¹¹⁰

Celkový vliv nových hnutí v církvi je ještě daleko větší, než naznačují statistiky následovníků. Vedle jejich členů je totiž třeba počítat s mnohem vyšším počtem věřících, kteří jsou ve svém náboženském životě formováni pastoračními a vzdělávacími aktivitami těchto hnutí, i když se pak trvale nezařadí do jejich struktur. Podle odhadu vytvořeného na základě dat získaných v rámci disertačního výzkumu dosahuje počet těchto věřících v církvi téměř 250 milionů.¹¹¹ Nová hnutí jsou totiž pastoračně a evangelizačně velmi aktivní, přičemž například pastore rodin a mladých lidí je akcentována více, než je tomu v běžných farnostech a místních společenstvích církve.¹¹² Dokládá to jak bohatá nabídka vzdělávacích a formačních programů pro tyto skupiny věřících, tak i vysoká návštěvnost masových setkání pro mládež pořádaných hnutími a komunitami jako třeba charismatická obnova, fokoláre, Emmanuel či Comunione e Liberazione. S rostoucím vlivem na mladou generaci věřících roste pak i celkový vliv nových hnutí na budoucnost církve a její trendy.

4.1.1 Vliv uvnitř církve

Dalším faktorem indikujícím vzrůstající význam nových hnutí je rostoucí vliv jejich kléru v církvi. Přestože jsou tato hnutí charakterizována především jako laická, roste v jejich řadách počet kněžských povolání, takže některá hnutí zakládají dokonce vlastní kněžské semináře a zástupci kléru z těchto hnutí, včetně biskupů, se stále více etabloují v rámci hierarchie katolické církve. Některá hnutí posilují svůj vliv dokonce i v rámci římské kurie, přičemž pro potřeby formace svých kněží zřizují v Římě vlastní

¹⁰⁹ Nejčastější odhady počtu stoupců charismatické obnovy v katolické církvi se pohybují okolo 120 milionů (okolo deseti procent katolíků), srov. ALLEN, John. *The Catholic Church: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 117. Někteří autoři uvádějí dokonce až 160 milionů. Srov. NUCCI, Alessandra. „The Charismatic Renewal and the Catholic Church.“ *The Catholic World Report*, May 18, 2013.

¹¹⁰ Srov. CLEARY, Edward L. *The Rise of Charismatic Catholicism in Latin America*. Gainesville: University Press of Florida, 2011, s. 97.

¹¹¹ Jako podklad pro tento odhad posloužily jak oficiální členské statistiky hlavních církevních hnutí, tak i údaje o jimi nabízených pastoračních a formačních programech pro širokou církevní (i necírkevní) veřejnost. Odhad byl vytvořen na základě dat získaných během disertačního výzkumu.

¹¹² Více např. THE-MERTENS, Stephie. „Organisational Strategies to Bridge the Theological Language Gap. Exploring the Youth Ministry Practice of New Ecclesial Movements through Case Study Research.“ *Journal of youth and theology*, 16 (2017), s. 3-24.

vzdělávací instituce, kněžské semináře, či dokonce univerzity.¹¹³ Nová hnutí v církvi postupně vstupují i do prostoru, který byl v minulosti především doménou řeholních řádů. Vedle komunit řeholního typu se společnými pravidly života vznikají z iniciativy nových hnutí i centra pastorační a duchovní formace a některá hnutí přebírají dokonce odpovědnost nad teologickými školami a kněžskými semináři v diecézích.¹¹⁴

S rostoucím počtem kněží a biskupů formovaných v těchto vzdělávacích institucích přirozeně posiluje vliv nových hnutí na teologické a pastorační trendy i na řízení a směřování celé církve. I v České republice jde o těžko přehlédnutelný fenomén, neboť již před listopadem 1989 hrála některá hnutí významnou roli v diecézních i neoficiálních strukturách katolické církve. Díky flexibilnější institucionální povaze a důrazu na působení v menších skupinách byla tato hnutí, v době náboženské perzekuce za komunistického režimu, méně kontrolovatelná a postižitelná. To jim umožnilo rozvinout řadu neoficiálních a přitom efektivních programů a aktivit, které měly nemalý vliv na formaci celé generace laiků a kněží u nás. Z jejich řad se následně rekrutovalo mnoho významných představitelů českých a moravských diecézí.¹¹⁵ Dokonce i mnohé vůdčí osobnosti řeholních řádů u nás jsou spojovány s některými hnutími, zejména pak s charismatickou obnovou.¹¹⁶ Doktrinální a pastorační akcenty hnutí tak díky tomu mají přímý vliv na rozhodování a způsob řízení v církvi. Tento fakt byl patrný hlavně v období bezprostředně po roce 1989, kdy církev procházela složitým obdobím transformace po desetiletích nesvobody a bylo potřeba restaurovat mnoho jejích funkcí a institucí.¹¹⁷

Pokud uvažujeme o významu nových církevních hnutí v rámci církevní hierarchie, nelze opominout jejich vliv na několik posledních papežů. Významnou inspirační roli sehrála hnutí například v životě současného papeže Františka zejména

¹¹³ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 190-191.

¹¹⁴ Neokatechumenátní hnutí například zastřešuje celou síť diecézních kněžských seminářů *Redemptoris Mater*. Více HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 56.

¹¹⁵ Z období posledních třiceti let lze uvést několik diecézních biskupů v České republice, majících blízko k Hnutí fokoláre: bývalý pražský arcibiskup kardinál Miloslav Vlk, olomoucký arcibiskup Jan Graubner nebo například plzeňský emeritní biskup František Radkovský. Českobudějovický biskup Vlastimil Kročil je zase spjatý s neokatechumenátním hnutím. Z významných členů českého kléru spojených s charismatickou obnovou možno zmínit například bývalého generálního vikáře pražské arcidiecéze Michaela Slavíka nebo biskupského vikáře Aleše Opatrného.

¹¹⁶ S charismatickou obnovou je například úzce spjat generální delegát řádu karmelitánů v ČR Vojtěch Kodet, současný provinciál františkánského řádu Jakub Sadílek nebo bývalý generální vikář plzeňské diecéze a převor strahovského kláštera premonstrátů Adrián Zemek.

¹¹⁷ Více např. SPIEKER, Manfred, ed. *Katholische Kirche und Zivilgesellschaft in Osteuropa: postkommunistische Transformationsprozesse in Polen, Tschechien, der Slowakei und Litauen*. München: Schöningh, 2003.

v době jeho biskupského působení v Argentině. Vedle charismatické obnovy to byla především hnutí pocházející z Itálie, jejichž akcenty se odráží v některých prioritách Františkova pontifikátu. Příkladem může být aspekt „povolání k jednotě“ Hnutí fokoláre, který má blízko k papežově „kultuře setkávání“. S komunitou Sant'Egidio zase František sdílí vizi „církve pro chudé“ a důraz na mezináboženský dialog. Hnutí Comunione e Liberazione pak na něho mělo především skrze dílo zakladatele Giussaniho.¹¹⁸ Františkův předchůdce v úřadu papež Benedikt XVI. se rovněž netajil sympatiemi k tomuto hnutí. Ještě jako kardinál Joseph Ratzinger navštěvoval a podporoval jeho aktivity, zejména mezinárodní setkání v italském Rimini, a se zakladatelem Giussanim ho dokonce spojovalo osobní přátelství.¹¹⁹ Nesporný vliv měla pak nová církevní hnutí na papeže Jana Pavla II., který vnímal pozitivně hlavně jejich laický a evangelizační potenciál a viděl v nich jedno z viditelných znamení jara církve, indikované Druhým vatikánským koncilem.¹²⁰

Vlivy mezi novými církevními hnutími a papeži byly nicméně oboustranné. Přestože postoj papežů nebyl vůči hnutím výhradně pozitivní, současného významu v církvi nabyla hnutí do značné míry právě díky vlivu papežů. Byl to již Pavel VI., který hnutím, navzdory jistým kritikám, vyjádřil podporu a symbolicky jim otevřel prostor, když v roce 1975 přijal hnutí Comunione e Liberazione a jeho zakladatele ve Vatikánu. Další hnutí brzy následovala a celý proces vyvrcholil za pontifikátu Jana Pavla II., který jejich existenci a působení otevřeně podporoval. Několikrát přijal jejich zástupce v Římě, zejména pak při historických setkáních o letnicích v letech 1998 a 2000. V druhém případě s ním dokonce vystoupili zakladatelé hlavních hnutí na shromáždění, které čítalo tři 300 tisíc účastníků z řad jejich členů a sympatizantů. I Benedikt XVI. svou podporu vyjádřil jasně a dokonce se několikrát hnutí zastal před kritikou některých biskupů kvůli vytváření paralelních struktur v diecézích. Přes určitá napomenutí a výzvy k větší spolupráci s místními církvemi pokračuje podpora hnutí i za pontifikátu současného papeže Františka, což dále posiluje jejich význam v církvi.¹²¹

Díky vlivu, který nová hnutí v církvi postupně získávají, se některé z jejich doktrinálních akcentů, pastoračních priorit a institucionálních charakteristik prosazují i

¹¹⁸ Srov. IVEREIGH, Austen. *The Great Reformer: Francis and the Making of a Radical Pope*. New York: Henry Holt and Company, 2014, s. 338.

¹¹⁹ Srov. SAVORANA, Alberto. *The Life of Luigi Giussani*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2018, s. 676.

¹²⁰ Srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 222.

¹²¹ Srov. FAGGIOLI, *Sorting Out Catholicism*, s. 91-146.

v rámci univerzální církve. Patří mezi ně větší participace laiků v duchovním životě a pastorační službě, nové formy evangelizace, důraz na malé skupiny v rámci pastorační, specifické aktivity pro mládež, včetně masových shromáždění, apod. Tyto pastorační a teologické fenomény, které se v kontextu nových hnutí těší hojně pozornosti, se postupně přenášejí i do běžných struktur církve a stále více se etablují v jejich teologických a pastoračních trendech. Jejich ozvěna se pak objevuje i v oficiálních církevních dokumentech.¹²²

4.1.2 Působnost vně církve

Vedle posilujícího vlivu v rámci církve roste význam nových hnutí i mimo její hranice v různých oblastech sekulární společnosti. Řada z hnutí rozvíjí bohatou činnost v oborech, jako jsou humanitární pomoc, vzdělávání, charitativní a sociální projekty, mediace a prevence konfliktů, veřejná a politická angažovanost, udržitelný ekonomický rozvoj, apod. Mezi zajímavé příklady patří určitě iniciativy komunity Sant'Egidio, která z charitativních projektů a solidarity s chudými postupně rozvinula humanitární a mírotvorné aktivity, včetně mediace v rámci mezinárodních konfliktů.¹²³ Z ekonomických iniciativ nových hnutí stojí určitě za zmínku koncept tzv. ekonomiky společenství, vzniklý v rámci hnutí Fokolare a postavený na principech sociální spravedlnosti a udržitelného rozvoje.¹²⁴ Ve smyslu politické angažovanosti je zřejmě neaktivnější hnutí Comunione e Liberazione, které do veřejného prostoru vstoupilo s úmyslem vytvářet určitou protiváhu radikálně levicových skupin již během protestů na univerzitách kolem roku 1968 a dodnes se snaží vytvářet zázemí pro politickou angažovanost katolických laiků.¹²⁵

Mezi aktivity vně církve, v nichž se nová hnutí etablují a stávají významnými aktéry na mezinárodní úrovni, patří v jistém smyslu i centrální téma této práce: vztah k mimokřesťanským náboženstvím a mezináboženský dialog. Ač je postoj k tomuto tématu napříč hnutími velmi rozdílný, nelze jejich vliv v této oblasti přehlédnout. S tím, jak se otázka mezináboženského dialogu stala po Druhém vatikánském koncilu

¹²² Například v encyklice papeže Pavla VI. *Evangelii nuntiandi*, encyklice papeže Jana Pavla II. *Christifideles laici*, nebo v jeho apoštolském listu *Novo millennio ineunte*.

¹²³ Srov. FAGGIOLI, Massimo. „The New Elites of Italian Catholicism: 1968 and the New Catholic Movements.“ *The Catholic Historical Review*, Vol. 98 (January, 2012), s. 31-34.

¹²⁴ Více GOLD, Lorna. *New Financial Horizons: The Emergence of an Economy of Communion*. New York: New City Press, 2010.

¹²⁵ Více např. DAVIS, Nancy and Robert ROBINSON. *Claiming Society for God: Religious Movements and Social Welfare*. Indiana University Press, 2012, s. 88-112.

aktuálnější, začala mnohá z těchto hnutí hrát roli protagonistů a aktivních elementů v jeho realizaci. Mezi průkopníky lze zařadit například fokoláre, které má díky svému důrazu na spiritualitu jednoty blízko k vytváření vztahů i ve smyslu mezináboženském.¹²⁶

Dalším významným aktérem v oblasti mezináboženského dialogu je komunita Sant'Egidio, která rozvinula tradici dialogických setkání inspirovanou mezináboženským shromážděním svolaným do Assisi papežem Janem Pavlem II v roce 1986.¹²⁷ Aktivní přístup k dialogu s jinými náboženskými tradicemi je dáván do kontextu s jejím angažmá v mezinárodní mediační službě a mírových misích.¹²⁸ Dalším příkladem může být křesťanské meditační hnutí, které se aktivně zapojuje do dialogu především se zástupci východní náboženské tradice, se kterými ho pojí meditační aspekt. Setkání k dialogu na vysoké úrovni, například se současným tibetským dalajlamou, měla silný ohlas v obou náboženských tradicích.¹²⁹ Tématu mezináboženských vztahů v kontextu nových církevních hnutí, včetně konkrétních příkladů, je věnována zvláštní pozornost v samostatné kapitole této práce. Zde stačí konstatovat, že i v této oblasti jsou nová hnutí velmi významným fenoménem doby, majícím vliv na trendy v církvi i mimo ni.

Z výše uvedených skutečností je zřejmý rostoucí význam nových hnutí v církvi, stejně jako potřeba jejich dalšího zkoumání. Ačkoliv hodnocení jejich vlivu na utváření církve po Druhém vatikánském koncilu zůstává spíše ambivalentní, jak bude zmíněno podrobněji v podkapitole kritických poznámek, není možné pochybovat o jejich celkové významnosti. Výzkum jejich teologických a sociologických charakteristik tudíž významným způsobem přispívá k hlubšímu pochopení znamení doby, k sebepoznání církve a k predikci jejího dalšího směřování v řadě oblastí. Řečeno jinými slovy, postoj církve k aktuálním tématům dneška stále více ovlivňují nové doktrinární a pastorační akcenty, mající své kořeny v nových církevních hnutích a jejich podrobnější výzkum má tudíž význam pro celkové pochopení dnešní církve.¹³⁰

¹²⁶ Více např. CATALANO, Roberto. *Spiritualità di comunione e dialogo interreligioso. L'esperienza di Chiara Lubich e del movimento dei Focolari*. Roma: Città Nuova, 2010.

¹²⁷ Srov. GUIXOT, Áyuso, PACINI, Andrea, ed. *Chiesa e islam in Italia: Esperienze e prospettive di dialogo*. Milano: Paoline, 2008, s.157.

¹²⁸ Srov. APPLEBY, Scott R. *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*. New York: Rowman & Littlefield, 2000, s. 157-158.

¹²⁹ Více CHEETHAM, David, PRATT Douglas, THOMAS, David, ed. *Understanding Interreligious Relations*. Oxford University Press, 2013, s. 111.

¹³⁰ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 5.

4.2 Terminologické vymezení a definice

Takto komplexní jev potřebuje interdisciplinární přístup. Další část práce mu proto věnuje pozornost hned z několika teologických i neteologických oborů, konkrétně z pohledu spirituální teologie, eklesiologie, sociologie, historie a kanonického práva. Dříve než se však pozornost zaměří tímto směrem je nejdříve potřeba vymezit základní terminologický rámec a definovat některé pojmy.

Odborné označení tohoto jevu není zatím úplně jednotné, přičemž se v teologických oborech můžeme setkat s celou řadou označení.¹³¹ V italské teologické literatuře se zpravidla užívá termín *movimenti* nebo *movimenti ecclesiali*,¹³² který se zároveň objevuje i v oficiálních dokumentech církve.¹³³ Rozšířeného ekvivalentu *new ecclesial movements* se drží řada autorů anglicky publikované literatury, například Tonny Hanna ve své stejnojmenné práci.¹³⁴ Massimo Faggioli kromě toho v některých statích používá pojmenování *Catholic movements*, respektive *new Catholic movements*, zejména když chce zdůraznit jejich katolický kontext.¹³⁵ Další autoři, jako například Peter Hocken nebo Michael Hayes, používají termín *nová hnutí v katolické církvi*, popřípadě *new religious movements in the catholic church*.¹³⁶ V německé jazykové oblasti se nejvíce používá označení *neue geistliche Bewegungen*, akcentující zaměření těchto hnutí na obnovu duchovního života.¹³⁷ Původně rozšířený termín *laická hnutí*, zdůrazňující převládající laický prvek, postupně ustupuje a přestává se používat s tím, jak se hnutí etablují i v kontextu církevního kléru.¹³⁸

V některých publikacích, zvláště francouzského jazykového okruhu, se objevuje označení *les communautés nouvelles*, který používá například Frédéric Lenoir.¹³⁹ Tento termín podtrhuje komunitní aspekt typický pro hnutí s více institucionalizovanou povahou, s užšími vnitřními vazbami a větší závazností členství. Pojem nové komunity

¹³¹ Mimo teologii se novým církevním hnutím věnují další obory jen okrajově. Částečně si jich všímá sociologie náboženství, nicméně jen omezeně a prozatím bez systematického přístupu.

¹³² Například: FAVALE, Agostino. *Movimenti ecclesiali contemporanei: dimensioni storiche, teologico-spirituali ed apostoliche*. Roma: LAS – Pubblicazioni dell' Università Pontificia Salesiana, 1982; nebo ZADRA, Barbara. *I movimenti ecclesiali e i loro statuti*. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 1997.

¹³³ Např. JAN PAVEL II. *Redemptoris missio*.

¹³⁴ Srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*.

¹³⁵ Např. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 30-71.

¹³⁶ Srov. HOCKEN, *Strategie Ducha*; HAYES, Michael A., ed. *New Religious Movements in the Catholic Church*. London: Continuum, 2006.

¹³⁷ Např. VALENTIN, Friederike, ed. *Lebendige Kirche: neue geistliche Bewegungen*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1988.

¹³⁸ Srov. KER, Ian. „The Priesthood and the New Ecclesial Movements and Communities.“ *Louvain Studies*, 30(2005), s. 130-131.

¹³⁹ Srov. LENOIR, Frédéric. *Les communautés nouvelles*. Paris: Fayard, 1988.

byl ve francouzském prostředí zprvu používán převážně jako ekvivalent pojmů nová hnutí nebo církevní hnutí, typických spíše pro italskou a anglickou jazykovou oblast. S tím, jak se postupně diferencovaly institucionální podoby těchto nových církevních subjektů, rozšířil se tento termín i do dalších jazykových oblastí a oba pojmy se začaly používat vedle sebe, přičemž pojem nové komunity označuje hnutí s vyšší úrovní institucionality.¹⁴⁰ Většina z nových komunit vznikla v rámci některého z nových církevních hnutí, především charismatické obnovy. Postupně se však emancipovaly a do nějaké míry oddělily, takže v současnosti existují svébytně, nesou specifické znaky a vytvářejí své vlastní institucionální a kanonické podoby.¹⁴¹ K uvedené terminologické poznámce je třeba podotknout, že vymezení obou pojmů, nové komunity a nová církevní hnutí, není dosud v teologické literatuře plně ustálené a v jejich užívání existuje stále určitý překryv.

Pro terminologické využití v rámci této práce bylo zvoleno označení nová církevní hnutí.¹⁴² Pokud není uvedeno jinak, zahrnuje implicitně i podskupinu nových komunit, přičemž slovo „nová“ v rámci zvoleného označení charakterizuje časové vymezení fenoménu zhruba na posledních sto let.¹⁴³ Významově je tak do značné míry analogické k sociologickému pojmu nová náboženská hnutí, který označuje fenomén náboženského oživení ve dvacátém století popsaný jako nová religiozita.¹⁴⁴ S širší skupinou nových náboženských hnutí, zkoumaných v rámci sociologie náboženství, sdílejí církevní hnutí některé charakteristiky, liší se však zásadně svým doktrinálním a institucionálním zakotvením v církvi. Neusilují o nezávislost, jak je tomu u většiny nových náboženských hnutí, která se často negativním způsobem vymezují k tradičním církvím a náboženstvím,¹⁴⁵ nýbrž zůstávají zakotvena v kontextu církve, v níž vznikla a přejímají její institucionální a kanonické formy.

¹⁴⁰ V poslední době používá oba pojmy ve svých dokumentech například Papežská rada pro laiky, srov. CODA, Piero, „Ecclesial Movements and New Communities in the Mission of the Church: A Theological, Pastoral and Missionary Perspective.“ In *Pastors and the Ecclesial Movements*, Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 2009, s. 35-49.

¹⁴¹ Více LANDRON, Olivier. *Les communautés nouvelles: nouveaux visages du catholicisme français*. Paris: Editions du CERF, 2004, s. 185-204.

¹⁴² Případně jeho kratší verze *nová hnutí*.

¹⁴³ Ačkoliv například Secondin připomíná řadu příkladů podobných hnutí v minulosti církve, hnutí posledního století vymezuje jako specifickou skupinu. Srov. SECONDIN, Bruno. *Nová hnutí v církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 19-21.

¹⁴⁴ Např. BARKER, Eileen, WARBURG, Margit, ed. *New Religions and New Religiosity*. Copenhagen: Aarhus University Press, 1998.

¹⁴⁵ Více např. LEWIS, James R., ed. *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. New York: Oxford University Press, 2004.

Kromě výše zmíněného ukotvení v církvi vyjadřuje adjektivum „církvní“ rovněž eklesialitu hnutí ve smyslu organické jednoty různých stavů, povolání a darů na základě sdíleného charismatu. V tomto smyslu představují konkrétní realizaci církve coby „communia“, tak jak ji chápe Druhý vatikánský koncil.¹⁴⁶ Termín „hnutí“ pak poměrně dobře vystihuje hlavní povahu tohoto fenoménu, kterou je především specifický způsob existence a institucionality, v mnoha směrech alternativní k ustáleným podobám církve. Jak již naznačuje etymologie pojmu, většinu hnutí charakterizuje dynamika a pohyb. Jejich existence a působení jsou neseny jistým stupněm spontaneity a na rozdíl od běžných církevních struktur u většiny z nich proces institucionalizace teprve probíhá. Zdrojem jejich vitality, a do jisté míry i jejich identity, je tak konkrétní charisma, které má tendenci transcendovat osobu nositele a vytvářet platformu vztahů, čímž se stává hlavním integrujícím prvkem hnutí.¹⁴⁷

Na základě uvedených terminologických vymezení je možno přistoupit k sestavení **definice zkoumaného fenoménu**, kterou je možno formulovat následovně:

Nová církevní hnutí jsou náboženská společenství různého rozsahu, stupně institucionalizace a úrovně autonomie, která se v církvi rozvinula zhruba v průběhu posledních sta let jako odpověď na různá znamení a výzvy doby. Mezi hlavní společné rysy patří především snaha o obnovu duchovního života a aktivní participace laických věřících. Každé z hnutí charakterizuje specifické charisma, kterému odpovídá sdílená spiritualita, organizační charakteristiky a specifické aktivity. Nová církevní hnutí úzce souvisejí s Druhým vatikánským koncilem, zejména s jeho pojetím laikátu.¹⁴⁸

Vzhledem ke komplexitě zkoumaného fenoménu je k němu potřeba přistupovat z různých odborných perspektiv, mezi které patří především spirituální teologie, eklesiologie a pastorální teologie. Užitečné je i hledisko historické, které se snaží pochopit fenomén v kontextu dějin církve, a dále pak hledisko sociologické a kanonické. Reflexi nových církevních hnutí z těchto perspektiv odpovídají následující podkapitoly této práce. Jejich cílem není vyčerpávající popis a analýza zkoumaného fenoménu, pozornost je věnována především těm jeho aspektům, které jsou relevantní pro řešení hlavní otázky této práce.

¹⁴⁶ KER, Ian. „New Movements and Communities in the Life of the Church.“ *Louvain Studies*, 27(2002), s. 88.

¹⁴⁷ Více HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 9-10.

¹⁴⁸ Zejména *Lumen Gentium* 4.

4.3 Spirituálně-teologické charakteristiky

Jednu z primárních teologických perspektiv pro reflexi nových církevních hnutí představuje spirituální teologie. Jejím hlavním objektem zájmu jsou vedle fenoménu duchovního života i rozmanité typy spiritualit, vznikající coby výsledek působení Ducha svatého v dějinách, i jako důsledek mnohosti přístupů ke Kristu.¹⁴⁹ Pro interpretaci nových hnutí jde o perspektivu relevantní mimo jiné i proto, že mezi jejich podstatné rysy patří úsilí o obrodu duchovního života věřících a skrze to o obnovu církve. Z tohoto důvodu jsou mnohdy dokonce označovány jako „nová duchovní hnutí“.¹⁵⁰ Ačkoliv toto označení v dnešní literatuře spíše ustupuje komplexnějšímu názvu „nová církevní hnutí“, jeho významový obsah poměrně dobře vystihuje jeden z jejich společných cílů, kterým je obnova spirituality všech věřících.

Způsoby, jimiž tohoto cíle dosahují, jsou nicméně velmi pestré a jednotlivá hnutí se v tomto smyslu mezi sebou významně liší. Některá přinášejí úplně nové akcenty a způsoby v prožívání křesťanské spirituality, jiná rekontextualizují existující podoby z duchovní tradice církve. Zatímco například prvky spirituality jednoty hnutí fokoláre jsou v kontextu dějin křesťanské spirituality spíše inovativní,¹⁵¹ hlavní aspekty spirituality hnutí křesťanské meditace jsou inspirovány tradicí pouštních otců či raného mnišství a představují tak spíše jejich zpřítomnění.¹⁵² Nová hnutí vykazují značnou pestrost i ve smyslu aktivit, které se rozvinuly jako plod jejich duchovního života, od služby lidem s mentálním postižením v komunitě Archa, přes kérygmatickou evangelizační činnost v případě hnutí charismatické obnovy, až po humanitární působení komunity Sant'Egidio.

Přes řadu problémů, které tato hnutí provázejí hlavně v jejich rané etapě,¹⁵³ představují pro církve nesporný přínos v tom, že novými způsoby zpřístupňují prostor a formaci k duchovnímu životu všem věřícím. Snaží se přispívat k obnově církve skrze obnovu spirituality na všech jejích úrovních a zároveň odpovídat na výzvu k nové

¹⁴⁹ Srov. ALTRICHTER, Michal, *Spirituální teologie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017, s. 253-254.

¹⁵⁰ Např. SCHLÖGEL, Herbert „Neue geistliche Bewegungen: Ein Beitrag zum Ethos in der Kirche.“ *Theologie der Gegenwart* (1990): s. 256-266.

¹⁵¹ Více např. LUBICH, Chiara. *La dottrina spirituale*. Roma: Città Nuova, 2006, s. 66-78.

¹⁵² Srov. FREEMAN, Laurence, REYNOLDS, Stefan, ed. *John Main: The Expanding Vision*. Norwich: Canterbury Press, 2013, s. 76.

¹⁵³ Např. MUCHA, Petr. „Fenomén nových komunit v katolíckej cirkvi a príklady z Francie.“ *Studia theologica*, 18, č. 4 (2016): s. 158-159. Nejzávažnějším problémům je věnována pozornost v kapitole této práce zaměřené na kritické reflexe.

evangelizaci.¹⁵⁴ Z rostoucího počtu sympatizantů je patrné, že se jim daří efektivněji zprostředkovat křesťanskou spiritualitu široké veřejnosti v době, kdy po ní roste poptávka a tradiční formy církevní misie hledají adekvátní odpověď jen obtížně.¹⁵⁵ Pro spirituální teologii tak nová hnutí představují předmět zájmu zejména pro své zaměření na rozvoj duchovního života. Perspektiva spirituální teologie je nicméně užitečná i pro interpretaci klíčových charakteristik fenoménu nových hnutí. Mezi zvláště důležité aspekty z perspektivy této disciplíny patří zejména charisma hnutí, které reprezentuje centrální prvek a zdroj vitality každého z nich, a na něj navazující fenomén spirituality hnutí, který zase ztělesňuje jeho sdílený systém hodnot. Tyto aspekty představují důležitý element při řešení hlavního tématu této práce, a proto jim věnujeme detailnější pozornost.

4.3.1 Charisma jako centrální aspekt

Velmi podstatným rysem a zároveň silným integračním prvkem každého hnutí je charisma, které je pro potřeby této studie možno teologicky definovat jako specifický Boží dar či projev, jehož zprostředkovatelem v církvi a společnosti je konkrétní věřící, případně celé společenství.¹⁵⁶ Biblické pojetí charismatu, vycházející z řeckého pojmu *cháris*,¹⁵⁷ pochází z Nového zákona, kde se vyskytuje v různém kontextu. Nejčastěji ho používá ve svých listech svatý Pavel¹⁵⁸ a to s jasným významovým obsahem: coby manifestaci Ducha svatého ke společnému dobru církve.¹⁵⁹ Charisma lze proto chápat jako osobitý způsob, kterým určitý jedinec nebo skupina lidí realizují svůj podíl na Božím díle v církvi i ve světě. Ačkoliv v případě nových hnutí bývá zpočátku jeho nositelem konkrétní jedinec, většinou zakladatel hnutí, charisma se postupně stává fenoménem sdíleným.¹⁶⁰ Integruje své nositele do podoby společenství a bere na sebe zpravidla formu konkrétního aspektu křesťanské víry, vystupujícího do popředí a

¹⁵⁴ Více k fenoménu nové evangelizace např. ROCHE, Jean-Pierre. *La nouvelle évangélisation racontée à ceux qui s'interrogent*. Paris: Editions de l'Atelier, 2013.

¹⁵⁵ Více DOWNEY, Michael. *Understanding Christian Spirituality*. New York: Paulist Press, 1997, s. 75-77.

¹⁵⁶ Více k pojmu charisma LEAHY, Brendan. *Ecclesial Movements and Communities: Origins, Significance, and Issues*. New York: New City Press, 2011. s. 81-95.

¹⁵⁷ „Milost“ nebo „dar Boží“. Více např. *Iuvenescit Ecclesia*, List Kongregace pro nauku víry, Vatikán, 15.5.2016, čl. 4.

¹⁵⁸ Například v jeho charakteristickém popisu darů, využívajícím obraz církve coby těla s mnoha údů. Srov. 1 Kor 12, 1-31.

¹⁵⁹ Srov. LEAHY, *Ecclesial Movements and Communities*, s. 82.

¹⁶⁰ Na základě sdílení charismatu zakladatele vzniká jakési „duchovní příbuzenství“ a rodí se „duchovní rodina“ v podobě církevního hnutí. Více *Iuvenescit Ecclesia*, 16.

zároveň se stává zdrojem dynamiky dané skupiny a dává vzniknout odpovídajícím institucionálním strukturám.¹⁶¹

Vzhledem k samotné podstatě charismatu, které ve svém jádru představuje specifický projev Ducha svatého, není snadné jej pojmut do jednoduchých kategorií a definic. Charisma lze nicméně do značné míry identifikovat z pramenů a vlastního sebepojetí dané skupiny, případně z podob duchovního života a činnosti, které rozvíjí. Přitom je třeba přistupovat hermeneuticky, kriticky interpretovat sdílený jazyk a jak upozorňuje Massimo Faggioli, často je nutné dekonstruovat vlastní narativy a zakladatelské mýty.¹⁶² V případě fokoláre je takovým způsobem například možné identifikovat charisma jednoty v jejích nejrůznějších podobách, zejména jednoty usilující o smiřování antagonismů v náboženském a společenském smyslu. U hnutí křesťanské meditace lze zase hovořit o charismatu vnitřní modlitby, která zpřístupňuje kontemplativní spiritualitu široké veřejnosti. Charisma hnutí charismatické obnovy spočívá především v samotné otevřenosti charismatické dimenzi víry a to skrze specifickou zkušenost „křtu v Duchu svatém.“¹⁶³

Jak již bylo zmíněno, charisma má integrující účinek a může se stát zdrojem sdílené identity a poslání.¹⁶⁴ Zatímco obvykle se věřící identifikují s církví na principu územní příslušnosti, tedy zpravidla skrze diecéze a farnosti, v případě nových hnutí je to právě identifikace s charismatem hnutí a z něho vyplývající společnou spiritualitou a posláním, které členy spojují v jednu církevní entitu. Děje se tak většinou napříč jejich teritoriální církevní příslušností, životními stavy a postavením v církvi.¹⁶⁵ Princip charismatu tak mnohdy koliduje s územním principem církve, což se samozřejmě neobejde bez pastoračních a církevně-právních problémů. Těm bude v této studii věnována pozornost později.

Charisma hnutí má zároveň silný eklesiální význam, neboť jeho posláním a cílem je konkrétní přínos církvi jako celku. Hnutí samotná představují do značné míry jakousi inkarnaci charismatu, neboli vtělení konkrétního Božího projevu do určitých podmínek, do konkrétní církevní podoby, do společenství věřících. Reprezentují tak dynamickou aktualizaci církve v konkrétním kontextu a ztělesňují charismatickou

¹⁶¹ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 46.

¹⁶² Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 6.

¹⁶³ Více k fenoménu „křtu v Duchu svatém“ srov. SULLIVAN, Francis. *Charisms and Charismatic Renewal*. Ann Arbor: Servant books, 1982, s. 62-64.

¹⁶⁴ Srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 231.

¹⁶⁵ Srov. HANNA, Tony. „New Church Movements: Friends or Foes?“ *The Furrow*, Vol. 56, č. 2 (2005): s. 84.

dimenzi církve, která je koesenciální s její hierarchickou dimenzí.¹⁶⁶ Podobně jako řeholní řády, i nová hnutí se skrze konkrétní charisma stávají nositeli určitého poslání, z něhož pramení celá řada aktivit, jimiž slouží církvi i společnosti.¹⁶⁷ Komunita Sant'Egidio tak například rozvíjí bohatou humanitární činnost, *Comunione e Liberazione* vstupuje do prostoru občanského vzdělávání a angažovanosti a Neokatechumenátní cesta zase poskytuje formační a katechetické programy pro dospělé.

4.3.2 Spiritualita a její paradigma

Jak bylo řečeno výše, s principem charismatu hnutí úzce souvisí i fenomén jeho spirituality, který představuje další charakteristický znak z pohledu spirituální teologie. Spiritualita hnutí se postupně utváří v návaznosti na jeho charisma a představuje v podstatě specifickou implementaci křesťanské spirituality do konkrétních podmínek. Fenomén spirituality je pro studium nových hnutí poměrně klíčový. V teologickém smyslu ji charakterizuje určitý životní styl vytvořený v konkrétních podmínkách spoluprací člověka s působením Ducha svatého, většinou sdílený v rámci společenství lidí. Spirituality hnutí, podobně jako řeholních řádů, lze pak chápat jako způsoby křesťanského života, lišící se na základě svých pramenů, charakteristických znaků i specifik svých nositelů.¹⁶⁸ Philip Sheldrake je definuje systémem hodnot, formou života a prostředky víry, v nichž se zrcadlí specifické vnímání Boha a transformace člověka.¹⁶⁹ Řečeno jinými slovy, spiritualitu lze chápat jako osobitou interpretaci křesťanské víry a její aplikaci v duchovním a praktickém životě jednotlivce či skupiny. Charakterizují ji určité doktrinální důrazy, jedinečná kombinace prvků duchovního života a z nich odvozený životní styl i činnost. Někteří autoři v tomto smyslu hovoří o specifické formě seberealizace víry a církve.¹⁷⁰

Spiritualita má výrazný vliv na to jak se utváří hodnotový systém daného hnutí, sdílený způsob myšlení a náboženský jazyk jeho členů. Určuje hlavní formy a prvky duchovního života skupiny, především pak způsoby modlitby a podoby liturgie, stejně jako společné aktivity a činnost navenek. S tím jak spiritualita ovlivňuje kvalitu a

¹⁶⁶ Více *Iuvenescit Ecclesia*, 12.

¹⁶⁷ Více SICARI, Antonio M. „Ecclesial Movements: A New Framework for Ancient Charisms.“ *Communio*, Vol. 29, č. 2 (2002): s. 294-296.

¹⁶⁸ Více FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullo, ed., *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 904-905.

¹⁶⁹ Srov. SHELDRAKE, *A Brief History of Spirituality*, s. 2.

¹⁷⁰ Např. GEROSA, Libero. *Canon Law*. Münster: Lit Verlag, 2002, s. 214.

intenzitu vnitřních a vnějších vztahů, má dopad i na převládající podoby existence, strukturální charakteristiky a institucionální formy daného hnutí. Utváří rovněž podobu základních skupin a společenství, jejich program a zákonitosti členství. V souvislosti s tím se definují hlavní eklesiální charakteristiky hnutí, včetně kanonického zařazení. Spirituality nových hnutí tak představují určitou analogii ke spiritualitám řeholních řádů a kongregací vzniklých v předchozích obdobích církve, přičemž v některých případech do sebe integrují tradiční spirituality s cílem jejich aktualizace do současného církevního a společenského kontextu.¹⁷¹ Velmi často přitom kombinují prvky různých spiritualit navzájem.¹⁷²

Rozmanitost spiritualit nových hnutí, stejně jako pluralitu všech spiritualit v církvi, je možné vnímat komplementárně. Ve svém zaměření totiž reprezentují různé aspekty jedné univerzální křesťanské víry a spirituality. Nositelé každé z nich spoluprožívají celé tajemství víry skrze některý z jejích aspektů a zároveň ztělesňují určitý specifický díl a poslání v rámci celku. Uvedená komplementarita spiritualit, spolu s volnější formou institucionality církevních hnutí, umožňují dokonce věřícím, aby se v různých etapách svého duchovního života nechali inspirovat různými druhy spiritualit, nakolik odpovídají jejich individuálnímu duchovnímu rozvoji. Kérygmaticky zaměřené spirituality některých hnutí jako je Neokatechumenátní cesta, Světlo-Život, nebo charismatická obnova, charakteristické silným důrazem na evangelizaci a obnovu osobní víry, se například zajímavým způsobem doplňují se spiritualitami hnutí, které ve svém zaměření akcentují kontemplativně-meditativní aspekt. Řada věřících nachází například inspirativní podněty pro svůj další duchovní rozvoj v aktivitách hnutí křesťanské meditace poté, co předtím prožili zkušenost konverze či obnovy své osobní víry v prostředí charismatické obnovy.¹⁷³

V jádru spirituality každého hnutí je možné identifikovat specifický prvek, který lze označit za její paradigma. Tento pojem, do češtiny volně překládaný jako *vzor* či

¹⁷¹ Dnešní nová hnutí do sebe nejčastěji integrují prvky spiritualit mnišských, mendikantských, ale například i ignaciánské spirituality. Více o spiritualitách církve např. AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000.

¹⁷² Chemin Neuf například propojuje spiritualitu charismatické obnovy se spiritualitou ignaciánskou a Komunita Blahoslavenství charismatické aspekty s karmelitánskou spiritualitou a prvky z judaismu. Kombinaci kartuziánské eremitské spirituality s liturgií křesťanského východu vytvořila Mnišská rodina Betléma. Více k tomuto fenoménu MUCHA, „Fenomén nových komunit,“ s. 160. K tématu spirituality Mnišské rodiny Betléma srov. RAUSCH, Thomas. *Radical Christian Communities*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2002, s. 137-140.

¹⁷³ Tento fakt byl pozorován v rámci autorova výzkumu u některých sledovaných skupin. Bylo by nicméně zajímavé dalším zkoumáním ověřit, zda jde o obecnější fenomén, nebo zda k takovéto „prostupnosti a návaznosti“ spiritualit dochází jen ve specifických případech.

model,¹⁷⁴ představuje určitý převládající vzor myšlení a chování.¹⁷⁵ Paradigma spirituality pak může být definováno jako její centrální aspekt, jehož podoba úzce souvisí s okolnostmi vzniku dané skupiny a má silný vliv na utváření jejích hlavních charakteristik. V případě nových hnutí se většinou objevuje již v samotných počátcích, přičemž jeho podobu spoluvytváří několik faktorů. Kromě hlavního charismatu, zpravidla spojeného se zakladatelskými osobami, je to jakási „iniciační zkušenost“ daného hnutí a její dějinně-společenský kontext.¹⁷⁶ Příkladem může být silné sociální a komunitární paradigma hnutí fokoláre, související s jeho zakládajícím příběhem uprostřed válečného rozdělení a strádání,¹⁷⁷ či výrazné kerygmatické a katechetické paradigma Neokatechumenátní cesty, které se zrodilo z naléhavé potřeby formace věřících v době cílicího sekularismu ve Španělsku šedesátých let dvacátého století. Kontemplativní paradigma hnutí křesťanské meditace má zase své kořeny v životním příběhu zakladatele a jeho znovuobjevení kontemplativní tradice.¹⁷⁸

Každé hnutí tak v paradigmatu své spirituality nese určité klíčové charakteristiky, které pak utvářejí jeho postoje a chování v mnoha oblastech. Mají dopad na jeho doktrinní zaměření, na vnitřní struktury a procesy a v neposlední řadě i na postoje a činnost navenek. Mimo jiné ovlivňují vztah hnutí k mezináboženské problematice, což je jedna z hlavních otázek této práce. Jak bude podrobněji popsáno v samostatné části, postoj hnutí k jiným náboženstvím je determinován primárně paradigmatem jejich vzniku, který se odráží v aspektech jejich spirituality. Na základě těchto paradigmat je pak možné nová církevní hnutí klasifikovat a kategorizovat.

4.4 Eklesiologické reflexe

Jedním z velkých témat Druhého vatikánského koncilu byla nesporně otázka církve a její redefinice v dnešní době. Koncilní dokumenty, zejména pak konstituce o

¹⁷⁴ Z řeckého *parádeigma*.

¹⁷⁵ Pojem paradigma zavedl do odborného diskursu Thomas Kuhn. Podle něj jde o soubor určitých způsobů myšlení a postupů řešení, sdílených (vědeckou) komunitou. V této studii je termín používán spíše v původním etymologickém smyslu. Dáme-li nicméně stranou Kuhnovu „nesouměřitelnost“ různých paradigmat, tak jeho pojetí s určitou opatrností můžeme analogicky přenést a využít i při zkoumání spiritualit. Více ke Kuhnově pojetí paradigmatu KUHN, Thomas. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikoymenh, 1997, s. 10.

¹⁷⁶ Iniciační zkušenost lze chápat jako konkrétní a reálný příběh, který stojí na počátku existence daného hnutí. Důležitou roli v něm hrají jak dějinné a společenské okolnosti, tak i subjektivní zkušenost zakladatele, nebo zakladatelů.

¹⁷⁷ Více např. TORNO, Armando. *Portarti il mondo fra le braccia: vita di Chiara Lubich*. Roma: Città nuova, 2011.

¹⁷⁸ Více např. MAIN, John. *Christian Meditation: The Gethsemani Talks*. Christian Meditation Media, 1992.

církvi *Lumen gentium*, přispěly k výraznému posunu v oblasti eklesiologie. Dosud převládající chápání církve jako „societas perfecta“, formované Tridentským koncilem v protireformačním období a čerpající svou identitu z přesné a právně zakotvené institucionality, dostávalo církev v moderní době do stále větší krize a izolace. V návaznosti na již probíhající procesy uvnitř církve proto konstituce *Lumen gentium* přesunula důraz na eklesiální model Božího lidu, což mělo dalekosáhlé důsledky v mnoha oblastech. Otevřel se mimo jiné nový prostor pro přijetí alternativních forem uskutečňování církve, které se již nějakou dobu v církvi rozvíjely. Jako koesciální element křesťanství tak začal být vnímán například fenomén hnutí, k čemuž přispěla i nová teologická reflexe rané předkonstantinovské církve.¹⁷⁹

Nová církevní hnutí lze v tomto smyslu chápat jako jedno ze znamení doby a určitou odpověď na měnící se církevní i společenský kontext. Zdá se, že jejich institucionální charakter v mnohém předjímá aktuální potřebu dekleralizace církve a její institucionální přeměny. Již papež Jan Pavel II. několikrát poukázal na potřebu posílit tento eklesiální princip a v roce 1981 ve své homilii k zástupcům nových církevních iniciativ dokonce termín *hnutí* použil k popisu obrazu celé církve.¹⁸⁰ V procesu pokoncilní proměny církve a posilování její neklerikální dimenze se tak nová hnutí stala v určitém smyslu progresivním a inspirujícím modelem, pro něž se stalo určujícím výše uvedené koncilní pojetí Božího lidu. Za svůj primární eklesiální princip přijala fenomén charismatu, kolem něhož se utvářejí a z něhož čerpají svou identitu, přičemž jejich pojetí církve v mnohém koresponduje s koncilním důrazem na všeobecné kněžství všech pokřtěných.¹⁸¹

4.4.1 Charismatická dimenze

Nová hnutí tak do značné míry představují znovuzrození charismatické dimenze církve připomínané Druhým vatikánským koncilem.¹⁸² Zatímco v předchozím období byl ve středu pozornosti především hierarchický aspekt církve a charismatická dimenze byla spojována spíše s fenoménem zasvěceného života, hnutí naproti tomu vytvářejí jakousi organickou podobu eklesiologie společenství sjednocením různých

¹⁷⁹ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 8-9.

¹⁸⁰ Srov. SCOLA, Angelo. *Avvenimento e tradizione: questioni di ecclesiologia*. Milano: Edizioni Universitarie Jaca, 1987, s. 11.

¹⁸¹ Srov. *Lumen gentium*, 2.

¹⁸² Někteří autoři považují znovuzrození charismatu a pneumatologického aspektu církve za vhodný teologický nástroj k interpretaci pokoncilního vývoje. Srov. GAILLARDETZ, Richard R. *Ecclesiology for a Global Church: A People Called and Sent*, Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2008, s. 137.

povolání, darů a způsobů života na principu společného charismatu a poslání.¹⁸³ Charisma se stává centrálním prvkem a sjednocuje různé podoby duchovního života, služby i stavy v církvi na institucionální platformě hnutí, přičemž tak zajímavým způsobem ztělesňují skutečnost, že hierarchické a charismatické aspekty církve jsou rovnocenné a spolupracují na stavbě i obnově církve.¹⁸⁴

V tomto smyslu lze nová hnutí chápat jako plod Druhého vatikánského koncilu, který nevidí mezi charismatickým a hierarchickým protiklad.¹⁸⁵ Je-li totiž zdrojem hierarchických darů svátostné svěcení, které má stejně jako ostatní svátosti svůj zdroj v působení Ducha svatého, pak jsou hierarchické dary jen jinou formou působení téhož Ducha, jako dary charismatické a jsou s nimi rovnocenné. A tento koncilní étos sdílí většina nových církevních hnutí.¹⁸⁶ Proti dualismu ve smyslu oddělování charismatické a hierarchické dimenze církve se staví i Joseph Ratzinger, podle nějž i církevní úřady mají charismatický a pneumatologický původ a církev ve své svátostné podobě bez charismatu nemůže existovat.¹⁸⁷ Na adresu nových hnutí pak Ratzinger konstatuje, že i jejich charismata se musí postupně institucionalizovat, mají-li vytvářet soudržnost a kontinuitu.¹⁸⁸

Pestrostí svých charismat nová hnutí obohacují vnitřní život dnešní církve a přispívají k posilování její katolicity a plurality, narušené z období protireformace. V konfrontačním vymezování vůči reformačním církvím docházelo totiž v katolické církvi k omezování původní vnitřní rozmanitosti a od Tridentského koncilu sílil proces centralizace a unifikace ve smyslu spirituálním a doktrinálním. Vytvářely se obranné pozice a nedůvěra k pluralitě, přičemž se ze strachu z hereze omezovala původní svoboda teologického a spirituálního hledání.¹⁸⁹ Na podstatnou změnu tohoto stavu si církev musela počkat až do dvacátého století a Druhého vatikánského koncilu, přičemž jedním z projevů obnovující se plurality se zdá být právě pestrost spirituálních a doktrinálních přístupů nových církevních hnutí.

¹⁸³ Srov. *Christifideles laici*, 55.

¹⁸⁴ Více SICARI, „Ecclesial Movements,“ s. 287.

¹⁸⁵ Koncil klade hierarchické a charismatické dary na stejnou úroveň, když říká, že „Duch svatý vybavuje a řídí církve různými hierarchickými a charismatickými dary.“ Srov. *Lumen gentium*, 4.

¹⁸⁶ Srov. KER, „New Movements and Communities,“ s. 72-73.

¹⁸⁷ Srov. RATZINGER, „The Theological Locus of Ecclesial Movements,“ s. 482.

¹⁸⁸ Srov. *Iuvenescit Ecclesia*, 10.

¹⁸⁹ Více PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 27-28.

4.4.2 Laický charakter

Zdůrazněním konceptu všeobecného kněžství věřících, jak uvádí Ian Ker, se Druhý vatikánský koncil přihlásil k bibličtějšímu pojetí církve s cílem nalezení určité vyváženosti mezi silícím módním trendem antiklerikalismu na straně jedné, a zdůrazňováním kněžského stavu devalvací laického na straně druhé.¹⁹⁰ V tomto smyslu nová hnutí představují velmi zajímavý model. Ačkoliv mezi nimi existují poměrně značné rozdíly, společným jmenovatelem a převládajícím znakem je nesporně jejich laický charakter. Přestože se v řadách jejich členů postupně etablovali i zástupci kléru a řeholního stavu, naprostá většina členů se rekrutuje z řad laických věřících a dokonce i mezi zakladateli a vedoucími reprezentanty hnutí převažují laici.¹⁹¹ Z tohoto důvodu je někteří autoři označují jako „laická hnutí“.¹⁹²

Právě v laickém zaměření je možné vidět hlavní poslání těchto hnutí a jejich přínos pro církve. Zatímco doposud byly specifické formy křesťanské spirituality zaměřené na laiky omezeny především na laické větve řeholních řádů, tzv. třetí řády, nová hnutí v tomto představují nový fenomén. Jejich duchovní program vyrůstá primárně z laického prostředí církve a pro něj je určen především. Usilují v první řadě o rozvoj křesťanské spirituality pro laické věřící a o jejich hlubší zapojení do života církve, čímž korespondují s výzvami Druhého vatikánského koncilu.¹⁹³

Nová hnutí tak rozmanitým způsobem umožňují všem věřícím přístup k intenzivnějším formám prožívání duchovního života, osobní modlitby, liturgie a společenství. Vytvářejí pro ně příležitosti k náboženskému vzdělání a duchovní formaci, které byly donedávna mimo církevní hierarchii dostupné jen výjimečně a zároveň uschopňují laické věřící k účasti na mnoha důležitých službách církve, dříve omezených pouze na klérus a řeholníky. Svou podstatou tak podtrhují význam křesťanského povolání vyplývajícího ze křtu a demonstrují, že laici nejsou křesťany druhé třídy, nýbrž nositeli důstojnosti a spoluodpovědnosti za církve spolu s klérem.¹⁹⁴ V neposlední řadě pak otevírají široký prostor všem věřícím v oblasti hlásání evangelia, když v souladu

¹⁹⁰ Srov. KER, „New Movements and Communities,“ s. 74.

¹⁹¹ Mezi hnutí založená laiky patří například Hnutí fokoláre, Neokatechumenátní cesta, Sant'Egidio, Komunita Blahoslavenství a Emmanuel.

¹⁹² Srov. WHITEHEAD, Charles. „The Role of the Ecclesial Movements and New Communities in the Life of the Church.“ In HAYES, Michael A., ed. *New Religious Movements in the Catholic Church*. London: Continuum, 2006, s. 15.

¹⁹³ Např. Dokumenty II. vatikánského koncilu, *Apostolicam actuositatem: dekret o apoštolátu laiků*, Praha: Zvon, 1995, čl. 4.

¹⁹⁴ Více FARNLEITNER, Johannes. *Christifideles Laici: Comments and Reflections*. Rome: Pontifical Council for the Laity, 1990.

s výzvami církve přispívají k implementaci evangelizačního úsilí tam, kde jsou laici v tomto smyslu nezastupitelní.¹⁹⁵

V historickém smyslu představuje tento trend poměrně zásadní posun. Jak uvedeno výše, od pozdního středověku, a zejména pak s vývojem po Tridentském koncilu, sebezpojetí církve postupně soustředilo pozornost na své viditelné institucionální formy, na hierarchii, a v podstatě tak docházelo ke ztotožnění církve s klérem. Protireformační období navíc výrazně posílilo proces sakramentalizace a klerikalizace, přičemž důraz na svátostnou službu a kněžský princip zastínil mnoho jiných aspektů církve.¹⁹⁶ Všeobecné pojetí věřících ustoupilo do pozadí a samotný pojem laik¹⁹⁷ dostával postupně pejorativní nádech. V 19. století pak získal vyloženě negativní význam a byl hojně používán pro označení zastánců antiklerikalismu a sekularismu.¹⁹⁸

Od počátku dvacátého století se nicméně začala objevovat nová doktrinální chápání církve a některé formy duchovního života, stejně jako různé pastorační a vzdělávací činnosti, které byly donedávna doménou kléru či řeholních osob, se začaly otevírat nově i laickým věřícím.¹⁹⁹ Pojem laik se zásluhou některých teologů, jako byl Yves Congar, dočkal redefinici,²⁰⁰ což přispělo k posílení teologické percepcie církve jako Božího lidu.²⁰¹ Na tento vývoj pak navázal Druhý vatikánský koncil, který namísto akcentu na institucionalitu zdůraznil koncept církve jako Kristova tajemného těla.²⁰² Zároveň zdůraznil princip rovnosti, když ve svém učení na první místo postavil příslušnost k církvi jako Božím lidu na základě sjednocujícího principu křtu a teprve potom vyjmenoval různé stavy a úřady v církvi.²⁰³ Církev tak byla definována novým

¹⁹⁵ Srov. PAVEL VI., *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace o hlásání evangelia*, Praha: Zvon, 1990, čl. 70.

¹⁹⁶ Srov. PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma*, s. 28-29.

¹⁹⁷ Pojem laik pochází z řeckého *laikos* doslova „příslušející k lidu“, v teologickém smyslu „ne-klerik“. Více RAHNER, Karl, VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, s. 154.

¹⁹⁸ Srov. OSBORNE, Kenan. *Ministry: Lay Ministry in the Roman Catholic Church, its History and Theology*. New York: Paulist Press, 1993, s. 18-19.

¹⁹⁹ Více KER, „New Movements and Communities,“ s. 76-77.

²⁰⁰ Pojem laik byl nově definován biblicky, kde se vyskytuje termín *laos* ve smyslu „lid“.

²⁰¹ UCKO, Hans. *The People and the People of God: Minjung and Dalit Theology in Interaction with Jewish-Christian Dialogue*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2002, s. 46.

²⁰² Srov. Dokumenty II. vatikánského koncilu, *Lumen gentium: konstituce o církvi*, Praha: Zvon, 1995, čl. 7.

²⁰³ Celá druhá kapitola *Lumen gentium* se zabývá církvi v pojetí Božího lidu, teprve až třetí kapitola řeší úřady a služby v církvi.

způsobem, který umožnil pozitivnější vymezení laického principu a otevřel prostor k rozvoji celé řady teologických konceptů teologie laiků v pokoncilním období.²⁰⁴

Po koncilu se rozdíl mezi různými stavy a úřady v církvi začal zmenšovat a dokonce vzrostl počet laiků, kteří přijali konkrétní odpovědnost v církvi. Díky novým hnutím se v současnosti rozšiřují mezi laiky i některé spirituální aspekty donedávna charakteristické především pro řeholní život. V souvislosti s posláním laiků a s novými hnutími se například hojně používá termín charisma, který byl v minulosti zmiňován hlavně v kontextu řeholních řádů.²⁰⁵ Podobně je tomu s pojmy monasticismu a kontemplace, donedávna spojovanými především s mnišskými řády, respektive s řeholními řády kontemplativní tradice. Dnešní meditativní laická hnutí se snaží tyto fenomény přiblížit všem a usilují o zpřístupnění kontemplativní modlitby a některých aspektů monasticismu široké laické veřejnosti.²⁰⁶ Dá se tedy říci, že nová církevní hnutí představují jeden z příkladů realizace koncilní teologie církve, zejména pak té její části, která pojednává o Božím lidu a všeobecném kněžství věřících.²⁰⁷

4.4.3 Prorocký aspekt

Ačkoliv má celá řada hnutí své kořeny ještě před Druhým vatikánským koncilem, z eklesiologického pohledu souvisí tento jev především s koncilním učením o církvi, formulovaným v konstituci *Lumen gentium*.²⁰⁸ A přestože nejsou nová hnutí v koncilních dokumentech ani jednou zmíněna, představuje koncilní nauka o církvi hlavní teologický referenční rámec pro jejich pochopení. Aniž by byla hnutí explicitně jmenována, koncil tak zjevně teologicky formuloval něco, co se již nějakou dobu v církvi spontánně vyvíjelo. Například potřeba většího zapojení laiků do církevního života a postupná proměna v pojetí církve od „societas perfecta“ k Božímu lidu se již od počátku dvacátého století vtělovaly ve formě různých spontánních iniciativ a skupin v církvi, které se dále institucionalizovaly do podoby laických hnutí.²⁰⁹ Druhý vatikánský koncil tak zjevně ve svých dokumentech popsal a autorizoval něco, co se již

²⁰⁴ Více DOOHAN, Leonard. *The Lay-centered Church: Theology and Spirituality*. Minneapolis: Winston Press, 1984, s. 4-23.

²⁰⁵ Srov. *Christifideles laici*, 24.

²⁰⁶ Více např. FREEMAN, Laurence, ed. *Monastery Without Walls: The Spiritual Letters of John Main*. Norwich: Canterbury Press, 2006.

²⁰⁷ Srov. *Lumen gentium*, kapitola 2.

²⁰⁸ *Lumen gentium*, zejména kapitoly 2, 4.

²⁰⁹ Srov. KÄRKKÄINEN, Veli-Matti. *Introduction to Ecclesiology: Ecumenical, Historical & Global Perspectives*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 2002, s. 28.

více než půlstoletí v církvi vytvářelo a svou prorockou intuicí nastínil i další vizi, na níž v pokoncilním období navázala celá řada dalších laických iniciativ a hnutí.

Tento prorocký aspekt v jistém smyslu sdílejí i samotná hnutí. Apoštolský list *Christifideles laici* poukazuje na prorocké poslání laiků a jejich podíl na prorockém úřadu Kristově.²¹⁰ Jednou z možností, ve kterých se toto poslání uskutečňuje, mohou být nesporně církevní hnutí, která v mnoha směrech sama ztělesňují prorocký aspekt církve. Jestliže lze prorocké poslání teologicky interpretovat jako schopnost vnímat a číst znamení času,²¹¹ pak v tomto smyslu představují nová hnutí velmi zajímavý příklad. Mnohá z nich totiž reprezentují poměrně dynamickou reakci církve na znamení času a na aktuální náboženské a společenské výzvy, a v jistém smyslu se tak sama stávají prorockým znamením. V období rychlých společenských proměn během posledního století vznikly v církvi desítky těchto subjektů, které svým zaměřením a charismatem poukazují a zároveň reagují na aktuální společenské či náboženské výzvy.

Snaží se například reagovat na sílící individualismus důrazem na společenství, na sekularizační trendy úsilím o duchovní a náboženskou obnovu, na přetrvávající klerikalismus laickou emancipací a na rostoucí odcizenost či dehumanizaci v mnoha sférách dnešní společnosti službou v sociální oblasti. V tomto smyslu lze hnutí interpretovat jako jednu z Božích odpovědí na konkrétní potřeby církve a společnosti, nebo jako specifické projevy Ducha v dnešní době a tudíž i jako projevy prorockého daru církve.²¹² Někteří autoři navíc upozorňují na důležitou roli nových hnutí v rozšiřování horizontů spirituality církve a dávají jejich prorocký charakter do souvislosti s osobnostmi jejich charismatických zakladatelů, přičemž poukazují na analogičnost s prorockou rolí řeholních řádů a jejich zakladatelů v minulosti církve.²¹³ Nová hnutí tak lze interpretovat jako Duchem svatým inspirované reakce na proměny a výzvy dnešní doby, která v podstatě ztělesňují jednu z aktuálních manifestací prorockého poslání samotné církve, jak o něm hovoří Walter Kasper.²¹⁴

²¹⁰ Srov. *Christifideles laici*, 14.

²¹¹ Více SCHROEDER, Roger. „Mission in Roman Catholic Theology.“ In IRVIN, Dale T., PHAN, Peter C., ed. *Christian Mission, Contextual Theology, Prophetic Dialogue: Essays in Honor of Stephen B. Bevans*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2018.

²¹² Více CODA, Piero. „The Ecclesial Movements, Gift of the Spirit: A Theological Reflection.“ In *Movements of the Church*. Vatican City: Pontifical Council for the Laity, 1999, s. 77-104.

²¹³ Např. HVIDT, Niels. *Christian Prophecy: The Post-Biblical Tradition*. Oxford University Press, 2007, s. 257-258.

²¹⁴ Srov. KASPER, Walter. *The Catholic Church: Nature, Reality and Mission*. London: Bloomsbury, 2015, s. 335.

4.4.4 Institucionální specifika

Přestože se nová hnutí velmi často identifikují s Druhým vatikánským koncilem, v některých otázkách se od jeho konceptů odchyľují. Jedním z příkladů je jejich převládající forma institucionality, která většinou nekoresponduje s teritoriálním principem církve a jeho hierarchické autority, tedy s převažujícím konceptem koncilových dokumentů.²¹⁵ Až teprve pokoncilní dokumenty začaly více reflektovat institucionální realitu nových hnutí,²¹⁶ která zpravidla vznikají spontánně a nezávisle na hierarchické autoritě a teritoriálním uspořádání církve, často představují jakýsi podproud uvnitř církve, nesený jistou mírou spontaneity a reagující na potřebu rozvoje spirituality laiků a jejich angažovanosti.

Stejně jako u analogických iniciativ v minulosti, impulsy k jejich vzniku nepřicházejí shora po linii hierarchie, ale přicházejí zdola, většinou od laických věřících a vznikající institucionální struktury se pak rozvíjejí napříč teritoriální organizací církve. V některých případech tak dochází k disharmonickým, až konfliktním situacím mezi hnutími, reprezentovanými konkrétní místní skupinou, a teritoriální církví, reprezentovanou diecézí či farností. V takových situacích není vždy snadné nalézt řešení, které plně přijímá církevní život pramenící z charismatické spontaneity a zároveň respektuje funkci církevní hierarchické autority.²¹⁷

Ke kontroverzím dochází zejména v případech, kdy nová hnutí se svou iniciativou vstupují do prostoru, který byl doposud doménou teritoriálních struktur církve, především diecézí a farností. Jedná se například o oblast pastorace, evangelizace či katecheze, kde mnohá hnutí nabízejí alternativu stávajícím aktivitám místní církve a vzhledem k jejich prorocké dynamičnosti je jejich nabídka často přijímána ze strany věřících s větším zájmem. Především pak tehdy, když se farnostem a diecézím v rychle se měnícím sociokulturním kontextu nedaří dostatečně reagovat na znamení doby aktualizací své duchovní a pastorační služby. V takovém případě se působení hnutí nesetkává vždy jen s pozitivním přijetím ze strany místní církve, zvláště tehdy, není-li dostatečně integrováno do její pastorační koncepce. Hnutí tak mohou vyvolávat určité disharmonie v životě diecéze či farnosti a vzbuzovat řevnivost či kontroverze mezi věřícími. Nezřídka jsou pak terčem kritiky místních církevních autorit, především

²¹⁵ Ve svých úvahách o apoštolátu laiků koncilní otcové vycházeli ještě z modelu Katolické akce a jejího uspořádání, které je více navázané na církevní teritorialitu a hierarchickou autoritu. Více FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 64-70.

²¹⁶ Např. *Christifideles laici*, 29.

²¹⁷ Více KER, „New Movements and Communities,“ s. 93-95.

diecézních biskupů, zvláště pokud jejich aktivity budí dojem elitářství, proselytismu, či dokonce sektářských tendencí.²¹⁸

V situacích, kdy se specifický charakter hnutí střetává s institucionální a hierarchickou strukturou místních církví, nabádá Joseph Ratzinger k hledání zdravé spolupráce mezi tím, co v církvi reprezentují diecéze a farnosti na straně jedné a konkrétní skupiny nových hnutí na straně druhé. Ratzinger zdůrazňuje koesencialitu obou dimenzí církve, které nemohou stát proti sobě, když jsou vedeny týž Duchem a vyzývá hnutí a farnosti ke spolupráci, včetně integrace aktivit hnutí do kontextu místních církevních komunit.²¹⁹ Vzhledem k často komplikovaným institucionálním a církevně-právním okolnostem se to ovšem neobejde bez problémů a v otázce působení nových hnutí uvnitř farností jsou do budoucna možné dva scénáře řešení.

V prvním případě se komplementarita a spolupráce hnutí a místních církví rozvine tak, aby to bylo oboustranně přínosné. V druhém případě se místním církvím podaří postupně reagovat na znamení doby tím, že aktualizují, například na základě inspirace od konkrétních církevních hnutí, své pastorační modely a služby. V takové situaci prorocký aspekt nových hnutí naplní svou existenciální roli a jejich působení na platformě farností přestane být potřebné. V tomto směru již existuje řada příkladů, jako například implementace katechumenátních principů v katechezi dospělých věřících v některých farnostech na základě inspirace neokatechumenátním hnutím, nebo integrace tzv. buňkového evangelizačního systému, který má kořeny v charismatické obnově, do farní pastorace.²²⁰

4.4.5 Pastorační akcenty

Jedním z příkladů, kde nová hnutí usilují o doplnění často nedostatečné pastorační nabídky místních církví, je oblast duchovního života. Jak zmiňuje Philip Sheldrake, pro současnou západní společnost je příznačný rostoucí zájem o spiritualitu a sílící žízeň po duchovním životě se stává typickým znamením této doby.²²¹ Mezi hlavní role místních církví by tudíž mělo patřit hledání odpovědi na tuto výzvu, přičemž

²¹⁸ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 147-150.

²¹⁹ Více WAYMEL, Dominique. „Les mouvements et associations de fidèles dans l'ecclésiologie de Joseph Ratzinger.“ *Nouvelle revue théologique*, Vol. 136, č. 4 (2014): s. 577-595.

²²⁰ Více k buňkovému evangelizačnímu systému např. PERINI, Piergiorgio. „Cellules paroissiales d'évangélisation.“ In MOENS, Jean-Luc. *Paroisses et nouvelle évangélisation: l'apport des mouvements ecclésiaux et nouvelles communautés. Actes du IVe Colloque de Rome*, Paris: Editions de l'Emmanuel, 2009, s. 237-250.

²²¹ Srov. SHELDRAKE, Philip. *A Brief History of Spirituality*. Oxford: Blackwell, 2007, s. 6-8.

formace v duchovním životě a různých formách osobní spirituality by se měla do budoucna stát jedním z nejdůležitějších úkolů farností a místních církevních komunit. Ty však nejsou na tuto poptávku zatím dostatečně připraveny. Věnují se především svátostné pastorači, sledují zpravidla tradiční modely pastorače pokřtěných a jejich katechetické programy často neodpovídají dnešní rostoucí poptávce po spiritualitě uvnitř i vně církve.

A právě do tohoto prostoru mnohdy vstupují nová hnutí se svými evangelizačními a formačními programy, přičemž snaha o obnovu a rozvoj duchovního života patří mezi jejich hlavní cíle. Operují pak většinou samostatně nebo dokonce nezávisle na místních strukturách církve a nabízejí rozmanité duchovně formační kurzy a semináře, rekolekce, modlitební společenství či malé skupiny sdílení víry,²²² čímž vyplňují mezeru v pastorační nabídce farností, nebo k ní dokonce nabízejí svou vlastní alternativu.²²³ Mezi další pastorační aktivity, ve kterých nová hnutí vyvíjejí svou iniciativu v reakci na výzvy doby, patří evangelizace, pastorače mládeže, duchovní vzdělávání dospělých, formace laiků k duchovní službě, kněžská příprava, charitní a humanitární služba a v neposlední řadě ekumenický a mezináboženský dialog.

Mnoho z těchto činností, jejichž dostatečné pokrytí není často v možnostech stávajících institucionálních církevních struktur, přijala nová hnutí pro sebe jako úkol a nezřídka v nich dokonce našla své místo zrodu a seberealizace. Hnutí Cursillo tak například vyrostlo z potřeby duchovní formace věřících a vyvíjí krátké efektivní kurzy víry. Neokatechumenátní cesta se vedle katecheze dospělých na bázi katechumenátu věnuje i misijně zaměřené kněžské formaci. Skupiny charismatické obnovy zase hojně rozvíjejí evangelizační aktivity a pastorači mládeže na principu kérygma a charismatické zkušenosti. Komunita Sant'Egidio pak kromě charitativní a humanitární služby, které stály u zrodu její existence, zaměřuje svou pozornost na mezikulturní a mezináboženský dialog.

Jednou z klíčových institucionálních a pastoračních forem, kterou nová hnutí vytvářejí a využívají ke své činnosti, jsou různé typy malých skupin, tzv. společenství a modlitební skupiny. Ty zpravidla poskytují intimnější a osobnější prostor, než je tomu v běžné farní pastorači a efektivně slouží pro osobní duchovní rozvoj, vytváření

²²² Příkladem mohou být společenství a programy neokatechumenátního hnutí, Cursillo, charismatické obnovy, hnutí Světlo-Život apod.

²²³ Z řady pozorování během terénního výzkumu bylo zřejmé, že se v těchto oblastech daří novým hnutím efektivněji odpovídat na zmíněná znamení doby než farním a diecézním institucím.

náboženské identity a pro angažovanost v církvi. Některé z těchto skupin dokonce postupně přijímají podobu komunit různého stupně institucionalizace se stanovenými pravidly společného života.²²⁴ V tomto smyslu je pro nová hnutí poměrně charakteristická snaha o obnovu malých vitálních buněk církve, typických pro křesťanství prvních staletí, v mnohém korespondující s konceptem církve jako diaspory, kterou popsal již Karl Rahner.²²⁵

V jistém kontrastu k malým skupinám se v pastoračních metodách nových hnutí objevují velká, mnohdy masová shromáždění, nejčastěji v souvislosti s pastorační mládeže, která mívají podobu různých náboženských festivalů či poutí.²²⁶ Významnou oblastí činnosti nových hnutí je samotné hlásání evangelia, pro nějž se hlavním referenčním bodem stal papežský program nové evangelizace.²²⁷ Rozmanité formy apoštolátu a evangelizace byly mezi hnutími přítomny od jejich počátku, přičemž v současnosti přijímají nejrůznější podoby od kérygmatické evangelizace ve veřejném prostoru, přes individuální formu skrze osobní rozhovory až po evangelizaci pomocí kultury a publikační činnosti.

4.4.6 Dnešní kontext

Další z výzev dnešní doby, se kterou se nová církevní hnutí musejí vyrovnávat, je setkávání různých kultur a náboženství ve stále více propojené globální a pluralitní společnosti.²²⁸ Samotný vznik a vývoj nových hnutí během dvacátého století v podstatě kopíruje nástup globalizačního a postmoderního paradigmatu. Hnutí jsou tak od počátku své existence účinkům těchto procesů vystavena a musí na ně reagovat. S těmito trendy se totiž výrazně proměňuje společenské klima a tudíž i životní prostor církve ve směru stále větší diversity a plurality. Daleko více než dříve je církev konfrontována s odlišnými náboženskými i nenáboženskými ideovými systémy. S postupující sekularizací zároveň ztrácí monopol a autoritu i v oblastech své předchozí dominance,

²²⁴ Více k fenoménu nových komunit např. LANDRON, *Les communautés nouvelles*.

²²⁵ Více k Rahnerově pojetí církve jako diaspory např. LENNAN, Richard. „Ecclesiology and Ecumenism.“ In MARMION, Declan, HINES, Mary E., ed. *The Cambridge Companion to Karl Rahner*. New York: Cambridge University Press, 2005, s. 134.

²²⁶ Velká setkání mají zprostředkovat zkušenost univerzality církve. V prostředí charismatické obnovy tento fenomén reprezentují hlavně tzv. charismatické konference, Comunion e Liberazione pořádá každoroční mezinárodní setkání v Rimini a komunita Emmanuel mezinárodní Fórum mladých, nejčastěji ve francouzském Paray-le-Monial.

²²⁷ Více DULLES, Avery. *Evangelization for the Third Millennium*. New York: Paulist Press, 2009, s. 30-40.

²²⁸ Tento společenský kontext výstižně analyzuje zejména Peter Berger. Více BERGER, Peter L. *The Many Altars of Modernity: Toward a Paradigm for Religion in a Pluralist Age*. Boston: De Gruyter, 2014.

včetně oblasti nábožensko-etické. Je tak nucena nově definovat svůj postoj k ostatním náboženským subjektům uvnitř i vně křesťanství, jakož i k sekulární společnosti. Pro církev jako celek představuje v otázce ekumenismu a vztahu k jiným náboženstvím zásadní změnu především Druhý vatikánský koncil a teologická reflexe, kterou započal.²²⁹

I nová hnutí, která jsou dynamickou součástí církve, musejí tvářit v tvář této realitě řešit svůj postoj k tématu křesťanské jednoty a ekumenismu, k výzvam silícího sekularismu a v neposlední řadě k otázce plurality náboženství ve světě. Pro některá hnutí se tyto otázky staly centrálními,²³⁰ jiná svůj postoj postupně vytvářejí s ohledem na vlastní doktrinní zaměření. Zatímco v řadě charakteristik, jako jsou emancipace laiků či úsilí o obnovu duchovního života, je možné u většiny hnutí konstatovat určitý sjednocující trend, v případě postoje k otázce pluralizace společnosti a vůči jiným náboženstvím se mezi nimi rozvinula poměrně výrazná rozrůzněnost. Některá hnutí zaujímají spíše rezervovaný postoj či dokonce nedůvěru k dialogu s jinými náboženstvími a mají tendenci k obranné reakci vůči současným trendům ve společnosti. Jiná nacházejí v těchto otázkách pozitivní výzvu ke své aktivní angažovanosti. Podmíněnosti a souvislostem tohoto jevu je věnována bližší pozornost v samostatné kapitole. V této části stačí konstatovat, že jejich odpověď na tuto výzvu doby je velmi rozmanitá.

4.5 Sociologické poznámky

V terminologických poznámkách bylo uvedeno, že nová církevní hnutí souvisejí se sociologickým fenoménem *nových náboženských hnutí*. Ten představuje jeden z projevů současné postmoderní náboženské scény, která je charakteristická náboženským oživením popsaným jako *nová religiozita*.²³¹ Sociologie náboženství se intenzivně věnuje zkoumání nových náboženských hnutí, nicméně hnutí uvnitř církve zůstávají zatím na okraji jejího zájmu. Přestože jde o jev velmi významný jak počtem stoupců, tak i vlivem uvnitř křesťanství, v sociologické literatuře dosud chybí jeho ucelený popis a zpracování. Pro teologickou reflexi jsou nicméně užitečné některé přístupy a výsledky

²²⁹ Více CASSIDY, Edward. *Ecumenism and Interreligious Dialogue: Unitatis Redintegratio, Nostra Aetate*. Mahwah: Paulist Press, 2005.

²³⁰ Otázka ekumenismu se stala jedním z hlavních principů spirituality mnišské komunity Taizé a duchovního hnutí, které se kolem ní vytvořilo. Spiritualita jednoty, jak ve smyslu ekumenickém, tak i směrem k jiným náboženstvím a sekulárnímu humanismu, je patrná v základech Hnutí fokoláre.

²³¹ Více například: BARKER, Eileen, WARBURG, Margit, ed. *New Religions and New Religiosity*. Copenhagen: Aarhus University Press, 1998.

sociologické reflexe nových náboženských hnutí, protože je s církevními hnutími spojuje celá řada charakteristik. Nová církevní hnutí mají některé znaky, které s výše zmíněným fenoménem nové religiozity úzce souvisejí. Kromě alternativních forem institucionality a důrazu na charismatický aspekt, je to hlavně období a společensko-kulturní kontext jejich vzniku.

4.5.1 Společenské změny

Stejně jako nová náboženská hnutí, jsou i ta církevní zasazena do stejného časového období. Jejich vznik a rozvoj je spojen především s druhou polovinou dvacátého století, i když některá mohou mít kořeny již v období předchozím. Hlavní příčinou náboženského oživení a probuzení nové alternativní religiozity byl především fenomén hlubokých společenských změn vyvolaných celou řadou přelomových historických událostí dvacátého století. Patří mezi ně modernizační proces ve společnosti, trauma dvou světových válečných konfliktů a totalitních režimů, společenská hnutí 60. let a v neposlední řadě i rozvoj postmoderního myšlení.

Tyto události a trendy způsobovaly výrazné proměny společenského paradigmatu a vyvolávaly nové společenské výzvy a potřeby, na něž svým zaměřením reagovaly nejrůznější společenské fenomény. V první řadě to byla různá sociální a politická hnutí, nicméně i náboženská sféra, která se též nemohla vyhnout vlivu probíhajících změn, zaznamenala nárůst nových skupin a proudů, které svým charakterem a zaměřením reagovaly na probíhající změny. Většina z nich vznikla mimo institucionální kontext dosavadních náboženství, nicméně některé se vyvinuly v rámci stávajících náboženských tradic. A právě oblast alternativní religiozity představuje jednu z nejsilnějších společenských reakcí na výše uvedené změny společenského klimatu.²³²

Vznik nových církevní hnutí, stejně jako celé širší skupiny nových náboženských hnutí, tak představuje dynamickou náboženskou reakci na konkrétní společenské potřeby, vyvolané probíhajícími změnami a transformací dosavadního hodnotového a sociálního systému. Kromě specifické reakce na změny společenského kontextu nabízejí tato hnutí zpravidla i konkrétní alternativy řešení jimi vyvolaných

²³² Období šedesátých a sedmdesátých let minulého století představuje bezprecedentní nárůst nové religiozity zejména ve Spojených státech, srov. ASHCRAFT, Michael. *A Historical Introduction to the Study of New Religious Movements*. New York: Routledge, 2018, s. 47-52.

výzev.²³³ Jak se například ve druhé polovině dvacátého století etablovaly nové postmoderní přístupy a docházelo k přehodnocení řady filozofických, kulturních a politických paradigmat, ozvěny tohoto dění pronikaly i do náboženské sféry. I tam se probudila potřeba hledání nových přístupů a forem, alternativních vůči těm tradičním, a vyvolala vlnu nové religiozity, včetně zrodu velkého počtu nových náboženských skupin a hnutí. Rovněž církevní hnutí souvisejí s tímto obdobím, představují reakci na probíhající změny a nabízejí určité alternativy dosavadní religiozitě. Od širšího proudu nových náboženských hnutí se nicméně zásadně odlišují tím, že se nevydělují a nestaví do opozice vůči dosavadnímu náboženskému kontextu, nýbrž zůstávají jeho součástí a spíše usilují o jeho adaptaci a aktualizaci v měnícím se společenském prostředí.²³⁴

4.5.2 Hnutí jako reakce

Mezi největší výzvy, kterým dnes církev čelí, patří nesporně procesy sekularizace a globalizace, které postupně proměňují její původní biosféru. Církev se již od středověku přizpůsobuje proměňujícímu společenskému prostředí a za cílem uchování vlastní nezávislosti si vytváří adekvátní institucionální struktury.²³⁵ Během posledního století se však společenská role církve změnila možná nejvíce za posledních patnáct století. Sekularizační proces jí postupně definoval podstatně omezenější prostor ve společnosti a postmoderní myšlení zpochybnilo mnohé postuláty, které pro ni byly samozřejmé.

S prohlubující se propojeností globalizovaného světa a rostoucí pluralitou náboženství ztratilo křesťanství na Západě monopol i v samotné náboženské sféře a v řadě zemí prošlo i obdobím politického a ideologického útlaku. V reakci na tyto a další výzvy postupně v církvi vznikaly nové doktrinální trendy a institucionální podoby, které lze interpretovat jako proces adaptace křesťanské víry v nových podmínkách a zároveň jako pokus o vytváření nových forem náboženského života lépe odpovídajících změněné společenské situaci. Například sekularizační trendy mnohdy vyvolaly určitou protireakci ve smyslu náboženského probuzení a vytváření nových náboženských forem.²³⁶

²³³ Srov. PADEN, William E. *Bádání o posvátnu: náboženství ve spektru interpretací*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 54.

²³⁴ Více např. SWATOS, William H., ed. *Encyclopedia of Religion and Society*. London: Sage Publications, 1998, s. 328-332.

²³⁵ Srov. BEYER, Peter. *Religion and Globalization*. London: SAGE Publications, 1994, s. 149.

²³⁶ Srov. STARK, Rodney, BAINBRIDGE, William. *The Future of Religion: Secularization, Revival, and Cult Formation*. Berkeley: University of California Press, 1985, s. 2.

Nová hnutí, vznikající uvnitř církve jako ovoce vzájemné interakce s měnícím se prostředím, patří mezi časté projevy tohoto procesu adaptace. V průběhu posledního století se tak v církvi rozvinuly desítky nových hnutí, která svým zaměřením spirituality²³⁷ a činnosti reagují na různé výzvy sekularizačních a globalizačních procesů v dnešním světě a s nimi spojené poptávky v náboženské či sociální oblasti.²³⁸ Jako výsledek konkrétní společenské paradigmatické změny tak představují jistou obdobu řeholních řádů, které svým vznikem podobně reagovaly na významné společenské proměny své doby. Stejně tak představují i církevní ekvivalent mnoha současným sekulárním či náboženským hnutím mimokřesťanského původu, která reagují na současné společenské výzvy a potřeby.²³⁹ Vzhledem k rozmanitosti potřeb a výzev, na něž se tato hnutí snaží reagovat, a díky různému kontextu jejich vzniku, existuje mezi nimi značná rozrůzněnost. Liší se mezi sebou jak formami a stupněm své institucionalizace, tak i zaměřením své spirituality, činnosti a pastoračních metod.

Odpověď hnutí na zmíněné společenské změny a výzvy může být velmi rozmanitá, přičemž se mohou stát jak protagonisty adaptace na nové podmínky, tak i jejími oponenty. Některé charakterizuje snaha o adekvátní reformy a přizpůsobení církve, jiné naopak prevence změn. V řadě případů jsou tak hnutí nositeli progresivní změny a usilují různými reformními přístupy o *aggiornamento* a aktualizaci víry v měnícím se kontextu. Jiná hnutí naopak vykazují v mnoha oblastech sklon k určité regresi a snaze o konzervaci dosavadních podob, nebo dokonce tendenci před probíhajícími změnami unikat do forem minulosti. V těchto otázkách mohou mít hnutí samozřejmě vliv na postoje celé církve a jejich specifické akcenty se mohou odrazit v církevních doktrínálních i institucionálních trendech, tak jako tomu bylo v minulosti

²³⁷ V této sociologicky zaměřené podkapitole je vhodné zmínit, že pojem *spiritualita* vykazuje v teologickém a sociologickém diskursu značné diference. Ačkoliv se tato práce drží teologického významu tohoto pojmu, mnohá z nových církevních hnutí naplňují i jeho sociologické pojetí, jak o něm pojednává například: HEELAS, Paul, WOODHEAD, Linda, ed. *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell, 2005; nebo ROOF, Wade C. „Religion and Spirituality. Toward an Integrated Analysis.“ In DILLON, Michele, ed. *Handbook of the Sociology of Religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s.137-148.

²³⁸ Více např. VLK, Miloslav. *Rola ruchów i stowarzyszeń katolickich w jenoczacej sie Europie*. Czestochowa, 2001.

²³⁹ Růst hnutí křesťanské meditace, které usiluje o obnovu křesťanské meditační tradice, lze interpretovat jako křesťanskou odpověď na rostoucí poptávku po meditaci. Do značné míry tak představuje křesťanskou alternativu populární nabídky ve formě jógy, zenové meditace nebo dokonce různých sekulárně zaměřených relaxačních technik.

v případě podobných hnutí a řeholních řádů.²⁴⁰ Ač tento vliv nemusí být vždycky jen pozitivní, přesto představuje fenomén nových hnutí důležitý katalyzátor a stimul pro církve, jako neustále se reformující organismus.²⁴¹

Jednou z oblastí, kde jsou reakce hnutí na současné procesy velmi rozmanité, je oblast náboženské plurality. Globalizovaná pluralitní společnost je charakteristická intenzivnějším prolínáním kultur a k setkávání různých náboženských tradic dochází daleko více, než tomu bylo dříve. Pro církve představuje taková společnost výzvu, v níž si nevystačí s exkluzivistickým postojem a misijním paradigmatem, jak tomu bylo dříve. Musí se posouvat k inkluzivistickým, či dokonce pluralistickým pozicím, pro něž se jiná náboženství stávají subjektem dialogu.²⁴² Toto téma není v prvé řadě otázkou oficiálních dokumentů církve, ty se k němu zpravidla vyjadřují až na základě reálných procesů uvnitř církve. A jedním z takových procesů je nesporně vznik a působení nových hnutí. Je tudíž zajímavé zkoumat, jakou reakci v této otázce hnutí ztělesňují a proč je tak rozmanitá, od postojů otevřenosti a dialogu, až po obranné a odmítavé pozice. Tento fakt a jeho podmíněnost budou podrobněji rozebrány v páté kapitole této práce.

4.6 Historické souvislosti

Proces zrodu a vývoje nových hnutí v posledním století v mnoha směrech připomíná významná období vzniku duchovních hnutí v její minulosti, například mnišství raného středověku, mendikantská hnutí vrcholného středověku nebo řeholní kongregace novověku. Tato podobnost je oprávněná, neboť současná nová hnutí nejsou fenoménem zdaleka novým a v řadě svých charakteristik představují analogii a pokračování uvedených historických fenoménů. Ve své vlastní apologii se dokonce některá dnešní církevní hnutí přímo k odkazu a cílům některých historických duchovních proudů a řeholních řádů aktivně hlásí.²⁴³ I pojem „nová hnutí“ nevznikl až v současnosti, ale byl pro různé nové duchovní a teologické proudy v církvi používán již

²⁴⁰ Více např. FERNÁNDEZ, Fidel G. „Charisms and Movements in the History of the Church.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 81-95.

²⁴¹ Srov. LEAHY, *Ecclesial Movement*, s. 130-134.

²⁴² Více např. ORMEROD, Neil J., CLIFTON, Shane. *Globalization and the Mission of the Church*. London: Continuum, 2009, s. 177-183.

²⁴³ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 24.

v obdobích předchozích.²⁴⁴ Dokonce samotné křesťanství mělo v počátcích své existence spíše charakter náboženského hnutí a církev se během svých dějin opakovaně stávala širokou platformou rozmanitých proudů a hnutí, odlišujících se jak institucionálními a doktrinárními charakteristikami, tak i zaměřením své činnosti. Aspekt hnutí se dnes stále více objevuje i v současné eklesiologické reflexi a papež Jan Pavel II. dokonce několikrát poukázal na potřebu posílení tohoto principu v životě církve.²⁴⁵

4.6.1 Hnutí a dějinné přelomy

Nové proudy a hnutí v církvi vznikaly zpravidla v historických obdobích paradigmatických změn, braly na sebe různé podoby a institucionální formy v závislosti na kontextu svého vzniku, a představovaly tak určitou reakci církve na různé dějinné společenské přelomy a proměny. Jak křesťanství procházelo různými etapami historického vývoje, bylo výrazně ovlivňováno vnějšími společenskými vlivy, které pro něj mnohdy představovaly náročné výzvy, s nimiž se muselo vyrovnávat vlastními doktrinárními i institucionálními proměnami.²⁴⁶ Velmi častými nositeli těchto proměn se stávala právě hnutí, vznikající uvnitř církve jako ovoce vzájemné interakce s měnícím se prostředím a jako reakce církve na tyto změny.²⁴⁷ Hnutí tak reprezentovala určitou odpověď době svého vzniku, jejím společenským i náboženským výzvám a svým doktrinárním i sociálním zaměřením se stávala katalyzátorem proměn uvnitř církve.

Tato hnutí zpravidla vykazovala tendenci adaptovat některé aspekty křesťanské víry do nového prostředí a zároveň aktualizovat podoby náboženského života církve tak, aby lépe odpovídaly potřebám své doby.²⁴⁸ Řečeno jinými slovy, ke zrodu nových duchovních hnutí uvnitř církve docházelo především v obdobích výraznějších společenských změn, přičemž jejich vznik představoval do jisté míry vnitřní náboženskou i sociální reakci církve na změny společenského paradigmatu, velmi často doprovázenou snahou o inkulturaci křesťanské víry ve změněném společenském

²⁴⁴ Např. ROMBERG, J. H. F. *Die neuesten Bewegungen in der katholischen Kirche*. Berlin: E. S. Müller, 1845.

²⁴⁵ Srov. SCOLA, Angelo. *Avvenimento e tradizione: questioni di ecclesiologia*. Milano: Edizioni Universitarie Jaca, 1987, s. 11.

²⁴⁶ Tématu reakcí církve na historické výzvy se podrobněji věnuje například francouzský církevní historik, více BEDOUELLE, Guy. *L'histoire de l'Église*. Luxembourg: Editions Saint-Paul, 1997.

²⁴⁷ Více MELLONI, Alberto, ed. *Movements in the Church*. London: SCM Press, 2003.

²⁴⁸ Srov. PETRÁČEK, Tomáš. „Proč a jak vznikají řeholní řády?“ *Salve*, č.16/1 (2006), s. 106.

kontextu. Nově vzniklá hnutí pak zpravidla ovlivnila další orientaci církve a jejich specifické doktrinní prvky se odrazily v oficiální církevní nauce.

Jak bylo řečeno výše, teologicky lze církevní hnutí interpretovat, jako různé manifestace charismatické dimenze církve a projevy její prorocké funkce v dějinách. Na jejich počátku zpravidla stály výrazné a inspirativní charismatické osobnosti, které vnášely do církve nové doktrinní i institucionální podněty, odpovídající kontextu a výzvám doby. Tyto podněty se většinou postupně etablovaly v podobě konkrétních spiritualit a institucionalizovaných církevních společenství, přičemž mnoho z nich přijalo některou církevně právní podobu. Mnoho světců a reformních osobností církevní minulosti vzešlo právě z těchto hnutí, která v obdobích krizí sehrála zásadní roli v procesu reformy či obnovy církve.²⁴⁹ Prorocký charakter církevních hnutí v dějinách církve a fenomén jejich charismatických zakladatelských osobností tak spolu úzce souvisejí, což je patrné nejen v případě řeholních řádů v minulosti, ale i v případě dnešních nových církevních hnutí.²⁵⁰

Duchovní hnutí vytvářela v různých obdobích dějin církve velmi rozmanité formy reflektující dobu a prostředí svého vzniku. Svým charakterem obvykle usilovala o jakousi reinterpetaci křesťanské víry a jejích hodnot v měnících se společenských okolnostech. Mnohá z nich měla zásadní vliv na doktrinní a institucionální vývoj církve ve své době,²⁵¹ zatímco jiná podlehla svým „dětským nemocem“ a zanikla dříve, než se stihla etablovat do trvalejší podoby, případně postupně vymizela poté, co naplnila svou prorockou roli.²⁵² Řada z historických hnutí nicméně přetrvala v některé podobě dosud, zejména pokud vliv okolností jejich vzniku a poptávka po jejich specifickém zaměření zůstaly aktuální. Některá hnutí se postupně institucionalizovala a přetrvala do dnešních dnů zpravidla v podobě řeholních institucí. Většina existujících řeholních řádů a kongregací tak ve skutečnosti vznikla jako nová církevní hnutí své doby, která postupně přijala institucionální podoby řeholních společenství, jak je známe dnes.²⁵³ Některá z historických hnutí působila lokálně, jiná dosáhla celocírkevního

²⁴⁹ Více např. BELLITTO, Christopher M. *Renewing Christianity: A History of Church Reform from Day One to Vatican II*. Mahwah: Paulist Press, 2001.

²⁵⁰ Srov. HVIDT, Niels C. *Christian Prophecy: The Post-Biblical Tradition*. Oxford University Press, 2007, s. 257-258.

²⁵¹ Srov. FERNÁNDEZ, „Charisms and Movements,“ s. 81-95.

²⁵² Více např. WITTEBERG, Patricia. *The Rise and Decline of Catholic Religious Orders: A Social Movement Perspective*. Albany: State University of New York Press, 1994.

²⁵³ Více např. WYNNE, Edward. *Traditional Catholic Religious Orders: Living in Community*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books, 1988.

rozšíření a významný počet z nich se etabloval ve formě reformních hnutí, která dala postupně vzniknout mnoha dnešním protestantským církvím.²⁵⁴

4.6.2 Nejstarší období

Příkladem dějinného přelomu, který akceleroval velkou vlnu vznikání hnutí v církvi, bylo například období konstantinovského obratu a zrovnoprávnění křesťanství s ostatními římskými kultury.²⁵⁵ Způsobená změna společenského postavení církve, a s tím související proměny náboženského života, vyvolaly mimo jiné reakci ve formě vzniku různých eremitských a cenobitských hnutí, usilujících o zachování původní radikality křesťanského života.²⁵⁶ Podobně paradigmatickou změnou bylo pak nesporně zhroucení Západořímské říše v šestém století, které v Evropě způsobilo výrazné společenské otřesy a změny. V tehdejším společenském chaosu se postupně vytvořila specifická odpověď církve na novou situaci v podobě rychlé expanze mnišských hnutí, mezi nimiž zvláště vyniklo benediktinské hnutí.

Monastický způsob života se ukázal jako velmi efektivní nástroj misie a vytváření nových církevních a společenských struktur, který se zároveň v průběhu dalších staletí etabloval jako nový ideál křesťanského života.²⁵⁷ Benediktinské mnišství se úspěšně rozvíjelo po celé období raného středověku a významně přispělo k utváření nové evropské civilizace.²⁵⁸ Charakteristické sociální i doktrinální prvky monastických hnutí se v církvi rozšířily a ovlivnily následný vývoj křesťanství jako celku. Příkladem může být výrazný vliv clunyjského hnutí na revoluční změny v pojetí kněžské role v církvi a na roli papežství.²⁵⁹

Jinou významnou periodou rozvoje nových hnutí v dějinách církve bylo nesporně období náboženského i společenského rozmachu v období vrcholného středověku a s tím související hluboké změny ve společnosti. V této době vznikla celá řada hnutí a řádů usilujících o syntézu monastického paradigmatu s vojenským, jehož cílem byla duchovní i společenská kultivace rytířské tradice. Plodem tohoto úsilí bylo

²⁵⁴ Více např. BRAATEN, Carl E. *Mother Church: Ecclesiology and Ecumenism*. Minneapolis: Fortress Press, 1998.

²⁵⁵ Srov. SKALICKÝ, Karel. *Církev v Evropě, Evropa v církvi: Teologický vhled do dějin Evropy prismatem svobody a revoluce*. Svitavy: Trinitas, 2019, s. 54-57.

²⁵⁶ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského východu*. Řím: Křesťanská akademie, 1983, s. 34.

²⁵⁷ Srov. SKALICKÝ, *Církev v Evropě*, s. 76-79.

²⁵⁸ Více např. DUNN, Marilyn. *The Emergence of Monasticism: From the Desert Fathers to the Early Middle Ages*. Oxford: Blackwell, 2003.

²⁵⁹ Srov. SKALICKÝ, *Církev v Evropě*, s. 127-133.

mnoho rytířských řádů, z nichž celá řada v pozměněné podobě přetrvala dodnes.²⁶⁰ V další etapě vrcholného středověku, charakteristické silící urbanizací a sociální nerovností, byla pak církev svědkem vzniku mnoha mendikantských hnutí. Ta ve svém doktrinálním zaměření akcentovala prvek chudoby a sociální solidarity a vedle své bohaté sociální služby rozvinula i apoštolskou a vzdělávací činnost v širokých vrstvách středověké městské společnosti. Mnoho z nich se později institucionalizovalo především v podobě řeholních řádů františkánské, dominikánské a karmelitánské tradice a s nimi spojené scholastické hnutí ovlivnilo náboženský, intelektuální i společenský vývoj dalších staletí.²⁶¹

4.6.3 Příklady z novověku

Výrazným stimulem pro vznik nových hnutí v církvi bylo i období paradigmatických změn na počátku novověku, spojených s novými objevy a nástupem reformace. Dezintegrace církve a s tím související institucionální a doktrinální problémy představovaly pro církev nebyvalou výzvu, podobně jako otevření nových misijních horizontů s nástupem evropského kolonialismu. Jednou z reakcí a zároveň charakteristickým fenoménem církve této doby je nástup řeholních kleriků, ztělesněný především ignaciánskou reformou řeholních principů a expanzí jezuitského řádu. Jezuité rozvolnili původní mnišská pravidla a opustili chórovou modlitbu s cílem uvolnění řeholníků pro větší dostupnost a apoštolské nasazení. Zároveň úměrně potřebám doby rozvíjeli úplně nové vzdělávací a misijní modely.²⁶² Společenské proměny spojené s pozdějším nástupem moderního paradigmatu a s příchodem osvícenského myšlení vyvolaly vlnu vznikání dalších církevních hnutí, které se postupně etablovaly ve formě řeholních řádů a kongregací. Řada z nich reagovala na rostoucí potřebu dostupného vzdělání a vytvářela systém náboženských vzdělávacích institucí, jiná se orientovala spíše na charitativní a nemocniční péči a vytvářela sítě nemocnic a center sociální pomoci.²⁶³

Další období kreativity, ve smyslu vzniku nových duchovních hnutí a řeholních institucí, představuje pak bezesporu devatenácté století. Hlavní příčinou byly tentokrát

²⁶⁰ Více např. MORTON, Nicholas. *The Medieval Military Orders: 1120-1314*. New York: Routledge, 2014.

²⁶¹ Více např. SHELDRAKE, Philip. *A Brief History of Spirituality*. Oxford: Blackwell, 2007, s. 73-90.

²⁶² Srov. PETRÁČEK, „Proč a jak vznikají řeholní řády,” s. 109.

²⁶³ Srov. VANDERSTRAETEN, Raf. „Religious Congregations at Work in Education.“ In GRACE, Gerald, O'KEEFE, Joseph. *International Handbook of Catholic Education: Challenges for School Systems in the 21st Century*. Dordrecht: Springer, 2007, s. 519-520.

zrychlující se procesy modernizace a sekularizace společnosti, které v církvi vyvolávaly protikladné reakce. Zčásti se probouzel postoj obrany a rezistence, utvářela se „mentalita obležené pevnosti“ a sílily tendence o konzervaci principů minulosti.²⁶⁴ Objevovaly se však i snahy odpovídat na některé negativní dopady modernizace a industrializace sociálně zaměřenými projekty a osvětovou činností.²⁶⁵

Hlavními nositeli těchto trendů se opět stávala různá duchovní hnutí, mající mnohdy již laický charakter, stejně jako řeholní kongregace sociálně vzdělávacího zaměření, kterých během devatenáctého století vzniklo více, než v kterémkoliv z předchozích období.²⁶⁶ A přestože v mnoha směrech připravila půdu pro současná hnutí, většina z nich se v následujícím období postupně vyčerpala z důvodu rychle se měnícího prostředí. Rovněž étos mnoha z nich slábl s proměňujícím se ideovým horizontem v církvi, vedoucím posléze k Druhému vatikánskému koncilu. Některým z nich se nicméně podařilo nalézt nadčasovou formu svého poslání tím, že se přizpůsobila proměnám církve spojených s nástupem dvacátého století a jako například Kolpingovo dílo působí dodnes.²⁶⁷

Za bezprostředního předchůdce dnešních nových církevních hnutí lze považovat Katolickou akci, jejíž kořeny sahají již do šedesátých let devatenáctého století, do období silících liberalizačních i sekularizačních společenských trendů v Evropě. Katolická akce, stejně jako mnoho církevních hnutí a proudů té doby, usilovala především o obnovení vlivu církve či alespoň jejích doktrinárních principů v těch částech společnosti, které se postupně sekularizovaly.²⁶⁸ Začínala jako laické hnutí mezi italskou mládeží, které si vzalo za cíl vnášet křesťanské ideje do každodenního života, především do vzdělávací a sociální sféry, odkud se rychle vytrácely. Brzy se diferencovala do různých věkově či profesně zaměřených větví a rozšířila se do řady evropských zemí, zejména pak Francie, Španělska a Belgie. Na mnoha místech se dále institucionalizovala a přetvořila do rozmanitých církevních subjektů, přičemž se těšila stále větší podpoře magisteria a papežů, zvláště pak Pia XI.²⁶⁹

²⁶⁴ Srov. MCGRATH, Alister E. *Historical Theology: An Introduction to the History of Christian Thought*. Oxford: Blackwell, 1998, s. 239-240.

²⁶⁵ Srov. WITTEBERG, *The Rise and Decline*, s. 252-253.

²⁶⁶ Srov. WYNNE, *Traditional Catholic*, s. 247-248.

²⁶⁷ Více např. RUFF, Mark E. *The Wayward Flock: Catholic Youth in Postwar West Germany, 1945-1965*. University of North Carolina Press, 2005.

²⁶⁸ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 27.

²⁶⁹ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 21.

Ačkoliv byla Katolická akce zaměřena primárně na laické členy církve, nešlo ještě o laické hnutí v pravém slova smyslu, neboť bez úzké vazby na hierarchii byly až do Druhého vatikánského koncilu církevní laické iniciativy nemyslitelné. Spíše tak představovala jakousi prodlouženou ruku hierarchie k naplňování sociální a morální nauky církve ve společnosti a mnohdy přijímala charakter církevní organizace bojující proti některým projevům moderního sekularismu a liberalismu. Pod vlivem Katolické akce vznikla v první polovině dvacátého století řada významných iniciativ, například mezinárodní Křesťanské dělnické hnutí, nebo některá z dnešních církevních hnutí, jako Cursillo či Marina legie.²⁷⁰

V jistém smyslu by se k bezprostředním předchůdcům současných nových hnutí dala zařadit i reformní hnutí známá pod označeními liturgické, biblické a ekumenické. Jejich kořeny sahají již do Německa a Francie devatenáctého století, nicméně více se začala prosazovat až v průběhu první poloviny dvacátého století.²⁷¹ Na rozdíl od Katolické akce, institucionálně úzce provázané s církevní hierarchií, byla tato hnutí spíše nezávislá a nestrukturovaná. Jejich podstatou a posláním bylo tematizovat aktuální výzvy a potřeby života církve v oblastech církevní jednoty, aktivní participace na liturgii a znovuobjevení biblických kořenů.²⁷² Ačkoli měla nemalý vliv na mnoho procesů v církvi a především pak na doktrinální vývoj směřující k Druhému vatikánskému koncilu, nelze je s dnešními novými hnutími úplně srovnávat. Joseph Ratzinger proto v jejich případě preferuje termín „proudy“ v církvi.²⁷³ Přestože často přijímaly dílčí institucionální podoby, jednalo se spíše o proudy teologické a pastorální, které se etablovaly zejména v kruzích teologů a intelektuálních elit, usilujících o církevní reformy. Postrádaly však některé typické znaky nových církevních hnutí, jako jsou zřejmá osoba zakladatele, sdílené charisma a z nich odvozená společná spiritualita, specifická činnost a institucionální podoba.²⁷⁴

4.6.4 Dvacáté století a koncil

Samotný fenomén nových církevních hnutí bývá historicky vymezen obdobím dvacátého století a jeho historicko-spoločenským kontextem. V této době vzniká

²⁷⁰ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 33-35.

²⁷¹ Více BLISS, Frederick M. *Catholic and Ecumenical: History and Hope: Why the Catholic Church Is Ecumenical and What She Is Doing About It*. Lanham: Sheed & Ward, 2007, s. 36-38.

²⁷² Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 42-44.

²⁷³ Srov. RATZINGER, „The Theological Locus,“ s. 500.

²⁷⁴ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 180-182.

v církvi největší počet laických hnutí, diferencovaný do několika vln a etap.²⁷⁵ Tak jako ve výše uvedených obdobích své existence, musela se i tentokrát církev vyrovnávat s řadou historických proměn. Stejně jako v předchozích staletích, představují i tentokrát nově vznikající církevní hnutí jednu z jejích reakcí na probíhající společenské procesy a transformace. A podobně jako v minulosti, nově vznikající hnutí nenahrazují ta historická, která si již v církvi našla svou trvalejší roli, nýbrž představují reakci na aktuální výzvy a k historickým hnutím zauímají spíše vztah určité komplementarity.

Mezi historicko-spoločenské fenomény, které měly v tomto období na vznik církevních hnutí největší vliv, patří nesporně modernizační společenské trendy, rozvoj občanských a demokratických principů, trauma světových válek a totalitních režimů, postupující sekularizace a v neposlední řadě i kontrakultura šedesátých let. Sociologie spojuje fenomén nových hnutí nejvíce se dvěma posledně jmenovanými historickými fenomény, přičemž šedesátá léta představují jedno z hlavních období jejich expanze.²⁷⁶ Vzhledem k tomu, že proces sekularizace a dekonfesionalizace probíhal nejsilněji na evropském kontinentě,²⁷⁷ staly se evropské země hlavním prostorem rozvoje těchto hnutí, přičemž celý fenomén nepochybně souvisí s krizí společensko-náboženského systému původní evropské „societas christiana“.²⁷⁸

Ačkoli některá z nových hnutí mají svůj původ již před Druhým vatikánským koncilem, jako celek jsou z teologického pohledu považována za jeden z jeho plodů. Zejména v oblasti teologie laikátu je u nich totiž patrný vliv teologického myšlení, jenž vyvrcholil právě v učení koncilu.²⁷⁹ Laické zaměření je jeden z hlavních společných znaků těchto hnutí a do jisté míry kopíruje společenské trendy doby, charakteristické silnou občanskou emancipací. I v církvi docházelo k posílení angažovanosti laických věřících, přičemž nová hnutí, která v tom hrála významnou roli, prodělala v tomto ohledu velmi zajímavý vývoj. Massimo Faggioli hovoří o posunu od hnutí laické mobilizace přelomu devatenáctého a dvacátého století institucionálně ještě úzce provázaných s církevní autoritou (zejména Katolická akce), přes teologické reformní proudy (ekumenické, liturgické, biblické), až k laickým hnutím postaveným především

²⁷⁵ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 20-32.

²⁷⁶ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 25.

²⁷⁷ Více k procesu evropské sekularizace: DAVIE, Grace. *Výjimečný případ Evropa: podoby víry v dnešním světě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.

²⁷⁸ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 120-124.

²⁷⁹ Srov. CARRIQUIRY, Guzmán. „The Ecclesial Movements in the Religious and Cultural Context of the Present Day.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 50–51.

na charismatu a usilujícím o duchovní obnovu spíše než institucionální reformu církve.²⁸⁰

Velkou výzvou pro církve představovaly již zmíněné procesy modernizace a sekularizace společnosti. V první polovině dvacátého století církve stále charakterizovaly silně antimodernistické tendence a sebepojetí „obklíčené pevnosti“, zděděné z předchozího století a dokonce posílené za pontifikátu papeže Pia X. Vytvářený obraz církve coby „societas perfecta“, která nepotřebuje změny,²⁸¹ zpočátku příliš nepřál rozvoji reformních a laických hnutí. Výjimkou byla Katolická akce, která byla magisteriem vnímána pozitivně jako nástroj pro šíření morální nauky církve ve světě a v boji proti expanzi moderních ideologií. Její původní důraz na laické vedení byl nicméně nahrazen úzkým napojením na hierarchii s cílem „spolupráce laiků na apoštolském poslání episkopátu“. Katolická akce se tak v mnoha zemích stala v podstatě oficiální církevní organizací, centralizující život laiků pod autoritou kléru.²⁸²

Když se pak v církvi začal postupně otevírat prostor pro vznikající laická hnutí a sekulární instituty, řada z nich tento étos zdědila a implementovala do své spirituality i institucionální podoby. Příkladem může být Opus Dei, které vzniklo v období nástupu frankistického režimu ve Španělsku, pro který se pojetí národního katolicismu stalo nástrojem v boji za tradiční hodnoty a proti moderní liberálně sekulární kultuře. V tomto kontextu Opus Dei rozvinulo laicky zaměřenou spiritualitu, charakteristickou důrazem na „duchovní reconquistu“ společenských elit a institucionálně zakotvující úzké propojení s klérem, který zde hraje vůdčí a učitelskou roli. Tomu odpovídá i kanonický status osobní prelatury, který Opus Dei později přijalo. Dalším příkladem může být hnutí Cursillo, které se rekrutovalo z řad členů Katolické akce ve Španělsku čtyřicátých let a ve svém apoštolském a evangelizačním úsilí se zaměřilo na znovuzískání široké veřejnosti pro víru a církve.²⁸³

V dalším období, zejména během pontifikátu Pia XII., se těžiště katolické teologické reflexe přesunulo hlavně do Francie a Belgie a s novou eklesiologií „mystického těla Kristova“ zesílil důraz na význam laiků v církvi. Otevřený prostor pro jejich větší emancipaci vedl v poválečném období ke vzniku řady hnutí, která již byla plně nezávislá na Katolické akci a tudíž i méně vázaná na klérus. Nově vznikající hnutí

²⁸⁰ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 11-13.

²⁸¹ Srov. PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma*, s. 173.

²⁸² Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 45-51.

²⁸³ Tamtéž, s. 52-55.

tak představovala alternativu k institucionálnímu konceptu Katolické akce a jeho propojení s církevní hierarchií. Otevřel se zároveň prostor pro větší pluralitu a rozrůzněnost v realizaci laické spirituality a začal se daleko více prosazovat princip charismatu související většinou s osobou zakladatele a sloužící jako sdílený a sjednocující prvek hnutí.²⁸⁴ V roce 1947 tak vzniklo například Hnutí fokoláre, kterému na základě své dramatické zkušenosti během druhé světové války vtiskla zakladatelka Chiara Lubichová výrazné charisma jednoty. Dalším příkladem bylo hnutí Comunione a Liberazione, které sice v roce 1954 založil milánský učitel Luigi Giusanni ještě v rámci Katolické akce, které se však brzy osamostatnilo a pod vlivem charismatu zakladatele rozvinulo svůj apoštolát mezi školskou mládeží v kontextu sílící sekularizace.²⁸⁵

S tím jak se v teologii dostávala do popředí eklesiologie laikátu, otevřel se novým hnutím, pro něž laické zaměření představuje hlavní charakteristický rys, úplně nový prostor.²⁸⁶ Laický emancipační trend v církvi a akcent na charismatickou dimenzi dále posílily i výše zmíněné reformní proudy: biblické, liturgické a ekumenické. V počátcích své existence na přelomu devatenáctého a dvacátého století se musely potýkat s určitou nedůvěrou a nepřízní v době antimodernistických tendencí v církvi a více se začaly prosazovat až s určitou krizí hierarchického pojetí církve v poválečném období.²⁸⁷

Ačkoli tyto proudy představovaly spíše teologická reformní hnutí bez jasných struktur a institucionálních podob, pro laickou emancipaci znamenaly velký impuls svým zaměřením na větší zapojení laických věřících do liturgie, ekumenismu a biblické reflexe. Kromě toho připravily půdu pro řadu reformních myšlenek Druhého vatikánského koncilu.²⁸⁸ Samotný koncil představuje, díky svému učení o všeobecném kněžství věřících, další silný podnět pro rozvoj fenoménu nových hnutí. Přitom jazyk koncilních dokumentů ještě neobsahuje reference k novým hnutím a jeho eklesiologická reflexe o laicích v církvi zrcadlí spíše dosavadní koncept Katolické akce, včetně důrazu na napojení laiků na hierarchii. Nicméně koncilní dokumenty *Apostolicam actuositatem*,

²⁸⁴ Srov. HANNA, Tony. *New Ecclesial Movements*. Staten Island, New York: Society of St. Paul, 2006, s. 9-10.

²⁸⁵ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 56-60.

²⁸⁶ Více FAVALE, Agostino. *Segni di vitalità nella Chiesa: movimenti e nuove comunità*. Roma: LAS Pubblicazioni dell' Università Pontificia Salesiana, 2009.

²⁸⁷ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 61-63.

²⁸⁸ Srov. PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma*, s. 117.

Lumen gentium a *Gaudium et spes*, a ještě více samotné debaty koncilních otců, významně přispěly k teologické legitimizaci nových hnutí.²⁸⁹

4.6.5 Šedesátá léta

Dalším historicko-společenským fenoménem, představujícím širší kontext rozvoje nových hnutí v církvi, byla protestní a reformní hnutí konce šedesátých let. Ačkoliv k nim většina církevních hnutí zaujala ambivalentní či dokonce negativní postoj, byla jimi výrazně ovlivněna. Řada charakteristických znaků nových hnutí, jako například důraz na laický a charismatický aspekt, na malá společenství a na samotný princip hnutí, včetně jisté skepse vůči dosavadnímu institucionálnímu modelu církve, do značné míry rezonuje s mnoha prvky tehdejších protestních hnutí proti establishmentu. Mnohé z jejich liberálních a levicových požadavků vyvolaly nicméně u některých církevních hnutí protireakci a kritiku.²⁹⁰ Příkladem může být *Comunione e Liberazione*, které se zpočátku zapojilo do protiinstitucionálních hnutí roku 1968, později k nim však zaujalo kritický postoj pro jejich levicovou orientaci a přijalo podstatně konzervativnější stanoviska.²⁹¹ Ve svém společensko-politickém zaměření se nezřídka stavělo proti liberálním tendencím a v církevním kontextu zaujímal rezervované postoje dokonce k některým novým přístupům Druhého vatikánského koncilu.²⁹²

Alternativu ve vztahu k revolučním událostem roku 1968 představuje komunita Sant'Egidio, jejíž vznik spadá právě do tohoto období. Přestože se zakladatel Andrea Riccardi a první členové do revolučních událostí příliš nezapojili, chápali sebe i komunitu do značné míry jako ovoce roku 1968. Společenské klima té doby, včetně nové koncilní eklesiologie, vnímali totiž jako jedinečnou příležitost. Otevřel se jim prostor ke společenské angažovanosti skrze sociálně charitativní projekty, které se později rozvinuly v intenzivní mezinárodní humanitární a mediační aktivity, včetně iniciativ v oblasti ekumenismu a mezináboženského dialogu.²⁹³ Zajímavým aspektem této komunity je její sepětí s městem Římem, kde má původ i těžiště svého působení. Z historického pojetí tohoto města, které již od antiky sloužilo k setkávání a sdílení kultur, vychází rozvinutá mezinárodní mediační služba Sant'Egidio. Svou otevřenost

²⁸⁹ Více FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 64-70.

²⁹⁰ Více FAGGIOLI, Massimo. „The New Elites of Italian Catholicism: 1968 and the New Catholic Movements.“ *The Catholic Historical Review*, Vol. 98 (Jan 2012), s. 38-39.

²⁹¹ Srov. KEPEL, Gilles. *The Revenge of God: The Resurgence of Islam, Christianity, and Judaism in the Modern World*. Pennsylvania State University Press, 1994, s. 66.

²⁹² Srov. FAGGIOLI, „The New Elites,“ s. 26-31.

²⁹³ Srov. APPLEBY, *The Ambivalence of the Sacred*, s. 157-158.

světu a společenské sféře komunita navíc vyvažuje úzkým vztahem s papežem, biskupem Říma, který pro ni představuje důležitý referenční bod. Z eklesiologické perspektivy i ve smyslu otevřenosti ke společnosti tak již Sant'Egidio představuje mezi novými hnutími výrazně pokoncilní fenomén.²⁹⁴

K šedesátým létům, která představovala poměrně zásadní přelom v církevním i společenském smyslu, se pojí i další významná církevní hnutí. Neokatechumenátní cesta vznikla v roce 1964 ve Španělsku jako program formace ve víře založený na post-křestní podobě katechumenátu. Svůj program staví na tripodu bible-liturgie-společenství, na pojetí farnosti jako množiny více společenství a mezi její charakteristické rysy patří laický charakter, evangelizační úsilí a tendence k vytváření specifických institucionálních podob církve.²⁹⁵ Patrnou snahu o institucionální proměny v rámci církevních struktur projevovalo i katolické charismatické hnutí, které vzniklo v roce 1967 ve Spojených státech. Toto hnutí nemá konkrétního zakladatele a vedle obnovy osobní víry ve své spiritualitě akcentuje především fenomén charismatických darů a evangelizace. Dnes největší z církevních hnutí bylo v počátcích kritizováno za sklon k vytváření struktur mimo stávající denominační rámec církve. To se však postupně změnilo spíše ve snahu o duchovní obnovu v rámci stávajících eklesiálních forem.²⁹⁶

V případě hnutí vznikajících od šedesátých let je patrný celkový posun ve smyslu vztahu k sekulární společnosti: slábne postoj nedůvěry a odtažitosti doprovázený pojetím apoštolátu „reconquisty“, který se hojně vyskytoval v případě Katolické akce a některých předkoncilních hnutí. Pokoncilní hnutí mají tendenci k větší institucionální adaptabilitě a vykazují v rámci svého úsilí o duchovní obnovu a evangelizaci větší ochotu k inkulturaci a dialogu. Kopírují tak všeobecný posun ve vztahu církve k sekulární společnosti, charakteristický pro pokoncilní období.²⁹⁷

Výraznou podporu a prostor k rozvoji získala nová hnutí během pontifikátu papeže Jana Pavla II., který k nim měl dlouhodobě pozitivní vztah. Již během své kněžské a biskupské pastorační služby, a později v rámci své spolupráce s Papežskou radou pro laiky, se intenzivně věnoval laickým skupinám v církvi. Coby papež pak nová hnutí nejednou nazval „ovocem koncilu“ a viděl v nich jak nástroj laické mobilizace a

²⁹⁴ Srov. FAGGIOLI, „The New Elites,“ s. 31-34.

²⁹⁵ Srov. HAYES, *New Religious Movements*, s. 12.

²⁹⁶ Srov. CORDES, Paul. *Call to Holiness: Reflections on the Catholic Charismatic Renewal*. Collegeville: Liturgical Press, 1997, s. 3-4.

²⁹⁷ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 5.

nové evangelizace v sekularizovaném světě,²⁹⁸ tak i prostředek k efektivní formaci kléru. Během jeho pontifikátu došla kanonického uznání celá řada hnutí a velkou podporu pro ně znamenalo i pozvání ke spolupráci při pořádání Světových dnů mládeže, které Jan Pavel II. inicioval v roce 1984.²⁹⁹

Během tohoto období sílily nicméně i některé institucionální problémy a konfliktní situace mezi novými hnutími a představiteli diecézí. Jejich příčina spočívala především v nejasném vztahu mezi příslušností věřících k místní církvi na straně jedné a k hnutím na straně druhé. Jan Pavel II. se v této otázce nestavěl jednoznačně na stranu biskupů, jak tomu bylo v předchozím období, nýbrž podporoval vyváženost a nalezení smíru mezi oběma stranami. Hnutí vyzýval ke zralému a odpovědnému přístupu a diecézní biskupy zase k trpělivosti.³⁰⁰ Oba následující papežové v podpoře nových církevních hnutí na Jana Pavla II. navázali, a přestože papež František vůči nim vystupuje kritičtěji, v zásadě sleduje stejný směr.

4.6.6 Současné perspektivy

V současnosti prochází většina nových církevních hnutí obdobím určité stabilizace a zrání. Některá z nich prodělávají svá krizová období a „dětské nemoci“, jiná směřují k určité fixaci a kanonické definici svých charakteristik ve smyslu charismatu, spirituality, poslání a institucionality.³⁰¹ Kromě toho i dnes vznikají v církvi hnutí nová, nicméně intenzita jejich vzniku, s výjimkou růstu charismatických hnutí v Jižní Americe, nedosahuje takové úrovně, jako tomu bylo v průběhu dvacátého století. Řada nových hnutí již dosáhla celocírkevního významu, přičemž mnohdy vstoupila do prostoru, který byl tradičně doménou řeholních řádů. Vytvářejí specifické spirituality, nabízejí nové eklesiální podoby, zakládají teologické školy, formují nové generace teologů a mnoho jejich členů se dostává do hierarchických struktur církve. Stejně jako hnutí a řády v minulosti významným způsobem ovlivnily doktrinní a institucionální podoby církve své doby, lze podobný dopad pozorovat i v případě dnešních hnutí.³⁰² Ohledně budoucího vývoje lze s největší pravděpodobností očekávat analogický trend,

²⁹⁸ Více k tématu nové evangelizace ROCHE, Jean-Pierre. *La nouvelle évangélisation racontée à ceux qui s'interrogent*. Paris: Editions de l'Atelier, 2013.

²⁹⁹ Více DORSCH-JUNGSBERGER, Petra E. *Papstkirche und Volkskirche im Konflikt: die Kommunikationsstrategien von Johannes Paul II., Benedikt XVI. und Franziskus*. Berlin: LIT Verlag, 2014, s. 203-205.

³⁰⁰ Více FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 120-124.

³⁰¹ Srov. LEAHY, *Ecclesial Movements and Communities*, s. 15.

³⁰² Více např. FERNÁNDEZ, „Charisms and Movements,“ s. 81–95.

jako tomu bylo v případě církevních hnutí v minulosti. Některá z nich se pravděpodobně rozvinou do trvalejších forem, zatímco jiná zaniknou až jejich zaměření a role přestanou být v církevním kontextu aktuální, anebo prostě nestihnou dozrát a nepřežijí své rané období.³⁰³

Současný vliv nových hnutí se uplatňuje především v oblastech, ve kterých představují reakci církve na výzvy doby a na proměňující se kontext dnešní globalizující se postmoderní společnosti. Sem patří nesporně i otázka vztahu církve a jiných náboženství, kde nová hnutí, stejně jako hnutí a řády v minulosti, představují jeden z vlivných elementů církve. V souvislosti s uvedeným historickým kontextem je možné konstatovat, že v této otázce církev prodělala dlouhý vývoj a viditelný posun. V minulosti zastávala spíše exklusivistický postoj a byly to zejména církevní hnutí a řeholní řády, které hrály roli hlavních nositelů převládajícího misijního úsilí směrem k mimokřesťanským kulturním a náboženským tradicím.

V tomto kontextu se již objevovaly některé iniciativy směřující k dialogu mezi náboženstvími,³⁰⁴ jako například jezuitská akomodační kultura, kterou rozvinul na přelomu 16. a 17. století Matteo Ricci v Číně.³⁰⁵ Většina z těchto iniciativ sloužila nicméně jako součást inkulturace misijní činnosti a nedá se tudíž ještě hovořit o mezináboženském dialogu ve smyslu, jak o něm mluví například Druhý vatikánský koncil.³⁰⁶ V průběhu dvacátého století bylo stále více zřejmé, že tváří v tvář sílícímu fenoménu liberálně a pluralisticky zaměřené globalizované společnosti si církev nevystačí s dříve převládajícím exklusivistickým postojem, postaveným především na misijním paradigmatu. Začalo se tudíž prosazovat inklusivistické chápání, či dokonce pluralistické tendence a s nimi i větší důraz na dialog s ostatními náboženstvími. Analýza v samostatné kapitole této práce ukazuje, že nová církevní hnutí jsou v mnoha směrech aktivní součástí tohoto procesu a mají na trendy církve v této oblasti nemalý vliv.

³⁰³ Více RYLKO, Stanislav. „New Fruits of Ecclesial Maturity.“ In *The Beauty of Being a Christian*, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 15–27.

³⁰⁴ Srov. DRILLING, Peter. *Premodern Faith in a Postmodern Culture: A Contemporary Theology of the Trinity*. Oxford: Rowman & Littlefield, 2006, s. 135.

³⁰⁵ Srov. MODRAS, Ronald. *Ignatian Humanism: A Dynamic Spirituality for the 21st Century*. Chicago: Loyola Press, 2010, s. 125-127.

³⁰⁶ Např. O'COLLINS, Gerald. *The Second Vatican Council on Other Religions*. Oxford University Press, 2013.

4.7 *Institucionální a kanonické aspekty*

Označení nových církevních hnutí souhrnným pojmem „hnutí“ neznamená nutně jejich institucionální, či dokonce kanonickou podobnost. Spíše naopak. Institucionální stránka těchto církevních subjektů je velmi rozmanitá a vytváří se s ohledem na jejich spirituálně-teologické a pastorální charakteristiky a v závislosti na kontextu jejich vzniku. Massimo Faggioli vidí podstatu hnutí v tom, že představují nové způsoby, kterými lze dnes prožívat křesťanskou zkušenost. Reprezentují způsob prožívání katolicity zakotvené především ve společenství, na rozdíl od jejího dosavadního ukotvení primárně v teritoriálním organizačním principu farností a diecézí.³⁰⁷ Nové uvědomění si eklesiologického principu hnutí a jeho renesanci v církvi dává do souvislosti s krizí post-tridentské eklesiologie, která na konci devatenáctého a začátku dvacátého století začala ukazovat své opoždění v kontextu kulturní a sociální evoluce západní společnosti. V této souvislosti se začaly objevovat eklesiologické reflexe dynamického aspektu hnutí rané předkonstantinovské církve.³⁰⁸

4.7.1 *Proces institucionalizace*

Charakteristickým institucionálním rysem každého hnutí, zejména v jeho počáteční fázi, je aspekt spontaneity. Hnutí vznikají zpravidla jako organizačně nestrukturované a jednoduché skupiny, které svou sílu a identitu čerpají zpočátku z konkrétního charismatu, ztělesněného nejčastěji osobou zakladatele. Charisma se stává zdrojem atraktivity pro další členy a vytváří tak nezbytný integrující prvek. S postupem času však hnutí vykazují tendenci k hlubší institucionalizaci a vytváření kanonických forem, na jejichž základě pak usilují o uznání autoritou církve, zpočátku na diecézní úrovni a posléze kompetentní autoritou v Římě.³⁰⁹

Stejně jako u většiny hnutí v dějinách církve představuje i charisma těch současných určitou aktuální odpověď na výzvy doby a kontext svého vzniku. Během své institucionalizace procházejí nicméně i nová církevní hnutí procesem, který u náboženských hnutí popsal již Max Weber jako proces *rutinizace charismatu*.³¹⁰ Jde v něm v podstatě o transformaci zakladatelského charismatu do institucionalizované

³⁰⁷ Srov. FAGGIOLI, Massimo. *Catholicism and Citizenship: Political Cultures of the Church in the Twenty-First Century*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2017, s. 26.

³⁰⁸ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 8-9.

³⁰⁹ Srov. LEAHY, *Ecclesial Movements and Communities*, s. 15.

³¹⁰ Více WEBER, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. University of California Press, 1978, s. 246-254.

trvalejší formy, což se neobejde bez problémů. Dochází k vytváření adekvátních institucionálních struktur, mnohé charakteristiky se zachycují v psané podobě a vzniká postupně institucionalizovaná forma hnutí, včetně relevantní právní kategorie.³¹¹

S procesem institucionalizace a uznání kanonického statutu církevní autoritou se hnutí stávají svébytnými subjekty univerzální církve. Uvnitř i navenek ustavují trvalejší formy a pravidla své existence, které nabývají rozmanitých podob a zpravidla nacházejí své vyjádření v nějakých společných stanovách a pravidlech. Velká institucionální rozmanitost hnutí se odráží i do rozdílného charakteru pojetí členství. Zatímco v některých hnutích je chápáno volněji a inklusivně na všechny, kdo sdílejí spiritualitu a participují na činnosti hnutí, u jiných je členství definováno konkrétním úkonem či závazkem a nabývá tak závaznější povahy.

S otázkou členství souvisí i výše zmíněný fakt, totiž že hnutí představují určitou alternativu doposud převažující územně definované příslušnosti věřících na principu farností a diecézí. Zatímco místní církve jsou nesené eklesiálním principem partikularity a teritoriality, hnutí jsou definována spíše svým univerzálním principem charismatu, který existuje a působí napříč teritoriálním aspektem církve. Laurent Villemin v tomto kontextu poukazuje na skutečnost, že vzájemné pronikání těchto dvou principů, které je v mnoha směrech přínosné, zároveň přináší řadu pastoračních a církevně právních problémů.³¹² Některým z těchto pastoračních výzev je věnována pozornost v kapitole kritických reflexí.

4.7.2 Kanonické poznámky

Z pohledu kanonického práva patří mezi největší problémy organizační zařazení kleriků a jejich případná inkardinace v rámci církevních hnutí. Tato otázka úzce souvisí se stále probíhající teologickou reflexí fenoménu nových hnutí a s postupnou krystalizací jejich místa v rámci univerzální církve. Zároveň se dotýká výše zmíněného pronikání charismatického aspektu církve, zejména ve formě nových hnutí, do místních struktur teritoriální církve reprezentované především diecézním klérem. V případě kleriků, kteří se s některým hnutím identifikují především z důvodu osobní inspirace konkrétní spiritualitou, avšak zůstávají ve vztahu ke své původní diecézní nebo řeholní autoritě, nevznikají zpravidla větší organizační a církevně právní komplikace. Ty se

³¹¹ Srov. CHRYSSIDES, George D. *The Bloomsbury Companion to New Religious Movements*. London: Bloomsbury, 2014, s. 331.

³¹² VÍCE VILLEMIN, Laurent. „La paroisse, les diocèses et les nouveaux Mouvements.“ *Études*, 2006/12, s. 635-646.

však objevují u kleriků, kteří své povolání ke kněžské službě ztotožňují přímo s konkrétním církevním hnutím. Případná inkardinace v rámci daného hnutí totiž není snadná, neboť kodex církevního práva takovou eventualitu neřeší. Podle Luise Navarra je v takových situacích potřeba postupovat případ od případu za pečlivého zvažování příslušnou církevní autoritou.³¹³

Co se týče kanonického zařazení nových církevních hnutí jako takových, i zde existuje značná pestrost. Přestože jsou na základě společné definice a určitých sdílených charakteristik nazývána souhrnně hnutími, kodex církevního práva tento pojem nezná. Během procesu institucionalizace a s ohledem na své charakteristiky proto hnutí zpravidla přijímají různé kanonické formy. Největší část z nich je z důvodu převládajícího laického charakteru zařazena do kategorie sdružení křesťanů, tak jak ji definuje Kodex církevního práva, kánon 298 a následující³¹⁴ a spadá tak do odpovědnosti Papežské rady pro laiky.³¹⁵ Ačkoliv má tato kategorie kanonického práva v církevních dějinách poměrně bohatou tradici, do popředí se dostala především v souvislosti až s rozvojem nových církevních hnutí a s pozorností, kterou tomuto fenoménu věnuje několik posledních papežů. V průběhu své existence mohou hnutí žádat o kanonické uznání na úrovni univerzální církve. Mnohá z nich nicméně zůstávají s církevně právním uznáním na úrovni národní, tedy příslušnou biskupskou konferencí, či na úrovni konkrétní diecéze.³¹⁶

Řada nových církevních hnutí měnila svou kanonickou formu s tím, jak se postupně krystalizovala podoba jejich existence a činnosti. Opus Dei tak například po určité době přijalo právní formu osobní prelatury, která je zakotvena v kánonech 294 až 297 církevního práva.³¹⁷ Některé z nových komunit, jako například Mnišská bratrstva Jeruzalém a Mnišská rodina Betléma, přijaly s ohledem na monastické zaměření své spirituality zařazení mezi společnosti zasvěceného života a patří tudíž do kompetence Kongregace pro společnosti zasvěceného života a společnosti apoštolského života. Vzhledem ke kombinaci laického i řeholního aspektu členství představují některé komunity, jako třeba Chemin Neuf a Komunita Blahoslavenství, kombinaci více

³¹³ Více NAVARRO, Luis. „L'incardinazione nei movimenti ecclesiali? Problemi e prospettive.“ *Fidelium Iura*, 15 (2005), s. 63-96.

³¹⁴ Srov. *Codex Iuris Canonici*. Praha, Zvon: 1994, s. 129.

³¹⁵ Více například SISTACH, Lluís M. „Freedom of Association in the Church.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis*, 2000, s. 187-202.

³¹⁶ Více DELGADO GALINDO, Miquel. „Asociaciones internacionales de fieles.“ *Ius canonicum*, 2010, Vol. 50: s. 9-29.

³¹⁷ Srov. *Codex Iuris Canonici*, s. 127.

kanonických forem nebo přechod z jedné kategorie do druhé s tím, jak se institucionální podoba a zaměření komunity postupně vyvíjí. Obecně lze říci, že církevně právní formy v případě nových komunit jsou vzhledem k jejich větší institucionální komplexnosti a intenzivnější formě členství podstatně složitější, než je tomu u většiny nových církevních hnutí.³¹⁸

Na závěr této kapitoly je vhodné dodat, že třebaže jsou mnohé církevní subjekty s ohledem na jejich historické a eklesiologické charakteristiky zařazovány do skupiny nových hnutí, sami se tomuto označení spíše brání. Jedná se například o výše zmíněné Opus Dei, které tak činí s ohledem na svůj kanonický statut osobní prelatury.³¹⁹ Jiným příkladem je Neokatechumenátní cesta, která se spíše než jako hnutí identifikuje jako program či nástroj náboženské formace a křestní iniciace dospělých věřících.³²⁰ Podobně je tomu i u mnoha nových komunit. Některé z nich, jako například Komunita svatého Jana, přijaly kanonickou formu institutu zasvěceného života, protože se institucionálně příliš neliší od starších institutů. Vedle toho jsou však stále, s ohledem na historický kontext svého vzniku a zaměření, zahrnována do proudu nových církevních hnutí.³²¹

4.8 Fenomén nových komunit

Pro úplnější obraz nových církevních hnutí je vhodné uvést ještě několik poznámek na adresu již vícekrát zmíněného fenoménu nových komunit. Ty v rámci nových hnutí představují specifickou podskupinu, charakteristickou především hlubší úrovní své institucionality. V ostatních klíčových aspektech, jako jsou spirituálně-teologické, historické a pastorální, sdílejí s ostatními novými hnutími podobné vlastnosti. Tato podkapitola si klade za cíl stručný popis, zařazení a charakteristiku hlavních aspektů tohoto fenoménu. Konkrétní příklady komunit, včetně stručného profilu, jsou pak uvedeny v kapitole typologie s ostatními hnutími.

Jak již bylo řečeno, termín nové komunity, *les communautés nouvelles*, má svůj původ především v teologické literatuře francouzského jazykového okruhu.³²² Není

³¹⁸ Více např. LEROUZES, Dominic. „Le droit canonique et les communautés nouvelles.“ *Studia canonica*, 40 (2006): s. 109-127.

³¹⁹ Srov. RANSON, David. „From Secular Institute to Ecclesial Movement: Conjunctions of the Sacred and the Secular in the Twentieth Century.“ *The Australasian Catholic Record*, 89.2 (Apr 2012): s. 141.

³²⁰ Srov. CONNORS, Michael E. *What We Have Seen and Heard: Fostering Baptismal Witness in the World*. Eugene, Oregon: Pickwick Publications, 2017, s. 122.

³²¹ Srov. VILLEMEN, „La paroisse,“ s. 638.

³²² Např. LENOIR, *Les communautés nouvelles*.

tomu náhodou, neboť Francie představuje prostředí, ve kterém jsou nová hnutí, a zejména pak nové komunity, velmi rozvinuté a mimořádně aktivní. Francouzská katolická církev dvacátého století je dokonce považována za kolébku mnoha nových forem spirituality, včetně nových komunit, jejichž charakter v mnohém kopíruje nové modely církve tematizované Druhým vatikánským koncilem.³²³ Z Francie se mnohé z komunit rozšířily do dalších regionů v Evropě a posléze do celého světa, primárně po linii frankofonních zemí. Dnes můžeme jejich centra a komunitní domy najít na všech kontinentech, přičemž několik z nich se nachází i v České republice.³²⁴

4.8.1 Hlavní charakteristiky

Označení nové komunity se používá zpravidla pro tu část subjektů v rámci fenoménu nových církevních hnutí, které jsou charakteristické hlubší formou své institucionality, těsnějšími vnitřními vazbami a větší závazností členství. U širokých hnutí typu charismatické obnovy nebo fokoláre je členství obvykle chápáno volně a příslušnost k hnutí je definována identifikací jedince se spiritualitou daného hnutí. Nové komunity jsou naproti tomu méně početné a vykazují hlubší vnitřní vazby, přičemž jejich členové jsou více ukotveni v institucionálních strukturách, než v případě běžných církevních hnutí.³²⁵

U většiny komunit je možné v pojetí členství sledovat vyšší úroveň závaznosti. Ta nabývá rozmanitých podob a stupňů, od jednodušších závazků až po různé formy slibů s církevně-právním aspektem, které se příliš neliší od běžných řeholních slibů.³²⁶ Nové komunity tak mají vzhledem ke svým sociologickým, institucionálním, ale i pastoračním a církevně-právním charakteristikám ze všech nových hnutí nejbližší k církevním řádům a kongregacím. Od nich se však zároveň v mnoha aspektech liší a to nejen obdobím svého vzniku, jak ostatně napovídá jejich označení, ale i v pojetí křesťanské spirituality a v některých doktrinních akcentech. Mezi nejdůležitější patří důraz na teologii laikátu a nově definované postavení laiků v církvi, tak jak jej nastiňují některé dokumenty Druhého vatikánského koncilu.³²⁷

³²³ Více LANDRON, *Les communautés nouvelles*.

³²⁴ Například Chemin Neuf působí v Tuchoměřicích u Prahy, komunita Emmanuel v Brně a Komunita Blahoslavenství v Dolanech u Olomouce.

³²⁵ Více LENOIR, *Les communautés nouvelles*, s. 30-31.

³²⁶ Např. Komunita blahoslavenství. *Kniha života*. Edícia Leva z Júdu, nedatováno, s. 25-26.

³²⁷ Především dokumenty *Lumen gentium*, *Gaudium et spes* a *Apostolicam actuositatem*.

V souvislosti s fenoménem nových komunit se hojně používá označení „společenství života“, vyjadřující aspekt sdílení nejen ve smyslu duchovních hodnot a spirituality, ale i ve smyslu praktického života. Mnohé komunity tak představují skupiny věřících, které rozvíjejí apoštolskou činnost a zároveň sdílejí společný život podle určitých pravidel. Často tak vznikají různé typy rezidenčních komunit, které napodobují model prvotní církve v důrazu na sdílení majetku a praktického života. Zároveň připomínají řeholní společenství a v mnoha případech dokonce obývají kláštery uvolněné tradičními řeholními řády z důvodu nedostatku řeholního dorostu. Avšak na rozdíl od řeholních řádů žijí v nových komunitách často společně zástupci různých církevních stavů, svobodní laici, manželské páry, rodiny s dětmi, ale i zasvěcené osoby a zástupci církevního kléru.³²⁸ Většina nových komunit vznikla jako obyčejná společenství věřících s důrazem na laický charakter. Teprve postupně se etablovaly jako specifické institucionální a církevně právní subjekty církve a rozvinuly rozmanitost stavů a forem života svých členů.³²⁹

4.8.2 Francouzské souvislosti

Jak již bylo zmíněno, zvláště plodné prostředí pro tento fenomén představuje církev ve Francii, ve které lze od druhé poloviny dvacátého století pozorovat vznik několika desítek těchto subjektů, z nichž některé postupně nabyly mezinárodního rozšíření a významu.³³⁰ K nejvýznamnějším z nich patří bezesporu Komunita Blahoslavenství, Archa, Chemin Neuf a Emmanuel a do jisté míry i Taizé, Mnišská bratrstva Jeruzalém a Mnišská rodina Betléma. Kromě toho se ve Francii rozvinulo několik desítek menších komunit spíše regionálního rozsahu, které s výše uvedenými sdílejí mnoho společných znaků.³³¹ Francouzská církev je s ohledem na fenomén nových komunit poměrně unikátní. Na jednu stranu představuje úrodnou půdu pro vznik a rozvoj této specifické formy křesťanské spirituality, na druhou stranu nová hnutí

³²⁸ Srov. HANNA, „New Church Movements“, s. 92.

³²⁹ Více např. FUSCO, *Nuove forme di vita consecrata*.

³³⁰ Podrobnější výčet francouzských komunit uvádí WEAG, Gerhard. *Nové komunity v 3. tisícročí*. Bratislava: Lúč, 2001, s. 17-65.

³³¹ Více PINGAULT, Pascal et Marie-Annick. *À la rencontre des communautés nouvelles: Petit guide*. Nouan le Fuzelier: Éditions des Beatitudes, 2005.

pocházející z jiných zemí zpravidla nenacházejí ve Francii takovou odezvu a jsou zde podstatně méně zastoupená.³³²

Rovněž rozsah a povaha tohoto fenoménu ve Francii je bezprecedentní, ačkoliv podobné církevní subjekty vznikají hojně i v jiných zemích a regionech, jako třeba v Itálii, ve Spojených státech, nebo v zemích Latinské Ameriky.³³³ Z historického a sociologického pohledu francouzskou společnost charakterizují některé specifické rysy, které představují živnou půdu pro rozvoj nových komunit. V první řadě je to nesporně sociální a komunitární charakter společnosti a církve, jenž se projevoval již od raného mnišství až po Francouzskou revoluci. Právě bohatá monastická tradice představuje podhoubí, na které tento nový jev evidentně navazuje. Francie byla v minulosti místem zrodu a rozvoje mnoha mnišských hnutí benediktinské tradice ať šlo například o clunyjskou reformu anebo cisterciácký řád a zároveň zde mají kořeny další řeholní řády, například kartuziáni a dominikáni.³³⁴ K těmto tradicím se dnes otevřeně hlásí některé z nových komunit a snaží se mnohé z jejich doktrinárních specifík integrovat do své spirituality a současných forem religiozity.³³⁵

Další okolností, která posiluje komunitární tendence ve francouzském náboženském prostředí, se zdá být paradoxně moderní francouzská sekularizační tradice. Její kořeny sahají do období Francouzské revoluce a ve srovnání s jinými západními zeměmi ji charakterizují radikálnější projevy sekularismu.³³⁶ Od revoluce se náboženská situace ve Francii polarizovala a rozdělila se na radikální zastánce sekularizace a obhájce role náboženství ve společnosti. Objevily se dokonce snahy o smíření revolučních hodnot s náboženskými.³³⁷ Tento společenský kontext měl, jak se zdá, na rozvoj komunitního fenoménu nemalý vliv. Náboženské obranné postoje, paradoxně spolu se sociální a komunitární tradicí revoluce, vytvořily podhoubí pro vznik náboženských subjektů komunitárního typu. Jejich cílem je solidnější duchovní a institucionální zázemí, náboženská formace, ale i prostor solidarity a intenzivnějších sociálních vazeb. Tento komunitární trend ještě zesílil v období protestních hnutí

³³² Mezinárodně rozšířená církevní hnutí pocházející z různých evropských zemí, jako například původně italské fokoláre, španělské Opus Dei nebo Schönstattské hnutí pocházející z Německa, nenalezla ve Francii zdaleka tak živnou půdu, jako uvedené nové komunity domácího původu.

³³³ Srov. RAUSCH, *Radical Christian Communities*, s. 183.

³³⁴ Více např. DUBOIS, Jacques. *Les ordres monastiques*. Paris: Presses Universitaires de France, 2005.

³³⁵ Komunita svatého Jana například přijala prvky dominikánské spirituality, Mnišská rodina Betléma je inspirována kartuziánskou spiritualitou a Komunita Blahoslavenství hojně čerpá z karmelitánské spirituality.

³³⁶ Více BAUBEROT, Jean. *Histoire de la laïcité en France*. Paris: Presses Universitaires de France, 2003.

³³⁷ PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma*, s. 38-39.

šedesátých let a s další proměnou religiozity, která nastala s rozvojem postmoderních tendencí v dnešní francouzské společnosti.³³⁸ Kromě toho našel podporu i v pokoncilním teologickém důrazu na komunitární charakter církve, artikulovaný v řadě církevních dokumentů.³³⁹ Nové komunity tak představují zajímavou reakci církve na měnící se vztah společnosti a náboženství. Zároveň se stávají jednou z vitálních podob církve, která je schopna poskytnout věřícím zázemí v proměňujícím se společenském prostředí a dokonce rozvíjet aktivity za hranice církve.³⁴⁰

Fenomén nových komunit představuje jeden z příkladů dynamiky života dnešní církve a specifickou interpretaci pokoncilní eklesiologie. Není náhodou, že se v takovém rozsahu rozvíjí právě ve Francii, která reprezentuje zajímavý střet dvou faktorů, historicky silné křesťanské tradice na straně jedné, a současné radikálně sekularizované společnosti na straně druhé. Rozvoj tohoto fenoménu představuje i jistou analogii k mnoha dramatickým epochám církevních dějin, kdy se tváří v tvář proměnám a výzvám doby probouzel v církvi nový kreativní potenciál. Nicméně jako v podobných případech v minulosti není tento fenomén zcela bez problémů, jak ostatně ukazují některé poznámky v následující kapitole kritických reflexí.

4.9 Kritické reflexe

Nová církevní hnutí jsou pro církve v mnoha směrech darem a přínosem. Jejich charismatický aspekt, eklesiologický rozměr akcentující roli laiků a pestrost spiritualit přináší do dnešní církve užitečné impulsy k jejímu úsilí o *aggiornamento* a snaze o adekvátní odpověď na výzvy doby. Kromě toho nová hnutí nabízejí konkrétním věřícím specifickou zkušenost vztahu s Bohem a příslušnosti k církvi, včetně sítě vztahů, pocitu sounáležitosti a sdíleného poslání. A to vše v intenzitě, jakou mnohá farní společenství a místní církve nemohou poskytnout.³⁴¹ Joseph Ratzinger rovněž oceňuje pozitivní roli, kterou nová církevní hnutí sehrála v období krátce po Druhém vatikánském koncilu, kdy po vzepětí koncilních atmosféry přišlo nečekané období chladu a neklidu. Do něj hnutí přinášela dynamiku nové naděje a kreativity. Zároveň

³³⁸ Srov. SMITH, William. „The Church.“ In PERRY, Sheila, ed. *Aspects of Contemporary France*. New York: Routledge, 1997, s. 155-156.

³³⁹ Např. exhortace papeže Jana Pavla II. *Christifideles laici*, kap. 2.

³⁴⁰ Příkladem rozvinuté diakonické služby ve společnosti je například činnost komunity Archa, evangelizační activity reprezentuje třeba komunita Emmanuel.

³⁴¹ Srov. DOYLE, Dennis. „Extraordinary Love in the Lives of Lay People.“ In KING, Jason, SCHREIN, Schannon. *God Has Begun a Great Work in Us: Embodied Love in Consecrated Life and Ecclesial Movements*. Maryknol, N.Y.: Orbis Books, 2015, s. 151.

však upozorňuje, že vzhledem ke své novosti trpí tato hnutí mnoha dětskými nemocemi, jež vyžadují další čas zrání.³⁴² Některé symptomy těchto nemocí jsou poměrně vážné a zasluhují nejen pozornost, ale mnohdy i řešení v podobě korekce ze strany církve či společnosti.

Objektivní posouzení fenoménu nových církevních hnutí není jednoduché. Mnoho autorů zdůrazňuje potřebu dostatečného odstupu a oproštění se jak od negativních předsudků, tak nekritické podpory.³⁴³ Faggioli v této souvislosti nabádá citlivě zkoumat hnutí v jejich historickém kontextu a trpělivě dekonstruovat jejich vlastní zakladatelské mýty i propagandistickou kritiku namířenou proti nim.³⁴⁴ V rámci zkoumání a hodnocení hnutí je potřeba vzít v úvahu již dříve zmíněnou teologickou premisu, podle níž lze církevní hnutí chápat jako jakési ztělesnění charismatu, jako vtělení konkrétního projevu Božího Ducha do určitého historicko-spoločenského kontextu, do určité církevní podoby a společenství věřících. Pro teologické posouzení je tudíž nutné podrobně zkoumat tento kontext a zohlednit podíl lidského prvku, jeho porušenost a zranitelnost, z čehož vyplývá řada problémů provázejících vznik a existenci hnutí. Při reflexi a případné nápravě je třeba citlivě rozlišovat, aby nedocházelo ke zhášení Ducha, který působí v pozadí nedokonalého lidského elementu.

4.9.1 Perspektiva papežů

Zpočátku nebyl vztah církve k novým hnutím jednoznačný a na jejich přijetí měli určující vliv spíše až pokoncilní papežové. Počáteční spíše vyčkávací postoj se změnil v roce 1975, když papež Pavel VI. přijal ve vatikánském auditoriu shromáždění členů hnutí *Comunione e Liberazione* včetně jeho zakladatele, což znamenalo počátek papežské podpory novým hnutím na úkor do té doby preferované Katolické akce.³⁴⁵ Následující pontifikát Jana Pavla II. znamenal období až nekritické podpory těmto hnutím ze strany římské kurie. Stalo se tak navzdory skutečnosti, že působení některých hnutí vyvolávalo v církvi rozpaky a již od počátku se objevovaly kritické hlasy proti vytváření „církve v církvi“, proti elitářským či dokonce sektářským tendencím.³⁴⁶

³⁴² Srov. RATZINGER, Joseph. *New Outpourings of the Spirit: Movements in the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 2007, s. 20-21.

³⁴³ Např. DOYLE, „Extraordinary Love,“ s. 150.

³⁴⁴ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 6.

³⁴⁵ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 91.

³⁴⁶ Srov. GANOCZY, Alexandre. „The Ecclesiology of the Charismatic Communities and the Sects.“ In MELLONI, Alberto ed. *Movements in the Church*, London: SCM Press, 2003, s. 84-85.

Eklesiologická vize Jana Pavla II. vnímala laický charakter hnutí jako ovoce Druhého vatikánského koncilu a jejich evangelizační potenciál jako jasnou odpověď Ducha svatého na sekularizační trendy ve společnosti. Při utváření postojů v této oblasti důležitou roli sehrála i životní zkušenost Jana Pavla II. z komunistického Polska. Jeho sympatie proto získala spíše hnutí antilevicová a konzervativní, typu Opus Dei nebo Legionáři Kristovi, a hnutí devocionální zakořeněná svou spiritualitou ještě v devatenáctém století. Pokud byl k nějakým hnutím Jan Pavel II. kritický, byly to především latinskoamerické skupiny spojené s teologií osvobození, pro jejich ovlivnění některými marxistickými principy.³⁴⁷

Celkově se nová církevní hnutí těšila během jeho pontifikátu podpoře římské kurie, ačkoliv jejich percepce nebyla na mnoha úrovních církve zdaleka tak pozitivní. Již na biskupské synodě o roli laiků v církvi v roce 1987 se někteří kardinálové, včetně Carlo Martiniho a Františka Tomáška, vyslovovali kriticky na adresu hnutí a poukazovali na řadu eklesiologických problémů. Hnutím například vyčítali, že v diecézích často vytvářejí paralelní reality a narušují jednotu místní církve.³⁴⁸ Přestože Jan Pavel II. uznával, že nová hnutí trpí řadou excesů, rozporů i předsudků, viděl v tom spíše projevy procesu zrání, kterými hnutí musejí projít na cestě upevňování své odpovědnosti a jednoty s církví, k čemuž je zároveň neúnavně povzbuzoval.³⁴⁹

Benedikt XVI. v podstatě sdílel vizi Jana Pavla II. Již v traumatickém období společenského a církevního neklidu po Druhém vatikánském koncilu, které prožíval ještě jako univerzitní profesor, vnímal nová hnutí jako pozitivní alternativu a dokonce jako prvek kontinuity. Jako prefekt kurie se jich později zastával proti kritice některých biskupů, obviňujících mnohá hnutí z exkluzivismu, sektářství a fundamentalismu a jejich kritiky varoval před uzavřeností Duchu svatému a před uniformitou v pastoračních přístupech. Odmítal i kritiku biskupů, že přímá vazba hnutí na papežskou autoritu oslabuje roli místních biskupů. Jako papež vnímal nová hnutí spojitě s koncilem a obojí nazýval „novými letnicemi“ pro církve čelící výzvě moderní doby.³⁵⁰ Na druhou stranu si byl vědom mnoha „dětských nemocí“ nových hnutí a nabádal je k loajalitě a jednotě s církví. Upozorňoval je na rizika přehnaného zdůrazňování svého charismatu a výjimečnosti na úkor univerzality a komplementarity v rámci církve.

³⁴⁷ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 117-119.

³⁴⁸ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 114.

³⁴⁹ Srov. HANNA, „New Church Movements,“ s. 87.

³⁵⁰ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 127-136.

Povzbuzoval k větší spolupráci hnutí a autorit místní církve při výběru a formaci kléru tak, aby se charismatický a institucionální aspekt církve více prostupovaly.³⁵¹

Trend výrazné podpory ze strany římské kurie začal vyvažovat kritičtějším pohledem až současný papež František. Ještě jako arcibiskup Buenos Aires sice nová hnutí velmi podporoval a měl poměrně blízký vztah jak ke *Comunione e Liberazione*, tak k charismatické obnově. Po svém zvolení papežem nicméně zaujal vyvážený postoj a častěji na jejich adresu vystupuje kriticky, zejména pokud jde o záležitosti jejich spolupráce s místními církvemi. V roce 2014 například napomenul neokatechumenátní hnutí za tendence k uzavírání se a vyzval ho k většímu úsilí o jednotu v rámci místních církví. Podobný apel vyslovil na adresu charismatické obnovy ve svém projevu na mezinárodním charismatickém shromáždění v Římě. Na druhou stranu i František vnímá roli nových hnutí v církvi jako nezastupitelnou a v jeho „eklesiologii periferií“ hrají některá z nich, například Sant'Egidio, klíčovou roli.³⁵²

4.9.2 Riziko elitářství

Z výše uvedeného vyplývá, že jedna z hlavních oblastí, kde nová hnutí čelí časté kritice, je jejich institucionální zařazení v církvi a s tím související pastorační problémy. Řada z těchto problémů vychází z jejich charismatického aspektu, který jednak představuje jeden z jejich hlavních přínosů církvi, na druhou stranu jeho přílišné a nekritické zdůrazňování přináší celou řadu rizik.³⁵³ Zejména riziko exklusivistických a elitářských tendencí, uzavřenosti a vytváření paralelní církevní reality. V některých hnutích se například objevuje mentalita, která pohlíží na ostatní věřící jako na křesťany druhé kategorie, případně jako neúplné křesťany, pokud nesdílejí stejnou formační zkušenost. Příkladem může být hnutí charismatické obnovy, v rámci jehož skupin se často vytváří představa, že „křest v Duchu svatém“, charakteristický iniciační prvek tohoto hnutí, je nepostradatelný na cestě k plnosti křesťanské spirituality. Zastánci tohoto pohledu pak tendují k elitářství a exklusivistickým postojům vůči jiným věřícím.³⁵⁴ Na „necharismatické“ věřící může být pohlíženo jako na „nedodělané

³⁵¹ Srov. ROWLAND, Tracey. *Ratzinger's Faith: The Theology of Pope Benedict XVI*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 90-93.

³⁵² Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 142-145.

³⁵³ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 46-48.

³⁵⁴ Srov. DOYLE, „Extraordinary Love,“ s. 151.

křesťany“ a mohou se stát objektem agitační činnosti ve prospěch charismatické obnovy, například pod rouškou „nové evangelizace“.³⁵⁵

Za elitářské tendence je často kritizovaná i Neokatechumenátní cesta, jíž je vyčítáno vytváření „církve v církvi“, narušování jednoty věřících a vyvolávání sporů na úrovni místních církevních společenství.³⁵⁶ Toto hnutí usiluje o křesťanskou iniciaci věřících pomocí svého katechetického programu inspirovaného principy katechumenátu. Na základě těchto programů vznikají na půdě farností menší skupiny, které vykazují tendence k uzavřenosti a pocitům exkluzivity. V jejich kontextu utvářená specifická náboženská kultura, včetně vlastního jazyka, liturgie a písní, mnohdy posiluje atmosféru náboženské subkultury, která se vyděluje z celku farnosti a nabývá až sektářských tendencí. Přestože Neokatechumenátní cesta sama sebe nepovažuje za hnutí, nýbrž za nástroj křesťanské iniciace věřících v kontextu farní pastorace, realita je často jiná a přináší tak řadu institucionálních a pastoračních problémů.³⁵⁷ V některých diecézích, kde má toto hnutí silné zastoupení, se objevují tendence k vytváření paralelních církevních struktur, separaci vlastních programů od aktivit místních církevních společenství a elitářské chování těch, kteří absolvovali vyšší stupně náboženské formace.³⁵⁸

V této souvislosti je nutno konstatovat, že kompatibilita spiritualit hnutí s univerzálně a inklusivně pojímaným pastoračním charakterem farností ne vždy funguje. Skupiny hnutí se na půdě farností na základě specifík své spirituality často „specializují“ natolik, že se začnou vydělovat a vyvolají tím napětí a řevnivost. V tomto smyslu se volá po větší integraci a citlivější akomodaci nových hnutí v konkrétním kontextu církevního života.³⁵⁹ Jsou však možné i jiné scénáře. Určité napětí mezi institucionálními a charismatickými prvky na různých úrovních patřilo k podstatě církve po celou její dobu existence a mnohdy sloužilo jako užitečný katalyzátor transformačních procesů a institucionálních změn. V souvislosti s novými církevními

³⁵⁵ Srov. MCCALLION, Michael J., BENNETT-CARPENTER, Benjamin, MAINES, David R. „Individualism and Community as Contested Rhetorics in the Catholic New Evangelization Movement.“ *Review of Religious Research*, 54 (2012): s. 308-309.

³⁵⁶ Srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 71.

³⁵⁷ Srov. THORNHILL, John. „Influential New Ecclesial Movements Face the Challenge of Inculturation.“ *Australasian Catholic Record*, 84.1 (Jan 2007): s. 70-72.

³⁵⁸ Srov. COLLINS, Paul. *Believers: Does Australian Catholicism Have a Future?* Sydney: University of New South Wales Press, 2008, s. 18-19.

³⁵⁹ Srov. THORNHILL, „Influential New Ecclesial,“ s. 67.

hnutími nabývá takové intenzity, že to může vést do budoucna k některým strukturálním změnám v církvi.³⁶⁰

Nová hnutí se v čase vyvíjejí a ze svých raných podob postupně dozrávají, což sice přináší větší stabilitu a vyspělost, ale ani tento proces se neobejde bez problémů. Pokud jsou hnutí až příliš brzy nucena řešit otázky své vlastní institucionalizace a kanonické fixace, začnou se zabývat sama sebou, a zahleděním do technických záležitostí mohou ztrácet iniciativu v rozvoji vlastního charismatu. Navíc se může příliš brzy zafixovat podoba charismatu do právních kategorií, čímž hrozí ztráta původního náboje a dynamiky hnutí. V tomto smyslu není ideální, že některá hnutí příliš brzy usilují o získání kanonického uznání a právní fixace své podoby a musí tak přijmout mnoho doktrinálních a institucionálních církevních standardů dříve, než se jim podaří dostatečně rozvinout vlastní charismatickou a doktrinální identitu.³⁶¹

4.9.3 Institucionální neukotvenost

Jednou z největších výzev zůstává vztah nových hnutí a místních církví, zejména pak problém nedořešené disproporce ve vztazích nových hnutí k římské kurii a k místním autoritám církve.³⁶² V období před Druhým vatikánským koncilem byla většina laických iniciativ propojena s autoritou církve skrze Katolickou akci na úrovni farnosti a diecézního biskupa a teprve zprostředkovaně na papežskou autoritu. Poté co pokoncilní vývoj umožnil posílení role nových církevních hnutí na úkor Katolické akce, se situace obrátila a papež se stal hlavním referenčním bodem pro identifikaci většiny hnutí s církvi.³⁶³ K tomu přispěla hlavně přímá podpora hnutí ze strany Jana Pavla II., ale i fakt, že řada z nich, například *Comunione e Liberazione*, reagovala na všeobecnou krizi autority v pokoncilním období posilováním ultramontanistických tendencí.³⁶⁴ Spíše než místní biskup se tak pro mnoho hnutí stal hlavní autoritou a reprezentací církve přímo papež, což přináší určité problémy.

³⁶⁰ Tomuto tématu se více věnuje Tonny Hanna, srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*.

³⁶¹ Srov. FAGGIOLI, Massimo. „Inclusion and Exclusion in the Ecclesiology of the New Catholic Movements.“ In DOYLE, Dennis M., FURRY, Timothy J., BAZZELL, Pascal D. *Ecclesiology and Exclusion: Boundaries of Being and Belonging in Postmodern Times*. Maryknol, N.Y.: Orbis Books, 2012, s. 203. Tato skutečnost byla pozorována například u některých komunit charismatického původu, mimo jiné v případě Komunity Blahoslavenství.

³⁶² Na tento problém upozornil i Joseph Ratzinger, více RATZINGER, Joseph. „The Theological Locus of Ecclesial Movements.“ *Communio*, Vol. 25. 3 (1998): s. 498-499.

³⁶³ Srov. FAGGIOLI, „Inclusion and Exclusion,“ s. 200.

³⁶⁴ Srov. FAGGIOLI, „The New Elites,“ s. 31.

Podle kritických hlasů to v případě některých hnutí vedlo ke vzniku jakýchsi církevních divizí, které díky svému napojení přímo na římskou kurii spolu nepotřebují tolik komunikovat a v určité izolaci si každá může vytvářet svůj specifický systém víry, jazyka, autority a liturgie. V takto izolovaném prostředí pak mohou sílit negativní jevy jako slepá poslušnost, antiintelektualismus, manipulace a fanatismus, či dokonce papežský kult osobnosti. Takové tendence byly kritizovány například v případě fokoláre, *Comunione e Liberazione* a neokatechumenátního hnutí.³⁶⁵ V tomto smyslu nová hnutí představují nový element, který je protikladný snahám koncilní eklesiologie limitovat římský centralismus. Na jedné straně akcentují komunitní a laickou formu církve, na druhou stranu svým úsilím o přímé napojení na římskou kurii a papeže paradoxně posilují, v protikladu ke koncilnímu úsilí, centralistické a klerikální tendence.³⁶⁶

Uvedená skutečnost, stejně jako problémy s akomodací nových hnutí na úrovni farních struktur, vyvolávají v církvi staronové debaty o skutečném vztahu mezi lokální a univerzální úrovní církve, mezi papežstvím a kolegiem biskupů. Biskupové se mnohdy k novým církevním hnutím staví daleko kritičtěji, než římská kurie. Jsou případy, kdy se diecézní biskupové dokonce rozhodli odmítnout jejich působení ve své diecézi. Příkladem může být odmítnutí pastoračních programů *Comunione e Liberazione* milánským arcibiskupem Carlo Martinim, nebo konflikt biskupa v Birminghamu s neokatechumenátním hnutím. Hnutí se však odvolávají na uznání papežem a někdy při své činnosti dokonce obchází roli místního ordináře. Uvedená dilemata kolem působení nových hnutí posilují urgenci probíhající teologické debaty o vztahu místní a univerzální církve, která bude v tomto smyslu zásadní pro snížení vznikajících napětí a pro nalezení vyváženosti rolí, práv a odpovědností obou úrovní církve.³⁶⁷

4.9.4 Problém kléru a klerikalizace

Jak bylo uvedeno výše, nová církevní hnutí, označovaná též jako „laická“, jsou charakteristická silným zaměřením na laiky. Kladou důraz na zapojení běžných věřících do života církve a rozvoj laické křesťanské spirituality. S postupným rozvojem těchto hnutí a s nárůstem jejich komplexity vznikla nicméně potřeba vlastního kléru působícího v rámci jejich programů a spiritualit. Tím se otevřela otázka inkardinace

³⁶⁵ Srov. HANNA, „New Church Movements,“ s. 90.

³⁶⁶ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 114-116.

³⁶⁷ Srov. HANNA, „New Church Movements,“ s. 88-89.

diecézních kněží do hnutí a rovněž otázka zřizování kněžských seminářů a teologických učilišť pod patronací hnutí. Obě varianty měly od začátku své kritiky a ze strany papeže dokonce zazněla varování před klerikalizací laických hnutí a před rizikem směšování kněžské a laické role.³⁶⁸ Jan Pavel II., který jinak patřil mezi výrazné advokáty hnutí, vnímal otázku vlastních kněžských učilišť spíše kriticky a vyzýval hnutí raději ke spolupráci s diecézními semináři.³⁶⁹ Už samotné téma inkardinace kněží, kteří chtějí být plně k dispozici v rámci hnutí, přináší řadu problémů právní povahy, protože současný kánon církevního práva takovou možnost nezná. Biskupové v takových případech musí hledat alternativní způsoby, jak uvolnit kněze připravované na kněžskou službu v diecézních seminářích, do služby v rámci hnutí.³⁷⁰ Otázka inkardinace kněží v rámci nových církevních hnutí tak zůstává do budoucna otevřená a vede se o ní teologická a právní debata.³⁷¹

Mnohá hnutí již nicméně vykročila cestou zakládání vlastních teologických vzdělávacích center a kněžských seminářů. Již v polovině 80. let minulého století tak pod patronací Opus Dei vznikla Papežská univerzita Svatého Kříže, Comunione e Liberazione založilo pro svou kněžskou Fraternitu sv. Karla Boromejského několik seminářů a podobně i Legionáři Kristovi. Nejdál je v tom neokatechumenátní hnutí, které dnes provozuje přes 120 kněžských seminářů po celém světě. Tento vývoj je však kritizován jako zdroj rozdělení na úrovni místních církví a neokatechumenátní hnutí je nejčastějším terčem. Poukazuje se hlavně na disproporci mezi jeho působením ve farnostech na straně jedné a formací kněží mimo diecézní semináře na straně druhé. Došlo to tak daleko, že v roce 2007 musela japonská biskupská konference proti tomuto hnutí ostře vystoupit a uzavřít jeho kněžské semináře. Podobné problémy se vyskytly na Filipínách a v dalších zemích. Mnoho biskupů vnímá formaci kněží v rámci hnutí, v bezpečném prostředí jejich specifičnosti, velmi kriticky a vidí v něm ohrožení katolicity a jednoty církve. Papež František se snaží na tyto obavy reagovat výzvami k hnutím, aby i v oblasti formace kněží více spolupracovali v rámci diecézí.³⁷²

³⁶⁸ Srov. HANNA, „New Church Movements,“ s. 91.

³⁶⁹ Srov. FAGGIOLI, „Inclusion and Exclusion,“ s. 203.

³⁷⁰ Srov. MULLANEY, Michael. *Incardination and the Universal Dimension of the Priestly Ministry: A Comparison Between CIC 17 and CIC 83*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 2002, s. 207-216.

³⁷¹ Více MEZZOGORI, Ciro. *Vocazione sacerdotale e incardinazione nei movimenti ecclesiali: una questione aperta*. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 2012.

³⁷² Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 151-157.

4.9.5 Extrémy a sektářské tendence

Mnohdy bývá oceňován přínos nových církevních hnutí pro pokoncilní obnovu církve. To se však prozatím nedá říci o oblasti teologické reflexe, která je v prostředí nových hnutí zatím spíše v začátcích a na objektivní zhodnocení jejího přínosu pro teologii církve bude potřeba ještě nějakou dobu počkat. Na některé rizikové tendence je však možno poukázat už nyní. Přes všechny pozitivní přínosy je v doktrinné oblasti hodnocen kriticky polarizační efekt hnutí v církvi a objevující se tendence k radikálnímu náboženskému myšlení, antiintelektualismu a v některých případech zmíněnému sektářskému myšlení.³⁷³ V souvislosti s teologickou reflexí a vytvářením vlastních doktrinných postojů je u nových hnutí opakovaně identifikována tendence ke zjednodušování a náboženskému fundamentalismu, jako například v případě hnutí charismatického původu.³⁷⁴ Objevuje se i kritika přílišné emocionality na úkor solidní teologické a katechetické formace, stejně jako nebezpečí uzavírání se do přehnaného devocionalismu.³⁷⁵ Během tohoto disertačního výzkumu byly podobné sklony zaznamenány jak u mnoha modlitebních skupin charismatické obnovy, tak u dalších hnutí. Tendence ke zjednodušování, k černobílému vidění a extrémní rétorice, postavené na subjektivisticky zabarvených argumentech, se objevují například také u neokatechumenátního hnutí.³⁷⁶

U některých hnutí je patrná tendence k tradicionalismu a skeptickému pohledu na moderní trendy v církvi i společnosti. Takové sklony jsou zřejmé například u Monastické rodiny Betléma, která projevuje značnou rezervovanost mimo jiné i k pokoncilnímu vývoji v církvi.³⁷⁷ Určité prvky antimodernismu a skeptický postoj k výsledkům Druhého vatikánského koncilu v oblastech jako je církevní reforma, kolegialita, ekumenismus a mezináboženský dialog se objevují častěji u hnutí vzniklých ještě před koncilem, jako například Opus Dei a Legionáři Kristovi.³⁷⁸ Ačkoliv to neplatí obecně a existují výjimky, například Hnutí fokoláre, ukazuje to na časovou podmíněnost doktrinního zaměření. V případě Opus Dei lze původ rezervovanosti najít již v osobních pochybnostech zakladatele Josemaríi Escrivá, které v něm vyvolal pokoncilní vývoj v církvi. Jeho postoj se pak promítl do konzervativních tendencí,

³⁷³ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 4.

³⁷⁴ Srov. SMITH, „The Church.“ s. 164.

³⁷⁵ Srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 89.

³⁷⁶ Srov. THORNHILL, „Influential New Ecclesial, s. 69-70.

³⁷⁷ Srov. PALMISANO, Stefania. *Exploring New Monastic Communities: The (Re)invention of Tradition*. Surrey: Ashgate, 2015, s. 13-16.

³⁷⁸ Srov. FAGGIOLI, „Inclusion and Exclusion,“ s. 199.

inklinace k některým předkoncilním postojům a hlavně do nedůvěry k sekulární společnosti. Opus Dei si začalo vytvářet svůj pevný řád a vlastní alternativní prostředí, kde mohou příznivci vyrůstat již od školního věku, nacházet zázemí a společenství, využívat vlastní zdroje a nemají příliš potřebu vystoupit za hranice zázemí, ve kterém žijí.³⁷⁹ Kritika na adresu Opus Dei poukazuje na projevy sektářství, elitářství a nadměrný důraz na náboženská pravidla a životní řád.³⁸⁰

K tematice vztahu nových hnutí a pokoncilního vývoje Faggioli uvádí, že většina hnutí byla díky své autonomii a novosti chráněna před nejistotami pokoncilního vývoje, kterým musela čelit většina běžných struktur církve. To však hnutím přineslo i negativní důsledky, například je tak minuly pokoncilní trendy směřující k duchu kolegiality a syntéze mezi tradicí a modernitou. Hnutím tak zůstaly některé prvky předkoncilního antimodernistického étosu.³⁸¹ Mnoho hnutí tudíž vykazuje tendenci konzervativně lpět na tradičních doktrínálních přístupech, což ve skutečnosti může znamenat strach a neochotu k aktualizaci víry v současných podmínkách a tím ke skutečnému hlásání evangelia v měnícím se světě.³⁸²

V tomto kontextu je třeba vzít v úvahu fakt, že většina nových hnutí stojí na konceptu malých skupin a společenství, které často existují vedle oficiálních struktur církve. V případě přílišné izolovanosti může kromě sektářských tendencí vznikat syndrom ghetta a „bezpečného duchovního úkrytu“ uzavřeného reálným výzvám a potřebám okolního světa. Tyto sklony mohou vést k nepřátelství a úniku před světem, oslabovat zájem o dění ve společnosti a schopnost integrace. Může sílit „spiritualita reconquisty“ či dokonce tendence k obnovování klerikální katolické identity a nostalgie po „původní čisté“ předkoncilní církvi.³⁸³ Takové tendence byly zaznamenány zejména u hnutí nábožensko-tradičního zaměření a u některých mariánsky orientovaných hnutí, kde se objevují snahy o posilování tradičních prvků religiozity, liturgie a klerikalismu, charakteristických pro katolický integralismus.³⁸⁴ Podle Petráčka se tradiční mariánská religiozita, a zvláště pak některá mariánská hnutí, stala jednou z tváří jakési

³⁷⁹ Srov. THORNHILL, „Influential New Ecclesial“, s. 75-79.

³⁸⁰ Více MESSORI, Vittorio. *Opus Dei: Leadership and Vision in Today's Catholic Church*. Washington: Regnery Publishing, 1997.

³⁸¹ Srov. FAGGIOLI, „Inclusion and Exclusion“, s. 201.

³⁸² Srov. PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma*, s. 153.

³⁸³ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 114-116.

³⁸⁴ Coleman interpretuje integralismus jako katolickou podobu náboženského fundamentalismu, více COLEMAN, John. „Catholic Integralism as a Fundamentalism.“ In KAPLAN, Lawrence, ed. *Fundamentalism in Comparative Perspective*. University of Massachusetts Press, 1992, s. 76.

retrospirituality 19. století a prostředkem tradicionalistických tendencí v církvi bojujících proti sekularizaci a pluralizaci společnosti.³⁸⁵

4.9.6 Sociální rizika a zneužívání

V rámci kritických reflexí na adresu nových církevních hnutí je třeba krátce zmínit i oblast sociálních a psychologických problémů, jako jsou sklony ke zneužívání autority, vytváření kultu osobnosti, nebo projevy různých forem manipulace.³⁸⁶ V mnoha hnutích rovněž pozůstávají tradiční stereotypy ve vztahu k ženám, přičemž až na výjimky je jejich přístup do vedoucích rolí omezen.³⁸⁷ Novým hnutím se nevyhnuly ani skandály v oblasti sexuálního zneužívání a v několika případech byli z těchto deliktů obviněni dokonce zakladatelé hnutí. Nejkontroverznějším byl případ zakladatele Legionářů Kristových Marciala Maciela,³⁸⁸ ale ze sexuálních deliktů byli obviněni i zakladatelé Komunity Svatého Jana,³⁸⁹ Komunity Blahoslavenství³⁹⁰ a nedávno i Jean Vanier, zakladatel Archy.³⁹¹

Stejně jako podobné skupiny v dějinách církve nejsou nová církevní hnutí bez problémů a zdá se, že některá z nich nepřežijí své dětské nemoci. Při jejich podrobnější analýze vyvstává celá řada teologicky, sociologicky a psychologicky podmíněných kritik, na které je třeba reagovat. Je třeba neodkladně řešit případy evidentních chyb a excesů, především pokud jde o teologické extrémy, nebo případy manipulace a zneužívání. Vždy je však nutné vyhnout se přílišnému zobecňování a reflektovat každý případ individuálně s ohledem na osobité vlastnosti a specifický kontext daného hnutí. Zároveň je důležité dát novým církevním hnutím dostatečný čas projít si ranými etapami své existence a zrání, aby se mohlo ukázat skutečné ovoce a přínos pro církev a společnost.³⁹² Už teď je možné konstatovat, že hlavně v oblasti spirituálně-teologické a pastorační jejich přínos převažuje, což by mělo nová hnutí stavět do popředí zájmu další teologické reflexe.

³⁸⁵ Srov. PETRÁČEK, *Církev, tradice, reforma*, s. 150-151.

³⁸⁶ Srov. LEAHY, *Ecclesial Movements*, s. 129.

³⁸⁷ Srov. HANNA, *New Ecclesial Movements*, s. 87.

³⁸⁸ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 118-119.

³⁸⁹ Např. LE BARS, Stéphanie. „Opération "vérité" pour les Frères de Saint-Jean, éblouissants par les scandals.“ *Le Monde*, 18.5.2013.

³⁹⁰ LE BARS, „Les Béatitudes.“

³⁹¹ Srov. HOYEAU, Céline. „Révélations sur Jean Vanier: comment l'Arche a géré la crise.“ *La Croix*, 22.2.2020.

³⁹² Srov. RYLKO, Stanislaw. „The Event of 30 May 1998 and its Ecclesiological and Pastoral Consequences.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*. Pontificium Concilium pro Laicis, Vatican, 2000, s. 37-39.

5 MEZINÁBOŽENSKÁ PROBLEMATIKA

Jak bylo řečeno v úvodu této práce, jednou z výzev, se kterou se nová církevní hnutí musejí vyrovnávat tváří v tvář dnešní globalizaci, je pluralizace společnosti a koexistence rozmanitých ideových a náboženských směrů. Jedním z hlavních rysů současné náboženské scény se totiž stává pluralita a to jak v náboženském myšlení samotném, tak i v přístupu náboženských proudů k sobě navzájem. V této souvislosti Peter Berger poukazuje na to, že charakter dnešní globalizované společnosti v mnohém připomíná kontext existence rané církve v prostředí náboženské a kulturní plurality pozdní římské civilizace.³⁹³ A stejně jako tehdy i dnes se církev a její jednotlivá společenství musejí s touto realitou vyrovnávat. Na pluralizační paradigma však nereagují všechny náboženské skupiny stejným způsobem, některé ho vnímají jako příležitost k dialogu či vzájemnému obohacení, jiné se jím mohou cítit ohroženy a zaujímat obranné pozice. Na mnoha místech dnešního světa tak můžeme být svědky dialogu a plodné spolupráce stoupenců různých náboženství, ale zároveň se vyskytují případy konfrontace a střetu mezi skupinami a věřícími rozdílných tradic.

V kontextu této práce vyvstává otázka, jak si v tomto smyslu stojí nová církevní hnutí, jaký postoj zaujímají k tématu náboženské plurality a nakolik jsou případně vstřícná vůči mezináboženskému dialogu, k němuž otevřel cestu Druhý vatikánský koncil.³⁹⁴ Rešerše teologické literatury potvrdila, že kromě několika dílčích odkazů nebyla tomuto tématu dosud věnována téměř odborná pozornost. Přitom význam a vliv těchto hnutí uvnitř i vně církve neustále narůstá a dá se očekávat, že i v této oblasti bude do budoucna významně ovlivňovat postoj celé církve. Důležitost takového výzkumu je proto nasnadě. Dříve než přistoupíme k hledání odpovědi, je nutné téma vztahu k jiným náboženstvím zasadit do patřičných teologických souvislostí, připomenout hlavní principy a načrtnout současný stav mezináboženské problematiky v církvi.

5.1 Souvislosti a teologické pozadí

Tematika vztahu církve k jiným náboženstvím a s tím se proměňující stanoviska představují teologicky i sociologicky zajímavý fenomén. Ten se začal projevovat

³⁹³ Srov. BERGER, Peter L. *Vzdálená sláva: Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno: Barrister & Principal, Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 69.

³⁹⁴ Nový prostor pro rozvoj mezináboženských vztahů a dialogu otevřel především koncilový dokument *Nostra aetate*. Ten je však třeba vnímat v kontextu dalších dokumentů, zejména pak *Lumen Gentium*, *Gaudium et spes*, *Ad gentes* a *Dignitatis humanae*. Více FITZGERALD, Michael. „Vatican II and Interfaith Dialogue.“ In KEE-FOOK CHIA, Edmund. *Interfaith Dialogue: Global Perspectives*. New York: Palgrave Macmillan, 2016, s. 3-4.

zejména od poloviny minulého století v kontextu teologické reflexe spojené s Druhým vatikánským koncilem, s praxí mezináboženského dialogu a s rozvojem teologie světových náboženství.³⁹⁵ Vztah katolické církve k mimokřesťanským náboženstvím, stejně jako teologický diskurs a náboženská praxe s tím spojená, následně prodělaly bezprecedentní proměnu. Učení Druhého vatikánského koncilu zdůraznilo dialogický aspekt ve vztahu k jiným náboženstvím a od té doby se na různých úrovních církve rozvíjejí rozmanité formy mezináboženského dialogu a s tím spojená teologická reflexe.³⁹⁶ Tento trend je samozřejmě posilován procesem prohlubující se globalizace, která vyvolává stále častější výzvy a potřeby v oblasti vzájemného poznávání a porozumění donedávna spíše paralelně žijících světových náboženství a kultur.³⁹⁷

Globalizace s sebou přinesla mimo jiné zpochybnění některých dosavadních postulátů, včetně teorie sekularizace a samotného postavení západní kultury, přičemž revitalizace náboženství posílila zájem o nové religionistické a teologické bádání.³⁹⁸ Vztahy a dialog mezi náboženstvími se tak v novém tisíciletí staly jedním z frekventovaných témat globalizující se společnosti a s nárůstem náboženského extremismu, stejně jako s posilujícím vlivem náboženství na světové politické scéně,³⁹⁹ o naléhavosti tohoto tématu málokdo pochybuje. Široce se diskutují například otázky vztahu náboženských, kulturních a politických tradic v době prolínání různých segmentů globální společnosti,⁴⁰⁰ nebo třeba role náboženství v dnešních teritoriálních konfliktech.⁴⁰¹ I katolická církev prodělává v tomto smyslu bezprecedentní vývoj a mezináboženská problematika se stále více odráží v jejích aktivitách i teologické reflexi, přičemž se od Druhého vatikánského koncilu stále častěji dostává do oficiálních

³⁹⁵ K zakladatelům tohoto oboru patří zejména český teolog Vladimír Boublík. Např. BOUBLÍK, Vladimír. *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. Na jeho dílo navázal Karel Skalický, např. SKALICKÝ, Karel. *V zápase s posvátnem: Náboženství v religionistickém bádání*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

³⁹⁶ Např. O'COLLINS, Gerald. *The Second Vatican Council on Other Religions*. Oxford University Press, 2013.

³⁹⁷ Pro teologii to mimo jiné znamená nutnost nově promýšlet místo křesťanství v kontextu náboženské plurality. Srov. ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Praha: Karolinum, 2016, s. 19.

³⁹⁸ Srov. HALÍK, Tomáš. „Globalizace a náboženství.“ In DLOUHÁ Jana, DLOUHÝ Jiří, MEZŘICKÝ, Václav, ed. *Globalizace a globální problémy. Sborník učebních textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 292.

³⁹⁹ Více např. BERGER, Peter L., ed. *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids: W. B. Eerdmans Publishing, 1999.

⁴⁰⁰ Více např. BANCHOFF, Thomas F., ed. *Religious Pluralism, Globalization, and World Politics*. New York: Oxford University Press, 2008.

⁴⁰¹ Více SMOCK, David R. *Interfaith Dialogue and Peacebuilding*. Washington: United States Institute of Peace Press, 2002.

církevních dokumentů.⁴⁰² Na doktrinální úrovni se v této otázce stala průlomovou především koncilní deklarace *Nostra aetate* z roku 1965,⁴⁰³ která svým otevřeným přístupem k jiným náboženstvím kontrastuje se zakořeněnou rezervovaností církve v minulosti. Na tuto deklaraci dále navázala řada pozdějších církevních dokumentů, které nový směr teologické reflexe dále rozvinuly.⁴⁰⁴

Ve smyslu praktických kroků směrem k dialogu byla iniciační událostí návštěva papeže Pavla VI. v Izraeli v roce 1964. Na tu navázala řada dalších kroků, které vyvrcholily historickým setkáním papeže Jana Pavla II. se zástupci světových náboženství v Assisi v říjnu 1986, konané v rámci Světového dne modliteb za mír.⁴⁰⁵ Toto setkání, jehož se zúčastnilo na 160 představitelů různých náboženských tradic z celého světa, posunulo aktivity v této oblasti na zcela novou úroveň a od té doby se téma mezináboženského dialogu v rovině doktrinální i praktické stalo součástí katolického diskursu. Ten dále rozvíjí koncilní nauku, která na jednu stranu zdůrazňuje hodnotu ostatních náboženských tradic a povzbuzuje k dialogu, na druhou stranu však nezpochybňuje specifickou roli křesťanství v dějinách spásy.⁴⁰⁶ Během tohoto procesu církev prodělává historicky významný posun od převážně autoritativního a magisteriálního konceptu směrem k dialogickému. Od zaměření výlučně na misijní a učitelskou roli, v níž církev chápala sebe samu jako jedinou nositelku náboženské pravdy, se těžiště přesouvá směrem k dialogickému pojetí, které otevírá prostor k hlubšímu pochopení pravdy v dialogu s ostatními.⁴⁰⁷

Posun v chápání náboženské plurality, jakkoliv může být považován za fenomén posledních dekad, se dá vysledovat již mnohem dříve a někteří autoři vidí počátky tohoto obratu již v období zámořských objevů a především pak v teologické reflexi 19. století. A zatímco ve 20. století představoval hlavní výzvu a „protihráče“ teologie ateismus, v současnosti se dominantním tématem stává znovu náboženská

⁴⁰² Více FITZGERALD, Michael L., BORELLI, John, ed. *Interfaith dialogue: A Catholic View*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2006.

⁴⁰³ Ačkoli jde o nejkratší koncilový dokument, je mu přisuzován epochální význam pro jeho historickou novost v percepci ostatních náboženství. Srov. TEASDALE, Wayne. *Catholicism in dialogue: conversations across traditions*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2004, s. 12.

⁴⁰⁴ Více ČERVENKOVÁ, *Katolický pohled*, s. 87-126.

⁴⁰⁵ Srov. CASSIDY, *Ecumenism and Interreligious*, s. 140.

⁴⁰⁶ Srov. ČERVENKOVÁ, Denisa. *Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu*. Praha: Karolinum, 2018, s. 25-26.

⁴⁰⁷ Dá se říci, že tento trend se netýká jen katolické církve, ale do značné míry se ozývá i v teologické reflexi dalších křesťanských církví. Více např. NETLAND, Harold A. *Dissonant Voices: Religious Pluralism & the Question of Truth*. Vancouver: Regent College Publishing, 1999.

různorodost.⁴⁰⁸ V odborné reflexi náboženské plurality a mezináboženských vztahů vykrytalizovaly během posledního století některé základní koncepty, které i dnes dominují teologii náboženství. Patří mezi ně mimo jiné typologie vztahů mezi náboženstvími v podobě triády exklusivismus, inklusivismus a pluralismus.⁴⁰⁹

5.2 Typologie mezináboženských vztahů

Model členění mezináboženských postojů na exklusivismus, inklusivismus a pluralismus, který je spojován především s autory jako Alan Race a Perry Schmidt-Leukel,⁴¹⁰ se postupně etabloval v teologii a sociologii náboženství, přičemž ho používá i církevní dokument *Křesťanství a ostatní náboženství*, jež vydala Mezinárodní teologická komise, a který se stal referenčním zdrojem další reflexe v katolické teologii. Výše uvedená trojčlenná klasifikace je zde zajímavým způsobem vztažena k paralele teologického dělení na eklesiocentrismus, kristocentrismus a teocentrismus, což představuje užitečný interpretační přístup.⁴¹¹ Jednotlivé typy tohoto členění se dají popsat následovně.

5.2.1 Exklusivismus

Typ náboženského exklusivismu, pro nějž někteří autoři používají ekvivalent partikularismus a který v minulosti církve jednoznačně převažoval, představuje krajní přístup k jiným náboženstvím spočívající v přesvědčení o výlučnosti své náboženské tradice jako jediné držitelky pravdy a spásy.⁴¹² Je tak jistou paralelou k eklesiocentrismu a krajnímu chápání principu *extra ecclesiam nulla salus*,⁴¹³ které bylo korigováno v podstatě až Druhým vatikánským koncilem.⁴¹⁴ Tento postoj, spojovaný v křesťanské

⁴⁰⁸ Viz. ČERVENKOVÁ, *Katolický pohled*, s. 19-20.

⁴⁰⁹ Srov. HOŠEK, Pavel. *Na cestě k dialogu: Křesťanská víra v pluralitě náboženství*. Praha: Návrat domů, 2005, s. 62.

⁴¹⁰ Srov. SCHMIDT-LEUKEL, Perry. *Theologie der Religionen. Probleme, Optionen, Argumente*. München: Ars Una, 1997, s. 65-97; RACE, Alan. *Christians and Religious Pluralism: Patterns in the Christian Theology of Religions*. London: SCM Press, 1983, s. 91.

⁴¹¹ Srov. Mezinárodní teologická komise. *Křesťanství a ostatní náboženství*. Praha: Krystal, 1999, čl. 9.

⁴¹² Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 65-66.

⁴¹³ Tato formule vznikla v kontextu zápasu rané církve o její komunální charakter s některými prvotními herezemi a není možné aplikovat ji na otázku spasitelnosti té, či oné náboženské skupiny dnes. Více MAZZOLINI, Sandra. „Extra Ecclesiam Nulla Salus? What Has the Catholic Church Learned about Interfaith Dialogue since Vatican II?“ In LATINOVIC, Vladimír. *Pathways for Interreligious Dialogue in the Twenty-first Century*. New York: Palgrave Macmillan, 2016, s. 42-45.

⁴¹⁴ Srov. *Křesťanství a ostatní náboženství*, čl. 10.

teologii mimo jiné s Karlem Barthem,⁴¹⁵ provází soteriologická skepse ve směru k mimokřesťanským náboženstvím a rovněž skepse v otázce užitečnosti mezináboženského dialogu.⁴¹⁶

5.2.2 Inkusivismus

Pozice inkusivismu připouští spásu i v jiných náboženstvích, přitom však zdůrazňuje univerzálnost a jedinečnost spásné role Kristovy a je tak paralelou ke kristocentrismu. Různým způsobem ji rozpracovali například Karl Rahner nebo Hans Küng a dá se říci, že v současné katolické teologii převažuje.⁴¹⁷ Vychází sice z přesvědčení o nadřazenosti křesťanské náboženské pravdy nad ostatními, připouští nicméně, že dílčí fragmenty té samé pravdy jsou přítomny i v jiných náboženských tradicích a otevírá tudíž prostor pro mezináboženský dialog. Pro inkusivismus je charakteristický postoj univerzálního soteriologického optimismu, který uznává možnost působení Ducha svatého i v mimokřesťanských náboženstvích.⁴¹⁸

5.2.3 Pluralismus

Opačnou krajní pozici představuje postoj náboženského pluralismu, který odmítá jakékoliv privilegované chápání jednoho náboženství. Pluralitu náboženství se snaží interpretovat skrze kulturní podmíněnost ve vnímání jediné božské pravdy, přičemž náboženská různost dochází své konvergence na úrovni mystické, případně soteriologicko-etické.⁴¹⁹ Pluralistické pojetí chápe rozmanitost náboženství ve světě komplementárně a dialog vidí jako nástroj k hlubšímu sdílení a poznání božské reality. Za paralelní koncept k pluralismu je možno považovat teocentrismus, který umožňuje sblížení různých náboženství při společném působení ve prospěch míru a spravedlnosti ve světě.⁴²⁰ Mezi výrazné zastánce této pozice patří například Paul Knitter a John Hick.⁴²¹

⁴¹⁵ Barthův eksklusivismus má kořeny v jeho kerygmaticky pojaté teologii. Více BARNES, Michael. *Interreligious Learning: Dialogue, Spirituality, and the Christian Imagination*. New York: Cambridge University Press, 2012, s. 12.

⁴¹⁶ Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 67-73.

⁴¹⁷ Srov. *Křesťanství a ostatní náboženství*, čl. 11.

⁴¹⁸ Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 75-77.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 91-94.

⁴²⁰ Srov. *Křesťanství a ostatní náboženství*, čl. 12.

⁴²¹ Více HICK, John, KNITTER, Paul F. *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1987.

Ačkoliv se uvedené schéma tří hlavních typů mezináboženských postojů v teologii a sociologii náboženství etablovalo, je stále v mnoha směrech generalizující a bylo by možné identifikovat celou řadu dalších přechodných typů a podtypů. Někteří současní autoři proto navrhují jeho doplnění o nové koncepty a kategorie.⁴²² Za zmínku stojí například *ekumenická strategie* Hanse Künga, spočívající v rovnováze mezi zásadovostí vůči vlastní tradici a otevřeností k dialogu s ostatními,⁴²³ nebo Ivanem Štampachem navržený *dialogický model*, kterým nahrazuje původní inklusivistický, přičemž klade důraz na společné hledání shody při vědomí rozdílů.⁴²⁴ Pavel Hošek připomíná dnes rozšířený *postpluralismus*, který se snaží zmírnit napětí krajních pozic a integruje některé prvky partikularismu a pluralismu,⁴²⁵ a Tomáš Halík nabízí alternativu v *perspektivismu*, který v dialogu počítá s odlišností a komplementaritou různých perspektiv, z nichž je možné přistupovat k jedné náboženské skutečnosti.⁴²⁶ Ačkoliv se z pohledu teologie i religionistiky jedná o velmi zajímavé a obsáhlé téma, není záměrem a v možnostech této práce jednotlivé návrhy podrobněji reflektovat. Tato studie nových církevních hnutí proto při analýze jejich mezináboženských postojů zůstává u výše uvedené všeobecně užívané typologie.

5.3 Mezináboženský dialog

V minulých staletích, zejména v období rozmachu evropské civilizace a její koloniální expanze, byla katolická církev vystavena bezprecedentním misijním výzvám. Ve svých doktrinálních východiscích zaujímal exkluzivistické pozice, přičemž roli hlavních nositelů misijního úsilí směrem k mimokřesťanským kulturám hrály řeholní řády a hnutí. V tomto kontextu se již objevovaly některé iniciativy směřující k dialogu různých kultur a náboženství, jako například výše zmíněná jezuitská misie v Číně, která zajímavým způsobem rozvinula princip akomodace.⁴²⁷ Většina takových iniciativ byla

⁴²² Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 3-4; ČERVENKOVÁ, *Katolický pohled*, s. 23.

⁴²³ Srov. KÜNG, Hans. *Světový étos: projekt*. Zlín: Archa, 1992, s. 80-90.

⁴²⁴ Srov. ŠTAMPACH, Ivan. *Náboženství v dialogu. Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Praha: Portál, 1998, s. 182-183.

⁴²⁵ Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 105-118. Autor vychází především z BARNES, Michael. *Christian Identity and Religious Pluralism*. Nashville, Abingdon Press, 1989.

⁴²⁶ HOŠEK, Pavel. „S pořádně odřenou kůží: Rozhovor s Tomášem Halíkem.“ *Dingir*, 3 (2003): s. 99. Z dalších podnětů je možné zmínit i koncept paralelismu, který navrhuje Panikkar, více PANIKKAR, Raimon. *The Intrareligious Dialogue*. New York: Paulist Press, 1999, s. 7-10.

⁴²⁷ Srov. KIECHLE, Stefan. *Jezuité*. Praha: Grada, 2012, s. 24-25.

nicméně především inkulturačním nástrojem misie⁴²⁸ a na teologicky reflektovaný mezináboženský dialog bylo třeba počkat v podstatě až do dvacátého století.

Již od jeho počátku bylo zřejmé, že tváří v tvář sílícím liberálním a pluralitním společenským trendům si církve nevystačí s čistě exklusivistickou pozicí a misijním étosem. S procesem vedoucím posléze k Druhému vatikánskému koncilu se tudíž začaly objevovat inkusivistické tendence, charakteristické větší dialogickou otevřeností. Jak se křesťanství vyrovnávalo s výzvami globalizujícího se multipolárního světa, objevovaly se nové postoje a přístupy k mimokřesťanským náboženstvím a konstituoval se mezináboženský dialog. Ten tudíž nelze považovat jen ze přání Druhého vatikánského koncilu, nýbrž za nezbytnost současného pluralitního světa.⁴²⁹ Multikulturní a multináboženský charakter většiny dnešních společností tak staví před dnešní teology imperativ dialogu⁴³⁰ a v teologii dochází k posunu od komparativistického přístupu k dialogickému, který ve vztahu k jiným náboženstvím namísto neutrality aplikuje kritický dialog.⁴³¹ Teologie mimokřesťanských náboženství se v tomto smyslu posouvá k teologii mezináboženského dialogu.⁴³²

5.3.1 Pojem dialogu

Ačkoliv pojem *mezináboženský dialog* v pokoncilní teologii i pastorační praxi docela zdomácněl, zůstává jeho význam stále poměrně široký a nejednoznačný. Dialog lze podle Ivana Štampacha definovat jako spolupráci více stran ve společně vytvořených podmínkách, zaměřenou na hledání pravdy.⁴³³ Jan Pavel II. ve své encyklice *Ut unum sint* poukazuje na antropologický aspekt dialogu a zdůrazňuje jeho existenciální rozměr, přičemž v něm vidí nezbytný prostředek na cestě k naplnění smyslu člověka i lidského společenství. Podle něj nejde jen o výměnu myšlenek, nýbrž o vícedimenzionální setkání, které zahrnuje lidský subjekt jako celek.⁴³⁴ Mezináboženský dialog pak může být definován jako souhrn pozitivních vztahů mezi

⁴²⁸ K principu inkulturace v rámci misie např. LUM, Kathryn G., HARVEY, Paul, ed. *The Oxford Handbook of Religion and Race in American History*. New York: Oxford University Press, 2018, s. 358.

⁴²⁹ Srov. *Křesťanství a ostatní náboženství*, čl. 93.

⁴³⁰ Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 147.

⁴³¹ Srov. ČERVENKOVÁ, *Katolický pohled*, s. 22.

⁴³² Srov. MERRIGAN, Terrence. „Introduction: Rethinking Theologies of Interreligious Dialogue.“ In MERRIGAN, Terrence, FRIDAY, John, ed. *The Past, Present, and Future of Theologies of Interreligious Dialogue*. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 1–13.

⁴³³ Srov. ŠTAMPACH, *Náboženství v dialogu*, s. 179.

⁴³⁴ Srov. JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 28.

příslušníky různých náboženských tradic vytvářený za účelem vzájemného porozumění a obohacení.⁴³⁵

Z teologického hlediska je nutné zdůraznit, že v mezináboženském dialogu nemůže jít o náboženské spojování či synkretismus, čímž by byla relativizována role církve jako prostředku ke spáse.⁴³⁶ Misijní role církve nemá být dialogem umenšena a dialog nesmí stát proti misii, ani se nemohou zaměňovat. Mezináboženský dialog může být spíše chápán jako jedno z vyjádření misijního poslání církve.⁴³⁷ Na rozdíl od vlastní misie, která směřuje k předávání hodnot s cílem obrácení příjemců k víře a společenství hlasatele, mezináboženský dialog má za cíl vzájemné poznání a obohacení zúčastněných stran.⁴³⁸ Má se proto odehrávat v atmosféře respektu a vzájemného naslouchání.

Na některé závažné terminologické problémy v souvislosti s mezináboženským dialogem upozorňuje Tomáš Halík. Poukazuje na skutečnost, že pojem *dialog*, podobně jako koncept *náboženství*, nemá ekvivalent v mnoha nezápadních jazycích,⁴³⁹ přičemž například v arabštině je proto potřeba na jeho místě používat blízký pojem *vyjednávání*. Sémantická nejednoznačnost tak může komplikovat konkrétní mezináboženské aktivity. Podle Halíka nejde v podstatě o dialog mezi náboženstvími jako takovými, ale pouze mezi konkrétními osobami, které je zastupují.⁴⁴⁰ Na konceptuální a sémantický problém v rámci mezináboženského dialogu upozornil rovněž Raimon Panikkar, když poukázal na riziko používání výrazových forem vlastního jazyka a náboženství pro popis konceptů náboženství toho druhého a zdůraznil potřebu sblížování jazykových prostředků zúčastněných stran.⁴⁴¹

5.3.2 Formy dialogu

Formy mezináboženského dialogu mohou být různé. Angličtina například rozlišuje dialog ve smyslu *interfaith*, který se realizuje především na úrovni klíčových hodnot jednotlivých náboženství, a dialog ve smyslu *interreligious* zahrnující pak celou

⁴³⁵ Dokument papežské rady pro mezináboženský dialog. *Dialog a hlásání*, čl. 9.

⁴³⁶ Srov. ČERVENKOVÁ, *Katolický pohled*, s. 87.

⁴³⁷ Srov. *Redemptoris missio*, 55.

⁴³⁸ Srov. ČERVENKOVÁ, *Etika mezikulturního*, s. 67.

⁴³⁹ Srov. HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů*. Praha: NLN, 2006, s. 15-16.

⁴⁴⁰ Srov. HALÍK, Tomáš. „Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou.“ Brusel, Evropský parlament, 10.1.2008. Dostupné 16.2.2019 <http://halik.cz/cs/tvorba/proslovy-kazani/proslov/8/>.

⁴⁴¹ Srov. PANIKKAR, Raimon. „Religious Pluralism: The Metaphysical Challenge.“ In ROUNER, Leroy, ed. *Religious Pluralism*. University of Notre Dame Press, 1984, s. 108-109.

komplexitu všech aspektů náboženských subjektů.⁴⁴² V praktické rovině může mezináboženský dialog přijímat celou řadu podob. Dokument *Dialog a hlásání*, vydaný Papežskou radou pro mezináboženský dialog, uvádí čtyři hlavní formy: *dialog života* mající charakter společného sdílení života v jeho rozmanitých projevech, *dialog činu* spočívající ve společné aktivitě směrem k dosahování různých forem dobra pro druhé a pro společnost, *teologický dialog* usilující o vzájemné porozumění duchovních tradic a jejich hodnot a *dialog náboženské zkušenosti*, v němž účastníci sdílejí specifika své zkušenosti na své náboženské cestě. Ve své důležitosti jsou tyto podoby dialogu rovnocenné a navzájem se doplňují.⁴⁴³

Podobně k problematice přistupuje Pavel Hošek, když rozlišuje dialog konceptuální, spirituální, prakticko-etický a dialog života.⁴⁴⁴ Zatímco konceptuální dialog probíhá především na teologické a akademické rovině, tedy zejména mezi teology různých náboženství, se spirituálním dialogem se setkáváme zpravidla na úrovni běžných věřících. Prakticko-etický dialog se uskutečňuje na úrovni náboženských představitelů, zatímco dialog života probíhá především v rovině reálné spolupráce na lokální úrovni, například při společném řešení konkrétních sociálních problémů. I papež František, jehož pontifikát akcentuje mezi jiným i téma sociální spravedlnosti, se k myšlence mezináboženského dialogu aktivně hlásí. Dialog, který umožňuje přijímat druhé v jejich odlišnosti a otevírá prostor společnému hledání sociálního smíru, považuje František za vysoce etické úsilí a za nezbytnou podmínku pro mír ve světě.⁴⁴⁵

5.4 Nová hnutí a mezináboženská problematika

Jak již bylo řečeno, v dnešním globalizovaném světě dochází k daleko častějšímu setkávání různých náboženských tradic, než tomu bylo dříve. Pro křesťanství, které v minulosti zastávalo spíše exklusivistické postoje, tak představuje současná pluralizovaná společnost zásadní výzvu. Církev je postavena před otázkou, jak se s novou situací do budoucna vyrovná v praxi a nakolik bude schopna ve svých aktivitách rozpracovat, vedle svého původního misijního paradigmatu, i dialogický

⁴⁴² Srov. ORMEROD, Neil J., CLIFTON, Shane. *Globalization and the Mission of the Church*. London: Continuum, 2009, s. 183.

⁴⁴³ Srov. *Dialog a hlásání*, čl. 42.

⁴⁴⁴ Srov. HOŠEK, *Na cestě k dialogu*, s. 167. Autor se přitom odkazuje na členění pocházející od Sharpeho, srov. SHARPE, Eric. „The Goals of Interreligious Dialogue.“ In HICK, John, ed. *Truth and Dialogue in World Religions: Conflicting Truth-Claims*. London: Sheldon Press, 1974, s. 77-95.

⁴⁴⁵ FRANTIŠEK, *Evangelii gaudium*, 250.

aspekt. Tato otázka není jen tématem oficiálních církevních dokumentů či teologických debat, nýbrž rezonuje především na bazální úrovni života církve. Vyvolává spontánní reakce v řadách konkrétních věřících i celých skupin v církvi, přičemž se jejich nositeli stávají stále více i nová církevní hnutí, která představují jednu z dynamických tváří dnešního křesťanství.

5.4.5 Klíčové otázky této práce

Hlavní otázky, k nimž tato disertační práce směřuje, tak vystávají na pomezí obou výše reflektovaných fenoménů: na jedné straně fenoménu náboženské plurality a vztahu církve k jiným náboženstvím, na straně druhé pak fenoménu nových hnutí, jejichž vliv v církvi narůstá. Odborná reflexe obou jevů byla doposud vedena zpravidla odděleně a jejich vzájemné propojení nebylo zatím zpracováno. Předchozí kapitola ukazuje na již probíhající teologickou reflexi vztahu církve k jiným náboženstvím a rešeršní kapitola zase poukazuje na poměrně široký okruh odborné literatury, který se již věnuje tématu nových hnutí. Co však prozatím chybí, je dostatečné zpracování vzájemného propojení těchto dvou jevů a analýza souvisejících podmínek. Kromě několika dílčích reflexí na okraj jiného tématu, zmíněných v rešeršní kapitole, nebyla dosud otázka vztahu nových církevních hnutí k mezináboženské problematice dostatečně odborně tematizována. Takové studium přitom může přispět nejen k hlubšímu pochopení nových hnutí, ale vzhledem k jejich silnému vlivu ledacos napoví i o možnostech dalších trendů v církvi jako celku.

Pozornost v další části této práce je proto věnována především následujícím otázkám: Které postoje nová církevní hnutí zauímají v otázce náboženské plurality? Jaký vztah si vytvářejí k jiným náboženstvím a mezináboženskému dialogu? Co má na jejich stanoviska v této oblasti největší vliv? A je na základě toho možné nová hnutí vhodně klasifikovat?

Již předběžné šetření ukázalo, že postoje nových hnutí v mezináboženské problematice zdaleka nejsou jednotné a samotná autorova zkušenost, zachycená v úvodu této práce, ukazuje na jejich výraznou diferencovanost. V rámci hnutí existuje celé spektrum postojů, od aktivního zájmu o jiná náboženství a dialog, přes toleranci a respekt, až po nedůvěru a otevřený antagonismus. V praxi se tak můžeme setkat s celou škálou mezináboženských pozic, od výrazně exklusivistických, jež oponují mezináboženské diskusi a zastávají tradičně chápané misijní paradigma, přes

inklusivistické, které jsou otevřené dialogu a výměně stanovisek napříč náboženskými tradicemi, až po téměř pluralistické, pro které se rozmanité podoby sdílení a spolupráce mezi náboženstvími staly běžnou součástí života. Takto výrazná diferencovanost v mezináboženských postojích zajímavě kontrastuje s faktem, že nová hnutí jinak spojuje podobné období vzniku a v jiných oblastech sdílejí společný koncilní étos.

S cílem lepšího porozumění této rozmanitosti v postojích k mezináboženské problematice a pro nalezení jejích příčin byla vybraná hnutí podrobena detailnější analýze. K interpretaci jejich vztahu k náboženské pluralitě a mimokřesťanským náboženstvím nejdříve posloužily poznatky z terénního zkoumání jejich aktivit, včetně rozhovorů s jejich reprezentanty a studia pramenů. Zjištěné skutečnosti byly následně porovnány s poznatky o teologických charakteristikách zkoumaných hnutí, zejména eklesiologických a spirituálně-teologických, s cílem nalezení vzájemných souvislostí a podmínek. Výsledky této analýzy jasně ukázaly na souvislost mezi paradigmatem spirituality zkoumaných hnutí na straně jedné, a jejich postojem k mezináboženské problematice na straně druhé. Komplexně tuto skutečnost popisuje následující teze.

5.4.6 Hlavní teze

Ohledně postoje nových církevních hnutí k mezináboženské problematice a dialogu je možno konstatovat následující skutečnosti:

- Nová církevní hnutí zauímají k mimokřesťanským náboženstvím široké spektrum postojů, od otevřenosti k dialogu a spolupráci s nimi, přes toleranci a zdrženlivost, až k jejich odmítání. V otázce náboženské plurality a mezináboženských vztahů tak lze mezi hnutími vysledovat všechny tři výše definované pozice: od exkluzivistické, přes různé podoby inklusivistické, až po tendence k pluralistické.
- Určující vliv na postoj v těchto otázkách má především hlavní paradigma spirituality daného hnutí,⁴⁴⁶ které v sobě odráží jeho specifické charisma a „iniciační zkušenost“. Mezi paradigmatem spirituality hnutí a jeho vztahem k mezináboženské tematice tedy existuje zřejmá souvislost.

⁴⁴⁶ Pojem *spiritualita hnutí* byl rozebrán ve čtvrté kapitole této práce v rámci spirituálně-teologických charakteristik. Je zde chápán, jako specifická varianta obecné křesťanské spirituality a analogie ke spiritualitě řeholních řádů. Více například MCGRATH, Alister E. *Christian Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing, 1999; SHELDRAKE, Philip. *The New Westminster Dictionary of Christian Spirituality*. Philadelphia: Westminster John Knox Press, 2005.

- Na základě paradigmat spirituality je možné nová hnutí třídit do kategorií. Z toho odvozená komplexní typologie pak umožňuje klasifikaci hnutí na základě mnoha kritérií, včetně jejich potenciálu k mezináboženskému dialogu.

Řečeno jinými slovy, analýza nových hnutí v rámci disertačního výzkumu ukazuje na fakt, že jejich vztah k mezináboženské problematice je utvářen paradigmatem vzniku a charakterem spirituality, spíše než oficiálním učením církve nebo aktuálními teologickými trendy. Kontext a okolnosti vzniku, stejně jako charisma a vlastnosti zakladatelských osobností, vtiskly hnutím určité rysy a formovaly specifické aspekty jejich spiritualit. Na jejich základě si pak hnutí utvářejí své doktrinální a institucionální charakteristiky, specifickou činnost i postoje vůči okolí, včetně vztahu k jiným náboženským subjektům. Kategorizace hnutí podle paradigmat jejich spirituality umožňuje klasifikaci jejich mezináboženského dialogického potenciálu.

Z uvedeného vyplývá, že zatímco v řadě svých aspektů, jako jsou například snaha o obnovu duchovního života nebo posílení role laiků v církvi, sdílejí nová hnutí určitý společný étos, v otázce postoje k jiným náboženstvím se mezi nimi rozvinula poměrně výrazná rozrůzněnost. V praxi tak můžeme být svědky celého spektra mezináboženských postojů. **Exklusivistické pozice** zaujímá například většina skupin charismatického zaměření, nebo hnutí tradiční a mariánské orientace, která sdílejí silný eklesiocentrický aspekt. Taková hnutí zaujímají většinou rezervovaný postoj až nedůvěru k jiným náboženstvím a vůči náboženské pluralitě se staví do obranné pozice. Vykazují snahu bránit exklusivistické pozice a tradiční misijní paradigma. Tváří v tvář náboženské rozmanitosti mají tendenci ke zdůrazňování křesťanské jedinečnosti a soteriologické role církve, přičemž rozvíjejí především různé formy kerygmatické evangelizace.

K inklusivistickým postojům tíhnou zejména hnutí se silným sociálním paradigmatem, mezi něž můžeme zařadit jak Hnutí fokoláre a komunitu Sant'Egidio, tak i Comunione e Liberazione. Charakteristický sociální aspekt spirituality je uschopňuje k vytváření kontaktů a vztahů i v mezináboženském smyslu a převažující kristocentrický princip vytváří prostor pro inklusivitu ve vztahu k mimokřesťanským náboženstvím. Tato hnutí přistupují k výzvě nábožensky pluralitní společnosti s větší

otevřeností a přiklání se k postojům blízkým pojetí Druhého vatikánského koncilu.⁴⁴⁷ V některých případech se dialogický aspekt vtělil do samotné spirituality hnutí, které se pak přirozeně stalo aktivním protagonistou ekumenického a mezináboženského dialogu.⁴⁴⁸

Existuje i řada hnutí inklinujících k **pluralistickým pozicím**, kterým důraz na teocentrický aspekt umožňuje otevřenost ke spolupráci napříč náboženskými tradicemi. Tato hnutí zpravidla vnímají náboženskou pluralitu jako vítanou příležitost k vzájemnému obohacení rozdílných tradic i své vlastní spirituality a řada z nich vedle mezináboženského dialogu rozvíjí dokonce některé multináboženské aktivity. Nejbližší této pozici mají hnutí meditativně zaměřená, která si díky svému zaměření na meditativní a kontemplativní modlitbu snadno vytvářejí most k podobně zaměřeným skupinám v jiných náboženských tradicích a například fenomén společných meditací se stoupcem jiných náboženství je u nich poměrně běžný.⁴⁴⁹

Jak bylo konstatováno, v paradigmatu spirituality se odráží určité klíčové charakteristiky, jež mají původ jak v iniciační zkušenosti a okolnostech vzniku hnutí, tak i v charismatu zakladatele. Ty pak mají vliv na postoje a projevy v mnoha oblastech a zásadně ovlivňují i vztah hnutí k jiným náboženstvím. Například hnutí, jejichž spiritualita zdělila po svém zakladateli důraz na sociální paradigma, třeba již zmíněné Hnutí fokoláre, Sant'Egidio, nebo Archa, vykazují větší otevřenost vůči mezináboženskému dialogu než například hnutí katecheticko-vzdělávací a charismatická, jejichž spirituality vznikly spíše z potřeby posílení kerygmatického paradigmatu v církvi. Charismatické a neokatechumenátní skupiny jsou proto v otázce mezináboženského dialogu podstatně zdrženlivější a uskutečňují spíše různé formy evangelizační činnosti.

Vzhledem k tomu, že v mnoha otázkách nová hnutí utvářejí své postoje primárně na základě specifických aspektů svého charismatu a spirituality, mohou při jejich přílišném zdůrazňování inklinovat k určité vyhraněnosti. V některých případech dokonce směřují ke krajním pozicím, přičemž jsou pak kritizovány za projevy elitářství,

⁴⁴⁷ Srov. CATALANO, „The Role of Ecclesial Movements“, s. 85.

⁴⁴⁸ Například komunita Taizé má v jádru své spirituality úsilí o jednotu v ekumenickém smyslu a ve svých dialogických aktivitách přesahuje i hranice křesťanství. Srov. ERRICKER, Clive, ERRICKER, Jane. *Contemporary Spiritualities: Social and Religious Contexts*. New York: Continuum, 2001, s. 199.

⁴⁴⁹ Faggioli v této souvislosti hovoří o tzv. praktickém ekumenismu, který je založen na podobnosti některého náboženského prvku, který skupiny sdílejí napříč náboženskými tradicemi. Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 120.

sektářství a fundamentalismu.⁴⁵⁰ Týká se to i vztahu k mezináboženské tematice. V rámci některých mariánsky a charismaticky orientovaných skupin byly například zaznamenány radikální exklusivistické a fundamentalistické tendence, na jejichž základě byla jiná náboženství odmítána coby nepřátelské nauky. Postoj vůči nim přijímal namísto dialogu spíše konfrontační podobu, v některých případech téměř formu „duchovního boje“. Jsou však patrné i opačné extrémy. V řadě meditačních skupin byly například pozorovány radikálně pluralistické postoje, mající tendenci přehlížet doktrinální rozdíly a inklinující až k synkretistickému pojetí.

V dlouhodobějším horizontu je nicméně patrný určitý vyvažující vliv prostředí univerzální církve a korektivní účinek její oficiální nauky, který má tendenci uvedené vyhraněnosti zjemňovat. V procesu zrání mají nová hnutí tendenci postupně zmírňovat krajnosti ve svých doktrinálních pozicích i ve své spiritualitě, což lze chápat jako jeden z projevů zdravé katolicity. Tento proces se samozřejmě týká i oblasti mezináboženských vztahů, kde se výše zmíněné extrémní pozice po čase většinou vytrácejí a jejich nositelé zpravidla přijímají vyváženější postoje. Od ukvapeného odmítání náboženské odlišnosti, či naopak nekritického přijímání všeho náboženského, se na základě postupné korekce církevní naukou a duchovním rozlišováním posouvají k dialogickému pojetí.

Několikrát zmíněné paradigma spirituality, které představuje hlavní doktrinální východisko pro utváření postojů hnutí v různých tématech, se nabízí jako legitimní kritérium jejich klasifikace. Paradigmata zjištěná na základě terénního zkoumání a studia pramenů pozorovaných hnutí byla rozdělena do pěti funkčních kategorií, na základě čehož vznikla přehledná typologie hnutí, představená v následující části této práce. Kromě mnoha společných znaků sdílejí hnutí v rámci jednotlivých kategorií i podobný potenciál k mezináboženským vztahům a dialogu.

Například kérygmatické paradigma, které ve svých spiritualitách obsahují hnutí katecheticko-vzdělávací kategorie, determinuje jejich vztah k mimokřesťanským náboženstvím převážně exklusivistickým směrem. Podobně je tomu v případě hnutí, která sdílejí charismatické paradigma. Ještě silnější pozici v tomto směru je možné očekávat u hnutí nábožensko-tradičního zaměření, jejichž sdílené paradigma má silný eklesiocentrický charakter. Naopak inklusivistické pozice zaujímá většina hnutí charakteristická svým sociálním paradigmatem a stejně tak i některá hnutí

⁴⁵⁰ Více o některých rizikových tendencích bylo pojednáno v kapitole kritických reflexí a na tyto problémy upozorňuje i Faggioli. Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 4.

kontemplativní. Teocentrická orientace a důraz na meditativní paradigma dává některým z posledně jmenovaných potenciál dokonce k pluralistickým tendencím.

5.4.7 Několik příkladů pro ilustraci

Pro ilustraci výše popsaných skutečností následuje několik příkladů vlivu spirituality hnutí a jejího paradigmatu na postoje v mezináboženských otázkách. Nejdříve Hnutí fokoláre, které v rámci své činnosti aktivně navazuje vztahy s jinými náboženstvími na mnoha úrovních. Patří do skupiny sociálně orientovaných hnutí, přičemž k mezináboženskému dialogu má blízko především díky výraznému aspektu jednoty ve své vlastní spiritualitě.⁴⁵¹ Tento aspekt má původ v iniciačním příběhu hnutí za druhé světové války, kdy se během bombardování italského Tridentu shromáždila skupina prvních členek toužících pomáhat potřebným a vnášet jednotu do společnosti rozdělené válkou. Na tomto principu se konstituovala specifická spiritualita, která se postupně vtělila do mnoha oblastí činnosti hnutí, usilujících o smíření a jednotu jak ve sféře sociální a politické,⁴⁵² tak i v ekumenické a mezináboženské.⁴⁵³

Dalším příkladem aktivního hnutí v oblasti mezináboženského dialogu představuje komunita Sant'Egidio. Ta navázala na historické mezináboženské setkání konané v Assisi roku 1986 z iniciativy papeže Jana Pavla II. a pod označením *Duch Assisi* v této tradici pokračuje s cílem vytvářet trvalou platformu dialogu jako nástroje pro mír ve světě. Výrazně dialogický étos této komunity, umožňující její angažmá v mezinárodní mediační službě a mírových misích,⁴⁵⁴ úzce souvisí se sociálním paradigmatem její spirituality a s iniciačním příběhem hnutí v šedesátých letech minulého století, kdy se skupina studentů scházela v římské čtvrti Trastevere k modlitbě a péči o sociálně strádající.

Příklad dialogické otevřenosti představuje i Světové společenství pro křesťanskou meditaci. Toto laické hnutí čerpá svůj dialogický potenciál z mezináboženské iniciační zkušenosti zakladatele, kterého intenzivní setkání s hinduistickou meditační praxí inspirovalo k obnově meditační spirituality v křesťanské náboženské tradici. Díky důrazu na meditační aspekt, který jej spojuje s mnoha skupinami napříč náboženskými tradicemi, je toto hnutí nejen výrazně ekumenické, ale i

⁴⁵¹ Více např. CATALANO, *Spiritualità di comunione*.

⁴⁵² Fokoláre stálo u zrodu řady politických a ekonomických iniciativ usilujících o sociální spravedlnost. Více BRUNI, *Toward a Multi-dimensional*, s. 15.

⁴⁵³ Srov. LUBICH, Chiara. „What is the Focolare Movement.” *Living City*, Vol. 45 (May 2006), s. 31.

⁴⁵⁴ Srov. APPLEBY, *The Ambivalence of the Sacred*, s. 157-158.

velmi aktivní na poli mezináboženského dialogu. Na platformě společných meditací aktivně navazuje vztahy a spolupráci především se zástupci východních náboženských tradic, mimo jiné i se současným tibetským dalajlamou.⁴⁵⁵ Dialogický potenciál, zejména v ekumenickém smyslu, nachází ve svém kontemplativním paradigmatu i komunita Taizé. Její ekumenická spiritualita, postavená na syntéze aspektů různých křesťanských tradic, má kořeny v ekumenické iniciační zkušenosti zakladatele, v jeho úsilí o smíření rozdělené církve.⁴⁵⁶

Nová hnutí, charakteristická kérygmatickým paradigmatem, jsou naopak v dialogu s jinými náboženstvími podstatně opatrnější. Jejich postoj v této otázce je determinován kérygmatickým charakterem jejich spirituality a zároveň výrazně biblickým a kristocentrickým doktrinálním zaměřením. Díky němu zauímají ve vztahu k jiným náboženstvím spíše exklusivistické pozice a k jejich typickým aktivitám patří především evangelizace. Více než o mezináboženském dialogu hovoří o potřebě hlásání křesťanské zvěsti. Kromě polského hnutí Světlo-Život patří k těmto hnutím zejména Neokatechumenátní cesta se svým charakteristickým katechetickým programem založeným na principu katechumenátu, vzniklým z naléhavé potřeby katechizace věřících v době silícího sekularismu ve Španělsku šedesátých let minulého století.⁴⁵⁷

Kristocentricky a kérygmaticky zaměřené paradigma obsahují i spirituality většiny hnutí a komunit charismatického původu, díky čemuž rovněž inklinují spíše k exklusivistickým pozicím. Až na drobné výjimky, mezi něž patří komunity kombinující charismatický prvek s kontemplativním,⁴⁵⁸ je u nich téma mezináboženského dialogu zastíněno úsilím o evangelizaci a nezřídka jsou jiná náboženství dokonce vnímána jako překážka spásy. Tato hnutí obsahují ve své spiritualitě i výrazný pneumatologický aspekt, který souvisí s jejich historickými kořeny v křesťanském letničním proudu. Vedle evangelizace vně i dovnitř církve si proto kladou za cíl obnovu působení Ducha svatého.⁴⁵⁹

Velkou rezervovanost k mezináboženskému i ekumenickému dialogu projevují hnutí, která jsou charakteristická silným nábožensko-tradičním paradigmatem a

⁴⁵⁵ Více CHEETHAM, *Understanding Interreligious*, s. 111.

⁴⁵⁶ Více např. BRICO, Rex. *Taizé: Brother Roger and His Community*. Wilton: Collins, 1978.

⁴⁵⁷ O principech neokatechumenátu více ve stanovách hnutí ARGÜELLO, Kiko, HERNÁNDEZ, Carmen. *Statute of the Neocatechumenal Way*. Pasadena: Hope Publishing House, 2003.

⁴⁵⁸ Například Komunita Blahoslavenství a Chemin Neuf, které mají původ ve Francii a kombinují charismatickou spiritualitu s prvky některých tradičních křesťanských spiritualit.

⁴⁵⁹ Více MARTIN, Ralph. *The Catholic Church at the End of an Age: What is the Spirit Saying?* San Francisco: Ignatius Press, 1994, s. 105-111.

eklesiocentrickou orientací. Ta jsou zpravidla pevně zakotvena v exklusivistických pozicích a mnohdy se staví rezervovaně i k některým výsledkům Druhého vatikánského koncilu, mimo jiné k teologii náboženství a mezináboženského dialogu. Sem lze zařadit například Opus Dei a mnoho mariánsky zaměřených hnutí, jako třeba Fatimský apoštolát a především pak Schönstattské hnutí.⁴⁶⁰ V centru své spirituality mají zpravidla silný eklesiální akcent a snahu o obranu tradice církve, což velmi často souvisí s kontextem jejich vzniku v první polovině dvacátého století, charakteristické sekularizačními a proticírkevními trendy. Na výše uvedené souvislosti navazuje následující část disertační práce, která se věnuje problematice třídění nových hnutí do kategorií podle kritéria paradigmatu spirituality.

⁴⁶⁰ Více např. KENTENICH, Joseph. *Schönstatt: die Gründungsurkunden*. Schönstatt: Schönstatt Verlag, 1995.

6 KLASIFIKACE NOVÝCH CÍRKEVNÍCH Hnutí

V předchozí kapitole byla popsána souvislost mezi spiritualitou nových církevních hnutí a jejich vztahem k jiným náboženstvím. Tato souvislost otevírá prostor k dalšímu zpracování fenoménu nových hnutí. Pokud je roztrídíme do kategorií podle charakteristik jejich spirituality, vzniklá typologie umožní snadnější klasifikaci jejich mezináboženských postojů, i stanovisek v řadě dalších otázek. Tato kapitola si proto bere za cíl nová hnutí vhodným způsobem roztrdit na základě paradigmatu jejich spirituality, zvolit pro tento účel relevantní kategorie a vytvořit ucelenou typologii. Nepostradatelným metodickým nástrojem a zdrojem poznatků byl znovu terénní výzkum a studium primárních pramenů,⁴⁶¹ přičemž pozornost se soustředila hlavně na hnutí, která jsou významněji zastoupena ve středoevropském prostoru.

6.1. Klasifikace a její kritéria

Dosavadní odborné studium nových církevních hnutí a jejich teologická reflexe nejsou prozatím tak rozvinuté, jak by si tento jev zasloužil. Platí to i o jejich klasifikaci, která představuje důležitý prostředek pro komplexnější popis tohoto jevu. Přestože samotná metoda klasifikace v oblasti studia náboženských jevů má své problémy, patří mezi nepostradatelné nástroje, které umožňují přesnější identifikaci náboženských skutečností v jejich komplexnosti i specifičnosti. Vhodná volba klasifikační metody a kritérií třídění je přitom jedním z nejdůležitějších kroků a do značné míry představuje samotný způsob uchopení reality. Podstatnou roli hraje i vytváření typů a typologií a zároveň princip komparace, při níž se z mnoha charakteristik abstrahují jen ty nejdůležitější.⁴⁶²

Klasifikace a kategorizace nových církevních hnutí představuje nepostradatelnou metodu při jejich zkoumání a zároveň jednu z klíčových částí této studie. Publikováno bylo již několik pokusů o jejich třídění do kategorií, vytvořené typologie jsou nicméně značně rozdílné vzhledem k odlišnosti svého klasifikačního přístupu. Hnutí lze totiž třdit na základě mnoha kritérií, přičemž dosud chybí jednotný a ucelený systém.⁴⁶³ Klasifikace představuje navíc poměrně obtížný úkol, protože v případě nových hnutí jde o fenomén mladý a dynamický, který podléhá intenzivním

⁴⁶¹ Při analýze spiritualit hnutí bylo užitečné především studium primárních pramenů, jako jsou publikace zakladatelů a významných osobností, vlastní periodika hnutí, pastorační materiály a elektronické zdroje.

⁴⁶² Srov. VÁCLAVÍK, David. *Religionistická typologie a taxonomie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 20-22.

⁴⁶³ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 66.

proměnam. Zároveň jde o jev značně nesourodý a mnohvrstevnatý, těžko postižitelný na základě jednoznačného hlediska hodnocení.

Klasifikační kritéria mohou být velmi různá, přičemž jejich volba výrazně ovlivňuje podobu výsledné kategorizace a její vypovídající hodnotu.⁴⁶⁴ Třídění na základě dílčích aspektů, jako třeba kanonický statut, není dostatečně vhodné pro postižení celé komplexity hnutí. Je tedy užitečnější volit taková klasifikační kritéria, která umožní efektivněji zachytit podstatu jevu a jeho charakteristik v širší perspektivě. Relevantnějšími se v tomto smyslu zdají být pokusy třídít hnutí na základě jejich institucionální povahy, podle stupně laického charakteru, na základě jejich postoje vůči sekulární společnosti, či podle zaměření jejich apoštolské činnosti.⁴⁶⁵ Mezi další užitečná kritéria, která již byla některými autory aplikována při kategorizaci nových církevních hnutí, patří hledisko historické,⁴⁶⁶ pastorální a sociálně-kulturní.⁴⁶⁷ Dalším užitečným nástrojem mohou být v religionistice používané způsoby klasifikace nových náboženských hnutí z hlediska postoje k okolnímu světu,⁴⁶⁸ nebo na základě vztahu členů k náboženské autoritě.⁴⁶⁹

Přes dílčí přínosy se většina z výše uvedených klasifikačních přístupů pro využití v rámci této studie jeví jako málo komplexní a nedostatečně vyjadřující hodnotové zakotvení zkoumaných hnutí. Součástí záměru této práce se tudíž stalo vytvoření nové, dostatečně univerzální klasifikace, a to na základě takového kritéria třídění, které umožní identifikovat hodnotová a doktrinální východiska hnutí, na jejichž základě se utvářejí ostatní charakteristiky a postoje. Takto zakotvená klasifikace a typologie umožní dostatečně široké uchopení fenoménu a otevře komplexnější obraz hnutí a jejich rozmanitých charakteristik, od institucionálních forem, přes vnější činnost, až k postojům vůči jiným náboženstvím.

6.2. Schéma tří náboženských aspektů

Pro vytvoření relevantní typologie nových církevních hnutí a pro její efektivnější zakotvení bylo nejprve potřeba vhodným způsobem klasifikovat samotný

⁴⁶⁴ Např. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 78-82.

⁴⁶⁵ Srov. FAGGIOLI, *The Rising Laity*, s. 5-8.

⁴⁶⁶ Srov. FAVALE, Agostino. *Comunità nuove nella Chiesa*. Padova: Messaggero, 2003.

⁴⁶⁷ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 69-77.

⁴⁶⁸ Tento přístup aplikoval Roy Wallis, více WALLIS, Roy. *The Elementary Forms of the New Religious Life*. London: Routledge & Kegan, 1984.

⁴⁶⁹ BIRD, Frederick. „The Pursuit of Innocence: New Religious Movements and Moral Accountability.” *Sociological analysis*, Vol. 40, No.4 (1979): s. 335-342.

náboženský kontext, ve kterém nová hnutí vznikají a operují. Za užitečný nástroj k tomuto cíli se ukázalo schéma, které vykryštovalo během autorova terénního výzkumu. V souvislosti s pozorováním a studiem hnutí bylo totiž možné opakovaně identifikovat tři specifické náboženské aspekty, charakteristické různými doktrinárními i sociálními důrazy, které se ve spiritualitách a aktivitách hnutí objevují v různé intenzitě a kombinacích. Tyto aspekty jsou k sobě do značné míry komplementární, navzájem se doplňují a za ideálních okolností vytvářejí v rámci křesťanské spirituality vyvážený celek.

Vytvořené schéma posléze umožnilo zřetelněji identifikovat a popsat náboženské projevy a charakteristiky jednotlivých hnutí, a tím i jejich snadnější kategorizaci. Toto schéma přitom není omezeno jen na fenomén církevních hnutí, ale dalo by se aplikovat v podstatě na většinu existujících náboženských skupin. Reflektuje zajímavou souvislost mezi náboženským aspektem, který stojí v popředí jeho nositelů a obrazem Boha či Krista, který si vytvářejí. Skutečnost, že v různých obdobích dějin církve lidé nahlíželi Krista optikou jiného aspektu křesťanské víry a utvářeli si jeho obraz podle kontextu své doby, popsala již celá řada autorů od Alberta Schweitzera až po Jaroslava Pelikana.⁴⁷⁰ Schéma vytvořené v rámci této studie pracuje se třemi hlavními aspekty víry a jim odpovídajícími obrazy Krista, přičemž jejich charakteristiky je možné popsat následujícím způsobem.

První aspekt, který by se dal označit jako **individualisticko-spirituální**, je charakteristický důrazem na osobní rozměr náboženské víry, přičemž v centru pozornosti je jednatel a jeho individuální spirituální praxe. Mezi frekventované pojmy patří duchovní život, osobní modlitba, vztah s Bohem, obrácení, mystika, apod. Pozorovaná hnutí a jednotlivci, zakotvení primárně v tomto náboženském aspektu, kladou velký důraz na duchovní formaci jednatelů, často mluví o potřebě individuální duchovní praxe, zejména modlitby či meditace a hlavní cíl svého úsilí spatřují v náboženské konverzi a duchovní transformaci jednatelce. Náboženská doktrína a sociální angažovanost nejsou v centru jejich zájmu. Typickým doktrinárním obrazem a modelem takto smýšlejících jednatelů i skupin je „modlící se Kristus“.

⁴⁷⁰ Více SCHWEITZER, Albert. *The Quest of the Historical Jesus*. New York: Dover Publications, 2005, s. 4. Jaroslav Pelikan na tento fakt navázal a rozpracoval celou řadu obrazů Krista, jak se v dějinách utvářely v souvislosti s dobovými projevy křesťanské víry. Více PELIKAN, Jaroslav. *Ježíš v proměnách staletí: jeho vliv na dějiny, myšlení a kulturu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

Druhý aspekt, který lze nazvat jako **doktrinálně-institucionální**, je charakteristický svým zaměřením na doktrinální stránku náboženství, tradiční hodnoty a zejména institucionální dimenzi církve. Hlavním zájmem těchto skupin a jednotlivců je především věrnost náboženskému učení a autoritě, čemuž podřizují jak osobní náboženský život, tak i z něj vyplývající sociální aktivity. Mezi typické pojmy, které se v tomto náboženském prostředí vyskytují, patří učení církve, tradice, magisterium, liturgie, dogma, apod. Jinými slovy, pozorovaná hnutí i jednotliví věřící, kteří mají těžiště náboženské víry spojené s doktrinálně-institucionálním aspektem víry, kladou zpravidla hlavní důraz na věrnost tradici církve, jejímu učení a hlavně církevní autoritě. Hlavní cíl náboženského úsilí spatřují především v zachování, ochraně a předávání náboženské nauky. Za svůj hlavní doktrinální model a vzor přijímají zpravidla „Krista jako učitele“.

Třetí aspekt, pojmenovatelný jako **sociálně-praktický**, je charakteristický důrazem na aktivní činnost věřících v církvi i společnosti, na praktickou pomoc druhým lidem, zvláště sociálně slabým a marginalizovaným. Pozorované skupiny i jednotlivci, u nichž tento aspekt víry převažuje, vnímají cíl svého náboženského života především v aktivní službě bližním. Bez ní jsou náboženská nauka a náboženské úsilí, například v podobě modlitby, často vnímány jako nedostatečné. Typickými pojmy, užívanými v těchto náboženských kruzích, jsou například služba bližním, dobré skutky, sociální nauka, angažovanost a charita. Skupiny a věřící zakotvení v tomto aspektu víry rozvíjejí především sociální a charitativní činnost, vytvářejí iniciativy aplikující sociální učení církve a v mnoha případech se veřejně angažují i ve společnosti. Doktrinální vzor a obraz pro ně představuje zejména „Kristus uzdravující a sloužící bližním“.

Z podrobného studia nových církevních hnutí vyplývá, že pod vlivem okolností vzniku a charakteristik zakladatelských osob inklinuje každé z nich k některému ze tří uvedených aspektů náboženské víry. To umožňuje jejich snadnější popis a klasifikaci. Přes toto primární zaměření jsou nicméně s dalším vývojem v jejich spiritualitě a činnosti patrné tendence k rozvinutí ostatních aspektů výše uvedeného schématu, což hnutím následně poskytuje větší doktrinální i institucionální stabilitu a vyváženost.⁴⁷¹

⁴⁷¹ Například Světové společenství pro křesťanskou meditaci, které se v počátcích vyznačovalo silným zaměřením na individualisticko-spirituální aspekt, reprezentovaný důrazem na meditační praxi jednotlivců, postupně rozvinulo i potřebné institucionální struktury a doktrinální zakotvení své spirituální praxe. Více k centrálnímu aspektu tohoto hnutí MAIN, *Christian Meditation*.

6.3. Klasifikace podle paradigmatu spirituality

S pomocí uvedeného schématu tří náboženských aspektů je možno přistoupit k vlastní klasifikaci a kategorizaci nových církevních hnutí. Jak již bylo zmíněno, kritérií, podle nichž je možné nová hnutí třídit, existuje celá řada. Cílem této studie bylo vytvoření klasifikace na základě takového kritéria, které umožní dostatečně širokou identifikaci charakteristik hnutí, od jejich hodnotového zakotvení, až po jejich vnější charakteristiky, jako například jejich vztah k jiným náboženstvím. Na základě podrobného studia pramenů hnutí a jejich pozorování v terénu se jako nejvhodnější nástroj pro klasifikaci a kategorizaci ukázal prvek spirituality hnutí, neboť umožňuje podstatně komplexnější přístup, než je tomu u většiny použitých klasifikačních kritérií v dosud publikovaných pracích.

Jak bylo uvedeno v kapitole spirituálně-teologických poznámek,⁴⁷² každé hnutí si na základě sdíleného charismatu vytváří svou vlastní spiritualitu, kterou charakterizuje společný hodnotový systém, sdílený jazyk a způsob myšlení členů, stejně jako konkrétní znaky, kterými jsou převládající formy modlitby a liturgie, institucionální podoby a společné aktivity. V jádru každé spirituality je pak možno vysledovat určité paradigma, které představuje její hlavní východisko a které úzce souvisí s kontextem vzniku hnutí, případně s charismatem a dalšími charakteristikami zakladatele, přičemž od něj se pak odvíjejí ostatní znaky hnutí.⁴⁷³ Vzhledem k tomu, že koncept spirituality se ukázal jako příliš široký a komplexní na to, aby mohl sloužit coby klasifikační kritérium, nabízí se možnost třídit nová hnutí na základě těchto paradigmat, z nichž spirituality hnutí vycházejí.

Na tomto principu postavená typologie pak nevychází jen z klasifikace vnějších znaků, které se na první pohled nějak jeví, ale málo vypovídají o skutečné podstatě a vnitřních charakteristikách hnutí. Využívá-li jako klasifikační kritérium zmíněné paradigma spirituality, lépe tak reflektuje hodnotová východiska hnutí a poskytuje širší interdisciplinární perspektivu, která bere v úvahu jak doktrinární, tak i sociologické aspekty, včetně společensko-dějinných souvislostí zkoumaných hnutí. Tím zároveň

⁴⁷² Srov. kapitola 4: Spirituálně-teologické charakteristiky.

⁴⁷³ Příkladem může být spiritualita Hnutí fokoláre formovaná silným sociálním paradigmatem, který se utvářel v dramatické zkušenosti zakladatelky během válečného utrpení. Více ARAUJO, Vera. „It was 1943 and the war was raging all around them.“ *Living City*, Vol. 42 (Dec 2003): s. 14-16. Dalším příkladem je silné vzdělávací paradigma ve spiritualitě Comunione e Liberazione, úzce související se zkušeností zakladatele, konfrontovaného s nedostatečnou úrovní vzdělání katolické mládeže v době silnicích sekulárních hnutí 50. a 60. let minulého století. Více CAMISASCA, Massimo. *Comunione e Liberazione: le origini: 1954-1968*. Milano: San Paolo, 2001.

umožňuje jejich komplexnější náhled, včetně mnoha dalších odvozených charakteristik, jako jsou spirituální prostředky, institucionální aspekty, charakteristické aktivity a vztahy vůči okolí. V neposlední řadě tak dovoluje klasifikovat hnutí i na základě jejich postojů v oblasti mezináboženských vztahů a dialogu. Ačkoli má každý klasifikační systém své limity a popisuje realitu jen s určitou přibližností, přesto představuje, pokud se na sledovaný jev neaplikuje otrocky, užitečný nástroj při jeho zkoumání. Význam této typologie, ve srovnání s dříve publikovanými, spočívá v její komplexnosti a větší vypovídající schopnosti, přičemž představuje cenný přínos pro další odborné zkoumání fenoménu nových církevních hnutí.

7 TYPOLOGIE NOVÝCH CÍRKEVNÍCH HNUTÍ

Pro vytvoření typologie bylo nejdříve potřeba v jádru spirituality každého ze sledovaných hnutí identifikovat specifické paradigma. K tomu posloužilo hlavně studium jejich pramenů v kontextu jejich vzniku, zkoumání jejich sociálních a pastoračních aktivit, a v neposlední řadě analýza jejich institucionálních forem a spirituálních prostředků, např. typické podoby modlitby a liturgie. Na základě hodnocení a porovnávání získaných poznatků, a za přípuštění určitého stupně generalizace, postupně vykryštovalo pět zřetelných typů paradigmat, na jejichž základě bylo možné nová církevní hnutí roztrdit do kategorií. Ačkoliv by bylo možné rozpracovat i řadu podkategorií, tato studie si vystačí s pěti hlavními, které dostatečně odpovídají jejímu výzkumnému záměru. Pět hlavních typů paradigmat spirituality a jim odpovídající kategorie hnutí lze označit následujícím způsobem:

1. vzdělávací paradigma a hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření,
2. charismatické paradigma a hnutí charismatického původu,
3. sociální paradigma a hnutí sociálně orientovaná,
4. kontemplativní paradigma a hnutí monasticko-kontemplativní,
5. tradiční paradigma a hnutí nábožensko-tradičního zaměření.

Každý z uvedených typů paradigmat představuje určitý společný jmenovatel, sjednocující princip a klíčový prvek spirituality pro odpovídající skupinu hnutí. V hlavích rysech, které se odvíjejí od daného paradigmatu, sdílejí hnutí v rámci dané skupiny mnoho podobností. V řadě vedlejších znaků mohou být poměrně diferencovaná, přičemž mnoho rozdílů souvisí s jejich kulturní, geografickou i časovou podmíněností. Některá hnutí mohou navíc představovat přechodný typ mezi dvěma kategoriemi.⁴⁷⁴ V následující části je uveden přehled jednotlivých kategorií této typologie, včetně stručného popisu a charakteristických rysů jednotlivých typů. Ke každé kategorii je připojeno několik příkladů hnutí se základním popisem jejich hlavních charakteristik. Cílem typologie není kompletní souhrn a popis existujících církevních hnutí, jejím záměrem je spíše prezentace výsledků provedené klasifikace na příkladech některých hnutí, které se vyskytují ve střeoevropském regionu.

⁴⁷⁴ Některá hnutí se mohou vyskytovat na hranici mezi jednotlivými typy a s ohledem na svá regionální specifika mohou být zařazena do různých kategorií. Příkladem je *Comunione e Liberazione*, které lze s ohledem na zdůraznění různých aspektů spirituality v závislosti na místních podmínkách zařadit jak do skupiny hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření, tak i mezi hnutí sociálně orientovaná. Více ke spiritualitě hnutí GIUSSANI, Luigi. *La convenienza umana della fede, a cura di Julián Carrón*. Milano: Biblioteca Univ. Rizzoli, 2018.

7.1 Hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření

Hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření charakterizuje jejich akcent na vzdělávání laických věřících v oblasti křesťanské víry, formace k jejímu uskutečňování v běžném životě a úsilí o hlubší zapojení laiků do činnosti církve.⁴⁷⁵ Hnutí nabízejí většinou nějakou formu systematického vzdělávacího či formačního programu, přičemž jeho absolvování pak zpravidla určuje další členství ve strukturách hnutí. Členové se sdružují především v menších skupinách, jejichž náplní je kromě zmíněného vzdělávání i nějaká forma společné modlitby. Hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření jsou tak typicky tvořena systémem malých skupin v čele s vedoucími či moderátory.

Ačkoliv jsou mezi členy i zástupci kléru, nesou tato hnutí výrazně laický charakter, přičemž katechetickou i evangelizační činnost většinou uskutečňují k tomu připravení laičtí věřící. V rámci výše popsaného schématu tří náboženských aspektů stojí tato kategorie hnutí na pomezí doktrinálně-institucionálního a individualisticko-spirituálního, přičemž kladou silný důraz jak na osobní duchovní život, tak i na doktrinální vzdělávání.⁴⁷⁶ V mnoha otázkách jsou tato hnutí determinována svým důrazem na kerygmatický rozměr křesťanské víry a poměrně výrazným biblickým a kristocentrickým doktrinálním zaměřením. Ve vztahu k jiným náboženstvím inklinují spíše exklusivistickým postojům, přičemž i v této oblasti patří evangelizace a misie mezi jejich charakteristické aktivity. Více než o mezináboženském dialogu hovoří o potřebě hlásání křesťanské zvěsti a pokud se takovému dialogu věnují, chápou ho spíše jako předstupeň misie a hlásání jedinečnosti spásy v Kristu.⁴⁷⁷

7.1.1 Neokatechumenátní cesta

Mezi typické představitele této skupiny patří Neokatechumenátní cesta, která vznikla v roce 1964 na chudém předměstí španělského Madridu. Zakladatelé Kiko Argüello a Carmen Hernándezová na základě své zkušenosti se vzděláváním mezi chudými vytvořili základy nového programu náboženského vzdělávání katolických věřících podle principů katechumenátu.⁴⁷⁸ Hnutí vytváří skupiny v rámci farností, ve

⁴⁷⁵ Tato hnutí se nejvíce etablovala v zemích se silnou náboženskou tradicí, kde zároveň religiozita vykazuje tendence k formalismu a povrchnosti. Například ve Španělsku, Polsku a na Slovensku.

⁴⁷⁶ K roli náboženského vzdělávání v rámci hnutí Světlo-Život více BLACHNICKI, Franciszek. *Ruch Światło-Życie jako pedagogia nowego człowieka*. Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie, 2018.

⁴⁷⁷ Příkladem je Neokatechumenátní cesta. Více ve stanovách hnutí, srov. ARGÜELLO, *Statute of the Neocatechumenal Way*.

⁴⁷⁸ Více k principům katechumenátu například CONROY, Peter. *The Catechumenate: The Journey of Faith in Becoming a Catholic*. Brisbane: A.C.T.S. Publications, 1985.

kterých probíhá vícestupňový katechetický program zaměřený na prohloubení náboženského vzdělání i duchovního života věřících. Hnutí je velmi aktivní evangelizačně a misijně a mezi běžné aktivity patří evangelizační návštěvy v domácnostech i rozhovory s lidmi na ulicích.

S neokatechumenátními skupinami se dnes můžeme setkat ve 134 zemích po celém světě a z více než dvacet tisíc místních skupin jich je nejvíce v Itálii a ve Španělsku, dále pak v zemích Latinské Ameriky a na Filipínách. Významně je neokatechumenátní hnutí zastoupeno i ve střední Evropě, zvláště pak v Polsku a na Slovensku. Počet členů v České republice se pohybuje v řádu tisíců, ale například v Itálii jde o čísla o dva řády vyšší. Poměrně silný vliv neokatechumenátního hnutí v církvi je dán i vysokým počtem kněží, kteří jsou s ním spojeni, nebo kteří byli dokonce formováni v některém ze 125 kněžských seminářů, které toto hnutí zřídilo pod jurisdikcí místních biskupů k přípravě kandidátů na kněžství podle principů své misijní spirituality.⁴⁷⁹

7.1.2 Světlo-Život

Dalším představitelem této skupiny je hnutí Světlo-Život, pocházející z Polska a známé též pod jménem Oázy nového života. Podobně jako Neokatechumenátní cesta vzniklo i toto hnutí jako odpověď na potřebu náboženského vzdělávání pokřtěných věřících podle schématu katechumenátu. Vzdělávací program používaný ve skupinách tohoto hnutí je proto někdy nazýván „deuterokatechumenát“.⁴⁸⁰

Hlavní podnět ke vzniku vzešel od polského kněze Franciszka Blachnického v roce 1954, když uspořádal duchovní cvičení pro skupinu ministrantů, z čehož se posléze vytvořil vzdělávací systém tohoto hnutí.⁴⁸¹ Světlo-Život se brzy rozšířilo zejména v zemích Střední Evropy, a vedle České republiky, kde má pět středisek, je velmi významné především na Slovensku, kde vzdělávací program hnutí absolvuje každý rok téměř tisíc nových členů. Kromě zaměření činnosti na náboženské vzdělávání mládeže, rozvíjí toto hnutí i pastorační rodiny a evangelizační činnost na veřejnosti.⁴⁸²

⁴⁷⁹ Cammino Neocatecumenale. Oficiální website, dostupné 2.3.2020, <http://neocatecumenaleiter.org/it/storia/#el-camino-en-la-actualidad>

⁴⁸⁰ Více RALICH, Jan. „Hnutí Světlo-Život a evangelizace.“ *Teologické texty*, 6 (1996), s. 190-191.

⁴⁸¹ Více k principům tohoto programu SZCZEPANIEC, Stanisław. *Pedagogia nowego człowieka w Ruchu Światło-Życie: głos w dyskusji*. Wydawnictwo S.N., 1992.

⁴⁸² Světlo-Život. Oficiální website, dostupné 30.1.2020, <http://oaza.info/novyweb/>

7.1.3 Cursillo

Dalším reprezentantem této skupiny hnutí je Cursillo, což ve španělštině znamená „malý kurz“ nebo „školení“, které má svůj původ má ve Španělsku čtyřicátých let minulého století. Podobně jako předchozí hnutí je rovněž motivováno snahou přivést běžné věřící k hlubšímu poznání a prožívání své osobní náboženské víry. Schématem vzdělávacího a formačního programu je tentokrát třídní kurz zaměřený na kerygma křesťanské víry, doplněný zkušenostně zaměřenými prvky a dynamikou práce ve skupinách.⁴⁸³

Absolventi těchto kurzů se zpravidla dále scházejí v malých skupinách k dalšímu rozvíjení spirituality a pastoračně-evangelizační činnosti uvnitř církve. Na rozdíl od dvou předchozích hnutí, jejichž vzdělávací program je rozpracován do více let, program hnutí Cursillo je krátký, jednoduchý a praktický pro rychlou iniciaci věřících. Díky tomu se toto hnutí velmi rychle rozšířilo a dnes ho můžeme kromě Evropy najít zejména v zemích Jižní Ameriky, v USA i v asijských zemích, jako jsou Filipíny. V České republice se malé skupiny Cursillo šířily již od počátku 90. let minulého století a dnes působí ve čtyřech diecézích.⁴⁸⁴

7.1.4 Manželská setkání

Do této kategorie lze do jisté míry zařadit i Manželská setkání. Ačkoliv vznikla jako formačně-vzdělávací systém pro manželské páry, za více než šedesát let existence se kolem nich postupně vytvořil celosvětově rozšířený proud, který v mnoha směrech nese znaky církevního hnutí. V jádru je několikadenní vzdělávací program, založený na biblických principech, který je zaměřený na náboženskou, psychologickou a praktickou formaci manželských párů s cílem podpory a obnovy manželského a rodinného života jako základu církve i společnosti.⁴⁸⁵ Hnutí má volnější struktury a vytváří spíše mezinárodní síť center, která se této formě pastoračně-formační činnosti věnují. Z místa původu ve Španělsku se Manželská setkání rozšířila do většiny evropských zemí a dále pak do Jižní a Severní Ameriky. Počet manželských párů, které se tohoto programu zúčastnily, dosáhl celosvětově více než pěti milionů a každým rokem jich přibývají další desítky tisíc. Program Manželských setkání má silně ekumenický charakter a díky

⁴⁸³ Více *Cursillo: Spiritual Director's Manual*. Jarrell: National Cursillo Center, 1976.

⁴⁸⁴ Cursillo. Oficiální website, dostupné 28.2.2020, <https://www.cursillo.cz/>

⁴⁸⁵ Více CALVO, Gabriel. *Marriage Encounter: Official National Manual*. Marriage Encounter, 1975.

biblickému zakotvení se s jeho skupinami můžeme setkat dokonce i v rámci židovství.⁴⁸⁶

Částečně lze do kategorie hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření zařadit i významné italské hnutí **Comunione e Liberazione**, které však většinou svých znaků patří spíše do skupiny sociálně orientovaných hnutí. Comunione e Liberazione kombinuje výrazné vzdělávací paradigma se sociálním paradigmatickým a díky tomu představuje přechodný typ mezi dvěma kategoriemi hnutí. Jeho vzdělávací charakter má kořeny v polovině padesátých let minulého století, kdy se katolický kněz a učitel Luigi Giussani tváří v tvář nízké úrovni náboženského vzdělání, díky němuž se katolická mládež stávala snadnou kořistí radikálně levicových hnutí, rozhodl vytvořit prostor pro její intelektuální vzdělání a formaci. Jeho vzdělávací systém, nazývaný „škola společenství“, není postaven na principech katechumenátu či kerygmatu, jak je tomu u výše uvedených hnutí, nýbrž na širším pojetí „inkarnace“ křesťanských principů do současného společenského kontextu.⁴⁸⁷ Edukační činnost je zaměřena především do řad vysokoškolských studentů a mezi akademicky zaměřené věřících, nicméně těžiště spirituality hnutí nespočívá jen ve vzdělání, ale i v důrazu na společenství a sociální aktivity, včetně veřejné angažovanosti a charitativní činnosti. Proto o něm dále pojednáme v kapitole sociálně orientovaných hnutí.

7.2 Hnutí charismatického původu

Hnutí charismatického původu jsou počtem stoupenců největší skupinou mezi novými hnutími, přičemž mají mnoho společného s charismatickými a letničními hnutími z reformačního prostředí,⁴⁸⁸ s nimiž je díky společnému charismatickému paradigmatu pojí ekumenický dialog.⁴⁸⁹ Jejich masový rozvoj ve dvacátém století lze interpretovat jako jednu z reakcí na sílící racionalismus a sekularismus, přičemž hnutí kladou důraz především na posílení křesťanské spirituality v osobním i církevním životě skrze otevřenost působení Ducha svatého.⁴⁹⁰ Ze tří náboženských aspektů je jim

⁴⁸⁶ Worldwide Marriage Encourager. Officiální website, dostupné 23.2.2020, <http://www.wmme.org/>

⁴⁸⁷ Vzdělání pro Giussaniho znamená uvedení do reality života a cestu k řešení světových krizí, více SAVORANA, Alberto. „Education: I Prefer Reason and Reality to Values and Desire.“ *Traces*, Vol. 6, No. 6 (2004): s. 26-27.

⁴⁸⁸ Více například ANDERSON, Allan. *An Introduction to Pentecostalism: Global charismatic Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

⁴⁸⁹ Více SUENENS, Léon J. *Ecumenism and Charismatic Renewal: Theological and Pastoral Orientations*. Ann Arbor: Servant Books, 1978.

⁴⁹⁰ Tato hnutí vidí cestu k obnově církve skrze obrodu její charismatické dimenze. Více SULLIVAN, Francis. *Charisms and Charismatic Renewal*. Ann Arbor: Servant books, 1982.

nejbližší individualisticko-spirituální a s předchozí skupinou hnutí je spojuje výrazně kristocentrický a kerygmatický doktrinální rozměr, přičemž evangelizace a misie jsou i zde velmi frekventované pojmy. Tato hnutí zaujímají zpravidla silně exkluzivistické postoje vůči svému náboženskému okolí a především pak vůči jiným náboženstvím, která bývají vnímána jako podřadné formy náboženské víry, v krajních případech dokonce jako mylné či ďábelské nauky, s nimiž je třeba vést boj silou modlitby a evangelizace.⁴⁹¹

V centru spirituality stojí jasný akt konverze, charakterizovaný jako „přijetí Krista“ a pojetí duchovního života jako „osobního vztahu“ s ním. Jádro činnosti hnutí spočívá především v praktikování spontánních forem osobní a společné modlitby. Frekventovanou je přímá modlitba, zejména modlitba za uzdravení. Přitom je kladen podstatný důraz na teologickou nauku o Duchu svatém a manifestace charismatických darů je chápána jako přirozený důsledek aktivní praxe osobní spirituality.⁴⁹² Z uvedených charakteristik vyplývá výrazně laický charakter těchto hnutí, přičemž vedoucími jsou zpravidla laičtí věřící a vůdčí role kléru není ve skupinách charismatických hnutí zdaleka pravidlem. Členství je poměrně otevřené a v podstatě definované výše zmíněným aktem konverze, případně manifestací charismat, zejména tzv. modlitby v jazycích. Institucionální formy jsou zpravidla velmi volné. Modlitební skupiny, které jsou charakteristickým institucionálním prvkem těchto hnutí, jsou poměrně nezávislé a volnější charakter mají i ostatní struktury těchto hnutí, jež zpravidla plní jen funkci koordinace a komunikace s církevními autoritami.⁴⁹³ Určitou výjimku představují tzv. nové komunity, které se většinou vyvinuly z modlitebních skupin charismatických hnutí a postupně vytvořily vlastní spiritualitu a institucionalizovanější formu s hlubšími závazky členů.⁴⁹⁴

7.2.1 Katolická charismatická obnova

Mezi hlavní reprezentanty charismatických hnutí patří na prvním místě Katolická charismatická obnova, která představuje široký náboženský proud složený

⁴⁹¹ V kontextu charismatických hnutí se akcentuje i služba exorcismu. Více např. YOUNG, Francis. *A History of Exorcism in Catholic Christianity*. Cambridge: Palgrave Macmillan, 2016, s. 224-228.

⁴⁹² Jako pomoc v procesu nové konverze a přijetí charismatických darů slouží věřícím rozmanité formy duchovních programů a seminářů. Více např. *The Life in the Spirit Seminars - Team Manual*. Ann Arbor: Word of Life, 1972.

⁴⁹³ Srov. ANDERSON, *An Introduction to Pentecostalism*, s. 150-153.

⁴⁹⁴ Více o fenoménu nových komunit PINGAULT, Pascal et Marie-Annick. *A la rencontre des communautés nouvelles*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 2005. O nových komunitách zároveň pojednává kapitola 4 této práce.

z mnoha menších náboženských subjektů, tj. společenství, skupin, komunit, iniciativ i jednotlivců, přičemž nemá jednotné vedení ani pevnou organizační strukturu. Sjednocujícím prvkem je silný důraz na charismatický a kérygmatický doktrinální aspekt. Tento proud v církvi představuje určitý organismus neustále vznikajících a měnících se iniciativ a skupin charakterizovaných výše zmíněnou iniciační charismatickou zkušeností svých členů. Hnutí charismatické obnovy se v katolické církvi rozšířilo od druhé poloviny šedesátých let dvacátého století a navazuje na letniční a charismatická hnutí, jež vznikla předtím v protestantském prostředí.⁴⁹⁵

Mezi hlavní rysy hnutí charismatické obnovy patří výrazný akt individuální konverze, doprovázený náboženskou zkušeností interpretovanou jako „vylití Ducha svatého“. Dále pak spontánní forma modlitby praktikovaná zpravidla v modlitebních skupinách a společenstvích, doprovázená projevy charismat, zejména tzv. modlitbou v jazycích, uzdravováním a prorokováním.⁴⁹⁶ Vzhledem k velmi volné formě členství je možno počty stoupenců jen odhadovat, přesto je zřejmé, že jde o naprosto nejpočetnější z nových církevních hnutí. Oficiální zdroje uvádí, že více než sto milionů katolických věřících v téměř 238 zemích se k tomuto hnutí buď hlásí, nebo jím byli ve svém náboženském životě významným způsobem ovlivněni.⁴⁹⁷ Podrobněji se tomuto hnutí věnuje zvláštní kapitola této práce.

Pro charismatické hnutí v katolické církvi je zvlášť charakteristický **fenomén nových komunit**, někdy označovaný jako „společenství života“. V rámci tohoto širokého církevního proudu se vytvořilo velké množství skupin, které postupně přijaly podobu sdružení s hlubší a závaznější formou členství, s definovanými pravidly společného života členů a specifickým vymezením své spirituality. Ty jsou velmi často inspirovány některou z tradičních řeholních spiritualit katolické církve, transformovaných do církevního a společenského kontextu dnešní doby. Emancipace některých komunit v rámci hnutí charismatické obnovy dosáhla takového stupně, že se etablovaly jako institucionálně, doktrinálně a kanonicky svébytné subjekty uvnitř katolické církve.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ Více HOCKEN, *Strategie Ducha*.

⁴⁹⁶ Jedním z klasických textů, jež nabízí teologickou analýzu hnutí a fenoménu charismat je SUENENS, Léon J. *A New Pentecost?* London: Darton, Longman and Todd, 1975.

⁴⁹⁷ Charis: Catholic Charismatic Renewal International Service. Oficiální website, dostupné 11.2.2020, <https://www.charis.international/en/home/>

⁴⁹⁸ Více například FUSCO, *Nuove forme di vita consecrata*.

Jak již bylo zmíněno dříve, zvláště plodným prostředím pro vznik tohoto typu subjektů je beze sporu katolická církev ve Francii. Od šedesátých let dvacátého století tu lze zaznamenat vznik několika desítek nových komunit charismatického zaměření, z nichž některé brzy dosáhly mezinárodního rozšíření a významu, přičemž nová hnutí, vzniklá již dříve v okolních zemích, jsou zde zastoupená podstatně méně.⁴⁹⁹ Fenomémem nových komunit francouzského původu se podrobněji zabývá několik autorů⁵⁰⁰ a je mu rovněž věnována zvláštní pozornost ve 4. kapitole této práce. V této části věnované typologii nových církevních hnutí uvedme alespoň tři příklady nových komunit, které mají původ v charismatické obnově.

7.2.2 Emmanuel

Komunita Emmanuel je jedním z příkladů transformace malé lokální modlitební skupiny charismatické obnovy do komunity s mezinárodní působností. Její počátky sahají do sedmdesátých let minulého století, kdy skupina katolických laiků kolem Pierra Goursata ve Francii prožila zkušenost „vylití Ducha svatého“ a začala se scházet k pravidelné společné modlitbě. Skupina se rychle rozrostla v řádu stovek členů a postupně si vytvořila specifickou spiritualitu i pravidla společného života, čímž byly položeny základy budoucích stanov komunity. V roce 1977 přijala první skupina členů závazek k životu podle prvků společné spirituality,⁵⁰¹ přičemž od té doby se tímto krokem členové komunity zavazují k spoluodpovědnosti a angažovanosti ve sdíleném životě a službě.⁵⁰² Jméno Emmanuel odkazuje na hlavní prvky spirituality, kterými jsou eucharistická adorace, z ní pramenící soucítění s lidmi v duchovní či hmotné nouzi a evangelizace, jako zpřítomňování Boha ve společnosti.⁵⁰³

Kromě asi 270 kněží a dalších 220 zasvěcených osob, většina ze zhruba jedenácti tisíc členů komunity jsou laici, kteří představují těžiště komunity,⁵⁰⁴ přičemž další desetitisíce příznivců se zúčastňují aktivit komunity.⁵⁰⁵ Emmanuel navazuje na tradiční katolickou spiritualitu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, která má

⁴⁹⁹ Například Hnutí fokoláre z Itálie, Opus Dei ze Španělska a Schönstattské hnutí z Německa.

⁵⁰⁰ Především LANDRON, *Les communautés nouvelles*, nebo starší publikace, srov. LENOIR, *Les communautés nouvelles*.

⁵⁰¹ Srov. LENOIR, *Les communautés nouvelles*, s. 144.

⁵⁰² Tento závazek představuje v teologickém i kanonickém smyslu alternativu k řeholním slibům, není však zaměřen na tři evangelijní rady, ale zavazuje jedince k základním hodnotám a pravidlům života komunity.

⁵⁰³ Srov. PINGAULT, *À la rencontre des communautés nouvelles*, s. 152-163.

⁵⁰⁴ Emmanuel Community. Oficiální website, dostupné 15.10.2019, <https://emmanuel.info/en/>

⁵⁰⁵ Srov. ARBOLA, Gérald. „Emmanuel Community.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*. Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 141.

původ ve francouzském městečku Paray-le-Monial,⁵⁰⁶ kde komunita každoročně pořádá svá mezinárodní setkání. Mezi charakteristické činnosti komunity patří především organizace modlitebních setkání v duchu charismatické obnovy a pořádání rozmanitých evangelizačních programů. Mezinárodní správní centrum je v Paříži, nicméně komunita působí v řadě evropských zemí včetně České republiky, své centrum má v Brně.⁵⁰⁷

7.2.3 Chemin Neuf

Jiným příkladem nové komunity charismatického původu je Chemin Neuf, která vznikla roku 1973 ve francouzském Lyonu z malé modlitební skupiny charismatické obnovy.⁵⁰⁸ Od počátku stojí v jejím čele jezuita Laurent Fabre, díky čemuž Chemin Neuf ve své spiritualitě propojila prvky charismatické obnovy s klasickou ignaciánskou spiritualitou. Její aktivity se zaměřují například na pořádání duchovních cvičení, nicméně komunita rozvíjí i evangelizační projekty a vzhledem ke své ekumenické otevřenosti jsou mezi členy i zástupci jiných křesťanských církví.⁵⁰⁹

Členové, tj. laici, zasvěcení i kněží, na sebe berou dobrovolný závazek společného života v komunitě a participace na společných aktivitách, přičemž značná část členů žije ve společných komunitních domech. V jádru Chemin Neuf jsou asi dva tisíce členů, včetně 150 kněží a stejného počtu sester, nicméně existují i další podoby členství, jako například tzv. Komunio, které má přibližně osm tisíc členů, anebo pastorační program Kána, kterého se účastní tisíce rodin ve třiceti zemích, kde Chemin Neuf působí. Z Francie se komunita rozšířila především do zemí západní Evropy, do Kanady a řadu center má i v Africe. V České republice má své ohnisko v klášteře v Tuchoměřicích u Prahy, ale působí i na několika dalších místech.⁵¹⁰

7.2.4 Komunita Blahoslavenství

Zajímavým fenoménem mezi komunitami charismatického původu je Komunita Blahoslavenství. Svůj počátek má ve Francii sedmdesátých let minulého století, kdy zakladatel Gérard Croissant, tehdy student protestantské teologie a aktivní účastník

⁵⁰⁶ Více k této spiritualitě např. DESCOULEURS Bernard, GAUD, Christiane. *Marguerite-Marie Alacoque: La Mystique du Coeur*, Paris: Éditions du CERF, 1996.

⁵⁰⁷ Srov. DARRICAU, Raymond, PEYROUS, Bernard. „Nová společenství ve Francii.” *Salve*, Vol. 4/09 (2009): s. 41–56.

⁵⁰⁸ Název komunity (česky „nová cesta”) je odvozen ze jména ulice v Lyonu, kde vznikla první skupina komunity.

⁵⁰⁹ Srov. HEBRARD, Monique. *Les nouveaux disciples, voyage a travers les communautés charismatiques*. Paris: Le Centurion, 1979, s. 47-52.

⁵¹⁰ Chemin Neuf. Oficiální website, dostupné 20.10.2019, <https://www.chemin-neuf.org/fr/>

studentských bouří roku 1968, prožil skrze setkání s charismatickou obnovou radikální náboženskou konverzi. Inspirován komunitním hnutím té doby podnítl posléze s manželkou a dalším manželským párem vznik dnešní Komunity Blahoslavenství, která si vytvořila specifickou spiritualitu a poměrně rychle se etablovala v katolické církvi.⁵¹¹

Spiritualita komunity je kompilací prvků charismatické obnovy, karmelitánské spirituality a dokonce judaistické tradice, přičemž součástí bohaté komunitní liturgie se stal i obřad „připomínky šabatu“.⁵¹² Právě liturgie čerpající inspiraci i z judaismu je jedním z charakteristických aspektů této komunity a dává jí mezináboženský rozměr v podobě ekumenického zaměření směrem k židovské náboženské tradici.⁵¹³ Zůstává však spíše na úrovni zmíněné inspirace a má jen omezené uplatnění v reálné spolupráci a dialogu. Poměrně silný důraz je kladen na komunitní život a zasvěcené osoby, včetně laických členů a jejich rodin, žijí v rytmu modlitby a liturgie inspirované mnišskou tradicí ve společných domech a kláštorech. Ze života spirituality pramení rozmanité apoštolské působení, které se liší podle místních podmínek a zahrnuje celou škálu činností od publikační činnosti, přes duchovní formaci, až po charitativní projekty.⁵¹⁴

Komunita Blahoslavenství se z Francie rozšířila do mnoha zemí Evropy a Afriky, přičemž z celkového počtu zhruba padesáti komunitních domů se jeden nachází v České republice v Dolanech u Olomouce. Další domy lze najít i na obou amerických kontinentech a v několika zemích Asie. Jádrem komunity tvoří asi 1500 členů se závazky a sliby, včetně skoro 150 kněží a seminaristů a 350 sester, nicméně ke komunitě patří volnějším způsobem ještě několik tisíc asociovaných členů a příznivců, kteří jsou zapojeni v jejich nejrůznějších aktivitách.⁵¹⁵

7.3 Sociálně orientovaná hnutí

Další významnou kategorií jsou sociálně orientovaná hnutí, charakteristická svým akcentem na společenství, úsilím o vytváření harmonických vztahů a zaměřením na sociální a charitativní činnost. Základním prvkem jejich identity je společenství jako takové a ve srovnání s oběma předchozími skupinami tato hnutí ve své spiritualitě zdůrazňují spíše sociální aspekty křesťanské víry a aktivní lásku k bližnímu než

⁵¹¹ Více EFRAIM, *Neskoré dažďe*, Bratislava: Serafín, 1991, s. 10–22.

⁵¹² Více *Feuer und Licht*, Rees: St. Michael-Buchladen, 5 (1994): s.12-30.

⁵¹³ Více PINGAULT, *À la rencontre des communautés nouvelles*, s 182–197.

⁵¹⁴ Více La Communauté des Béatitudes, *Le livre de vie*, Burtin: Éditions des Béatitudes, 1990.

⁵¹⁵ Community of the Beatitudes. Oficiální website, dostupné 24.10.2019, <https://beatitudes.org/en/>

náboženské vzdělávání či kerygmatický aspekt a evangelizaci. Těžiště duchovního života nacházejí hlavně v kultivaci vztahů a společenství, ve vzájemné službě a sdílení. Doktrínálním východiskem jejich spirituality je pojetí „Krista v bližních“,⁵¹⁶ a mezi charakteristické pojmy patří sociální spravedlnost, jednota, ekumenismus, dialog, solidarita a služba druhým.⁵¹⁷ Ze tří náboženských aspektů uvedených výše mají tato hnutí nejbližší k sociálně-praktickému, přičemž cestu k obnově církve a reformě společnosti vidí především v sociálně a společensky zaměřené činnosti a angažovanosti. Z řad jejich stoupců se často rekrutují reprezentanti křesťanský orientovaných politických subjektů a lidé angažovaní ve veřejné sféře.⁵¹⁸

Sociálně orientovaná hnutí jsou charakteristická vytvářením menších skupin a společenství s pestrým zaměřením své činnosti. Vedle charitativní a pastorační práce se angažují i v oblastech jako jsou veřejná služba, humanitární pomoc a ekumenický dialog v rámci křesťanství. Těmto činnostem odpovídá i výrazně laické zaměření a různé podoby členství, přičemž členové z řad kléru jsou v mnoha praktických záležitostech spojených s aktivitami hnutí nezřídka podřízeni laickým vedoucím.⁵¹⁹ Na rozdíl od předchozích kategorií staví tato hnutí do popředí doktrínálního zájmu namísto kerygmatu spíše sociální aplikaci křesťanského učení: Ze sociálního paradigmatu pramení navíc snaha o sblížení, solidaritu a dialog. Díky těmto skutečnostem jsou sociálně orientovaná hnutí zpravidla otevřená i vztahu s mimokřesťanskými náboženstvími a často s nimi vedou živý dialog.

7.3.1 Fokoláre

Typickým reprezentantem této skupiny Hnutí fokoláre, neboli Dílo Mariino, které vzniklo v průběhu druhé světové války v italském Tridentu. Během bombardování města shromáždila zakladatelka hnutí Chiara Lubichová skupinu mladých žen toužících pomáhat potřebným a trpícím, přičemž jejich služba a úsilí směřující k prevenci

⁵¹⁶ K biblickým pasážím charakteristickým pro spirituality těchto hnutí patří Ježíšův výrok z 18. kapitoly Matoušova evangelia: „Kde jsou dva nebo tři shromážděni v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich,“ a Ježíšova výzva z 25. kapitoly téhož evangelia: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali.“

⁵¹⁷ Jedním z příkladů je spiritualita jednoty Hnutí fokoláre. Více například LUBICH, Chiara. *Una via nuova. La spiritualità dell'unità*. Roma: Città Nuova, 2002.

⁵¹⁸ Sant'Egidio například rozvíjí mezinárodní humanitární a mediační projekty. Více například BERCOVITCH, Jacob, KREMENYUK, Victor, ed. *The SAGE Handbook of Conflict Resolutions*. London: SAGE Publications, 2009, s. 396-400.

⁵¹⁹ Zajímavým fenoménem je například tradice vůdčí role ženy v případě Hnutí fokoláre. Více například GALLAGHER, Jim. *A Woman's Work: Chiara Lubich*. New York: New City Press, 1997.

nenávisti a rozdělení dala vzniknout specifické spiritualitě jednoty. Ta se postupně odrazila i do názvu vznikajícího hnutí, který v italštině znamená „jednota rodinného krbu“ a vedla k rozvoji činnosti jak v oblastech pastorační, sociální a politické,⁵²⁰ tak rovněž i v rovině ekumenické a mezináboženské.⁵²¹ Fokoláre dnes patří mezi největší a nejvýznamnější hnutí v katolické církvi a je mu věnována samostatná kapitola této práce.

7.3.2 Hnutí za lepší svět

Dalším zástupcem této kategorie je Hnutí za lepší svět, jehož kořeny sahají sice do doby před Druhým vatikánským koncilem, ale svým zaměřením již nese spíše znaky koncilního étosu. Vzniklo v Itálii v roce 1952 s cílem podpory života základních farních společenství církve a skrze to obnovy církve a společnosti. K tomu hnutí vyvinulo řadu pastoračních programů, jejichž cílem je především kultivace vztahů v rámci farností a vytváření skupin laických věřících aktivních v různých oblastech církve i společnosti. V zemích třetího světa se navíc orientuje charitativně, především na pomoc sociálně slabým a lidem na okraji společnosti. Svou působnost rozšířilo téměř do všech kontinentů, přičemž do České republiky, kde působí především na Moravě, přišlo z Rakouska v roce 1991.⁵²²

7.3.3 Sant'Egidio

Mezi sociálně orientovaná hnutí patří i komunita Sant'Egidio, která ve svých skupinách, které se rozšířily do 70 zemí světa, sdružuje více než 50 tisíc převážně laických věřících. Vznik komunity spadá do doby krátce po Druhém vatikánském koncilu, kdy se skupina středoškolských studentů kolem Andrea Riccardiho rozhodla ke službě chudým a sociálně vyloučeným. Název hnutí je odvozen od jména kostela v římské čtvrti Trastevere, kde se v té době scházeli zástupci komunity k pravidelné modlitbě a kde dodnes sídlí ústředí komunity.⁵²³ V centru zájmu Sant'Egidio je sociální činnost ve smyslu 25. kapitoly Matoušova evangelia, která nejčastěji přijímá podobu charitativní služby chudým, lidem s postižením, bezdomovcům, seniorům, migrantům a

⁵²⁰ Fokoláre stálo u zrodu řady politických a ekonomických iniciativ usilujících o odpovědnější přístup v těchto oblastech, více BRUNI, *Toward a Multi-dimensional*, s.15.

⁵²¹ Srov. LUBICH, „What is the Focolare Movement,“ s. 31.

⁵²² Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 133.

⁵²³ Sant'Egidio. Oficiální website, dostupné 19.10.2019, <https://www.santegidio.org/pageID/30008/langID/it/.html>

všem, kteří jsou nějakým způsobem marginalizováni. Věnuje se i obraně lidských práv a environmentální odpovědnosti a v rámci prevence chudoby se angažuje v řešení politických konfliktů a humanitárních krizí jako mezinárodně uznávaný mediátor.⁵²⁴

Komunita Sant'Egidio je od svého počátku velmi ekumenická a významným způsobem se angažuje i v oblasti mezináboženského dialogu. Od roku 1986, kdy se z iniciativy papeže Jana Pavla II. uskutečnilo v italském Assisi setkání významných představitelů velkých světových náboženství, převzala tuto iniciativu právě komunita Sant'Egidio a každoročně organizuje navazující mezináboženská setkání v různých evropských městech. Hlavním heslem těchto shromáždění je „uvolnit síly míru, nenásilí a odpuštění, které jsou společné všem náboženstvím.“⁵²⁵ V České republice komunita působí od roku 1993 a své zázemí nachází zejména mezi studenty.

7.3.4 Archa

Zajímavým zástupcem této kategorie je Komunita Archa, kterou tvoří síť více než 150 autonomních společenství a skupin, s více než deseti tisíci členy, rozšířených v 38 zemích světa, včetně České republiky.⁵²⁶ Jejich charakteristickým rysem je společný život v komunitních domácnostech, v jejichž centru jsou členové s mentálním handicapem, kteří jsou považováni za nositele charismatu komunity.⁵²⁷ Spiritualita Archy akcentuje eschatologický rozměr společenství a zdůrazňuje důstojnost každého člověka. Svým způsobem tak relativizuje pojmy jako „postižení“, „zdraví“, „členové“, nebo „asistenti“.⁵²⁸

Komunitu založil v roce 1964 Jean Vanier, bývalý voják a syn kanadského guvernéra, když do svého domu v Trosly-Breuil ve Francii přijal dva mentálně postižené muže, aby s nimi vytvořil společný domov.⁵²⁹ Další domy vznikaly postupně ve Francii, Kanadě a poté i v dalších zemích světa a jednotlivá společenství vždy přijala kulturní a náboženská specifika té dané oblasti.⁵³⁰ Na některých místech komunita vytváří celé vesničky, kde jsou lidé s různými handicapami integrováni do společného života i práce. Archu charakterizuje výrazně ekumenické zaměření a mezi členy jsou

⁵²⁴ Více například FISHER, Ronald J. *Paving the Way: Contributions of Interactive Conflict Resolution to Peacemaking*. Oxford: Lexington Books, 2005, s. 79-104.

⁵²⁵ Srov. SECONDIN, *Nová hnutí v církvi*, s. 137.

⁵²⁶ L'Arche International. Oficiální website, dostupné 25.9.2019, <https://www.larche.org/in-the-world#all>

⁵²⁷ Srov. PINGAULT, *À la rencontre des communautés nouvelles*, s. 51–52.

⁵²⁸ Srov. VANIER, Jean. *The Scandal of Service: Jesus Washes Our Feet*. London: Darton, Longman and Todd, 1996, s. 2–3.

⁵²⁹ Více VANIER, *Community and Growth*.

⁵³⁰ Více LENOIR, *Les communautés nouvelles*, s. 95-115.

dokonce věřící jiných náboženství a lidé bez vyznání, kteří sdílejí komunitní sociální vizi.⁵³¹

7.3.5 Comunione e Liberazione

Hnutí Comunione e Liberazione již bylo zmíněno v kategorii hnutí katecheticky-vzdělávacího zaměření, protože vzdělávací paradigma představuje výrazné východisko jeho spirituality, svou činností však patří i do skupiny hnutí sociálně orientovaných a představuje tak přechodný typ mezi oběma kategoriemi. Vzdělání je chápáno především jako prostředek k sociální angažovanosti a k implementaci křesťanských hodnot ve společnosti, což činí hnutí velmi aktivním v občanské, sociální i charitativní sféře. Vedle náboženského vzdělávání tak klade silný důraz na vazby a vztahy v rámci jednotlivých společenství a orientuje se na společensky prospěšné aktivity, které zahrnují vedle charitativní a sociální pomoci především činnost v oblasti médií a politiky.⁵³² Jak vyplývá z názvu hnutí, důležitým paradigmatem jeho spirituality je právě prvek společenství, přičemž opravdová svoboda je chápána jako plod společně prožívané a aktivně sdílené víry.⁵³³

Comunione e Liberazione má několik institucionálních částí, kromě Kněžského bratrstva misionářů sv. Karla Boromejského,⁵³⁴ je to pak laické sdružení Bratrstvo společenství a osvobození, jehož členové přijímají hlubší závazek vůči hnutí.⁵³⁵ Forma členství pro ostatní příznivce je poměrně volná a vztahuje se v podstatě na všechny, kdo se zúčastňují programu školy společenství. Hnutí je přítomno ve více než 70 zemích světa včetně České republiky a hlavní těžiště má v zemích jako je Itálie, Španělsko, Brazílie a USA.⁵³⁶ V otázce dialogu s jinými náboženstvími patří Comunione e Liberazione spíše k hnutím katecheticko-vzdělávacího zaměření. Ačkoliv se v jeho aktivitách dialog s představiteli jiných náboženských tradic do jisté míry objevuje,

⁵³¹ Srov. VANIER, Jean. *Our Life Together: A Memoir in Letters*. New York: Harper Collins, 2007, s. 491-493.

⁵³² SIMONIS, Adrianu. „The Genius of the Movement.“ *Traces*, (2004/8): s. 13.

⁵³³ Více například: RONDONI, Davide, ed. *Communion and Liberation: A Movement in the Church*. Montreal: McGill University Press, 2000.

⁵³⁴ Bratrstvo vychází ze spirituality hnutí a klade důraz na kombinaci komunitárního principu s misijním.

Více CAMISASCA, Massimo. „On the Frontiers of Human Life.“ *Traces (příloha)*, Vol. 6 (2005).

⁵³⁵ Členů Bratrstva společenství a osvobození je dnes ve světě kolem 65 tisíc, srov. Comunione e Liberazione. Oficiální website, dostupné 22.10.2019, <https://it.clonline.org/cl/t218/laici-e-religiosi>

⁵³⁶ Srov. FARINA, Renato. „The Experience of an Impossible Correspondence.“ *Traces*, Vol. 6, No. 8 (2004): s. 12-16.

s odkazem na exklusivitu křesťanské zvěsti většinou spíše poukazuje na potřebu křesťanského vzdělávání a hlásání.⁵³⁷

7.4 Monasticko-kontemplativní hnutí

Skupina monasticko-kontemplativních hnutí čerpá svou inspiraci v bohaté monastické a kontemplativní tradici církve, přičemž centrálním prvkem spirituality a často i duchovně-pastorační služby jsou pro ně zpravidla různé podoby kontemplativní modlitby.⁵³⁸ Mnohá kladou důraz na řeholní život v komunitě a společnou liturgii, jiná se naopak snaží zpřístupnit individuální kontemplativní spiritualitu a monastické prvky široké laické veřejnosti formou otevřených meditativních a kontemplativních skupin, programů a setkání.⁵³⁹ Vzhledem k tomu, že v centru jejich zájmu je některá z forem vnitřní individuální spirituality, charakterizuje tato hnutí individualisticko-spirituální aspekt víry. Mezi kategorie a pojmy typické pro tato hnutí patří meditace, kontempace, ztišení, mnišství a mystická spiritualita.

Některá z těchto hnutí mají výrazně laický charakter a usilují o co největší rozšíření prvků kontemplativní a meditativní spirituality mezi běžné věřící, přičemž roli vedoucích a duchovních učitelů na sebe berou laičtí věřící.⁵⁴⁰ Členství je pojímáno zpravidla velmi volně a vztahuje se inkusivně na všechny příznivce této spirituality, kteří případně navštěvují modlitební setkání, poskytující prostor pro rozvoj v oblasti meditativních a kontemplativních modlitebních praktik. K monasticko-kontemplativní kategorii hnutí patří však i celá řada nových komunit, které si vytvořily institucionalizovanější struktury včetně stanov a prvků řeholního života a ve své spiritualitě zpravidla navazují na některou z klasických mnišských spiritualit církve.⁵⁴¹ Meditativně-kontemplativní paradigma dává některým hnutím této kategorie potenciál k ekumenismu či dokonce k dialogu s jinými náboženskými tradicemi, zejména jsou-li charakteristické podobným zaměřením.⁵⁴²

⁵³⁷ Srov. FARINA, Renato. „Dialogue to Win Peace.“ *Traces*, Vol. 6, No. 6 (2004): s. 12-13.

⁵³⁸ K podstatě kontemplativní spirituality a modlitby více například LAIRD, Martin S. *Into the Silent Land: A Guide to the Christian Practice of Contemplation*. New York: Oxford University Press, 2006.

⁵³⁹ Zajímavým příkladem je Světové společenství pro křesťanskou meditaci, více FREEMAN, Laurence. *Monastery without Walls: The Spiritual Letters of John Main*. London: Canterbury Press, 2006.

⁵⁴⁰ Například HARRIS, Paul T. *Christian Meditation: Contemplative Prayer for a New Generation*. London: Karton, Longman and Todd, 1996.

⁵⁴¹ Například TORCIVIA, Mario. *Guida alle nuove comunità monastiche italiane*. Casale Monferrato: Piemme, 2001, nebo Fraternités monastiques de Jérusalem. *Livre de vie*. Paris: Editions du CERF, 2000.

⁵⁴² Meditace a kontempace představují náboženský prvek, který se v různých podobách vyskytuje v mnoha náboženských tradicích a vytváří tak přírodný prostor pro mezináboženský dialog. Více

7.4.1 Světové společenství pro křesťanskou meditaci

Mezi typické reprezentanty této skupiny hnutí patří křesťanské meditační hnutí, které vzniklo v sedmdesátých letech dvacátého století z iniciativy benediktinského mnicha Johna Maina. Hlavním podnětem ke vzniku spirituality hnutí bylo Mainovo setkání s hinduistickou meditační praxí, které ho podnítilo k hledání podobných forem meditace v křesťanské duchovní tradici.⁵⁴³ Jednoduchou meditační metodu, kterou na základě toho rozpracoval, začal vyučovat zájemce z řad křesťanských věřících nejdříve v Kanadě, kam byl poslán založit nový klášter v Montrealu a odtud se meditační skupiny hnutí postupně rozšířily do dalších zemí.

Centrálním prvkem hnutí je každodenní individuální meditační praxe a zároveň pravidelné setkávání ke společné meditaci a sdílení ve skupinách. Povaha členství je volná a vztahuje se na všechny, kdo danou meditační techniku praktikují a navštěvují meditační skupiny. Ač prvotní podnět vzešel z benediktinského mnišského prostředí, hnutí je výrazně laického charakteru. Díky své meditativní formě, která ho spojuje s mnoha skupinami napříč náboženskými tradicemi, je toto hnutí nejen výrazně ekumenické, ale i velmi aktivní na poli mezináboženského dialogu.⁵⁴⁴ Více o něm pojednává samostatná kapitola této práce.

7.4.2 Taizé

Do této skupiny patří i komunita Taizé, monasticky zaměřené ekumenické společenství, založené v roce 1940 švýcarským protestantem Rogerem Schützem, s cílem překonávat křesťanské denominační rozdělení. Komunita již přes 50 let organizuje ekumenicky pojatá duchovní setkání zaměřená zejména na mládež, kterých se přímo v Taizé nebo v různých světových velkoměstech každoročně zúčastňují desetitisíce mladých lidí z celého světa. Program je postaven především na společných modlitbách s kontemplativními prvky a na diskusích zaměřených na témata z praxe křesťanské víry. Komunita nemá v úmyslu vytvářet nové institucionalizované hnutí v církvi. Snaží se nabídnout univerzální křesťanskou a ekumenickou spiritualitu s kontemplativními prvky a povzbudit zejména mladé lidi, aby ji přenášeli do svého náboženského prostředí, do svých farností, církevních sborů a společenství. Skupiny

například HAITSMÁ, Thomas. *Thomas Merton: Contemplation and Interreligious Dialogue*. Bloomington: Indiana University, 2004.

⁵⁴³ Více MAIN, *Christian Meditation*.

⁵⁴⁴ The World Community for Christian Meditation. Oficiální website, dostupné 30.10.2019, <http://www.wccm.org/content/about-world-community-christian-meditation>

inspirované spiritualitou Taizé se dnes scházejí po celém světě a praktikují formu tiché modlitby, doprovázené charakteristickými „zpěvy z Taizé“.⁵⁴⁵

Jak již řečeno, charakter komunity je výrazně mezinárodní a ekumenický. Více než sto členů mnišské komunity v Taizé pochází z pětadvaceti různých národů, a stejně jako účastníci modlitebních skupin inspirovaných touto spiritualitou po celém světě, se rekrutují z různých křesťanských církví.⁵⁴⁶ I hlavní prvky spirituality jsou syntézou různých aspektů křesťanských tradic. V centru je biblický aspekt, charakteristický pro protestantskou tradici, zasazený do liturgie nesoucí rysy křesťanského Východu a vše je doprovázeno kontemplativní formou modlitby a zpěvy, které odkazují na chorálovou tradici katolického mnišství. Spiritualita komunity z Taizé je zároveň dialogicky otevřená i ve smyslu mezináboženském.⁵⁴⁷ V České republice má Taizé poměrně velký počet příznivců. Každým rokem se mezinárodních setkání organizovaných komunitou účastní stovky mladých lidí z celé České republiky a několik desítek modlitebních skupin inspirovaných spiritualitou Taizé se schází v různých místech republiky.

7.4.3 Mnišská bratrstva Jeruzalém

Do této kategorie patří i Mnišská bratrstva Jeruzalém, monastická společenství navazující na bohatou západní tradici mnišských řádů, která charakteristickou mnišskou spiritualitu rytmu modlitby a práce žijí především v dnešních velkoměstech. V roce 1975 založil katolický kněz Pierre-Marie Delfieux v Paříži první společenství, které se postupně rozvinulo na mužskou a ženskou větev a rozšířilo se do dalších zemí a velkoměst. Obě větve žijí odděleně v malých domácnostech poblíž komunitních chrámů, docházejí do civilních zaměstnání a několikrát denně se scházejí na liturgickou modlitbu, doprovázenou chorálními zpěvy s prvky východní liturgie.⁵⁴⁸ Posláním Mnišských bratrstev Jeruzalém je posvěcování města, tj. místa, kde lidé žijí, a skrze bohatou liturgii nabízet možnost ztišení a duchovního občerstvení podle hesla „co hledali včera mniši na poušti, nalezněš dnes ve městě.“⁵⁴⁹ Jeruzalém symbolizuje město Boží, jež se stalo vzorem pro všechna města světa.⁵⁵⁰

⁵⁴⁵ Více SANTOS, Jason B. *A Community Called Taizé: A Story of Prayer, Worship and Reconciliation*. Westmont: InterVarsity Press, 2008.

⁵⁴⁶ Taizé. Officiální website, dostupné 2.11.2019, http://www.taize.fr/cs_rubrique325.html

⁵⁴⁷ Více např. BRICO, Rex. *Taizé: Brother Roger and His Community*, Wilton: Collins, 1978.

⁵⁴⁸ Více LENOIR, *Les communautés nouvelles*, s. 305-324.

⁵⁴⁹ *Kniha života Mnišského bratrstva Jeruzalém*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013, s. 102.

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 123.

Mnišská bratrstva Jeruzalém mají asi dvě stě členů, zasvěcených mužů i žen dvaceti různých národností, a působí kromě pařížského kostela Saint Gervais v dalších evropských velkoměstech, jako například v Římě, Bruselu, Štrasburku, Kolíně nad Rýnem a Varšavě. Vedle mnišských členů se k této komunitě hlásí tisíce laických příznivců, kteří participují na liturgii a dalších aktivitách komunity. V České republice se v současné době nepravidelně schází malá skupina přátel komunity, kterou občas navštěvují bratři a sestry komunity z Varšavy.⁵⁵¹

7.4.4 Mnišská rodina Betléma

Mezi monasticko-kontemplativními komunitami vyniká Mnišská rodina Betléma, a to především svou inspirací v kartuziánské eremitské spiritualitě. Za datum svého vzniku komunita považuje 1. listopad 1950, den vyhlášení dogmatu o nanebevzetí Panny Marie, kdy se skupina francouzských poutnic v Římě rozhodla pro společný život v duchu mariánské spirituality, inspirované právě odkazem svatého Bruna a kartuziánskou formou života. K původně ženské komunitě později přibyla i společenství bratří mnichů.⁵⁵²

Na rozdíl od mnoha dalších komunit společného života, kde členové sdílejí společný domov a slavení liturgie, členové mnišských společenství této komunity prožívají podobně jako kartuziáni svou každodenní modlitbu a práci většinu dne odděleně a v tichu. Komunita se společně schází především k pravidelnému slavení liturgie, jež nese výrazné prvky východní křesťanské spirituality. Mnišská rodina Betléma dnes čítá asi třicet ženských a čtyři mužské kláštery, které se kromě Francie nacházejí v několika evropských zemích, v Izraeli a na americkém kontinentě. Vedle svého radikálně mnišského a eremitského způsobu života nabízejí komunity své domy veřejnosti s možností duchovních pobytů v tichu a duchovního doprovázení.⁵⁵³

7.4.5 Komunita svatého Jana

Z menších zástupců této kategorie lze ještě zmínit Komunitu svatého Jana, která má statut řeholního institutu. Svým jménem odkazuje k Janu apoštolovi a díky zakladateli nese výrazné prvky dominikánské spirituality, jako jsou eucharistická a

⁵⁵¹ Fraternités de Jérusalem. Oficiální website, dostupné 4.11.2019, <http://jerusalem.cef.fr/de-jerusalem/nos-liens>

⁵⁵² VÍCE PINGAULT, *À la rencontre des communautés nouvelles*, s. 54-66.

⁵⁵³ Famille Monastique de Bethléem. Oficiální website, dostupné 4.11.2019, <http://english.bethleem.org/monasteres.php>

mariánská úcta, důraz na vzdělání, apod. Počátky společenství sahají do roku 1975, kdy se ve švýcarském Fribourgu shromáždila skupina mladých mužů kolem univerzitního profesora a dominikánského kněze Marie-Dominique Philippe. Pod jeho vedením vznikla komunita, která se brzy rozšířila i o ženskou větev. Vznik Komunity svatého Jana, stejně jako mnoha dalších francouzských komunit, byl v mnohém iniciován mystičkou Marthe Robin, neoficiální duchovní autoritou francouzské církve šedesátých a sedmdesátých let.⁵⁵⁴ Dnes se komunita skládá ze tří oddělených větví: institutu bratří, apoštolských sester a kontemplativních sester, které žijí v oddělených domech nebo kláštorech, přičemž se uvádí kolem 900 zasvěcených členů komunity.⁵⁵⁵ Komunita se podle místa svého působení věnuje vzdělávání a apoštolátu, zejména pak duchovní péči o mladé, rodiny a poutníky.

Částečně lze do této kategorie hnutí přiřadit i **Komunitu Blahoslavenství**. Ta byla sice díky inspiraci charismatickou obnovou primárně uvedena v rámci hnutí charismatického původu, avšak monastickým a kontemplativním charakterem své spirituality, inspirované karmelitánskou tradicí, patří částečně mezi hnutí monasticko-kontemplativní. Mnišský prvek této komunity se mimo jiné projevuje silným důrazem na komunitní život a souvisejícími institucionálními prvky, přičemž zasvěcené osoby, stejně jako laičtí členové a jejich rodiny, žijí v rytmu modlitby a liturgie inspirované mnišskou tradicí v komunitních domech nebo kláštorech.

7.5 Hnutí nábožensko-tradičního zaměření

Společným rysem kategorie hnutí nábožensko-tradičního zaměření je větší důraz na tradici církve, na její sakramentální princip, magisterium a institucionální charakter církve, což jsou i charakteristické pojmy jejich náboženského jazyka. V obdobích moderních a postmoderních trendů usilují o uchování tradičních eklesiálních konceptů a forem religiozity. Snaží se o zachování věrnosti církevní tradici a učení magisteria, v čemž vidí i hlavní nástroj obrody církve a společnosti.⁵⁵⁶ Charakteristickým je pro ně především doktrinálně-institucionální náboženský aspekt, přičemž se často staví do pozice obrany církve a jejího učení proti domnělým nebezpečím liberalismu a sekularismu. Do této skupiny patří i celá řada mariánských hnutí, mnohdy souvisejících

⁵⁵⁴ Stov. PINGAULT, *À la rencontre des communautés nouvelles*, s. 208.

⁵⁵⁵ Brothers of Saint John. Oficiální website, dostupné 16.10.2019, <http://csjohn.org/brothers/>

⁵⁵⁶ Více STANĚK, „Eschatologická společenství, s. 66-72.

s tzv. zjeveními Panny Marie, která akcentují mariánský kult a vytvářejí poměrně silný feminní charakter spirituality.⁵⁵⁷

Ačkoliv jsou členy těchto hnutí převážně laici, klíčové a výsadní postavení v nich hrají představitelé kléru, jimž jsou zpravidla jednotlivé skupiny podřízeny. Struktury i formy činnosti jsou rozmanité, vždy jsou však nějakým způsobem napojeny na nositele církevní autority a mají tudíž pevnější hierarchické a kanonické zakotvení. V programu hnutí zaujímají centrální místo především svátostná služba církve, tradiční formy religiozity, modlitby mariánského charakteru, a v neposlední řadě i fenomén poutí.⁵⁵⁸ Vedle učení církve přijímají mnohá z těchto hnutí za svůj doktrinální zdroj i různá soukromá zjevení a jejich poselství.⁵⁵⁹ Vzhledem k výrazně sakramentálnímu zaměření a důrazu na tradici církve jsou zpravidla velmi rezervovaná v oblasti ekumenismu a dialogu s jinými náboženstvími. Hlavní roli církve v dnešním světě vidí především v jejím učitelském úřadu a misijním působení.

7.5.1 Fatimský apoštolát

Mezi typické představitele této skupiny patří především Fatimský apoštolát, který vznikl v roce 1947. Jde o jedno z nejrozšířenějších mariánských hnutí sdružující miliony členů a sympatizantů ve více než 110 zemích světa. V České republice má sedmáct oblastních center a velmi aktivní je především na Moravě, kde rozvíjí i bohatou publikační činnost.⁵⁶⁰ Ve svém úsilí o věrnost církvi a jejímu učení čerpá hnutí inspiraci z poselství mariánských zjevení v portugalské Fatimě.⁵⁶¹

V centru hnutí je výrazně mariánsky zaměřená spiritualita, uskutečňovaná především různými formami mariánských modliteb a tradičních forem zbožnosti. Základní buňkou hnutí jsou malé skupiny napojené na místní představitele církevního kléru, přičemž podobně jako v jiných mariánských hnutích se pro ně vžil název

⁵⁵⁷ Více k mariánské spiritualitě např. MIRAVALLE, Mark I. *Introduction to Mary: The heart of Marian Doctrine and Devotion*. Santa Barbara: Queenship Publishing, 1993.

⁵⁵⁸ Pro tato hnutí jsou významná zejména místa spojená s tzv. mariánskými zjeveními, například v portugalské Fatimě. Více např. JOHNSTON, Francis. *Fatima: The Great Sign*. Charlotte: TAN Books, 2010.

⁵⁵⁹ Například poselství zakladatele Mariánského kněžského hnutí, více GOBBI, Stefano. *Kněžím, přemilým synům Panny Marie*. Olomouc: Mariánské kněžské hnutí, 2006.

⁵⁶⁰ Fatimský apoštolát v ČR. Oficiální website, dostupné 14.9.2019, <http://www.cm-fatima.cz/m/fatimsky-apostolat-v-cr-24/>

⁵⁶¹ Více o fenoménu mariánských zjevení např. MAUNDER, Chris. „Apparations of Mary.“ In BOSS, Sarah J. *Mary: The Complete Resource*. Continuum, 2007, s. 424-457.

„večeřadla“.⁵⁶² Doktrinální mariánský rozměr a silná eklesiocentrická orientace činí toto hnutí velmi zdrženlivým jak v otázce ekumenismu, tak i v otázce mezináboženských vztahů.⁵⁶³

7.5.2 Mariánské kněžské hnutí

Velmi podobný charakter má i Mariánské kněžské hnutí, které vzniklo v roce 1972 na základě tzv. poselství Panny Marie, které sepsal italský kněz Stefano Gobbi.⁵⁶⁴ Ač je primárně zaměřeno na podporu kněží v jejich věrnosti autoritě církve, vytvořilo se kolem kněžského jádra početné laické hnutí, které organizuje modlitební setkání, večeřadla, a pořádá mariánsky zaměřená náboženská shromáždění a poutě po celém světě. Počet kněží zapojených do činnosti tohoto hnutí dosahuje počtu přes sto tisíc,⁵⁶⁵ což ho činí vlivným tělesem uvnitř katolické církve.

7.5.3 Mariina legie

Významným mariánským hnutím je také Mariina legie, kterou roku 1921 založil katolický laik Frank Duff v Dublinu v Irsku. Patří mezi nejstarší z nových církevních hnutí a bylo průkopníkem boje za hlubší zapojení laických věřících do života a služby katolické církve ve spolupráci s klérem. Toto úsilí vyvrcholilo potvrzením důležitosti role laiků v církvi během Druhého vatikánského koncilu, na nějž byl Frank Duff také přizván.⁵⁶⁶ Dnes má Mariina legie po celém světě více než tři miliony členů a rozvíjí činnost nejen v oblasti apoštolátu a evangelizace, nýbrž i ve službě sociální a charitativní.⁵⁶⁷

7.5.4 Schönstattské hnutí

K této kategorii patří i Schönstattské hnutí, které vzniklo v roce 1914 z iniciativy německého kněze Josefa Kentenicha ve městě Schönstatt v Porýní. I toto hnutí je svým nábožensko-doktrinálním zaměřením výrazně mariánské a zároveň silně akcentuje fenomén rodiny jak ve smyslu eklesiologické, přeneseně na společenství věřících, tak i

⁵⁶² Tento termín vystihuje jak modlitební, tak mariánský aspekt, neboť se vztahuje k biblickému obrazu apoštolů shromážděných v modlitbě spolu s Marií (srov. Sk 1,14).

⁵⁶³ Více k programu hnutí *Fatima Apostolate*. *World Apostolate of Fatima Manual*. A M I Press, 2000.

⁵⁶⁴ Více GOBBI, *Kněžím, přemilým synům*.

⁵⁶⁵ Mariánské kněžské hnutí. Oficiální website, dostupné 14.9.2019, <http://www.mkh.cz/>

⁵⁶⁶ CRUZ, Joan C. *Saintly Men of Modern Times*. Huntington: Our Sunday Visitor Publishing, 2003, s. 113-128.

⁵⁶⁷ Legion of Mary. Oficiální website, dostupné 16.9.2019, <https://www.legionofmary.ie/about>

ve smyslu doslovném. Podpora rodin a jejich zdravého rozvoje je jedním z ústředních témat, přičemž i hnutí samotné je chápáno jako velká duchovní rodina tvořená více instituty, které sdružují různé typy příslušnosti k hnutí: kněze, řeholní sestry a bratry, rodiny apod.⁵⁶⁸

Spiritualita staví do popředí Pannu Marii jako duchovní a mravní vzor i pro dnešního křesťana. Zajímavým fenoménem je původní Schönstattská kaple, jejíž přesné kopie se dnes staví v centrech hnutí po celém světě jako poutní místa a jsou viditelným a sjednocujícím prvkem spirituality hnutí. S cílem nábožensko-mravní obnovy církve i společnosti rozvíjí toto hnutí aktivity na poli náboženské formace, výchovy mládeže a podpory rodinného života v duchu křesťanských hodnot.⁵⁶⁹ V současné době se do činnosti hnutí ve světě zapojuje kolem jednoho milionu lidí, nejvíce ve střední a západní Evropě, dále pak v Jižní Americe a v některých asijských zemích. Kromě výše uvedených sekulárních institutů k tomu slouží i další volnější formy členství. Jedním z center hnutí v České republice je poutní místo Rokole u Nového Města nad Metují.⁵⁷⁰

7.5.5 Opus Dei

V rámci této kategorie je třeba zmínit i Opus Dei. Původně jedno z nových církevních hnutí později přijalo zvláštní kanonický charakter, statut osobní prelatury, díky němuž se v rámci katolické církve těší podobnému postavení jako jakákoliv z diecézí a jeho prelát sdílí církevně právní status jako diecézní biskupové. To dělá z Opus Dei jedno z nejvlivnějších hnutí v církvi, zvláště v kruzích vatikánské kurie.⁵⁷¹ Vzhledem k důrazu na laický aspekt je však i přes svá institucionální specifika zařazováno mezi nová hnutí. Opus Dei založil španělský katolický kněz Josemaría Escrivá v roce 1928. Byl inspirován programem duchovních cvičení, zaměřených na povolání všech věřících ke svatosti skrze svědomité naplňování každodenních povinností. Myšlenka univerzálního povolání ke svatosti, která se později stala i jedním z ústředních témat Druhého vatikánského koncilu,⁵⁷² je více či méně vlastní většině

⁵⁶⁸ Více KENTENICH, Josef. *Schönstatt: die Gründungsurkunden*. Schönstatt: Schönstatt Verlag, 1995.

⁵⁶⁹ Více BUES, Hinrich E. *Die Spiritualität der Schönstattbewegung: eine historische Studie zur missionarischen Spiritualität neuer kirchlicher Bewegungen*. Münster: MV-Wissenschaft, 2007.

⁵⁷⁰ Schönstattské hnutí. Oficiální website, dostupné 7.11.2019,

<http://www.schoenstatt.cz/drupal7/content/schonstatt>

⁵⁷¹ Srov. BEAL, John P., CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J. *New Commentary on the Code of Canon Law*. Mahwah: Paulist Press, 2002, s. 394-398.

⁵⁷² Srov. *Lumen gentium*, 39-42.

nových církevních hnutí v církvi, nicméně Opus Dei ji učinilo hlavním prvkem své spirituality.⁵⁷³

Opus Dei je nejvíce rozšířené v tradičně katolických zemích jižní Evropy, především ve Španělsku a Itálii, nicméně výrazné zastoupení má i v zemích Jižní a Severní Ameriky. Z celkového počtu téměř 90 tisíc členů tvoří naprostou většinu tzv. supernumeráři, neboli členové z řad laických věřících, kteří se snaží naplňovat ideál Opus Dei úsilím o odpovědné naplňování svého povolání ve světě a příkladné vedení rodinného života. Menší skupinou jsou pak tzv. numeráři, celibátní členové žijící ve společných domech formou komunitního života, kteří většinou docházejí do civilních zaměstnání. Přestože nejmenší skupinou členů je klérus Opus Dei, počet kněží a biskupů, včetně dvou kardinálů, dosahuje téměř dvou tisíc. Opus Dei rozvíjí řadu iniciativ nazývaných korporativní díla, mezi něž patří lékařská zařízení a školy, včetně soukromé univerzity ve španělské Navarře a univerzity Santa Croce v Římě.⁵⁷⁴ Život podle spirituality Opus Dei je poměrně pevně organizovaný a strukturovaný. Každý člen navštěvuje pravidelně věroučný kroužek a vykonává předepsané náboženské úkony, modlitby a svátostné obřady, přičemž náboženský život nemá takový prostor pro spontaneitu, jako je tomu u jiných církevních hnutí. Doktrinální aspekty spirituality řadí Opus Dei mezi konzervativně zaměřené skupiny v církvi, zdůrazňující především věrnost tradičním hodnotám křesťanského života a poslušnost magisteriu církve.⁵⁷⁵

⁵⁷³ Srov. PORTILLO, Alvaro del. „Homilie preláta Opus Dei na náměstí svatého Petra.“ *Informační listy Opus Dei* (1993): s. 12-13.

⁵⁷⁴ Opus Dei. Oficiální website, dostupné 16.9.2019, <https://www.opusdei.org/cs-cz/>

⁵⁷⁵ Víe například ESCRIVÁ, Josemaría. *Der Weg*. Köln: Adamas, 1983.

8 SPECIÁLNÍ STUDIE

V předchozích kapitolách se tato práce věnovala analýze fenoménu nových církevních hnutí z několika perspektiv, formulovala relevantní definici a zkoumala hlavní charakteristiky tohoto jevu. V další části se pak zaměřila na problematiku mezináboženských vztahů a na analýzu postojů nových hnutí v této otázce, na základě čehož byla poté vytvořena i jejich klasifikace a typologie. Tato kapitola navazuje na předchozí s cílem prezentovat souvislosti mezi postoji hnutí v mezináboženské problematice a jejich spiritualitami na příkladu detailních studií tří vybraných hnutí. Předložené studie ukazují na diferencovanost těchto postojů i okolností, které je podmiňují.

Na základě výše předložené typologie⁵⁷⁶ byla vybrána tři hnutí reprezentující různé kategorie a zároveň různá paradigmatu spirituality. První z nich je **Hnutí fokoláre** zastupující skupinu sociálně orientovaných hnutí, dále **Světové společenství pro křesťanskou meditaci** reprezentující monasticko-kontemplativní hnutí, a nakonec **Katolická charismatická obnova** jako hlavní představitel charismaticky zaměřených hnutí. Dvě kategorie hnutí nejsou v této kapitole zastoupeny z následujících důvodů. Hnutí nábožensko-tradičního zaměření jsou vzhledem ke své povaze nejvíce rezervovaná k náboženským subjektům mimo katolickou církev a nejsou tudíž pro hlubší studii mezináboženského aspektu příliš relevantní. Hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření zase díky svému kerygmatickému důrazu zaujímají velmi podobné postoje jako hnutí charismatického původu a budou se na ně tudíž vztahovat podobné závěry, které ukazuje studie Katolické charismatické obnovy.

Následující speciální studie tří vybraných hnutí jsou metodicky blízké případovým studiím. Vedle stručné úvodní charakteristiky hnutí a hlavních studijních pramenů jsou nejdříve analyzovány okolnosti vzniku a jejich vliv na doktrinní zaměření a spiritualitu daného hnutí. Poté následuje popis sociálních charakteristik, typických institucionálních forem a podob činnosti, které si hnutí na základě své spirituality rozvinulo. Zvláštní pozornost je pak věnována postojům a činnostem v oblasti mezináboženských vztahů, včetně výčtu a deskripce konkrétních ekumenických či mezináboženských aktivit. Závěr pak reflektuje výsledky jednotlivých studií v tematickém kontextu této disertační práce.

⁵⁷⁶ Typologie uvedená v kapitole 7.

8.1 Hnutí fokoláre

Hnutí fokoláre je jeden z nejtypičtějších zástupců skupiny sociálně orientovaných církevních hnutí. Kromě toho, že je velmi aktivní v České republice, bylo mezi speciální studie zařazeno pro svůj rozvinutý vztah k jiným náboženstvím a bohaté aktivity v oblasti mezináboženského dialogu, které souvisejí s kořeny tohoto hnutí i zaměřením jeho spirituality.⁵⁷⁷ Fokoláre poskytuje velmi dobrý obraz a příklad toho, jak se sociálně zaměřené paradigma hnutí podílí na rozvoji jeho aktivit v mezináboženské oblasti a potvrzuje tak hlavní tezi této práce.

Pro studium fokoláre a jeho mezináboženských vztahů bylo vyžito, vedle některých odborných prací, především primárních zdrojů v podobě publikovaných textů zakladatelky hnutí, oficiálních prezentací fokoláre na internetu i ve vlastních časopisech, stejně jako rozhovorů s členy hnutí v České republice a v zahraničí. Nejužitečnějším v tomto smyslu byla návštěva v italském Loppianu, v jednom z hlavních mezinárodních center a „citadel“ hnutí. Zatímco klíčovou autorku a interpretátorku spirituality hnutí představuje jeho zakladatelka Chiara Lubichová,⁵⁷⁸ tematikou mezináboženského dialogu se zabývají především Donald Mitchell⁵⁷⁹ a Roberto Catalano.⁵⁸⁰ Užitečným zdrojem jsou i biografické texty mapující začátky hnutí a život Chiary Lubichové, zejména od Jima Gallaghera,⁵⁸¹ nebo publikace věnující se některým specifickým projektům hnutí.⁵⁸² Od roku 2012 vydává fokoláre odborný časopis *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, jehož prostřednictvím podporuje mezioborový i interkulturní dialog v duchu fokolarínské spirituality jednoty a smíření.⁵⁸³

⁵⁷⁷ Jeho celkový přehled poskytuje například LUBICH, Chiara. „What is the Focolare Movement.“ *Living City*, Vol. 45 (May 2006).

⁵⁷⁸ LUBICH, Chiara. *Essential Writings: Spirituality, Dialogue, Culture*. Roma: New City Press, 2007; LUBICH, *La dottrina spirituale*.

⁵⁷⁹ MITCHELL, Donald W. „The Focolare Movement and a Buddhist-Christian Dialogue of 'Deeds and Collaboration.“ *Buddhist-Christian Studies*, Vol. 5 (1985); MITCHELL, Donald W. „A Revealing Dialogue.“ *The Way*, Vol. 78 (1993): s. 42-53.

⁵⁸⁰ CATALANO, Roberto. „Spiritual Friendship and Interreligious Dialogue: The Experience of Chiara Lubich and Nikkyo Niwan.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 6, No. 1 (Mar 2017): s. 57-69; CATALANO, Roberto. „Gülen, Focolare, and Rissho Kosei-Kai Movements: Commonalities for Religious and Social Renewal.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 4, No. 1 (March 2015): s. 42-61.

⁵⁸¹ GALLAGHER, Jim. *Chiara Lubich, A Woman's Work: The Story of the Focolare Movement and its Founder*. New York: New City Press, 1996.

⁵⁸² BRUNI, Luigino, ed. *Toward a Multi-Dimensional Economic Culture - The Economy of Communion*. New York: New City Press, 2002.

⁵⁸³ Claritas, Journal of Dialogue and Culture. Oficiální website, dostupné 25.3.2020, <https://docs.lib.purdue.edu/claritas/>

8.1.1 Úvod a charakteristika

Hnutí fokoláre, též Dílo Mariino, je součástí kategorie sociálně orientovaných hnutí a patří mezi významné skupiny v rámci katolické církve. Své poslání vidí především v úsilí o vzájemné porozumění a jednotu v lásce mezi lidmi, národy i náboženstvími. Biblickým východiskem k tomuto zaměření se stala Ježíšova modlitba „aby všichni byli jedno“ (Jan 17, 21) s cílem přispívat ke všeobecnému bratrství a budovat jednotu velké lidské rodiny. I název hnutí, italské „focolare“ – rodinný krb či ohniště, symbolicky odkazuje na fenomén jednoty. K uvedenému cíli směřují hlavní aktivity hnutí, jako jsou vzdělávací programy, humanitární činnost, veřejná a politická angažovanost, ekumenismus a v neposlední řadě i mezináboženský dialog.⁵⁸⁴

Fokoláre se během šedesáti let své existence rozšířilo v podstatě na všechny kontinenty světa a není omezeno ani hranicemi katolické církve. Patří mezi hnutí, u nichž lze vysledovat poměrně jasnou strukturu a organizaci. I členství na sebe bere podobu různých stupňů závaznosti, od pouhých sympatizantů se spiritualitou hnutí, až po závazné celoživotní formy členství, s různými úrovněmi participace a odpovědnosti v rámci celku. Každý člen je postupně veden k vlastní iniciativě a zapojení se do lokálních skupin a k přejímání odpovědnosti za určité sféry činnosti hnutí, jako jsou například příprava místních setkání, organizace vzdělávacích programů, pastore rodin apod. Hnutí fokoláre rozvíjí pro své členy poměrně bohatou škálu podpůrných vzdělávacích a formačních programů.⁵⁸⁵

8.1.2 Vznik a kořeny hnutí

Fokoláre patří mezi hnutí s jasnou zakladatelskou osobností, která svým charismatem výrazně ovlivnila vznik a vývoj hnutí a vtiskla mu zřetelné zaměření. Chiara Lubichová (1920-2008), zakladatelka a vůdčí osobnost fokoláre, kolem sebe shromáždila skupinu mladých žen, jako nukleus budoucího hnutí, již během druhé světové války. Rozhodujícím momentem pro její životní orientaci, jak později napsala, se stalo válečné utrpení během bombardování Tridentu v roce 1944. Se skupinou několika mladých žen se rozhodla zůstat ve válkou sužovaném městě, aby pomohla potřebným a trpícím.⁵⁸⁶ Tento akt solidarity s druhými a zkušenost evangelijní lásky v

⁵⁸⁴ Více VERONESI S., G. BOSELLI, G. MARCHESI. *L'unità é la nostra avventura: Il Movimento dei Focolari*. Roma: Città Nuova, 1993.

⁵⁸⁵ Hnutí fokoláre. Oficiální website, dostupné 14.3.202, <https://www.focolare.cz/>

⁵⁸⁶ Více GALLAGHER, Jim. *Chiara Lubich. A Woman's Work: The Story of the Focolare Movement and its Founder*. New York: New City Press, 1996.

kontrastu s válečným strádáním se staly základem pro sociálně podmíněné paradigma vznikajícího hnutí.

Vedle své charitativní činnosti se ženy již během války začaly scházet i ke společnému čtení Bible a náboženskému vzdělávání. Intenzivně sdílené aktivity vedly posléze k potřebě společného života, který akcentoval lepší naplňování vize jednoty a zároveň pomoci chudým a potřebným. Záhy se k jejich iniciativě a vznikajícímu náboženskému proudu začali přidávat další lidé z řad křesťanských laiků i kněží. Mezi prvními členy hnutí se objevily i osobnosti veřejného života, jako Iginio Giordani, politik a poslanec italského parlamentu, který se podílel na proniknutí myšlenek hnutí do společenské a sociální sféry. Pasquale Foresi, katolický kněz a teolog, má zase podíl na teologickém zakotvení rodícího se církevního hnutí, stejně jako na vzniku nakladatelství fokoláre Città Nuova.⁵⁸⁷

Prvního oficiálního církevního uznání na místní úrovni se hnutí dostalo roku 1947 od tridentského biskupa Carla de Ferrari a v roce 1962 bylo uznáno papežem Janem XXIII. s celocírkevní platností. V té době již fokoláre proniklo i do nekatolických církví a z Evropy se šířilo za oceán, zprvu do Severní a později do Jižní Ameriky, kde poměrně rychle zakořenilo. Aktuální církevní uznání, které se snaží reflektovat posun a vývoj hnutí posledních desetiletí, je z roku 1990.⁵⁸⁸ K prosazení fokoláre v rámci církve i k jeho etablování ve společnosti výrazně přispěla Chiara Lubichová, po více než šedesát let hlavní reprezentantka a ideová vůdkyně hnutí. Jako zakladatelka a vůdčí osobnost v rámci církevního hnutí, s nímž se dnes identifikují miliony nejen katolických členů po celém světě, představuje Lubichová, coby žena a laička, docela unikátní jev v katolické církvi a do jisté míry i v kontextu náboženství vůbec.⁵⁸⁹

Během svého života byla Lubichová oceněna řadou mezinárodních ocenění, například Templetonovou cenou za přínos k rozvoji náboženství (1977), cenou UNESCO za přínos k vzdělání a míru (1996), cenou Rady Evropy za ochranu lidských práv (1998) a mnoha čestnými doktoráty v oblasti teologie, filozofie a humanitních věd. Udělení Templetonovy ceny se pro ni a pro fokoláre stalo podnětem k rozvoji

⁵⁸⁷ Více ZANZUCCHI, Michele, ed. *Focolari: La fraternita in movimento*. Roma: Città Nuova, 2009.

⁵⁸⁸ Papežská rada pro laiky udělila 29.6.1990 Hnutí fokoláre právní status „všeobecné soukromé sdružení věřících papežského práva“. Hnutí je uznáno i civilním právem v různých zemích světa.

⁵⁸⁹ Více GALLAGHER, Chiara Lubich, *A Woman's Work*.

mezináboženských kontaktů a k pronikání myšlenek hnutí za hranice křesťanství.⁵⁹⁰ Chiara Lubichová dbala na uplatňování principu jednoty a dialogu jak ve smyslu společenském, tak i mezináboženském a přispěla tím k rozvoji mezináboženského dialogu ještě dlouho před Druhým vatikánským koncilem, který jej posléze podpořil i věroučně.

8.1.3 Spiritualita a zaměření

Myšlenka jednoty a vzájemné lásky formuje stěžejní ideu hnutí, charakterizovanou a definovanou v rámci fokoláre jako „spiritualita společenství“. Vedle základních křesťanských evangelijních principů, zdůrazňuje fokoláre tzv. dvanáct základních pilířů spirituality, které slouží jako inspirace pro každodenní život i pro život ve společenství. Jejím centrálním prvkem je percepce Boha v bližních. Zatímco v mnoha spiritualitách křesťanské tradice je duchovní zkušenost spojena s projevy modlitby, charismat a mystiky, fokoláre staví do popředí především zkušenost Boha v druhých, v každodenním prožívání vzájemných vztahů a skutků lásky ve společenství. Biblické principy „cokoli jste učinili jednomu z mých nejmenších bratří, mně jste učinili,“ (Mat 25, 40) a „kde jsou dva nebo tři ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“ (Mat 18, 20) jsou pro spiritualitu tohoto hnutí primární.

Zmíněné zaměření spirituality se silně odráží jak v každodenním životě členů, tak i ve strukturách a činnosti hnutí. Z terénního studia bylo například patrné, jak je hluboce vtělené do základních buněk hnutí, „domácností fokoláre“, kde žijí společně fokolarínky nebo fokolaríni se závazky řeholního typu a které jsou charakteristické společným vlastnictvím majetku. Podstatným prvkem těchto základních buněk je společný život v radikální vzájemné lásce, v níž se dle spirituality hnutí zpřítomňuje Bůh. Fokoláre staví svůj život na přesvědčení, že vzájemná láska přivádí do středu společenství Boha, který tak může být skrytým a zároveň konkrétním způsobem přítomen ve společnosti.⁵⁹¹ Celý model společného života v domácnostech fokoláre je proto koncipován tak, aby dával co nejvíce příležitostí k vzájemné interakci v lásce a tudíž k zpřítomňování Boha, ať cestou vzájemných dobrých skutků, tak v aktech

⁵⁹⁰ Srov. ZANZUCCHI, Michele, PALIOTTI, Oreste. *Chiara Lubich: il cielo e l'umanità*. Roma: Città Nuova, 2009, s. 45.

⁵⁹¹ Srov. LUBICHOVÁ, Chiara. *Meditace*. Bratislava: Nové mesto, 1991, s. 12.

smíření a odpuštění. Stejný model lze najít i v životě fokolarínských rodin a v principech soužití ve velkých centrech hnutí, nazývaných citadely.⁵⁹²

Ve spiritualitě akcentované kategorie lásky a jednoty se vztahují nejen na úroveň mezilidských vztahů a základních společenství, ale i na rovinu společenskou a mezinárodní. Fokoláre se díky tomu stalo aktivním ve společenském smyslu a rozvíjí bohatou činnost v oblastech sociální, politické a ekonomické. Z těchto sociálních principů spirituality vyplývá například bohatý sociální program hnutí a aktivity v rozvojových zemích, ale i časté zapojení členů v politické sféře a ekonomické projekty typu „ekonomika společenství“.⁵⁹³ Výrazné sociální paradigma spirituality a její důraz na vztahový aspekt vytváří rovněž inklusivní charakter hnutí a otevírá prostor pro participaci lidí i zpoza hranic katolické církve, včetně stoupců jiných náboženství či lidí bez vyznání. Vytváří tak přirozenou platformu pro toleranci a dialog napříč náboženstvími.⁵⁹⁴

Zajímavým fenoménem je feminní aspekt spirituality fokoláre, který se projevuje jak ve stanovách zakotveným pravidlem, že hlavou hnutí musí být žena, tak i silným důrazem na roli Marie, Ježíšovy matky.⁵⁹⁵ Pro spiritualitu fokoláre představuje mariánský aspekt víry důležitý rozměr, přičemž hnutí je dokonce členy nazýváno Dílo Mariino. Spirituální inspiraci poskytuje zejména Mariin nenápadný život v centru nazaretské rodiny, ve skrytosti a přitom v blízkosti vtěleného Boha. „Focolare“, neboli rodinný krb, představuje prostor běžného života, kde se realizuje jednota rodiny, přičemž Maria symbolizuje mateřský rozměr „strážkyně rodinného krbu“ k němuž se členové hnutí vztahují. Ve svých aktivitách zaměřených na vytváření jednoty ve společnosti, chápané jako „univerzální lidská rodina“, ale i v ekumenickém a mezináboženském dialogu, předkládají členové fokoláre Pannu Marii jako integrující model.⁵⁹⁶

Hnutí fokoláre má výrazně laický charakter, což ostatně dokresluje výše zmíněná klauzule zakotvená ve stanovách, že hlavou hnutí musí být žena.⁵⁹⁷ Naprostá většina členů jsou laičtí věřící, přičemž zástupci kléru, kteří se hlásí ke spiritualitě

⁵⁹² Například v první citadele v italském Loppiano. Více Loppiano. Oficiální website, dostupné 12.3.2020, <http://www.loppiano.it/citta/C/storia-1820437LUO9082030052>

⁵⁹³ Srov. BRUNI, Luigino, ed. *The Economy of Communion: Toward a Multi-Dimensional Economic Culture*. New York: New City Press, 2002.

⁵⁹⁴ Srov. VERONESI, *L'unità é la nostra avventura*, s. 65.

⁵⁹⁵ Více například LUBICH, Chiara. *Maria: trasparenza di Dio*. Roma: Città Nuova, 2003.

⁵⁹⁶ Srov. LUBICH, Chiara. *Essential Writings: Spirituality, Dialogue, Culture*. Roma: New City Press, 2007, s. 231.

⁵⁹⁷ Po smrti zakladatelky Chiary Lubichové byla v roce 2008 prezidentkou hnutí zvolena Maria Voce.

fokoláre, nejsou členy v pravém slova smyslu. Mohou žít spiritualitu hnutí a scházet se v rámci jeho skupin, nepodléhají však autoritě hnutí, nýbrž hierarchické autoritě církve. Těžiště hnutí spočívá v řadách laických věřících, a to nejen katolických, kterých je nejvíce, ale i věřících jiných církví a náboženství, dokonce lidí bez vyznání. Výrazně laické zaměření tak přispívá k výše zmíněné inkluzivní povaze hnutí a jeho otevřenosti sympatizantům napříč sociálním i náboženským spektrem.⁵⁹⁸

8.1.4 Institucionální aspekty a činnost

V současnosti se k Hnutí fokoláre hlásí 4,5 milionu sympatizantů, kteří zastupují různé stavy i rozmanitá náboženská i sociální prostředí.⁵⁹⁹ Počet vlastních členů, kteří jsou v rámci hnutí angažovaní, přesahuje 140 tisíc. Členové i sympatizanti hnutí fokoláre se rekrutují především z řad katolické církve, nicméně od šedesátých let dvacátého století, kdy se začal zřetelněji projevovat ekumenický a mezináboženský aspekt hnutí, je mezi členy stále více křesťanů nekatolických církví a stoupců mimokřesťanských náboženství. Z celkového počtu sympatizantů je zhruba padesát tisíc z nekatolických křesťanských církví a třiceti tisíc z jiných náboženských tradic. Okolo sedmdesáti tisíc sympatizantů se dokonce označuje za osoby bez náboženské příslušnosti.⁶⁰⁰ Tak pestré zastoupení napříč náboženským spektrem je mezi novým církevními hnutími ojedinělé.⁶⁰¹

Významnost postavení fokoláre uvnitř katolické církve a křesťanství jako takového ilustruje skutečnost, že se k jeho spiritualitě hlásí asi 1200 katolických a 200 nekatolických biskupů.⁶⁰² I Česká republika patří mezi země, kde má Hnutí fokoláre v rámci katolické církve poměrně významné postavení a vliv. Do českých zemí hnutí přišlo již v průběhu sedmdesátých let minulého století během komunistického režimu a v prostředí neoficiální církve se rychle uchytilo.⁶⁰³ V tomto období si získalo stovky příznivců a stihlo vychovat řadu osobností, které se po listopadu 1989 dostaly na

⁵⁹⁸ Srov. ZANZUCCHI, *Focolari*, s. 29.

⁵⁹⁹ Kromě vlastních členů počítáme mezi sympatizanty i příznivce, kteří přijímají spiritualitu fokoláre za svou a snaží se o její naplnění ve svém životě, aniž by se stali plnohodnotnými členy hnutí.

⁶⁰⁰ Srov. Papežská rada pro laiky. *International Associations of the Faithful: Directory*. Libreria Editrice Vaticana, dostupné 14.3.2020,

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/laity/documents/rc_pc_laity_doc_20051114_associazioni_en.html#WORK%20OF%20MARY

⁶⁰¹ Srov. CASSIDY, *Ecumenism and Interreligious Dialogue*, s. 237.

⁶⁰² VLK, Miloslav. Oficiální website, dostupné 12.3.2018,

<http://www.kardinal.cz/http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=235>

⁶⁰³ Více např. PIRNOŠOVÁ, Blanka. *Koho má za zády? Čtyřicet dramatických let kardinála Miloslava Vlka*. Praha: Nové Město, 2002.

významné posty katolické církve. Jmenujme alespoň pražského arcibiskupa kardinála Miloslava Vlka, olomouckého arcibiskupa Jana Graubnera, plzeňského emeritního biskupa Františka Radkovského a další. Právě v rámci biskupské konference České republiky tvoří příznivci Hnutí fokoláre významnou část.

V čele fokoláre stojí prezidentka volená z řad členek hnutí, viceprezident z řad kněží a mezinárodní rada, jejíž členové zastupují jednotlivé sféry činnosti hnutí. Všichni výše jmenovaní jsou voleni generálním shromážděním jednou za šest let. Na regionální úrovni se činnost hnutí soustřeďuje kolem tzv. stálých center života, v nichž žijí především zasvěcení členové hnutí, a center Mariapoli, která slouží k vzdělávání a náboženské formaci členů hnutí. Speciální formu sdíleného života v rámci hnutí představují tzv. citadely, jakási „města budoucnosti“, žijící podle principů spirituality fokoláre. Nejznámějším z nich je v italském Loppianu blízko Florencie, kde žije okolo devíti set stálých obyvatel a kde operuje celá řada vzdělávacích a podnikatelských projektů na principech spirituality fokoláre.⁶⁰⁴

Život hnutí se odehrává především v malých lokálních skupinách, které se scházejí buď ve farnostech, v domácnostech nebo centrech hnutí. Jejich program obvykle koordinuje pověřený moderátor, a jak ukázal terénní výzkum, setkání se zpravidla sestávají ze tří částí: vzdělávání, diskuse a sdílení zkušeností ze života podle spirituality hnutí. Pomůckou k programu je tzv. Slovo života, neboli úryvek z Bible komentovaný z perspektivy principů fokoláre. Součástí setkání bývá i některá z forem společné modlitby. Hnutí fokoláre klade důraz na rodiny, včetně zapojení dětí do programu, protože vnímá rodinu jako „obraz celého hnutí“.⁶⁰⁵

Hnutí fokoláre patří mezi církevní hnutí disponující spíše pevnější organizační strukturou. Klade důraz na zastoupení různých věkových a sociálních skupin a v jejich kontextu usiluje o implementaci své spirituality jednoty. Princip jednoty je totiž chápán v poměrně širokém pojetí, od jednoty v rodině, přes jednotu náboženskou, až po jednotu globální společnosti.⁶⁰⁶ Díky takto široce pojaté spiritualitě se fokoláre postupem času stalo platformou celého spektra sociálních a humanitárních programů, kulturních a vzdělávacích aktivit, publikační činnosti, politické a společenské angažovanosti a v neposlední řadě i mezináboženského dialogu. Jeho členové a příznivci se angažují v různých oblastních, stavovských či zájmových skupinách a společenstvích, mezi

⁶⁰⁴ Více VERONESI, *L'unità é la nostra avventura*, s. 48-53.

⁶⁰⁵ Tamtéž, s. 28.

⁶⁰⁶ Srov. LUBICH, Chiara. *In unità verso il Padre*. Roma: Città Nuova, 2004, s. 25-28.

nimiž lze jmenovat například tzv. *Nové rodiny*, *Mladí za sjednocený svět*, *Farní hnutí*, nebo *Nové lidstvo*.⁶⁰⁷ Pro rozvoj spirituality ve fokolárských v rodinách slouží pravidelné mezinárodní festivaly *Familyfest* a pro zapojení mladých lidí slouží zase pravidelné mezinárodní festivaly *Genfest*, nebo světová fóra mládeže a setkání s papežem.⁶⁰⁸

Podobně jako sociální cítění podnítilo samotný vznik fokoláře ve čtyřicátých letech, i později zaujalo téma sociální spravedlnosti přední místo v aktivitě hnutí. Zakladatelka Lubichová vždy kladla důraz na pomoc marginalizovaným a volala po sociální spravedlnosti v lokálním i globálním kontextu. Konkrétní výzvy Lubichové se často staly podnětem ke vzniku nových sociálních projektů, ať již šlo o pomoc v zemích sužovaných válkou, přírodními katastrofami nebo nefunkčními politickými systémy. Celosvětově dnes fokoláře provozuje přes tisíc sociálních a humanitárních iniciativ. Jedná se především o programy ve zdravotnictví, vzdělávání a humanitární oblasti.

Mezi nejvýznamnější patří například humanitárně zaměřená *Azione per un mondo unito*, sociální program *New Humanity* a projekty *Adopce na dálku*.⁶⁰⁹ K oblasti vzdělávání patří především *Škola Abba*, zaměřená na interdisciplinární studium fenoménu jednoty,⁶¹⁰ nebo univerzitní *Institut Sophia* v Loppianu, který usiluje o rozvoj principů fokoláře v kontextu společenských a teologických oborů.⁶¹¹ Na poli ekonomiky a podnikání pak spiritualita fokoláře dala vzniknout tzv. ekonomii společenství.⁶¹² V tomto modelu, inspirovaném myšlenkou jednoty a sdílení, hraje ústřední roli princip solidarity, podle kterého ekonomický subjekt poskytuje část zisku na vzdělání a sociální programy. Tímto způsobem operuje již téměř osm set podnikatelských projektů v rámci hnutí fokoláře a ačkoliv někteří autoři hodnotí projekt jako dlouhodobě neudržitelný, z praktického hlediska jde o zajímavý experiment aplikace myšlenek sociálního učení církve do ekonomické a podnikatelské sféry.⁶¹³

⁶⁰⁷ Srov. TORNO, Armando. *Chiara Lubich: A Biography*. New York: New City Press, 2012, s. 95.

⁶⁰⁸ Srov. LUBICHOVÁ, Chiara. „Pedagogika ve zkušenosti hnutí fokoláře.“ *Nové město*, Vol. 2 (2009): s. 22-23.

⁶⁰⁹ Srov. Focolare. Oficiální website, dostupné 12.3.2020, <https://www.focolare.org/en>

⁶¹⁰ Více ROSSÉ, Gérard, ed. *An Introduction to the Abba School: Conversations from the Focolare's Interdisciplinary Study Center*. Rome: New City Press, 2002.

⁶¹¹ Více „Univerzitní institut Sophia.“ *Nové město*, Vol. 2 (2009): s. 17-20.

⁶¹² Srov. BRUNI, *The Economy of Communion*; LUBICH, Chiara. *L'Economia di comunione: storia e profezia*. Roma: Città nuova, 2001.

⁶¹³ Více k tématu také GOLD, Lorna. *The Sharing Economy: Solidarity Networks Transforming Globalisation*. Burlington: Ashgate Publishing, 2004; OZZANO, Luca. „Social Movements, Innovation, and Governance: The Case of the Economy of Communion in Italy.“ *Politics and Religion*, Vol. 13, No. 2 (2019): s. 267-284.

8.1.5 Mezináboženské vztahy

Ve vztahu k ostatním náboženstvím patří fokoláre mezi nejaktivnější a nejviditelnější hnutí v katolické církvi. Počátky jeho mezináboženských kontaktů se počítají od konce sedmdesátých let, kdy byla Chiara Lubichová oceněna Templetonovou cenou za přínos v oblasti náboženství, ekumenismu a sociální práce v rozvojových zemích. Právě při přebírání této ceny se Lubichová setkala se zástupci jiných náboženství, což ji inspirovalo k další vzájemné výměně.⁶¹⁴

Již v šedesátých letech, kdy se hnutí začalo šířit i mimo evropský kontinent, si fokoláre získalo pozornost stoupců jiných náboženství. Především jeho praxe „Slova života“, společné čtení a sdílení Bible, na kterou byli zváni i stoupenci jiných náboženských tradic. Mnozí z nich, inspirováni touto praxí, začali hledat podobné pasáže ve svých svatých knihách. Donald Mitchell uvádí jako příklad muslimy v Alžírsku, Turecku, Sýrii a Pákistánu, kteří vyhledávali obdobné pasáže v koránu a po vzoru fokoláre se text snažili uvádět do každodenní praxe, aby následně sdíleli své zkušenosti. Tyto iniciativy, sdílející obdobné etické imperativy napříč hranicemi náboženství, utvářely vzájemnou důvěru a vedly k prohlubování mezináboženských vztahů.⁶¹⁵ Na tomto základě, podle Mitchella, začalo fokoláre svou bohatou praxi mezináboženského dialogu, který postupně rozvinul všechny čtyři úrovně, o nichž mluví dokument *Dialog a hlásání* papežské rady pro mezináboženský dialog, Totiž dialog života, jednání, teologické výměny a dialog náboženské zkušenosti.⁶¹⁶

Buddhismus a hinduismus

První kontakty stoupců fokoláre a **buddhismu** začaly především díky buddhistickému hnutí Risshō Kōsei Kai v Japonsku, jehož členové přišli do kontaktu s myšlenkami fokoláre prostřednictvím lokálních fokolarínských skupin. Na základě těchto kontaktů se v roce 1979 prezident hnutí Nikkyō Niwano⁶¹⁷ setkal v Římě s Chiarou Lubichovou, se kterou navázal osobní přátelství.⁶¹⁸ Niwano pozval Lubichovou v roce 1981 do Japonska s cílem spolupráce obou hnutí na společných

⁶¹⁴ Srov. LEAHY, *Ecclesial Movements*, s. 171; MITCHELL, Donald W. „The Focolare Movement and a Buddhist-Christian Dialogue of 'Deeds and Collaboration.“ *Buddhist-Christian Studies*, Vol. 5. (1985): s. 196.

⁶¹⁵ Srov. MITCHELL, „The Focolare Movement,“ s. 196.

⁶¹⁶ Srov. MITCHELL, „A Revealing Dialogue,“ s. 42-53.

⁶¹⁷ Niwano se stal laureátem Templetonovy ceny dva roky po udělení téže ceny Lubichové. Srov. Templeton Prize. „Previous Prize Winners.“ Oficiální website, dostupné 14.3.2020, <http://www.templetonprize.org/previouswinner.html>

⁶¹⁸ Srov. CATALANO, „Spiritual Friendship,“ s. 57.

projektech zaměřených na jednotu a mír. Lubichová při této příležitosti vystoupila před deseti tisíci členy hnutí Rissho Kosei Kai v Tokiu. Toto setkání znamenalo významný podnět pro další rozvoj křesťansko-buddhistických vztahů jak na místní, tak i mezinárodní úrovni a členové obou hnutí se začali setkávat k pravidelnému dialogu. Skupiny fokoláre z asijských zemí začaly projevovat zájem o hlubší porozumění buddhismu a dalším východním náboženstvím, v jejichž tradičních oblastech působily, aby s nimi mohly vést autentický dialog.⁶¹⁹

Jedním z praktických důsledků těchto kontaktů bylo roku 1982 založení vzdělávacího centra *School for Oriental Religions* (SOR) ve městě Tagaytay na Filipínách, zaměřeného na studium východních náboženství. Akademické programy vedené experty na východní náboženství a biskupy z asijských zemí zahrnovaly především studium různých proudů buddhismu, ale i teologii mezináboženského dialogu na základě relevantních církevních dokumentů. Mitchell podtrhuje zásadní význam tohoto projektu pro další rozvoj mezináboženského dialogu v Asii. Do té doby totiž převládala mezi křesťany asijského původu rezervovanost vůči konfrontaci se členy jiných náboženství z obavy o rozředení vlastní víry. Studium jiných náboženství v absolventech tohoto programu z řad křesťanů posílilo zájem o dialog a zároveň o hlubší poznání a prožívání své vlastní náboženské tradice. SOR tak přispěl k překonání obav z vzájemného dialogu, posílil respekt vůči náboženské různosti a zároveň oslabil obavy stoupenců buddhismu, že ze strany křesťanů jde o proselytismus pod rouškou dialogu.⁶²⁰

K zintenzivnění vztahů mezi fokoláre a hnutím Rissho Kosei Kai přispěla nesporně vzájemná úcta a důvěra mezi hlavními osobnostmi Lubichovou a Niwanem, korespondující se spiritualitami obou hnutí. Pro stoupence na obou stranách představovala nejen inspiraci, ale i metodu k vytváření společných dialogických projektů. Regionální komunity fokoláre a Rissho Kosei Kai, zvláště jejich mladí členové, tak rozvíjely společné iniciativy primárně na principu vzájemné důvěry a přátelství, z nichž pak vycházela témata setkání, jako smíření a mezinárodní spolupráce. Příkladem mohou být *The World Conference of Religions for Peace* v Nairobi v roce 1984, nebo asijské mezináboženské fórum mladých, které se konalo v květnu roku 1985 v Manile a kterého se zúčastnilo na 130 zástupců z asijských zemí, reprezentujících

⁶¹⁹ Srov. MITCHELL, „The Focolare Movement,“ s. 197.

⁶²⁰ Tamtéž, s. 197-198.

třináct různých náboženských hnutí a organizací. Tyto iniciativy, které vzešly ze spolupráce dvou výše uvedených hnutí, již otevřely platformu dialogu mnohem širšímu počtu náboženských organizací napříč tradicemi, přičemž tento proces vyvrcholil na setkání 200 tisíc mladých, organizovaném Papežskou radou pro laiky v Římě 1985, kam přijelo i 400 mladých z různých buddhistických hnutí.⁶²¹

V říjnu 1986 se v italském Assisi uskutečnilo historické mezináboženské setkání z iniciativy papeže Jana Pavla II., na které přicestoval i významný buddhistický představitel Etai Yamada, představený buddhistické školy Tendai-Shu, který již dříve navázal vztah s hnutím fokoláre. V dalších letech spolupráce obou hnutí pokračovala setkáními na hoře Hiei poblíž Kjota v Japonsku, která se postupně rozvinula v masová mezináboženská setkání s účastí zástupců dalších náboženských tradic. Řada těchto iniciativ měla svá prvenství, jako když se v roce 1997 Lubichová setkala s hlavním představitelem thajského buddhismu, Somdet Phra Nyanasamvarou a s mnichy buddhistického kláštera Chiang Mai, bylo to vůbec poprvé, kdy se žena z křesťanské tradice takto oficiálně setkala s buddhistickými mnichy.⁶²² V posledních patnácti letech se úsilí fokoláre v této oblasti zaměřuje i na mezináboženská sympozia a doktrinální dialog, přičemž první buddhisticko-křesťanské setkání tohoto druhu se uskutečnilo v dubnu 2004 v Castel Gandolfu, za účasti zástupců různých buddhistických škol a směrů. Následující sympozia se pak konala na různých místech, například v japonské Osace, v thajském Chom Thong nebo italském Assisi. Tato setkání byla příležitostí k teologickému dialogu nejen mezi buddhisty a křesťany, ale i mezi různými proudy uvnitř buddhismu.⁶²³

Počátky mezináboženských kontaktů mezi členy fokoláre a stoupenci **hinduismu** se datují do roku 2001, kdy Lubichová poprvé navštívila Indii, při příležitosti udělení ceny *Defender of Peace* za její úsilí o jednotu a mír. Slavnostní předání v indickém Coimbatore se dělo z iniciativy hinduistické organizace Shanti Ashram a hnutí Sarvodaya, hlásícího se k odkazu Mahátmy Gándhího. Hinduističtí představitelé během svých projevů oceňovali především snahy Lubichové o implementaci univerzálního náboženského poselství pokoje a lásky k bližnímu v řešení

⁶²¹ Srov. MITCHELL, „The Focolare Movement,“ s. 199-200.

⁶²² Srov. „Dialogue with Buddhists.“ Focolare. Oficiální website. Dostupné 15.3.2019 <http://www.focolare.org/page.php?codcat2=1064&codcat1=298&lingua=EN&titolo=ways%20to%20dialogue&tipo=with%20Buddhists>

⁶²³ Tamtéž.

problémů dnešního světa. Na tuto událost navázala řada mezináboženských setkání mezi stoupenci fokoláre a spřízněných proudů v rámci hinduismu.⁶²⁴

V roce 2002 se z iniciativy fokoláre uskutečnilo v Římě první hinduisticko-křesťanské sympozium *The Way of Love: Union with God and Universal Fraternity in Hinduism and Christianity*.⁶²⁵ Mezináboženský dialog mezi experty obou náboženství vyvrcholil audiencí u papeže, a jak uvádí Kala Acharya z univerzity v Bombaji, sympozium bylo více než jen expertní setkání, šlo o intenzivní duchovní zkušenost jednoty v dialogu, který by se měl stát normou pro třetí tisíciletí. Účastníci z řad hinduistických hnutí referovali, že náboženskou zkušenost, tak jak ji prezentovala Lubichová, shledali velmi podobnou s těmi, které jsou zaznamenány v hinduistické tradici.⁶²⁶ Kromě dalších hinduisticko-křesťanských sympozií se v následujících letech, za účasti Lubichové a dalších zástupců fokoláre, uskutečnilo několik navazujících mezináboženských setkání v Indii. Fokoláre uskutečňuje dialog především s takovými náboženskými hnutími, se kterými ho pojí úsilí o větší sociální a ekonomickou solidaritu. Jedná se například o hnutí Swadhyaya, k němuž se v západní Indii hlásí přes osm milionů stoupců a které sdílí s fokoláre i koncept náboženského hnutí, coby duchovní rodiny. Setkání tohoto druhu pokračují i pod vedením současné prezidentky fokoláre Marie Voce.⁶²⁷

Islám a judaismus

Zapojení fokoláre do dialogu s **islámem** spadá do devadesátých let dvacátého století, kdy se uskutečnila série mezinárodních setkání Muslim Friends of the Focolare Movement.⁶²⁸ Intenzivní formu těchto vztahů pak představuje především spolupráce fokoláre s organizací The American Society of Muslims (ASM), největší afroamerickou muslimskou organizací ve Spojených státech, jejíž členové patří k sunnitským muslimům.⁶²⁹ Tuto spolupráci inicioval kardinál William Keeler, který v roce 1995 vyzval fokoláre k navázání vztahů s ASM. Představitelé fokoláre pozvali nejdříve

⁶²⁴ Srov. TORNO, Armando. *Chiara Lubich: A Biography*. New York: New City Press, 2012, s. 108.

⁶²⁵ Více o sympoziu referuje sborník ACHARYA, Kala et al. *Bhakti: Pathway to God*. Mumbai: Somaiya Publications, 2003.

⁶²⁶ Srov. „Hindus Meet John Paul II. at Audience.“ *ZENIT News Agency* (20.6. 2002), dostupné 17.3.2019, <https://zenit.org/articles/hindus-meet-john-paul-ii-at-audience-2/>

⁶²⁷ Srov. „In India with the Swadhyaya Movement.“ Focolare. Oficiální website. Dostupné 17.3.2019, <https://www.focolare.org/en/news/2016/02/22/in-india-con-il-movimento-swadhyaya/>

⁶²⁸ Mezi roky 1992 a 2008 se těchto setkání uskutečnilo osm. Srov. „Islam.“ Focolare Movement.

Oficiální website, dostupné 14.3.2020, <https://www.focolare.org/en/dialogue/grandi-religioni/islam/>

⁶²⁹ Srov. CIABATTINI, Giuliano M. „Společná touha po jednotě lidské rodiny.“ *Nové město*, Vol. 2 (2009): s. 4-5.

imáma Waritha Deen Mohammeda k návštěvě svého centra v Chicagu. O dva roky později byli pozváni zástupci fokoláre do mešity Malcolm X v Harlemu, kde se uskutečnilo setkání považované za nejvýznamnější událost ve vzájemných vztazích.⁶³⁰ Chiara Lubichová tu vystoupila v květnu 1997 před zhruba třemi tisíci afroamerickými muslimy a stala se tak první běloškou a křesťankou, která promluvila ke shromáždění. Ve svém projevu vyzvedla vzájemnou blízkost poukazem na centrální prvek obou náboženství, na hlubokou víru v Boží lásku.⁶³¹

Další příležitost k mezináboženské spolupráci se otevřela v roce 1999, kdy byla Lubichová v Milwaukee oceněna výroční cenou Friends of Clara Mohammed School Award, na což navázala celá řada křesťansko-muslimských setkáními na různých úrovních. V reakci na další mezináboženské shromáždění, uskutečněné tentokrát v listopadu 2000 ve Washingtonu, kde Lubichová promluvila na téma *Faith Communities Together* před pěti tisíci zástupci křesťanů a afroamerických muslimů, projevílo zájem o spolupráci dalších několik desítek mešit z různých amerických států.⁶³² Dalším společným projektem fokoláre a ASM byla v roce 2003 římská konference *Call to a New Vision of Others and of Ourselves through Interreligious Dialogue: Focus on Islam*. Jo-Ellen Karstens z fokoláre a imám David Shaheed z ASM zde prezentovali společné projekty na komunální úrovni, zejména pak program nazvaný *Encounters in the Spirit of Universal Brotherhood*, který započal po washingtonské konferenci o tři roky dříve a v rámci nějž se ve Spojených státech pravidelně scházejí různé skupiny fokolarínů a muslimů.⁶³³

Jako jeden z konkrétních příkladů těchto mezináboženských setkání na lokální úrovni uvádí Judith Cebula reportáž z americké Indiany, kde se mnoho let schází neformální skupina křesťanů a muslimů. Čtyři místní muži různých profesí, dva muslimové a dva křesťané, se na výzvu Waritha Deen Mohammeda z ASM a Chiary Lubichové, aby členové obou náboženství navázali přátelské vztahy, začali scházet k pravidelným společným obědům. Dialog, který se odehrává zejména na rovině sociálních vazeb, bez snahy o doktrinální debaty, postupně přerostl v přátelství a vztahy,

⁶³⁰ Srov. MAMIYA, „American Muslim Mission,“ s. 85.

⁶³¹ Srov. „Dialogue with Muslims.” Focolare. Oficiální website. Dostupné 12.3.2020, <https://www.focolare.org/en/chi-siamo/#organizzazione>

⁶³² Srov. „Dialogue with Muslims.” Focolare. Oficiální website. Dostupné 27.10.2018, <http://www.focolare.org/page.php?codcat2=1066&codcat1=298&lingua=EN&titolo=ways%20to%20dialogue&tipo=with%20Muslims>

⁶³³ Více NUMRICH, Paul D. *The Faith Next Door: American Christians and Their New Religious Neighbors*. New York. Oxford University Press, 2009, s. 104-116.

které sami aktéři berou téměř jako „rodinné“. Členové skupiny se účastní i výročních setkání muslimské organizace Supporters of Imam W. Deen Mohammed v Chicagu a Muslimové se naopak zúčastnili setkání s papežem Janem Pavlem II. v St. Louis v roce 1999.⁶³⁴

I v případě vztahů s muslimy se fokoláre v posledním období věnuje rozvoji dialogu na teologické úrovni. První muslimsko-křesťanské symposium uspořádalo hnutí fokoláre již rok po křesťansko-buddhistickém v dubnu 2005. Na téma *Who God is for us* diskutovala vedle křesťanských delegátů i stovka muslimských účastníků reprezentujících 33 zemí, včetně Alžírsko, Libanonu, Turecka, Jordánska, Pákistánu a Indonésie.⁶³⁵ Obdobnou muslimsko-křesťanskou konferencí pořádanou Hnutím fokoláre bylo setkání v roce 2008 v Castel Gandolfu, jehož mottem bylo *Láska a milosrdenství v Bibli a Koránu*.⁶³⁶ Kardinál Jean-Louis Tauran, prezident papežské rady pro mezináboženský dialog, při něm zdůraznil potenciál mezináboženského dialogu pro vzájemné sblížení lidí. Skutečný dialog se podle něj nesnaží o zavedení jakési minimalistické základní roviny náboženské pravdy na základě redukčních či synkretistických kritérií. Spíše jde o uznání skutečnosti, že každý, kdo hledá Boha nebo absolutno, má stejnou důstojnost. Dialog mezi náboženstvími je třeba vnímat jako pout', na níž jsme společně všichni.⁶³⁷

Hnutí fokoláre je samozřejmě aktivní i v oblasti dialogu s **judaismem**. Přestože nejde o mezináboženský dialog v pravém slova smyslu a spíše má blízko, vzhledem ke kořenům křesťanství v judaismu, k dialogu ekumenickému, je vhodné ho v tomto kontextu také krátce zmínit. Kontakty hnutí s judaismem začaly již v sedmdesátých letech minulého století, nicméně první mezinárodní židovsko-křesťanské shromáždění z iniciativy fokoláre se uskutečnilo v roce 1995 v Castel Gandolfu a to na téma lásky k Bohu a bližnímu, principu společnému oběma tradicím. Na obdobném setkání v Buenos Aires roku 1998 Lubichová poukázala na sdílené body fokolarínské spirituality jednoty a tradice judaismu, přičemž započala místní tradici pravidelných mezináboženských setkání *Day of Peace*. Od roku 2005 se z iniciativy fokoláre konají mezinárodní symposia v Castel Gandolfu, Jeruzalémě a Buenos Aires. Jejich cílem je

⁶³⁴ Srov. CEBULA, Judith. „Men of the Table Cloth.“ *Indianapolis Monthly*. Vol. 30 (Nov 2007): s. 91-96.

⁶³⁵ Srov. „Muslims to Attend General Audience.“ *ZENIT News Agency* (26.4.2005), dostupné 18.3.2020, <https://zenit.org/articles/muslims-to-attend-general-audience/>

⁶³⁶ Srov. „Musulmani e cristiani insieme.“ *Citta nuova*, Vol. 21 (Nov 2008): s. 19.

⁶³⁷ Srov. ALVAREZ, Immaculada. „Pontiff Backs Muslim-Christian Meeting: Cardinal Tells Participants About Way of Peace.“ *ZENIT News Agency* (13.10.2008), dostupné 18.3.2020, <https://zenit.org/articles/pontiff-backs-muslim-christian-meeting/>.

expertní dialog nejen mezi křesťany a židy, ale v některých případech i dialog mezi různými proudy judaismu.⁶³⁸

Mezináboženský dialog v rámci hnutí fokoláre nezůstává jen záležitostí dvoustranných akcí, ale i velkých shromáždění, kde se k dialogu setkávají stoupenci více náboženských tradic najednou. Například římského Pochodu za mír v roce 2002 se zúčastnilo devět tisíc mladých z osmdesáti sedmi zemí světa, reprezentujících křesťanství, judaismus, islám, buddhismus, hinduismus, zoroastrismus a tradiční africká náboženství. Na setkání vystoupili mezi jinými vrchní římský rabín Riccardo Di Segni, Mitsu Miyamoto z japonského buddhistického hnutí Myochikai, Vinu Aram z indického hnutí Shanti Ashram, španělský imám Allal Bachar a kardinál Francis Arinze, předseda papežské rady pro mezináboženský dialog.⁶³⁹ Fokoláre se aktivně angažuje i v některých mezinárodních multi-náboženských organizacích, jako například *Religions for Peace*⁶⁴⁰ a od roku 1988 uděluje mezinárodní cenu *Luminosa Award for Unity* za přínos v oblasti mezináboženského dialogu a ekumenismu.⁶⁴¹

8.1.6 Shrnutí

V této studii byla podrobněji rozebrána charakteristika Hnutí fokoláre. Analýza jeho spirituality ukázala na výrazné sociální paradigma tohoto hnutí, které má kořeny především v okolnostech vzniku hnutí v souvislosti s životní zkušeností zakladatelky uprostřed válečného strádání. Étos pomoci bližním, smíření a jednoty, který z tohoto kontextu vzešel, stejně jako charisma zakladatelky, položily základ sociálnímu programu a zaměření fokoláre. Ideál lásky a jednoty, který Chiara Lubichová vtiskla do základních principů hnutí, našel silnou odezvu především v sociálně citlivém poválečném období, stejně jako v mezinárodním mírovém hnutí šedesátých a sedmdesátých let, v době studené války a společenských proměn. Hnutí fokoláre nabídlo křesťanské ideály smíření a jednoty v období, kdy po nich byla ve světě silná společenská poptávka a v tom je možné hledat jeden hlavní z důvodů úspěšného rozvoje

⁶³⁸ Srov. "Judaism." Focolare. Oficiální website. Dostupné 17.3.2019, <https://www.focolare.org/en/dialogue/grandi-religioni/ebraismo/>

⁶³⁹ Srov. „Nine Thousand Jewish, Christian, and Muslim Youths March for Peace.“ *ZENIT News Agency* (21.5.2002), dostupné 17.3.2019, <https://zenit.org/articles/9-000-jewish-christian-and-muslim-youths-march-for-peace/>

⁶⁴⁰ Srov. "Dossier Interreligious Dialogue." Focolare. Oficiální website. Dostupné 17.3.2019, <https://www.focolare.org/en/download/italiano-scheda-dialogo-tra-le-religioni/>

⁶⁴¹ Srov. "Award for Unity." Focolare. Oficiální website. Dostupné 17.3.2019, <https://www.focolare.org/mariapolisluminosa/award-for-unity/>

hnutí, včetně jeho mezináboženských aktivit.⁶⁴² Enzo Fondi, jeden z průkopníků mezináboženského dialogu v rámci fokoláre, přisuzuje úspěch hnutí i faktu, že centra hnutí, přítomná uprostřed měst dnešního světa, působí jako centra živé spirituality a jejich programy jsou, díky základnímu fokolarínskému principu jednoty, otevřeny všem. Vytváří tak přirozený prostor pro kohokoliv, včetně věřících jiných náboženství, k setkání s živou křesťanskou spiritualitou.⁶⁴³

Ačkoliv fokoláre patří mezi neaktivnější církevní hnutí ve smyslu mezináboženského dialogu, z této studie je zřejmé, že se k němu dostalo spíše neplánovaně, v reakci na aktuální potřeby a výzvy doby. Kontakty a iniciativy se rozvíjely postupně na základě osobních vztahů nebo příležitostí ke spolupráci s konkrétními subjekty jiných náboženských tradic. I když tedy dialog s jinými náboženstvími započal spíše jako „vedlejší produkt“ hlavního zaměření fokoláre, kterým je sociální angažovanost, hnutí nesporně prokázalo mimořádnou dialogickou otevřenost. Sociální paradigma ve spiritualitě a zaměření hnutí se stalo platformou pro přirozený a aktivní dialog ve smyslu společenském i mezináboženském. Podpora jednoty na různých úrovních, stejně jako každodenní úsilí o uskutečňování bliženské lásky jsou fenomény, které vytvářejí přirozený dialogický potenciál, ať již směrem k jiným subjektům uvnitř křesťanství, tak vůči ostatním náboženstvím a sekulární společnosti. Jak ukazuje tato studie, fokoláre během posledních čtyřiceti let navázalo úzké vztahy se všemi velkými náboženskými tradicemi, se stoupenci judaismu, islámu, buddhismu, hinduismu a dalších. Dialogické pojetí fokoláre je tedy široké a jeho sociální platforma spirituality otevírá prostor pro dialog s širokou škálou subjektů napříč náboženstvími i společností.

Z analýzy je zřejmé, že fokoláre nachází partnery pro dialog především v takových skupinách a hnutích, které jsou mu v podstatných rysech blízké. Za protějšky v dialogu má přirozenou tendenci volit například takové subjekty, které jsou též charakteristické sociálním akcentem a aspekty s tím souvisejícími, což je předurčuje k větší dialogičnosti. V této souvislosti je vhodné zmínit analýzu Roberta Catalana, který zdokumentoval podobné znaky u tří hnutí z různých náboženských tradic, která jsou dialogicky aktivní. Hnutí fokoláre, buddhistické Rissho Kosei Kai a muslimské hnutí Hizmet Fethullaha Gülena, vykazují podle něj několik společných rysů, které je

⁶⁴² Srov. CALLEBAUT, Bernhard. „Between Tradition and Prophecy: The Impact of the Personality of Chiara Lubich.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 7, No. 1/2 (Nov 2018): s. 60-71.

⁶⁴³ Srov. MITCHELL, „The Focolare Movement,“ s. 200.

determinují, mimo jiné, k otevřenosti vůči jiným náboženským tradicím a dialogu. Všechna tři hnutí mají výrazný antropologický doktrinální rozměr, vykazují silný komunitotvorný potenciál, usilují o rovnováhu mezi osobní spiritualitou a odpovědností za společnost, využívají moderní hermeneutický přístup k náboženským textům a jejich zakladatelé, či významní představitelé, jsou zpravidla laici.⁶⁴⁴ Tento fakt by vysvětloval, proč se vztah mezi fokoláre a Rissho Kosei Kai stal jedním ze základních kamenů mezináboženského programu fokoláre.

Dialogický charakter hnutí je především praktický a projevuje se hlavně sdílením běžných forem života a spoluprací na konkrétních projektech. Fokoláre nejčastěji hovoří o dialogu života, jehož těžiště spočívá ve sdílení každodenní praxe víry, spíše než spirituálních projevů, jako jsou modlitba či meditace. Na základě církevního dokumentu *Dialog a hlásání* lze tudíž nejčastější aktivity hnutí v této oblasti klasifikovat jako dialog života a dialog činu. S postupem času však hnutí rozvinulo i iniciativy, které lze klasifikovat jako dialog náboženské zkušenosti či dokonce teologický dialog.⁶⁴⁵ Například doktrinální diskuse, které bývají obsahem mezináboženských symposií jmenovaných v této studii. Nicméně i ty spočívají především v teologické reflexi praktických aspektů náboženského života a služby. Takový přístup vytváří pro aktéry dialogu snadnější platformu pro vzájemnou výměnu a je přijímán většinou pozitivně. V tomto kontextu je vhodné poznamenat, že v teologii frekventovaný termín „mezináboženský dialog“ je v rámci Hnutí fokoláre používán spíše opatrně. Zejména pro aktivity na nejnižší úrovni, kde jde primárně o setkávání řadových věřících na rovině praktických vztahů a spolupráce, aktéři tento termín nepovažují za přiměřený. Pokud nejde o doktrinální diskusi, používají spíše kategorie jako již zmíněný „dialog života“ nebo „sdílení“, které ostatně lépe kopírují i základní principy spirituality hnutí.⁶⁴⁶

Dalším podstatným znakem dialogických aktivit fokoláre je klíčová role zakladatelky hnutí. Chiara Lubichová měla již od počátku rozhodující vliv na utváření mezináboženského dialogu, stejně jako na většinu činností hnutí. Její prvotní iniciativa a

⁶⁴⁴ Srov. CATALANO, Roberto. „Gülen, Focolare, and Rissho Kosei-Kai Movements: Commonalities for Religious and Social Renewal.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 4, No. 1 (March 2015): s. 42-61.

⁶⁴⁵ Srov. *Dialog a hlásání*, čl. 42.

⁶⁴⁶ Zajímavě se k tomu vyjadřuje Suwanda Sugunasiri z buddhistické tradice. Poznává, že zatímco termín „mezináboženský dialog“ klade důraz na slovo jako takové, buddhistická perspektiva komunikace je založena na všech šesti smyslech. Proto navrhuje alternativní termín „spiritual interaction“, duchovní výměna nebo duchovní vzájemnost. Srov. SUGUNASIRI, Suwanda H. J. „Spiritual Interaction, not Interfaith Dialogue: A Buddhistic Contribution.“ *Buddhist-Christian Studies*. Vol. 16 (1996): s. 143-165.

osobní intervence zpravidla sehrála prorockou roli a otevřela nový prostor pro další aktivity.⁶⁴⁷ Jak například ukazuje tato studie, byla to Lubichová, kdo navázal první kontakty a položil základy dialogu s buddhistickým hnutím Rissho Kosei Kai, a teprve pak se rozvinuly vztahy i na dalších úrovních. Osobnost zakladatelky obdobně stojí za většinou dialogických aktivit hnutí a její odkaz je v tomto smyslu stále velmi silný i více než deset let po její smrti. Tato studie nicméně ukazuje i na další fakt, který je pro fokoláre charakteristický, a to že po etapě setkání na rovině náboženských představitelů se těžiště dialogu většinou přesune na úroveň místních vztahů a iniciativ.

Postoj Hnutí fokoláre k ostatním náboženstvím je celkově možné charakterizovat jako otevřený, převážně inklusivistický, občas s tendencemi k pluralismu. Z pohledu spirituality hnutí je Bůh přítomen tam, kde je vzájemná láska mezi lidmi, přičemž každodenní naplňování přikázání lásky vůči bližním je způsob prožívání Boha a esencí náboženského života. V tom spočívá i podstata otevřenosti fokoláre k jiným náboženstvím, která nejsou primárně vnímána prizmatem doktrinní odlišnosti. Stoupenci jiných náboženství jsou spíše bráni jako partneři v naplňování etických imperativů lásky k bližnímu a jednoty mezi lidmi, což jsou hodnoty většině náboženských tradic blízké. Kromě toho je pro fokolaríny možné vidět a zažít Boha v každém člověku bez ohledu na jeho náboženskou i jinou příslušnost, což jim umožňuje vnímat jinověrce jako partnery dialogu skrze vztah, neboli dialogu vztahu. Mezináboženský dialog tak představuje další prostředek k vytváření jednoty v lásce a tím zpřítomňování Boha mezi lidmi, což fokoláre vnímá jako hlavní ideu své spirituality a poslání.⁶⁴⁸

⁶⁴⁷ Srov. CATALANO, „The Role of Ecclesial Movements“, s. 88.

⁶⁴⁸ Více k tomuto GALLAGHER, *Chiara Lubich, A Woman's Work*.

8.2 Světové společenství pro křesťanskou meditaci

Světové společenství pro křesťanskou meditaci, nebo křesťanské meditační hnutí, jak je obecně nazýváno,⁶⁴⁹ je jedním z nejtypičtějších reprezentantů skupiny monasticko-kontemplativních hnutí. Do případových studií bylo vybráno nejen jako vhodný reprezentant této kategorie hnutí, ale i pro svůj exemplární postoj k subjektům z jiných náboženských tradic, které mají ve své náboženské praxi analogické prvky. Toto hnutí dobře ukazuje, nakolik jeho hlavní prvek, kterým je fenomén meditace, vytváří platformu pro vytváření vztahů k jiným náboženským subjektům.

Za hlavní badatelský materiál posloužila primární literatura, zejména knihy zakladatele hnutí a dalších významných představitelů, ale i sekundární literatura teologického či sociologického charakteru. Pro zpřesnění poznatků bylo přihlíženo k výsledkům terénního studia v podobě osobních rozhovorů se členy hnutí a neformálních pozorování některých jeho aktivit. Významnými osobnostmi hnutí a zároveň autory hlavními primární literatury jsou benediktinský mnich Laurence Freeman⁶⁵⁰ a publicista, bývalý kanadský novinář Paul T. Harris,⁶⁵¹ který mapuje počátky hnutí v životě zakladatele Johna Maina⁶⁵² a zároveň rozpracovává hlavní otázky.⁶⁵³ Jeho díla se vyznačují systematičností a precizní empirickou prací, postavenou na svědectví členů hnutí, a blíží se tak odborné literatuře. Texty Johna Maina⁶⁵⁴ a Laurence Freemana⁶⁵⁵ pak spadají do oblasti duchovní či motivační literatury a ačkoliv poskytují základní teologickou argumentaci pro kontemplaci, nejde ještě o literaturu teologickou.

Zatím neexistuje mnoho odborné literatury na adresu zkoumaného hnutí, nicméně za zmínku stojí alespoň následující texty. Teologizující kritickou reflexi

⁶⁴⁹ Oficiální název pochází z anglického The World Community for Christian Meditation (WCCM). V praxi se častěji používá název křesťanské meditační hnutí či hnutí křesťanské meditace. Takto je používáno i v tomto textu.

⁶⁵⁰ Laurence Freeman je členem benediktinského řádu, konkrétně Abbazia di Monte Oliveto Maggiore v Itálii. V současnosti slouží jako ředitel Světového společenství pro křesťanskou meditaci.

⁶⁵¹ Paul T. Harris, bývalý ředitel centra křesťanské meditace v Londýně, je jedním z významných propagátorů křesťanské meditace. Sídlí v kanadské Ottawě a publikačně je velmi aktivní.

⁶⁵² HARRIS, Paul T., ed. *John Main by Those Who Knew Him*. Ottawa: Saint Paul University, Novalis, 1991.

⁶⁵³ HARRIS, Paul T. *Christian Meditation: Contemplative Prayer for a New Generation*. London: Darton, Longman and Todd, 1996; HARRIS, Paul T., ed. *Christian Meditation by Those Who Practise It*. Denville, New Jersey: Dimension Books, 1993.

⁶⁵⁴ MAIN, *Christian Meditation*. MAIN, John. *The Inner Christ: Word into Silence, Moment of Christ, The Present Christ*. London: Darton, Longman and Todd, 1987; MAIN, John. *Essential Writings*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2002.

⁶⁵⁵ FREEMAN, Laurence. *Common Ground: Letters to a World Community of Meditators*. London: Bloomsbury, 1999; FREEMAN, Laurence, ed. *Monastery without Walls: The Spiritual Letters of John Main*. London: Canterbury Press, 2006.

poskytuje například anglikanistka Alexandra Slaby,⁶⁵⁶ která kritizuje některé aspekty hnutí pro jejich podobnost s hnutím New Age. Naproti tomu sociolog Jonathan Mermis-Cava k hnutí přistupuje vstřícněji, a to na základě svých empirických studií.⁶⁵⁷ Další teologické práce se pak vesměs zabývají fenoménem současných forem křesťanské meditace a kontemplace, aniž by se cíleně věnovaly tomuto hnutí. Některé se staví kriticky k fenoménu meditace a východním duchovním praktikám, jako například list Kongregace pro nauku víry signovaný Josephem Ratzingerem.⁶⁵⁸ I navazující studie Papežské rady pro kulturu a Papežské rady pro mezináboženský dialog prezentuje vůči praxi meditace spíše kritický tón, zejména když ji dává do souvislosti s pronikáním některých duchovních praktik New Age do křesťanství.⁶⁵⁹

8.2.1 Úvod a charakteristika

Světové společenství pro křesťanskou meditaci je typickým reprezentantem skupiny monasticko-kontemplativních hnutí. Orientuje se především na individuální duchovní praxi, důraz klade primárně na každodenní praktikování osobní meditace a teprve až sekundárně na skupinové aktivity, jako jsou pravidelná setkání s dalšími členy ke společné meditaci a vzdělávání. Jako jedno z biblických východisek spirituality hnutí se uvádí text sv. Pavla „vždyť ani nevíme, jak se máme modlit, ale Duch sám se modlí v nás“ (Řím 8, 26).⁶⁶⁰ Ačkoliv se jedná o duchovní hnutí, které vzniklo na půdě katolické církve, záhy získalo sympatie i v řadách křesťanů jiných tradic a prokázalo výrazný ekumenický potenciál. Původní sférou jeho šíření byl anglosaský kulturně-náboženský prostor, zejména Kanada a Velká Británie, odtud se však brzy rozšířilo do světa a dnes operuje na všech kontinentech.

Křesťanské meditační hnutí v podstatě představuje široké společenství lidí, hlásících se k formě meditace, v níž se snoubí některé prvky východní náboženské tradice s tradicí západní, reprezentovanou především spiritualitou křesťanských

⁶⁵⁶ SLABY, Alexandra. „The Christian Meditation Movement: A Critical Perspective.“ *Studies: An Irish Quarterly Review*, Vol. 18, No. 431 (Sep 2019): s. 313-331.

⁶⁵⁷ MERMIS-CAVA, Jonathan. „Silence as Invented Tradition and Source of Religious Capital: The Case of Christian Meditation.“ *American Sociological Association, Conference Papers*, 2008 a MERMIS-Cava, Jonathan. „An Anchor and a Sail: Christian Meditation as the Mechanism for the Pluralist Religious Identity.“ *Sociology of Religion* Vol. 70, No. 4 (Winter 2009): s. 432-453.

⁶⁵⁸ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY a RATZINGER, Joseph. *List biskupům katolické církve o některých aspektech křesťanské meditace*. Praha: Krystal, 1999. Originální zveřejnění dokumentu, též nazývaného *Orationis formas*, je 15.10.1989.

⁶⁵⁹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO KULTURU, PAPEŽSKÁ RADA PRO MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG. *Ježíš Kristus, nositel živé vody*. Praha: Česká biskupská konference, 2003, čl. 3.4, s. 46.

⁶⁶⁰ Srov. FREEMAN, Laurence. *Křesťanská meditace*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 13.

pouštních otců a benediktinskou kontemplativní tradicí. Hnutí je ve své podstatě laické, nicméně od jeho počátku v něm hrají důležitou roli členové některých řeholních společenství. Stoupenci křesťanské meditace zůstávají členy místních struktur církve, například farností, sborů a řeholních komunit, v rámci nichž se podílejí na různých aktivitách života církve.⁶⁶¹ Příslušnost k hnutí křesťanské meditace slouží spíše k podpoře jejich osobní spirituality, přičemž hnutí se pro ně nesnaží vytvářet paralelní církevní zázemí. Proto není ani příliš organizačně strukturované, spíše jde o síť volně koordinovaných skupin, kde se příznivci této formy spirituality pravidelně scházejí k vzájemnému povzbuzení a vzdělávání.⁶⁶²

8.2.2 Vznik a kořeny hnutí

Světové společenství pro křesťanskou meditaci patří mezi církevními hnutími spíše k těm mladším. Jeho hlavní období rozvoje započalo až v devadesátých letech dvacátého století, přičemž se rozšířilo po celém světě a počet jeho sympatizantů rychle roste. Zakladatelem hnutí křesťanské meditace je John Main (1926-1982), katolický kněz a benediktinský mnich. Narodil se roku 1926 v Londýně, ale jeho rodiče pocházeli z Irska, z Ballinskelligs v irském Corcu, kam se John Main rád vracel a v jistém smyslu považoval Irsko za svůj pravý domov.⁶⁶³ Vzhledem k jeho pozdějším zájmům o monasticismus a mysticismus není jistě bez zajímavosti, že nedaleko odtud leží ostrov Skellig Michael, proslulý svým šest století trvajícím unikátním keltským mnišským osídlením, které patří k ohniskům západního monasticismu.⁶⁶⁴

Během války byl John Main ve svých sedmnácti letech přiřazen k britské telekomunikační jednotce a sloužil v Anglii, Belgii a Německu. Po návratu z armády a po krátkém období, kdy se věnoval žurnalistice, se rozhodl pro kněžství a na podzim 1947 vstoupil do augustiniánského kanovnického řádu. V rámci přípravy nastoupil teologická studia v Římě, kde se však rozhodl řád opustit a v říjnu 1950 odešel do Dublinu studovat práva na Trinity College. Po absolvování byl v rámci British Colonial Service roku 1955 poslán do malajské Kuala Lumpur.⁶⁶⁵ Tam se během své mise seznámil s mantrovou meditační technikou, což ovlivnilo jeho další náboženské směřování. Došlo k tomu na základě setkání s hinduistickým mnichem a náboženským

⁶⁶¹ Srov. MERMIS-CAVA, „Silence as Invented Tradition,“ s. 6.

⁶⁶² Srov. MERMIS-CAVA, „An Anchor and a Sail,“ s. 437-439.

⁶⁶³ Srov. HARRIS, *John Main by Those Who Knew Him*, s. 1-3.

⁶⁶⁴ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 21.

⁶⁶⁵ Srov. HARRIS, *John Main by Those Who Knew Him*, s. 4-6.

učitelem Swami Satyanandou, ke kterému byl Main poslán v rámci svých pracovních povinností. Satyananda na něj silně zapůsobil, zejména svou duchovní otevřeností, a Main k němu začal chodit na pravidelné meditace. Hinduistický mnich ho učil základní techniky meditace s mantrou, aniž by se jakkoliv snažil měnit jeho křesťanskou identitu. To na Maina dělalo silný dojem a evidentně utvářelo jeho mezináboženskou otevřenost, kterou později vtiskl celému hnutí.⁶⁶⁶

V roce 1956 se John Main vrátil do Dublinu přednášet právo na Trinity College. Přestože žil velmi společenským životem a plánoval se oženit, věnoval se intenzivně duchovnímu životu a přísně dodržoval svou meditační praxi. Zlomovým momentem se pro něj stalo onemocnění a smrt blízkého člověka. Tato zkušenost vyústila v roce 1959 v rozhodnutí ke vstupu do benediktinského kláštera v Ealing Abbey v Londýně.⁶⁶⁷ V dalších letech John Main studoval znovu v Římě, přijal kněžské svěcení a posléze působil jako učitel nejdříve v Anglii a poté v benediktinské komunitě ve Washingtonu. Po návratu do Londýna obnovil svou meditační praxi, kterou během své mnišské formace zanechal, a začal se scházet i s prvními zájemci o tento druh duchovní praxe. Se svým spolubratrem Laurencem Freemanem odešel v říjnu 1976 do kanadského Montrealu s cílem založit nové benediktinské společenství. Tam se již vedle mnišského života intenzivně věnoval vyučování meditace a první skupiny jeho žáků položily základ pozdějšímu Světovému společenství pro křesťanskou meditaci. Main zemřel v Montrealu prosinci 1982.⁶⁶⁸

Osobní zkušenost s meditací byla pro Johna Maina zásadní, protože v ní našel něco, co nenacházel v praxi křesťanské spirituality své doby a setkání se Swami Satyanandou proto považoval za dílo prozřetelnosti. Později, během svého mnišského období, se intenzivně věnoval studiu dějin křesťanské spirituality a hledal stopy podobné meditační techniky v křesťanské tradici. Zaměřil se zejména na studium pouštních otců, kde v textech a učení Jana Kassiana našel mnohé paralely s meditací v té podobě, jak ji přijal od indického duchovního učitele. Na základě těchto zjištění rozpracoval jednoduchou a praktickou meditační techniku pro dnešní dobu, která v sobě snoubí aspekty obou tradic. Tuto metodu začal vyučovat v křesťanských kruzích pod označením křesťanská meditace.⁶⁶⁹

⁶⁶⁶ Srov. MAIN, *Christian Meditation: The Gethsemani*, s. 11-12.

⁶⁶⁷ Tamtéž, s. 14.

⁶⁶⁸ Srov. HARRIS, *John Main by Those Who Knew Him*, s. 15-17.

⁶⁶⁹ Srov. MAIN, *Christian Meditation: The Gethsemani*, s. 15-23.

V sedmdesátých letech dvacátého století začaly vznikat první skupiny laických věřících, kteří tuto formu meditace praktikovali, nicméně dlouho se nejednalo o jakkoliv koordinované hnutí. O jisté formě organizace je možné hovořit až od roku 1991, tedy téměř deset let po smrti Johna Maina, kdy se jednotlivé lokální skupiny volně sdružily ve *World Community for Christian Meditation*. Jak uvádí Laurence Freeman, Main byl přesvědčen o tom, že autentická a zdravá meditační praxe postupně vede ke sdružování. Meditace je podle něj komunitotvorná, přičemž jednotlivci přirozeně nezůstávají sami, ale mají tendenci tvořit vztahy a společenství, což je z pohledu křesťanství, které má silnou sociální dimenzi, autentické.⁶⁷⁰ Křesťanské meditační hnutí nicméně nikdy nesměřovalo ke strukturalizaci či hierarchizaci v takové míře, jaká je přítomná u jiných subjektů uvnitř katolické církve, včetně mnoha nových hnutí

8.2.3 Zaměření a spiritualita

Jak již bylo několikrát zmíněno, osobní zkušenost a charisma zakladatele, stejně jako kontext doby a místa vzniku, jsou silným determinantem budoucí podoby hnutí. V případě hnutí křesťanské meditace to bylo zejména setkání Johna Maina s hinduistickým učitelem meditace během jeho pobytu v Malajsii. Tam se jeho duchovní hledání setkala s autentickou a otevřenou nabídkou ze strany duchovního učitele. John Main patřil mezi ty, kteří hledali odpověď na touhu po hlubším duchovním životě, nicméně nebyl uspokojen nabídkou duchovních hnutí ve svém okolí. V padesátých letech dvacátého století zájem o hlubší prožívání náboženského života na Západě sílil i mezi laiky, nicméně dobová křesťanská scéna nenabízela dostatek příležitostí k naplnění kontemplativní dimenze.⁶⁷¹ Jeho setkání s hinduistickým učitelem meditace tak padlo na připravenou půdu a Main našel v každodenní tiché meditaci hledanou pomoc na své duchovní cestě.

Pro Maina bylo zároveň důležité, že tento impulz přijal v klimatu náboženské otevřenosti, která respektovala jeho křesťanské zázemí a nesnažila se o jeho změnu. Inspirován touto zkušeností později pro své následovníky rozpracoval jednoduše aplikovatelný model každodenní tiché meditace, vložený do křesťanského doktrinního rámce. Jeho podstata spočívá v pravidelném ztišení dvakrát denně, v délce dvaceti až třiceti minut. Meditující se soustředí na rytmus svého dechu a vnitřní opakování mantry,

⁶⁷⁰ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 112-113.

⁶⁷¹ Více MAIN, John. *The Hunger for Prayer*. Montreal: The Benedictine Priory of Montreal, 1983.

příčemž za vhodnou formuli Main doporučuje starokřesťanskou modlitbu *Maranatha*.⁶⁷² S odkazy na některé texty pouštních otců a křesťanské středověké mystiky John Main meditaci teologicky chápe jako nástroj ke sjednocení s Bohem či Duchem svatým v nitru meditujícího.⁶⁷³

Mainova forma meditace se na křesťanském Západě nesešla jen s podporou a jeho přístup byl často kritizován jako neortodoxní, synkretistický, nebo příliš poplatný náboženské praxi východních náboženství. Jako benediktinský mnich a představitel křesťanské spirituality, se Main proti takovým hodnocením vymezoval s poukazem na to, že podstatná není vnější podoba náboženské praxe, nýbrž její obsah a ovoce. Podle něj dělá meditaci křesťanskou, když je založena na víře v Krista.⁶⁷⁴ Dále se snažil doložit, že hlavní koncept spirituality hnutí křesťanské meditace, totiž sestoupení do vlastního nitra, v němž sídlí Bůh, vychází ze zkušenosti křesťanských pouštních otců, zejména pak Jana Kassiana, a z klasického díla křesťanské středověké mystiky *Oblak nevědění*. Zklidnění, ticho a vnitřní bdělost, jak je Main převzal od hinduistického učitele, mohou pak sloužit jako hlavní prostředky na cestě k tomuto cíli.⁶⁷⁵

Spiritualita hnutí křesťanské meditace je tedy charakteristická silným meditačním paradigmatem. Osobní meditace je zároveň základním a v podstatě též jediným prvkem spirituality hnutí. Důraz je kladen na pravidelnost meditační praxe, jako prostředku k osobnímu setkání s Bohem a poznání sebe sama. Její praktikování nemá v žádném případě nahradit prostředky křesťanského duchovního života ve formě svátostí, liturgie a verbální modlitby. Má k nim být spíše komplementární, doplňovat je, svým způsobem rozvíjet a prohlubovat jejich účinek.⁶⁷⁶ John Main například zdůrazňuje, že je to právě meditace, která obohacuje a rozvíjí ostatní formy křesťanské

⁶⁷² Aramejské *Maranatha* znamená „Přijď Pane“ a představuje starokřesťanskou modlitbu, pravděpodobně používanou i jako pozdrav. Vyskytuje se jak v Novém zákoně (1. Kor 16, 22), tak například i v Didaché.

⁶⁷³ Srov. MAIN, *Christian Meditation: The Gethsemani*, s. 16-23.

⁶⁷⁴ HARRIS, *John Main by Those Who Knew Him*, s. 14.

⁶⁷⁵ Srov. MAIN, John. *The Inner Christ: Word into Silence, Moment of Christ, The Present Christ*. London: Darton, Longman and Todd, 1987, s. 73-76 a 83-85. Více rovněž MAIN, John. *The Way of Unknowing*. London: Darton, Longman and Todd, 1996.

⁶⁷⁶ Jonathan Mermis-Cava popisuje, jak praktikování křesťanské meditace vede u věřících dokonce k intenzivnější praxi ostatních forem náboženského života, než je obvyklé. Například k pravidelné účasti na bohoslužbách, ke službě v církvi a v sociální oblasti. Srov. MERMIS-CAVA, „An Anchor and a Sail,“ s. 442. Paul Harris zase klade křesťanskou meditaci do kontextu ostatních forem verbální či kontemplativní modlitby, například modlitby přímlybné a charismatické, kontemplativní modlitby typu Centering prayer apod. Více HARRIS, *Christian Meditation*, s. 75-81.

modlitby.⁶⁷⁷ Jejím cílem je rovněž posilovat kontemplativní dimenzi života a nabízet odpověď na dnešní žízeň po ní v širokých řadách křesťanské veřejnosti. Nabízí jednoduchou formu kontemplativní praxe, přístupnou i lidem žijícím aktivně ve světě, a usiluje o rozšíření monastického aspektu života mezi křesťanskou laickou veřejnost.⁶⁷⁸

Zdá se, že právě v jednoduchosti této metody spočívá jedna z příčin rychlého růstu hnutí křesťanské meditace. Mnozí lidé západního způsobu myšlení v ní našli účinný nástroj ke zklidnění mentálních aktivit, účinnou odpověď na vnitřní i vnější neklid, stejně jako cestu k setrvání ve vnitřním usebrání, aniž by přitom museli opouštět svou náboženskou tradici a učit se náboženským technikám importovaným z jiného kulturně-náboženského prostředí. Ačkoliv požadavek každodenní disciplíny a soustředěnosti je poměrně náročný, je to především hlubší prožitek vlastní identity, stejně jako zkušenost Boží přítomnosti, jež stoupenci křesťanské meditace nejčastěji uvádí jako její účinek a motivaci.⁶⁷⁹

Díky svému zaměření na individuální praxi meditace se toto hnutí, ve srovnání s jinými, vyznačuje menším důrazem na sociální rozměr. Kromě toho, že se meditující scházejí ve skupinách ke vzdělávání a vzájemnému povzbuzení, neusiluje hnutí o vytváření další struktur a institucionálních forem. Další sociální aktivity náboženského charakteru jsou ponechány na iniciativě jednotlivců a odehrávají se zpravidla v kontextu jejich místních církví, farností a sborů. Na úrovni regionální a mezinárodní vznikají jen centra pro vzdělávání koordinátorů místních skupin a na těchto úrovních hnutí organizuje i podpůrné aktivity, jako jsou různé konference a workshopy. I iniciativy mezináboženského charakteru, které jsou součástí této podpůrné činnosti hnutí, se odehrávají zpravidla na regionální a mezinárodní úrovni.⁶⁸⁰

Kritika hnutí křesťanské meditace je vesměs doktrinálního, případně pastoračního charakteru. V první řadě jde o samotnou podobu meditace, které někteří kritici vyčítají synkretistický charakter a přílišnou podobnost s praktikami východních náboženství, a kterou vidí jako nevhodnou pro křesťanský koncept modlitby a její

⁶⁷⁷ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 77.

⁶⁷⁸ Srov. FREEMAN, Laurence, ed. *Monastery without Walls: The Spiritual Letters of John Main*. London: Canterbury Press, 2006.

⁶⁷⁹ V rámci terénního studia byli lidé praktikující křesťanskou meditaci dotazováni, jaký pro ně představuje přínos. V odpovědích se nejčastěji opakovaly kategorie, jako „být v Boží přítomnosti“, „harmonie s sebou“, „vnitřní zklidnění“, „ukotvení v Bohu“ apod.

⁶⁸⁰ Ke vzdělávání a propagaci spirituality křesťanské meditace slouží i mezinárodní Meditatio Centre. Více Meditatio Centre. Official website, dostupné 18.3.2020, <http://www.meditatio.co.uk/>

obsah.⁶⁸¹ Technika „vyprázdňení nitra“ od obrazů a představ je považována za cizí křesťanské tradici, která se má soustředit spíše na prohlubování vztahu s Bohem. I míšení pojmů meditace a kontemplace v rámci meditačního hnutí je kritizováno s tím, že jde o dvě odlišné náboženské a teologické kategorie. Další kritika se soustředí na příliš jednostranné zdůrazňování významu meditace na úkor ostatních forem křesťanského duchovního života a na pluralistické tendence v pohledu na spirituality jiných náboženství.⁶⁸²

Nutno uvést, že Společenství pro křesťanskou meditaci není jediné, které usiluje o rozvoj meditačních technik v křesťanském prostoru, a že hlavními iniciátory bývají často členové různých katolických řeholních tradic. Vedle hnutí křesťanské meditace, jehož iniciátory jsou benediktini John Main a Laurence Freeman, je to i analogické hnutí Contemplative Outreach založené trapistickým mnichem Thomasem Keatingem,⁶⁸³ nebo projekt Richarda Rohra, reprezentanta františkánské tradice, Center for Action and Contemplation.⁶⁸⁴ V křesťanském prostředí německy mluvících zemích se zase rozšířila inspirace Zen buddhismem z iniciativy jezuitů Huga Enomiya-Lassalle,⁶⁸⁵ Anthony de Mella⁶⁸⁶ a Franze Jalicse.⁶⁸⁷ Tématu meditace se věnuje i karmelitánský teolog Wilfrid Stinissen.⁶⁸⁸ Je zřejmé, že některé tradiční spirituality dnes v tomto smyslu znovuobjevují kontemplativní a meditativní aspekty své duchovní tradice.⁶⁸⁹ Uvedené příklady rovněž naznačují, že tento trend představuje určité znamení doby, jemuž by se měla věnovat další teologická pozornost.

⁶⁸¹ Srov. LAIRD, Martin. „Prayer.“ In AYRES, Lewis and VOLPE, Medi Ann. *The Oxford Handbook of Catholic Theology*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 346-347.

⁶⁸² Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *List o některých aspektech křesťanské meditace*, zejména čl. 12.

⁶⁸³ Toto hnutí nazývá svou meditační metodu *Centering Prayer*, modlitba soustředění. Více Contemplative Outreach. Oficiální website, dostupné 13.2.2020, <https://www.contemplativeoutreach.org/>

⁶⁸⁴ Více The Center for Action and Contemplation. Oficiální website, dostupné 14.2.2020, <https://cac.org/>

⁶⁸⁵ Hugo Enomiya-Lassalle byl jezuitský kněz a zenový mistr, který hledal cesty vzájemné duchovní inspirace obou tradic. Jeho dílem je inspirováno duchovní centrum Lassalle Haus ve Švýcarsku. Více Lassalle-Haus. Oficiální website, dostupné 19.2.2020, <https://www.lassalle-haus.org/en/>. Z českých představitelů meditační spirituality na tuto inspiraci navazuje Jan Šedivý, více ŠEDIVÝ, Jan. *O kontemplaci*. Brno: Cesta 2014.

⁶⁸⁶ Více např. MELLO DE, Anthony. *Sádhana: Cesta k Bohu*. Brno: Cesta, 1996.

⁶⁸⁷ Více např. JALICS, Franz. *Kontemplativní exercicie: Úvod do kontemplativního životního postoje a Ježíšovy modlitby*. Praha: Triton, 2018.

⁶⁸⁸ Více STINISSEN, Wilfrid. *Křesťanská hlubinná meditace*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

⁶⁸⁹ Například jezuita James Martin, s odkazem na Ignáce z Loyoly, připomíná druh meditace, který nazývá „modlitbou rytmu“, a připomíná dvě tradiční pojetí modlitby, apofatickou a katafatickou. Zatímco apofatická (tj. negativní) se vyhýbá obrazům a slovům, katafatická (tj. pozitivní) využívá pojmy a symboly naopak hojně. Více MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 164-169.

8.2.4 Institucionální aspekty a činnost

Jak již bylo řečeno, Světové společenství pro křesťanskou meditaci nemá složitou organizační strukturu a neusiluje o takovou úroveň institucionalizace, jaká je patrná u jiných církevních hnutí. Hlavním představitelem a koordinátorem hnutí, který má statut ředitele, je v současnosti benediktinský mnich a blízký spolupracovník Johna Maina Laurence Freeman, který je zároveň uznávaný duchovní učitel. Jeho nejbližšími spolupracovníky jsou členové rady, která má za úkol koordinaci a rozvoj hnutí ve světě. Mezinárodní ústředí, které bylo přes dvacet let v Londýně, se v současnosti přesouvá do bývalého benediktinského kláštera ve francouzském Bonnveaux, kde se zároveň buduje hlavní meditační centrum. Mezi pravidelné programy organizované mezinárodním centrem patří například mezinárodní konference *John Main Seminar*, nebo setkání *Way of Peace* zaměřené na iniciativy v oblasti náboženského a politického usmíření.⁶⁹⁰

Světové společenství pro křesťanskou meditaci nemá členství definované závazkem, úkonem či duchovní zkušeností. Stoupencem se může stát kdokoli, kdo se chce věnovat každodenní praxi meditace a participuje pravidelně na některé z místních meditačních skupin. Ty se scházejí buď v domácnostech, nebo veřejných institucích jako jsou školy, nemocnice a vězení, případně na půdě místních církevních společenství, jako jsou farnosti a sbory. V poslední době se počet lidí zapojených do těchto skupin, pohybuje v řádech několika desítek tisíc ve více než sto dvaceti zemích světa.⁶⁹¹ Přestože meditační hnutí nepatří mezi největší z církevních hnutí, vzhledem k poměrně rychlému růstu se dostává do povědomí a stává se na křesťanské scéně významným fenoménem. To se týká i České republiky, kde je hnutí zastoupeno zhruba od roku 2008, přičemž počet příznivců a skupin každým rokem roste.⁶⁹²

Běžné setkání meditační skupiny ve svém programu zahrnuje, zpravidla po krátkém motivačním úvodu, dvacet až třicet minut společné tiché meditace, při níž účastníci sedí buď na židli, či na některé meditační pomůcce na zemi. Po meditaci následuje vzdělávací část, nejčastěji formou přednášky některého z učitelů meditace,⁶⁹³

⁶⁹⁰ Více World Community for Christian Meditation. Oficiální website, dostupné 18.2.2020, <http://www.wccm.org/>

⁶⁹¹ Srov. World Community for Christian Meditation. Oficiální website, dostupné 18.2.2020, <https://www.wccm.org/content/about-world-community-christian-meditation>

⁶⁹² Srov. Světové společenství pro křesťanskou meditaci. „Meditační skupiny.“ Oficiální website, dostupné 18.2.2020, <http://www.krestanskameditace.cz/meditacni-skupiny>

⁶⁹³ Většinou jde o přednášku hlavních učitelů meditace a představitelů hnutí, reprodukovanou s pomocí nahrávek. Případně může jít o živou přednášku některého ze zkušenějších členů skupiny.

obvykle doplněná prostorem pro sdílení účastníků na téma uskutečňování jejich meditační praxe v každodenním životě.⁶⁹⁴ Počet účastníků může být různý, v případě zkoumaných skupin během terénního studia se počet pohyboval mezi čtyřmi a patnácti lidmi, rozrůzněnými generačně a částečně i svým vyznáním. K tomu Mermis-Cava poznamenává, že věkové i společenské složení skupin se region od regionu může podstatně lišit.⁶⁹⁵

Terénní studium dále ukázalo, že podpůrná role skupinových setkání je pro účastníky zásadní. Většina z dotazovaných uvedla, že je to jednak společná meditace, která jim dává sílu do každodenní praxe meditace individuální, a jednak i vzdělávání a společné sdílení účastníků, které jim zprostředkovává povzbuzení a teoretickou výbavu. Někteří účastníci explicitně vyjádřili, že ve skupinové meditaci vnímají „větší sílu“ a intenzivnější „Boží přítomnost“, než v meditaci individuální. Nežřídko připustili, že ačkoliv je křesťanská meditace primárně náboženskou praxí individuálního charakteru, založenou na každodenním praktikování v soukromí, nebyli by schopni tuto praxi věrně uskutečňovat bez podpůrné role skupiny.⁶⁹⁶

Jakkoli hnutí vzešlo z benediktinské řeholní tradice a získává podporu i v dalších řeholních společenstvích, zejména kontemplativně zaměřených, jeho charakter je výrazně laický. K tomu významně přispívá skutečnost, že meditační praxe tohoto hnutí představuje značně univerzální duchovní prostředek, který není vázán na žádné hierarchické církevní služby a instituce. To zároveň otevírá i široký ekumenický potenciál. Většina členů se tudíž rekrutuje z řad křesťanských laiků a poměrně vysoké procento tvoří křesťané z nekatolických církví, či dokonce lidé mimo křesťanství. Na platformě spirituality hnutí a jejího meditačního paradigmatu zároveň dochází k přirozenému sblížení laického stavu s řeholním a kněžským, přičemž některé prvky monasticismu, doposud omezené jen na kontemplativní řeholní komunity, se přitom otevírají laikům. Do značné míry se tak naplňuje koncept „kláštera bez zdí“, o kterém hovořil John Main.⁶⁹⁷

Na rozdíl od většiny nových církevních hnutí nemá Společenství pro křesťanskou meditaci žádný oficiální kanonický církevní statut. Pouze volným způsobem je asociováno k Olivetské kongregaci benediktinského řádu, jejímž členem je

⁶⁹⁴ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 112-116.

⁶⁹⁵ Srov. MERMIS-CAVA, „An Anchor and a Sail,“ s. 439-443.

⁶⁹⁶ V tomto smyslu zajímavou studii, postavenou na svědectvích členů meditačních skupin, představuje sborník HARRIS, *Christian Meditation by Those Who Practise It*.

⁶⁹⁷ Více FREEMAN, *Monastery without Walls*.

Laurence Freeman. Díky tomu mohou zájemci z řad členů hnutí přijmout statut tzv. oblátů Světového společenství pro křesťanskou meditaci a tím se hlouběji zavázat ke spolupráci při naplňování jeho poslání a činnosti ve světě.⁶⁹⁸ Některé meditační skupiny jsou institucionálně zastřešené společenstvími místních církví, například farností a sborů, nicméně většina existuje nezávisle a zachovává si tak větší ekumenickou a případně i mezináboženskou dimenzi.

8.2.5 Mezináboženský rozměr hnutí

Vztah hnutí křesťanské meditace ve smyslu ekumenickém a mezináboženském je determinován především dvěma faktory. Prvním z nich je skutečnost, že v západní společnosti je obecně patrný nárůst zájmu o fenomén meditace, napříč různými náboženskými i nenáboženskými směry. V náboženských kruzích se díky tomu objevují snahy o renesanci meditativních praktik a nenáboženská relaxační forma meditace se etablovala i v sekulárním prostředí. Fenomén meditace se tak přirozeně stává univerzálním prostředkem, jednotícím prvkem a platformou k vzájemnému setkávání napříč vyznáními a náboženskými tradicemi. Pro hnutí křesťanské meditace, jehož spiritualita je na tomto fenoménu postavená, to znamená otevřený prostor pro dialog s ostatními.⁶⁹⁹

Druhým faktorem, který měl výrazný vliv na mezináboženský rozměr tohoto hnutí, je iniciační událost hnutí a zkušenost, kterou zakladatel John Main přijal skrze své setkání s hinduistickým náboženským učitelem Swami Satyanandou. Maina pozitivně ovlivnila nejen samotná praxe meditace, kterou se od něho učil, ale i atmosféra tolerance, ve které se jejich duchovní partnerství uskutečňovalo. Tato zkušenost měla determinující vliv na postoj zakladatele i vznikajícího hnutí vůči jiným náboženským tradicím. Dá se říci, že okolnosti tohoto iniciačního příběhu hnutí, včetně Mainova osobního přátelství a úcty k Swami Satyanandovi, představiteli východní náboženské tradice, předznamenaly jeho pozitivní postoj ke stoupencům jiných náboženství a postavily základy pro pozdější aktivity hnutí směrem k dialogu s nimi.⁷⁰⁰

Na základě této zkušenosti John Main rozvinul model křesťanské spirituality postavené na fenoménu meditace, jehož paralely se vyskytují i v jiných náboženstvích a

⁶⁹⁸ „Oblates of the World Community for Christian Meditation.“ Oficiální website, dostupné 18.2.2020, <https://www.wccm.org/content/about-world-community-christian-meditation>

⁶⁹⁹ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 83; MERMIS-CAVA, „An Anchor and a Sail,“ s. 443.

⁷⁰⁰ Srov. HARRIS, *John Main by Those Who Knew Him*, s. 7-8.

v němž se snoubí východní i západní spirituální tradice.⁷⁰¹ Ztišení je podle něj univerzální prostředek duchovního hledání pro všechny lidi, stejně jako způsob přístupu k božskému duchu přítomnému v srdci člověka, jak se o tom zmiňují rozmanité náboženské posvátné texty, od Upanišad až po Nový zákon. V hlubině ztišení a meditace je podle Maina možný nejen pravý duchovní ekumenismus, ale i setkání náboženského Východu a Západu, což vidí jako znamení a požehnání naší doby.⁷⁰² V některých úvahách jde dál, když dokonce hovoří o konceptu univerzální jednoty, jednoty společenské i náboženské, a o potřebě naplňování skutečnosti, že lidstvo je sjednocené v Bohu, navzdory dočasným rozdělením a disharmoniím.⁷⁰³

Hnutí křesťanské meditace tyto postoje přejalo do svých základů. Fenomén ztišení a zvnitřnění považuje za univerzální náboženskou hodnotu, kterou lze najít v podstatě ve všech náboženských tradicích a v kontemplativní dimenzi vidí potenciál sblížení a jednoty. To se projevilo na prvním místě v ekumenické oblasti. Ačkoliv bylo hnutí založeno benediktinským mnichem a do jisté míry staví na katolické monastické tradici, velmi brzy si získalo pozornost u stoupců jiných křesťanských církví, kteří v současnosti hojně participují na spiritualitě a aktivitách hnutí. Terénní studium potvrdilo, že v meditačních skupinách dochází k přirozenému prolínání různých křesťanských denominací.⁷⁰⁴

Výše uvedený otevřený postoj spirituality hnutí a jejího paradigmatu se nezastavuje jen na úrovni ekumenismu, ale aktivně vstupuje i do oblasti mezináboženské. Hnutí samo sebe vnímá jako dialogické a její autoři, například Paul Harris, se v této souvislosti hojně odkazují na učení Druhého vatikánského koncilu, na relevantní pasáž v dekretu *Ad gentes*, a především pak na deklaraci *Nostra aetate*.⁷⁰⁵ V praxi se mezináboženská otevřenost projevuje již na úrovni samotných meditačních skupin, na nichž kromě křesťanů různých vyznání participují i vyznavači jiných náboženství a výjimkou nejsou dokonce lidé bez vyznání.⁷⁰⁶ Univerzalita a jednoduchost centrální meditační metody totiž umožňuje zapojení lidí různého náboženského i nenáboženského přesvědčení. Hnutí vytváří velmi inklusivní atmosféru

⁷⁰¹ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 19-20.

⁷⁰² Srov. MAIN, *The Inner Christ*, s. 9-10.

⁷⁰³ Tamtéž, s. 5.

⁷⁰⁴ Většina sledovaných skupin byla složena z účastníků napříč spektrem křesťanských církví, několik z nich bylo dokonce převážně nekatolického původu (nejčastěji anglikánské nebo reformační tradice).

⁷⁰⁵ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 83; *Ad gentes*, 18; *Nostra aetate*, 2.

⁷⁰⁶ Častými účastníky sledovaných skupin byli lidé bez vyznání, kteří vnímali hodnotu meditační praxe v jejím relaxačním potenciálu. Nejčastějšími návštěvníky z jiných náboženských tradic byli lidé praktikující některý ze směrů buddhismu či jógy.

tím, že zdůrazňuje pouze sjednocující prvek ztišení a nechává na osobním postoji meditujících a jejich náboženském přesvědčení, jakou formu i obsah meditace, včetně její doktrinální interpretace, si zvolí.⁷⁰⁷

Hnutí tak vykazuje výrazně dialogický rozměr a mezináboženská výměna tvoří nedílnou součást jeho aktivit. V rámci hnutí převládá pozitivní vnímání diversity, percepce náboženské shody převládá nad hledáním rozdílností a pro členy je přirozené aktivní zapojení do ekumenických a mezináboženských aktivit. Z praktických projevů by se dal převládající mezináboženský postoj hnutí klasifikovat jako pluralistický, i když v postojích jeho členů převažují spíše inklusivistické tendence a musejí tak hledat rovnováhu mezi otevřeností jiným náboženstvím a závazkem vlastní víry.⁷⁰⁸ Svou otevřeností v mezináboženské sféře a v některých jejích aspektech je možné hnutí křesťanské meditace srovnat s Hnutím fokoláre. Zatímco však fokoláre přistupuje k mezináboženskému dialogu primárně z perspektivy sociálního paradigmatu a po linii vztahů, v případě meditačního hnutí se tak děje především skrze sdílený spirituální prvek meditace a duchovní zkušenost s ním spojenou.

Konkrétní mezináboženské aktivity hnutí křesťanské meditace se pak odehrávají především na dvou úrovních. Na úrovni mezinárodní, většinou z iniciativy ústředí, a na úrovni lokální, kde vznikají nejčastěji v kontextu místních skupin. Následující část se věnuje nejdříve několika příkladům aktivit na mezinárodní úrovni, poté i úrovni místní.

Mezinárodní aktivity

K první významné mezináboženské události došlo v roce 1980, kdy se tibetský dalajlama Tändzin Gjamccho setkal s Johnem Mainem při příležitosti mezináboženského setkání v Quebecu. Main byl organizátory pověřen, aby během veřejného shromáždění v katedrále v Montrealu uvítal dalajlamu jako představitel křesťanské mnišské tradice, přičemž Main si prosadil, aby součástí programu byla i společná meditace. Na dalajlamu udělala velký dojem, a projevil zájem o další setkání. Mainovou bezprostřední reakcí bylo osobní pozvání dalajlamy do nově založené benediktinské komunity v Montrealu, kde se jejich setkání uskutečnilo jen několik dní poté. Skrze osobní rozhovory a společné meditace zde došlo ke sblížení mezi oběma osobnostmi.⁷⁰⁹

⁷⁰⁷ Srov. HARRIS, *Christian Meditation: Contemplative*, s. 49-54.

⁷⁰⁸ MERMIS-CAVA, „An Anchor and a Sail,“ s. 433-434.

⁷⁰⁹ Srov. FREEMAN, Laurence. „Úvod.“ In DALAJLAMA, *Dobré srdce: Buddhistický pohled na Ježíšovo učení*. Praha: DharmaGaia, 2006, s. 13-14.

V roce 1984, tedy dva roky po smrti Johna Maina, začalo křesťanské meditační hnutí tradici konferencí s názvem *John Main Seminar*, kterými navázala na jeho odkaz. Hlavními hosty bývají zpravidla významné osobnosti reprezentující prolínání duchovní sféry a ostatních oblastí života společnosti.⁷¹⁰ Tyto konference jsou rovněž prostorem k duchovnímu sdílení a mezináboženskému setkávání. Z hlediska mezináboženského dialogu patří k nejdůležitějším setkání v Londýně v roce 1994, kterého se zúčastnilo okolo čtyři sta účastníků a které bylo unikátní především svým obsahem. Šlo totiž o první veřejnou událost, při níž tibetský dalajlama ze svého pohledu interpretoval evangelijní texty.⁷¹¹

V atmosféře společných meditací, přednášek, diskusí a spontánních setkání reflektoval dalajlama křesťanské texty s citlivostí a posluchače ujistil o své upřímné úctě ke křesťanství. Opakovaně povzbuzoval posluchače k prohloubení vlastní víry a tradice a uvedl, že spíše než v jednu univerzální náboženskou víru věří ve vzájemnou úctu a respekt mezi náboženstvími. Povzbuzoval i k praktické spolupráci a společným formám meditací a náboženských poutí. Ve svém poselství vyzvedl důraz na milosrdenství, bratrství a odpuštění v obou náboženských tradicích křesťanství a buddhismu, ale zároveň varoval před přehlížením existujících rozdílů mezi nimi.⁷¹² Z pohledu Laurence Freemana bylo podstatné, že i toto mezináboženské setkání, nesené duchem přátelství a dialogu, vyvrcholilo společnou meditací.⁷¹³

Pokračování takto slibně započatého dialogu bylo poté na nějakou dobu pozastaveno a jisté utlumení v křesťansko-buddhistických vztazích Laurence Freeman přisuzuje nelibosti buddhistických představitelů způsobené poznámkami papeže Jana Pavla II. na adresu buddhismu v jeho knize *Překročit práh naděje*, vydané v roce 1995. Papeži bylo vyčítáno, že své reflexe na adresu buddhismu nevložil do dostatečně intenzivního dialogu s jeho představiteli. Laurence Freeman v této souvislosti akcentoval, podobně jako Chiara Lubichová, potřebu navázání osobních vztahů a přátelství, které vytvářejí potřebnou platformu pro další dialog. Uvedl, že bez dostatečné vzájemné důvěry a přátelství je riskantní jakákoliv doktrinální diskuse.⁷¹⁴ Když pak v roce 1996 dalajlama publikoval svou knihu *Dobré srdce: Buddhistický*

⁷¹⁰ Mezi hlavní hosty konferencí patřil například filozof Charles Taylor, zakladatel komunity Archa Jean Vanier, Arcibiskup Rowan Williams či významný představitel mezináboženského dialogu Bede Griffiths.

⁷¹¹ Srov. KIELY, Robert. „Předmluva.“ In DALAJLAMA, *Dobré srdce: Buddhistický pohled na Ježíšovo učení*. Praha: DharmaGaia, 2006, s. 7-8.

⁷¹² Srov. FREEMAN, „Úvod,“ s. 29.

⁷¹³ Tamtéž, s. 44.

⁷¹⁴ Srov. FREEMAN, „Úvod,“ s. 22-23.

pohled na Ježíšovo učení, Laurence Freeman, který s dalajlamou mezitím navázal osobní přátelství, byl požádán o napsání úvodu. V něm vyzval k dalšímu křesťansko-buddhistickému dialogu a vyjádřil naději v obnovení vzájemné důvěry mezi oběma náboženstvími.⁷¹⁵

Mezi lety 1997 a 2000 se z iniciativy hnutí pro křesťanskou meditaci uskutečnil další projekt s mezináboženským zaměřením pod názvem *The Way of Peace*. Navázal na předchozí kontakty a setkání mezi Laurencem Freemanem a tibetským dalajlámou, přičemž v centru setkání, které se uskutečnilo ve Florencii, byla opět mezináboženská meditace pod vedením obou duchovních představitelů. Další součástí byla společná náboženská pouť křesťanů a buddhistů na svatá místa v Indii.⁷¹⁶ V roce 2000 program vyvrcholil v souvislosti s *John Main Seminar* v severoirském Belfastu. Během programu zaměřeného na nenásilí, se dalajlama v doprovodu Freemana setkal s řadou náboženských reprezentantů, politiků a mladých aktivistů, stejně jako s oběťmi násilí severoirského konfliktu. Setkání patří mezi nejvýznamnější událost na poli mezináboženského dialogu, které hnutí křesťanské meditace uspořádalo. Zúčastnila se jej i řada osobností z předchozích setkání, například irská prezidentka Mary MacAleese, profesor William Johnston, filozof Charles Taylor apod.⁷¹⁷

Z dalších mezináboženských aktivit možno jmenovat ještě společné meditační setkání v Pratu v Itálii v roce 1999, kde několik desítek buddhistů a členů křesťanského meditačního hnutí společně meditovalo nad posvátnými texty, nebo mezináboženskou konferenci v Dublinu pod názvem *Finding Compassion in our Changing World*, za účasti tří set křesťanů, buddhistů i stoupenců jiných náboženství. V roce 2005 se uskutečnila další společná mezináboženská pouť, tentokrát na Srí Lanku. Laurence Freeman vystoupil v roce 2006 na mezináboženském setkání v Dzogchen Beara, tibetském buddhistickém duchovním centru v Irsku, nebo na zasedáních Parlamentu světových náboženství v roce 2009.⁷¹⁸ Z iniciativy hnutí se již pravidelně konají duchovní obnovy a semináře, které zahrnují mezináboženský dialog a Freemanovi byl

⁷¹⁵ Srov. FREEMAN, „Úvod“, s. 13-46.

⁷¹⁶ Srov. „The Way of Peace.“ Světové společenství pro křesťanskou meditaci. Oficiální website, dostupné 26.9.2018, <http://www.wcm.org/item.asp?recordid=wayofpeace>

⁷¹⁷ Srov. MERMIS-CAVA, „An Anchor and a Sail“, s. 434-435.

⁷¹⁸ Laurence Freeman vystoupil na Parlamentu světových náboženství v prosinci 2009 v australském Melbourne. Srov. Parliament of the World's Religions. Oficiální website, dostupné 12.3.2020, <http://www.parliamentofreligions.org/>

v této souvislosti v roce 2009 udělen Řád Kanady za jeho iniciativy v oblasti porozumění mezi náboženstvími.⁷¹⁹

Lokální iniciativy

Jak již bylo zmíněno, místní skupiny hnutí křesťanské meditace jsou zpravidla otevřeny zájemcům o meditaci z různých náboženských tradic. Mezi návštěvníky sice převládají křesťané, avšak zájemci z mimokřesťanského prostředí jsou častými účastníky. Některé místní skupiny dokonce cíleně rozvíjejí společná setkání se skupinami věřících jiných náboženství. Irské meditační centrum v Dun Laoghaire například v době terénního studia nabízelo společné meditace i místním vyznavačům buddhismu a jógy. Společná setkání probíhala většinou spontánně a neformálně v atmosféře vzájemné úcty a důvěry. Jádrem setkání byla vždy společná meditace, coby ústřední prvek a prostředek ke vzájemnému duchovnímu sblížení. V rámci rozhovorů členové meditační skupiny vypovídali, že mezináboženské kontakty chápou jako přirozenou a logickou součást programu meditačního hnutí. Zakladatel centra, Thomas Fehily, dosvědčuje, že zkušenost křesťanské meditace změnila nejen jeho prožívání víry, modlitby a kněžství, ale i vztah k lidem z jiných náboženství.⁷²⁰

Další příklad praktického dialogu na místní úrovni představuje *John Main Center* zaměřený na meditaci a mezináboženský dialog na Georgetown University ve Washingtonu. Centrum bylo založeno v roce 2005 s cílem nabídnout prostor společné meditace, přičemž v současné době centrum nabízí kolem čtyř půlhodinových meditačních bloků denně a zváni jsou zájemci z jakékoliv náboženské tradice. S odkazem na dřívější mezináboženský projekt *The Way of Peace* vznikl na univerzitě z popudu hnutí křesťanské meditace nový projekt *The Way of Peace Fellowship*, který nabízí program pro společné studium posvátných textů z různých duchovních tradic a jehož cílem je podpora kultury respektu a mezináboženského porozumění.⁷²¹

Z českého prostředí stojí jistě za zmínku příklad zajímavé dialogické iniciativy konané za asistence hnutí křesťanské meditace. Jednalo se o seminář na téma „Spiritualita pro sekulární společnost“ a jak název napovídá, tentokrát šlo o téma dialogu spirituality se sekulární společností. Seminář se uskutečnil v roce 2016 v Praze

⁷¹⁹ Order of Canada. Governor General of Canada. Oficiální website, dostupné 12.3.2020, <http://archive.gg.ca/honours/search-recherche/honours-desc.asp?lang=e&TypeID=orc&id=12317>

⁷²⁰ Více HARRIS, *Christian Meditation by Those Who Practise It*, s. 66-69.

⁷²¹ Srov. The John Main Centre for Meditation and Inter-religious Dialogue at Georgetown University. Oficiální website, dostupné 20.3.2020, <https://johnmaincenter.org/dialogue/>

a vedle Tomáše Halíka, Charlese Taylora a Ivany Noble na něm promluvil i Laurence Freeman. Na diskusní část navázala i duchovní obnova a společná meditace.⁷²² Vladimír Volráb, národní koordinátor hnutí křesťanské meditace v České republice, byl v této souvislosti v rámci hnutí pověřen dialogem se sekulární společností.⁷²³

Na závěr této části je vhodné zmínit, že v tematice mezináboženského sblížení představuje pro hnutí křesťanské meditace výrazný symbol a inspirační osobu Bede Griffith (1906-1993). Anglický benediktin, který v roce 1955 odešel do Indie a přes třicet let vedl benediktinský ašram Shantivanam. Ten se stal mezinárodním a mezináboženským duchovním centrem, které navštěvovaly tisíce lidí ročně.⁷²⁴ Je to právě Griffithsova myšlenka, že fenomén ztišení přítomný ve všech náboženstvích se může stát sjednocujícím prvkem, který hnutí převzalo za svou. Rovněž povzbuzoval k vzájemnému studiu svatých písem a k překonání náboženského i duchovního dualismu. Zdůrazňoval nutnost vyvážit západní rozumový přístup k Bohu více intuitivním, ukotveným v srdci a v hloubce lidského bytí.⁷²⁵

8.2.6 Shrnutí

Studium Světového společenství pro křesťanskou meditaci ukázalo, že jde o hnutí spíše mladší, teprve se rozvíjející, charakteristické relativně jednoduchou organizační strukturou. Individualističtější charakter jeho spirituality a činnosti odpovídá meditativnímu paradigmatu, které spočívá v jeho jádru. Hnutí je institucionálně velmi prosté a nemá v podstatě žádnou strukturu, jeho stoupence na všech úrovních spojuje především každodenní praxe meditace, případně lokální meditační skupiny, přičemž veškeré organizační prvky hnutí mají pouze koordinační či podpůrný charakter. Hnutí se poměrně rychle šíří po celém světě a počet jeho stoupců, stejně jako jeho popularita v církvi, narůstá současně s tím, jak ve společnosti sílí zájem o fenomén meditace.

⁷²² Srov. VOLRÁB, Vladimír. „Meditatio Seminar in Prague: Spirituality in a Secular Society.“ *Meditatio Newsletter* (Jul 2016): s. 7.

⁷²³ Meditatio. „Religion: Interfaith, Contemplative Christianity and Dialogue with the Secular World.“ Oficiální website, dostupné 22.3.2020, <http://www.meditatio.co.uk/religion/>

⁷²⁴ Více TRAPNELL, Judson B. *Bede Griffiths: A Life in Dialogue*. Albany: State University of New York Press, 2001.

⁷²⁵ Srov. HARRIS, *Christian Meditation by Those Who Practise It*, s. 83-85. Více k učení Beda Griffithse: BRUTEAU, Beatrice, ed. *The Other Half of My Soul: Bede Griffiths and the Hindu-Christian Dialogue*. Wheaton: The Theosophical Publishing House, 1996. GRIFFITHS, Bede, MATUS, Thomas. *Essential Writings*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2004.

Ve věci postoje k jiným náboženstvím hraje zásadní roli podoba a charakter spirituality hnutí, které se utvářely na základě jeho iniciační události. Tou bylo setkání zakladatele Johna Maina s indickým učitelem meditace Swamim Satyanandou a způsob kterým na něj zapůsobil. Jejich duchovní přátelství mělo významný vliv nejen na utváření principů spirituality hnutí, soustředěné kolem fenoménu meditace, ale i na pozdější vývoj vztahu hnutí k jiným náboženským tradicím. Uvedená iniciační událost mezináboženského setkání přítomná v samotných základech hnutí a inspirace zakladatele představitelem hinduismu, předurčila otevřenost hnutí jiným náboženstvím a determinovala jeho dialogický model.

Fenomén meditace, jak ukazuje toto hnutí, otevírá prostor pro autentické sdílení duchovní zkušenosti napříč různými náboženskými tradicemi a vytváří tak efektivní platformu vztahů a dialogu. V náboženských tradicích, v nichž je akcentován prvek meditace či kontemplace, proto hnutí křesťanské meditace nachází přirozené partnery dialogu. Povaha takového dialogu spočívá primárně ve sdílení duchovní praxe společného ztišení, které otevírá prostor pro dialog vnitřní, dialog srdce. Společné ztišení umožňuje vidět sdílenou duchovní identitu jako důležitější, než případnou doktrinální odlišnost a proto naukový dialog není v rámci meditačního hnutí akcentován tolik, jako jinde.

Ačkoliv v doktrinálních východiscích spirituality hnutí lze najít argumenty pro inklusivistická stanoviska, v praktické činnosti, jako jsou společné meditace se stoupenci jiných náboženství a další mezináboženské aktivity, hnutí tenduje spíše k pluralistickým postojům. Zejména společné mezináboženské meditace vytvářejí atmosféru vedoucí k pluralistickému vnímání různosti duchovních cest k jednomu společnému cíli. Hnutí tak vykazuje silně dialogický potenciál a mezináboženský dialog není jen vedlejším produktem jeho činnosti, ale přirozeným důsledkem jeho spirituality a meditační praxe. Ve formě společných meditací ho lze dokonce označit za stěžejní prvek aktivit hnutí.

Podobně jako v případě Hnutí fokoláre, kde sehrálo důležitou roli osobní sblížení Chiary Lubichové s některými náboženskými představiteli, tak i setkání Johna Maina se Swami Satyanandou nebo Laurence Freemana s tibetským dalajlamou připravilo půdu pro další rozvoj dialogu. Osobní přátelství a atmosféra důvěry mezi náboženskými představiteli se tak ukazuje jako důležitá podmínka pro kvalitu kontaktů

mezi náboženskými subjekty a případný doktrinální dialog je bez toho obtížný.⁷²⁶ Mezináboženské kontakty nejsou však samozřejmě omezeny pouze na úroveň hlavních představitelů hnutí, nýbrž přirozeně se rozvíjejí i na úrovni místních skupin a jednotlivců.

V mezináboženských vztazích se hnutí orientuje především na subjekty, které ve své duchovní praxi akcentují fenomén meditace. Proto mezi jeho hlavní partnery v dialogu patří spíše proudy pocházející z indického náboženského prostředí, zejména buddhismu a hinduismu. V tomto smyslu lze hovořit o jisté formě selektivního dialogu. Mezináboženské kontakty směrem k islámu či judaismu, u nichž není meditace tak charakteristickým prvkem, jsou daleko méně frekventované, a pokud vůbec existují, mají spíše jen individuální podobu. Obecně však platí, že lidé napříč náboženským spektrem, i ti bez vyznání, jsou v aktivitách hnutí křesťanské meditace vítáni, a pokud je jim vlastní prvek ztišení a meditace, jsou přijímáni dokonce jako partneři na duchovní cestě a zdroj vzájemné duchovní inspirace.

8.3 Katolická charismatická obnova

Katolické charismatické hnutí bylo vybráno k podrobnější analýze v rámci speciálních studií zejména proto, že se jedná o nejrozšířenější z nových církevních hnutí a počtem stoupců dokonce zdaleka největší.⁷²⁷ Podle některých autorů jde o nejrychleji rostoucí část katolické církve i křesťanství.⁷²⁸ Vzhledem ke svému postavení v kontextu české katolické církve a díky jeho rozšíření i ve středoevropském regionu, poskytuje charismatické hnutí navíc mnoho příležitostí a materiálu k podrobnějšímu studiu. V neposlední řadě představuje i vhodný exemplární případ. Jelikož některé klíčové aspekty své spirituality sdílí s ostatními hnutími charismatického původu a s hnutími katecheticko-vzdělávacího zaměření, dají se výsledky analýzy mezináboženských postojů charismatické obnovy do značné míry vztáhnout i na ně.

Hnutí charismatické obnovy poskytlo mnoho příležitostí k terénnímu zkoumání u nás i v zahraničí. Ať už šlo o návštěvy a rozhovory v rámci místních společenství, tzv. modlitebních skupin, návštěv některých komunit charismatického původu v místě jejich

⁷²⁶ Srov. FREEMAN, „Úvod“, s. 19-22.

⁷²⁷ Srov. „Global Statistics.“ In BURGESS, Stanley M., MAAS, Eduard M. van der, ed. *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Christianity*. Grand Rapids: Zondervan, 2010; BURGESS, Stanley M., ed. *Christian Peoples of the Spirit: A Documentary History of Pentecostal Spirituality from the Early Church to the Present*. New York: New York University Press, 2011, s. 1.

⁷²⁸ Srov. MARTIN, Ralph. *The Catholic Church at the End of an Age: What is the Spirit Saying?* San Francisco: Ignatius Press, 1994, s. 87.

původu ve Francii, nebo účasti a pozorování v rámci velkých shromáždění typu charismatických konferencí. Pro detailnější studium pak posloužily primární zdroje v podobě publikací, manuálů a webových prezentací, tak i teologická literatura z pera některých významných osobností tohoto hnutí a jeho podporovatelů. Mezi ně patří již klasická díla teologů Francise A. Sullivana⁷²⁹ a Léona J. Suenense,⁷³⁰ biografické dílo mapující počátky hnutí od Patti Gallagher Mansfield,⁷³¹ ale i novější odborné texty od Petera Hockena⁷³² a Marka J. Cartledge.⁷³³ Částečně se tématu věnují i některé encyklopedické práce od Stanleje Burgesse⁷³⁴ nebo Allana Andersona.⁷³⁵ Otázek vztahu tohoto hnutí k jiným náboženským subjektům a k ekumenismu se rovněž dotýkají starší práce od Léona J. Suenense⁷³⁶ a Philipa O'Mary,⁷³⁷ či aktuálnější například z pera Petera Hockena.⁷³⁸

8.3.1 Úvod a charakteristika

Katolická charismatická obnova je hlavním a nejvýznamnějším reprezentantem kategorie církevních hnutí charismatického původu. Mezi nejvýznamnější nová hnutí v církvi patří nejen počtem svých stoupenců a geografickým rozšířením,⁷³⁹ ale i rostoucím vlivem uvnitř církve, zejména v oblasti pastorace a evangelizace. Růst charismatické obnovy v katolické církvi, zejména v některých regionech Jižní Ameriky a Asie, odráží celosvětový trend globálního šíření letničních a charismatických forem

⁷²⁹ SULLIVAN, Francis. *Charisms and Charismatic Renewal: A Biblical and Theological Study*. Ann Arbor: Servant Books, 1982.

⁷³⁰ SUENENS, Léon J. *A New Pentecost?* London: Darton, Logman and Todd, 1974.

⁷³¹ MANSFIELD, Patti Gallagher. *As By a New Pentecost: The Dramatic Beginning of the Catholic Charismatic Renewal*. Steubenville: Franciscan University Press, 1992.

⁷³² HOCKEN, *Strategie Ducha*.

⁷³³ CARTLEDGE, Mark J. „Charismatic Theology: Approaches and Themes.“ *Journal of Beliefs & Values*, Vol. 25, No. 2 (2004): s. 177-190.

⁷³⁴ BURGESS, Stanley M. *Encyclopedia of Pentecostal and Charismatic Christianity*. New York: Routledge, 2006.

⁷³⁵ ANDERSON, Allan. *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

⁷³⁶ SUENENS, Léon J. *Ecumenism and Charismatic Renewal: Theological and Pastoral Orientations*. Ann Arbor: Servant Books, 1978.

⁷³⁷ O'MARA, Phillip F. „Ecumenism in the Catholic Charismatic Renewal Movement.“ *Journal of Ecumenical Studies*, Vol. 17, No. 4 (1980): s. 647-657.

⁷³⁸ HOCKEN, Peter. „What Challenges Do Pentecostals Pose to Catholics?“ *Journal of the European Pentecostal Theological Association*, Vol. 35, No. 1 (2015): s. 48-57; HOCKEN, Peter. „Catholic Charismatic Renewal: An Ecumenical Current of Grace.“ *Pontificia Università Urbaniana: Theological Symposium* (1.6.2017).

⁷³⁹ Vhledem k volné podobě hnutí není snadné odhadnout počet jeho stoupenců. Oficiální zdroje uvádějí, že počet katolických věřících, kteří se k charismatické obnově aktivně hlásí, nebo jí byli významně ovlivněni, dosahuje více než sto milionů v téměř 240 zemích světa. Srov. Charis: Catholic Charismatic Renewal International Service. Oficiální website, dostupné 11.2.2020, <https://www.charis.international/en/home/>

křesťanství.⁷⁴⁰ Jak je patrné již ze samotného názvu, hnutí se profiluje především jako obnovné, přičemž jako svůj hlavní cíl vnímá obrodu osobní spirituality jednotlivých věřících a skrze ni duchovní obnovu celého společenství církve. Charakteristickým prvkem spirituality a služby je proto důraz na zkušenost hlubší osobní konverze, často doprovázenou projevy charismatických darů a vloženou do kontextu malých společenství. S tím souvisí i biblické východisko nejčastěji zmiňované v rámci spirituality hnutí, kterým je apoštolská zkušenost letnic (Skutky 2) a pavlovská teologie charismat (např. 1 Kor 12).

Charismatickou obnovu lze chápat, jako hnutí v původním slova smyslu, které představuje široký duchovní proud uvnitř církve, zahrnující rozmanité skupiny, společenství, iniciativy, komunity i jednotlivce. Jejich společným prvkem je výše uvedená zkušenost nové osobní konverze, často nazývaná „vylití Ducha svatého“,⁷⁴¹ a důraz na projevy charismatických darů.⁷⁴² Charakter hnutí je organický a jednotlivé skupiny vznikají zpravidla spontánně, na základě iniciativy konkrétních věřících, přičemž podoby a zaměření skupin se mohou významně lišit a měnit v čase. Nejčastější formou jsou tzv. modlitební skupiny, mezi jejichž typické aktivity patří formace osobní spirituality, spontánní formy společné modlitby a úsilí o evangelizaci.⁷⁴³ Hnutí nemá jasnou organizační strukturu a vedení, nicméně existují určité koordinační orgány na regionální a celocírkevní úrovni.⁷⁴⁴ Většina skupin tudíž podléhá hierarchické autoritě místní církve na úrovni farností a diecézí, v rámci nichž jsou zpravidla integrovány. Výjimku tvoří nové komunity, které mají svůj vlastní kanonický statut a církevně-organizační zakotvení.⁷⁴⁵

8.3.2 Vznik a kořeny hnutí

Katolická charismatická obnovu patří do širokého náboženského proudu, který se rozvinul v křesťanství v průběhu 20. století. Tento fenomén, ať ve formě hnutí

⁷⁴⁰ Více k růstu letničních a charismatických hnutí např. MARTIN, David. *Tongues of Fire: The Explosion of Protestantism in Latin America*. Oxford: Blackwell Publishers, 1993. Nebo HOCKEN, Peter. „The Impact of the Charismatic Movement on the Roman Catholic Church.“ *Journal of Beliefs & Values*, Vol. 25, No. 2 (Aug 2004): s. 205-216.

⁷⁴¹ Srov. O'CONNOR, Edward D. *The Pentecostal Movement in the Catholic Church*. Indiana: Ave Maria Press, 1971, s. 131-139.

⁷⁴² Tamtéž, s. 121-131.

⁷⁴³ Více např. SUENENS, A *New Pentecost*, s. 104-105.

⁷⁴⁴ V České republice například působí tzv. koordinátorka CHO. Katolická charismatická obnovu. Oficiální website, dostupné 21.3.2020, <http://cho.cz/>.

⁷⁴⁵ O nových komunitách charismatického původu, jako jsou Chemin Neuf, Emmanuel a Komunita Blahoslavenství bylo stručně pojednáno v kapitole 7.

letničních, nebo pozdějších charismatických, zasáhl nějakým způsobem v podstatě všechny křesťanské denominace a rozvíjel se v několika časově i geograficky diferencovaných vlnách, které se od sebe liší jak teologicky, tak organizačně.⁷⁴⁶ Hnutí nemá konkrétního zakladatele, existuje sice řada osobností spojovaných s jeho počátky a pozdějším rozvojem, nicméně hlavním podnětem ke vzniku byla začátkem dvacátého století specifická náboženská zkušenost nazývaná a popisovaná nositeli jako „křest v Duchu svatém“, nebo „vylití Ducha svatého“.⁷⁴⁷ Ta byla zpravidla doprovázena specifickými náboženskými projevy interpretovanými jako charismata, neboli dary Ducha svatého, nejčastěji mluvení neznámými jazyky, prorokování a uzdravování.⁷⁴⁸

Ačkoliv existuje v dějinách křesťanství řada historicky starších dokumentovaných událostí charakterizovaných jako manifestace charismatických darů u jednotlivců i skupin,⁷⁴⁹ spojují se počátky letničních a navazujících charismatických hnutí s událostmi na začátku dvacátého století v Topece v Kansasu a hlavně na Azusa Street v Los Angeles.⁷⁵⁰ Charismatické projevy se zde vyskytly v masovém měřítku poprvé v novodobých křesťanských dějinách a začaly se šířit v podobě letničních, neboli pentekostálních hnutí.⁷⁵¹ Většina skupin této první letniční vlny se zrodila na půdě tradičních protestantských církví, nicméně záhy se s nimi rozešla a první polovina dvacátého století tak byla svědkem vzniku stovek nových letničních denominací, vymezujících se vůči tradičním křesťanským církvím. Namísto liturgie a tradice kladly nové denominace důraz především na fenomén konverze, biblické fundamenty a charismatické projevy.⁷⁵²

Vedle letničních hnutí se v šedesátých letech dvacátého století objevila druhá vlna, zpravidla nazývaná charismatická, eventuálně neo-pentekostální. Nová charismatická hnutí vznikala opět v souvislosti s projevy charismatických darů na půdě tradičních křesťanských církví, avšak narozdíl od předchozích letničních hnutí zůstávala

⁷⁴⁶ Více ZIMMERLING, Peter. *Die charismatischen Bewegungen: Theologie, Spiritualität, Anstösse zum Gespräch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002, s. 36-53.

⁷⁴⁷ Více fenoménu „křtu v Duchu svatém“, SULLIVAN, *Charisms and Charismatic Renewal*, s. 62-64.

⁷⁴⁸ Více k charismatům, SULLIVAN, *Charisms and Charismatic Renewal*, s. 27-39.

⁷⁴⁹ Projevy charismat v církvi jsou zdokumentovány především v novozákonní knize Skutků apoštolských a v některých prvokřesťanských spisech. V dějinách spirituality se odkazy na podobné jevy vyskytují v některých spisech katolických světců a mystiků. V reformační tradici jsou charismatické projevy zdokumentovány například v herrnhutské větvi Moravských bratří nebo v počátcích metodismu, např. u Johna Wesleye.

⁷⁵⁰ Srov. ZIMMERLING, Peter. *Die charismatischen Bewegungen: Theologie, Spiritualität, Anstösse zum Gespräch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002, s. 36-37.

⁷⁵¹ Z řeckého *pentekosté* „padesátý den“, odkazující na biblickou událost letnic (Skutky 2).

⁷⁵² Více SULLIVAN, *Charisms and Charismatic Renewal*, s. 51-53.

jejich součástí.⁷⁵³ V tomto kontextu se ujal termín charismatická obnova, vyjadřující snahu těchto hnutí o obnovu charismatických principů v životě stávajících církví, spíše než o vytváření nových denominací. Charismatická hnutí se tak stala novými tělesy uvnitř tradičních křesťanských církví a podřízena jejich autoritám. Zároveň zůstala navzájem propojena napříč denominacemi na základě společných znaků do podoby jakéhosi pankřesťanského hnutí, v němž se vytvořil prostor pro ekumenickou spolupráci.

Kořeny Katolické charismatické obnovy spadají právě do zmíněné druhé vlny. I když bylo pravděpodobně více ohnisek vzniku, dobře zdokumentovanou iniciační událost představuje tzv. Duquesne Weekend v únoru 1967. Skupina katolických studentů a učitelů z univerzity Duquesne v Pittsburghu se účastnila duchovní obnovy zaměřené na téma Ducha svatého a jeho působení. Během setkání účastníci prožili duchovní zkušenost velmi podobnou té, která byla do té doby známa jen v letničních kruzích pod pojmem „křest v Duchu svatém“.⁷⁵⁴ Tato událost vyvolala ohlas mezi katolíky na amerických univerzitách, ale i v letničních kruzích, kde doposud panovalo přesvědčení, že tento druh charismatické zkušenosti je neslučitelný s katolickou praxí. S tím jak se charismatické zkušenosti začaly šířit mezi katolíky, umožnilo to sblížení s letničními a charismatickými křesťany z nekatolických církví, čímž se začal vytvářet prostor pro specifické formy duchovního ekumenismu.⁷⁵⁵

Tady je třeba podotknout, že již samotnému rozšíření charismatické obnovy v katolické církvi předcházely kontakty některých katolíků s charismatiky z jiných denominací. I někteří z těch, kteří stáli za přípravou výše zmíněné duchovní obnovy Duquesne Weekend, prodělali předtím iniciační zkušenost „křtu v Duchu svatém“ mezi nekatolickými charismatiky a vnesli pak tento fenomén do katolického prostředí.⁷⁵⁶ Hnutí se pak začalo šířit hlavně v akademickém prostředí na univerzitách Duquesne a Notre Dame, kde podnítilo vznik různých duchovně-vzdělávacích iniciativ a modlitebních skupin s cílem zprostředkování této zkušenosti dalšímu okruhu

⁷⁵³ Srov. HOCKEN, *Strategie Ducha*, s. 56-57.

⁷⁵⁴ Srov. O'CONNOR, *The Pentecostal Movement*, s. 13-16.

⁷⁵⁵ O duchovním ekumenismu hovoří Druhý vatikánský koncil, srov. *Unitatis redintegratio*, 8.

⁷⁵⁶ Srov. MANSFIELD, *As By a New Pentecost*, s. 14.

zájemců.⁷⁵⁷ Odtud se charismatické hnutí postupně rozšířilo na další univerzity a z nich začalo pronikat do farních společenství katolické církve.⁷⁵⁸

Vznik Katolické charismatické obnovy byl nesporně ovlivněn i neklidnou atmosférou šedesátých let a reformními hnutími na univerzitách. Zvláště ve Spojených státech šlo o dobu otřesů a změn, řešila se rasová nerovnost, vrcholil odpor proti válce ve Vietnamu a mezi mládeží sílil vzdor k autoritám. Do tohoto kontextu zapadalo i úsilí katolických laiků o větší spoluúčast na životě a aktivitách církve, které kopírovalo podobné trendy v sekulárním prostředí, a které postupně přispělo ke změně paradigmatu v teologii o církvi na Druhém vatikánském koncilu. Charismatické hnutí v katolické církvi evidentně souviselo s těmito církevními a společenskými reformními trendy a bylo jimi významným způsobem ovlivněno.⁷⁵⁹

Reakce oficiální církve na šíření charismatického hnutí byla zpočátku rezervovaná zejména proto, že zkušenost s letničními hnutími vzbuzovala obavy ze schizmatických tendencí. Již v roce 1969 se situace začala měnit a expertní komise americké biskupské konference vydala zprávu, že hnutí je teologicky a biblicky zasazené v církevním učení a není tedy důvod k jeho omezování, za předpokladu přiměřené pastorální supervize. O další o tři roky později konstatovala, že hnutí přispívá k prohlubování duchovního života věřících v souladu s učením a praxí církve, nicméně zároveň upozornila na některá rizika ve formě anti-intelektualistických tendencí, přílišného důrazu na emocionalitu a sklonům k sektářství.⁷⁶⁰

S tím, jak se hnutí rychle šířilo do dalších zemí světa, vyvstala nutnost celocírkevního stanoviska. Belgický kardinál Léon Joseph Suenens, jedna z významných osobností Druhého vatikánského koncilu, proto navštívil Spojené státy, aby hnutí osobně prozkoumal. To na něj udělalo takový dojem, že se stal jedním z jeho nejvlivnějších advokátů v církvi.⁷⁶¹ Významně pak přispěl k tomu, že papež Pavel VI. charismatickou obnovu přijal mezi hnutí v církvi a v květnu 1975 ji na setkání s jejich představiteli v Římě nazval „šancí pro církve i svět“.⁷⁶² Následující papežové v podpoře hnutí pokračovali a ve svých projevech k němu vyjadřovali další pohledy církve na jeho

⁷⁵⁷ V rámci duchovního vzdělávání byl hojně využíván i kerygmatický program hnutí Cursillo, více MANSFIELD, *As By a New Pentecost*, s. 9-10.

⁷⁵⁸ Srov. O'CONNOR, *The Pentecostal Movement*, s. 16.

⁷⁵⁹ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 76-77.

⁷⁶⁰ Srov. O'CONNOR, *The Pentecostal Movement*, s. 19-20.

⁷⁶¹ Srov. SUENENS, *A New Pentecost*, s. 94-95.

⁷⁶² Srov. PESARE, Oreste, ed. *Then Peter Stood Up: Collection of the Popes' Addresses to the Catholic Charismatic Renewal from its Origin to the Year 2000*. Vatican City: ICCRS, 2000, s. 19.

roli. Jan Pavel II. například vyjádřil přesvědčení, že charismatická obnova je zvláštní dar Ducha svatého a nástroj k obnově celé církve⁷⁶³ a Papež František dokonce prohlásil, že nejde jen o církevní hnutí, ale o proud milosti jdoucí napříč církví a křesťanstvím.⁷⁶⁴

8.3.3 Spiritualita a zaměření

Z terénního studia hnutí vyplývá, že za svůj cíl charismatická obnova považuje hlavně obnovu osobní víry a spirituality jednotlivců, a skrze ni duchovní obrodu církve jako celku. Hnutí se snaží vytvářet prostor pro hlubší obrácení jednotlivých věřících a pro obnovu duchovní podstaty církve, včetně znovuoživení její pneumatologické povahy. V zaměření a činnosti hnutí je proto patrný důraz na fundamentální principy křesťanské víry, jako jsou kerygma, osobní konverze, individuální vztah s Bohem prožívaný v každodenním životě, spontánní forma osobní a společné modlitba, biblická spiritualita a malá církevní společenství. V centru spirituality stojí úkon hlubšího obrácení, který má nejčastěji charakter „osobního přijetí Krista za spasitele a Pána”,⁷⁶⁵ na který se adepti připravují zpravidla formou tzv. seminářů života v Duchu, které jsou postavené na kerygmatu a rozjímání konkrétních pasáží z Bible.⁷⁶⁶ Tento iniciační úkon je doplněn tzv. modlitbou za hlubší vylití Ducha svatého, což je termín používaný v Katolické charismatické obnově pro letniční fenomén „křtu v Duchu svatém“, přičemž jeho doktrinní interpretace se v katolickém kontextu liší. Není chápán jako další křest vedle křtu vodou, ale spíše jako iniciace křtu původního.⁷⁶⁷

Zmíněnou modlitbu za hlubší vylití Ducha svatého zpravidla provázejí emoční prožitky a manifestace něčeho, co je interpretováno jako charismata Ducha svatého, nejčastěji tzv. modlitba v jazycích, či glosolálie.⁷⁶⁸ V kontextu spontánní modlitby, na kterou je kladen důraz, se objevují i další charismatické projevy, jako například modlitba za uzdravení, dar prorokování, duchovní rozlišování apod. Modlitba v jazycích

⁷⁶³ Srov. MAURER, Susan. *The Spirit of Enthusiasm: A History of the Catholic Charismatic Renewal, 1967-2000*. New York: University Press of America, 2010, s. 41-42.

⁷⁶⁴ Srov. MURPHY, Karen. *Pentecostals and Roman Catholics on Becoming a Christian: Spirit-Baptism, Faith, Conversion, Experience, and Discipleship in Ecumenical Perspective*. Boston: Brill, 2018, s. 32.

⁷⁶⁵ Srov. HOCKEN, „What Challenges Do Pentecostals Pose to Catholics,“ s. 56.

⁷⁶⁶ Existuje řada verzí pastoračního manuálu pod názvem Život v Duchu, které obsahují duchovní program na osm týdnů, včetně osmi večerních setkání a biblických rozjímání na každý den. Jeden z původních seminářů tohoto typu vznikl na začátku sedmdesátých let ve Spojených státech. Srov. *The Life in the Spirit Seminar - Team Manual*. Ann Arbor: Word of Life, 1972.

⁷⁶⁷ Více SULLIVAN, *Charisms and Charismatic Renewal*, s. 62-63.

⁷⁶⁸ Zajímavý zdroj ke studiu fenoménu modlitby v jazycích a glosolálie představuje sborník CARTLEDGE, Mark ed. *Speaking in Tongues: Multi-Disciplinary Perspectives*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2012.

bývá definována jako schopnost vyjadřovat při modlitbě vnitřní hnutí spontánním jazykem bez lingvistických významů, nicméně na rozdíl od mnoha letničních směrů není v Katolické charismatické obnově vnímána jako nezbytný ukazatel výše uvedené iniciace.⁷⁶⁹ Modlitba za uzdravení se v rámci hnutí rozvinula do dvou směrů, první se týká uzdravení tělesných neduhů, druhá se zaměřuje na tzv. vnitřní uzdravení, chápané jako uzdravení emocí a traumat, přičemž se v modlitbě používají i některé psychoterapeutické prvky.⁷⁷⁰ Vlivem charismatické obnovy došlo i ke znovuobjevení a obnově služby osvobození a exorcismu. Jak ve formě „modlitby za osvobození“, praktikované v rámci modlitebních skupin, tak i ve smyslu církevní služby exorcismu, což v řadě zemí vedlo k tomu, že byli po dlouhé době jmenováni pověřeni diecézní exorcisté.⁷⁷¹

Spiritualita hnutí je výrazně kristocentrická, kérygmatická a zároveň má silné biblické zakotvení. Dále jsou pro ni charakteristické různé formy spontánní modlitby, mnohdy doprovázené zmíněnými charismatickými projevy, zejména modlitbou v jazycích. Preferuje se modlitba vlastními slovy a spontaneita tělesných projevů, například zvedání či vkládání rukou. Vedle přímluvného charakteru modlitby je hojně rozšířená modlitba chvály, většinou doprovázená rytmickými zpěvy a emočně podbarvenou atmosférou.⁷⁷² To vše je zpravidla vloženo do kontextu malých společenství, tzv. modlitebních skupin, majících primárně laický charakter a která kromě společné modlitby zahrnují zpravidla prvek duchovní formace a sdílení duchovních zkušeností.⁷⁷³

Ačkoliv fenomén charismat dal tomuto hnutí název, na rozdíl od některých letničních skupin nepředstavují v jeho zaměření centrální téma. Spíše jsou považována za průvodní jev primárního cíle spirituality hnutí, kterým je výše zmíněné hlubší obrácení a duchovní iniciace. Proto se lze občas setkat i s jeho označením, coby „hnutí obnovy v Duchu svatém“.⁷⁷⁴ Samotná charismatická obnova, jak uvádí Peter Hocken, vnímá svůj přínos církvi především v následujících oblastech. Zpřístupnění studia a

⁷⁶⁹ Srov. SUENENS, *A New Pentecost*, s. 99-104.

⁷⁷⁰ Více k tématu modlitby za uzdravení např. SULLIVAN, *Charisms and Charismatic Renewal*, s. 151-168.

⁷⁷¹ Srov. HOCKEN, „The Impact of the Charismatic Movement,“ s. 211.

⁷⁷² Srov. SUENENS, *A New Pentecost*, s. 95-98.

⁷⁷³ Srov. SULLIVAN, *Charisms and Charismatic Renewal*, s. 83-84.

⁷⁷⁴ Srov. „Address of His Holiness Pope Francis to the Renewal in the Holy Spirit Movement.“ Vatican.

Oficiální website, datováno 3.6.2015, dostupné 19.1.2020,

http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/july/documents/papa-francesco_20150703_movimento-rinnovamento-spirito.html

duchovní četby Bible věřícím, evangelizační aktivity, zapojení laiků do vedoucích pozic v církvi, modlitba chvály, modlitba za uzdravení a služba exorcismu. Kromě toho ještě vytváření nových komunit a ekumenismus směrem k evangelikálnímu křesťanstvím.⁷⁷⁵

8.3.4 Institucionální aspekty a činnost

Katolická charismatická obnova má výrazně laický charakter, protože svým důrazem na charismatickou dimenzi církve vytváří přirozený prostor pro větší angažovanost laických věřících. Častěji tak přebírají odpovědnost a zapojují se do různých činností, včetně vedení skupin, evangelizačních aktivit, duchovního vzdělávání či koordinace hnutí. Role kléru není tak dominantní, jako v jiných církevních hnutích,⁷⁷⁶ přičemž místní skupiny hnutí jsou zpravidla podřízeny příslušné autoritě církve, tedy diecéze či farnosti. V porovnání s ostatními církevními hnutími má Katolická charismatická obnova volnější organizační strukturu, nemá stanovy či ústřední autoritu a v podstatě se skládá z mnoha na sobě nezávislých lokálních skupin, které se od sebe liší jak složením, tak svým programem a aktivitami navenek.⁷⁷⁷ Na národní či regionální úrovni, stejně jako na úrovni univerzální církve operují tzv. služební týmy, které mají pouze koordinační roli, bez významnější autority pro členy a místní skupiny.⁷⁷⁸

Členství v charismatické obnově není institucionálně definováno a vztahuje se tudíž na všechny, kteří se s ní identifikují na základě výše zmíněné iniciační zkušenosti a zúčastňují se některých aktivit hnutí. Díky takto volné organizační struktuře se poměrně obtížně odhadují počty stoupenců hnutí, nicméně je naprosto zřejmé, že jde o nejpočetnější z nových církevních hnutí. Vlastní odhady mezinárodního koordinačního centra hnutí k roku 2000 uváděly téměř 120 milionů lidí, kteří se ve světě k tomuto hnutí hlásí, nebo jím byli duchovně formováni, což bylo přes deset procent katolíků. Počet modlitebních skupin se v té době uváděl téměř 150 tisíc a nezanedbatelný je i počet katolických kněží, kteří se k hnutí hlásí. K roku 2000 jich bylo přes 10 tisíc, tedy kolem tří procent z celkového počtu všech katolických kněží. Dnes se hnutí nejvíce šíří v zemích Latinské Ameriky, zatímco v Evropě a v USA spíše stagnuje. Do uvedených statistik se nicméně počítají i ti, kteří prošli programem hnutí i výše uvedenou iniciační

⁷⁷⁵ Srov. HOCKEN, „The Impact of the Charismatic Movement,“ s. 207-213.

⁷⁷⁶ Tamtéž, s. 209-211.

⁷⁷⁷ Terénní studium zaznamenalo skupiny a společenství různých věkových kategorií i zaměření činnosti (například modlitební, evangelizační, vzdělávací apod.).

⁷⁷⁸ Koordinaci hnutí na úrovni univerzální církve a jeho kontakt s římskou kurií zajišťuje od roku 2019 mezinárodní rada Charis (Catholic Charismatic Renewal International Service).

duchovní zkušeností, ale po čase se přestali s hnutím identifikovat. Pro ně se ujal termín „postcharismatici“, který vyjadřuje jejich ovlivněnost charismatickou spiritualitou a zároveň pasivní postoj vůči hnutí.⁷⁷⁹

V České republice existuje hnutí charismatické obnovy od konce sedmdesátých let dvacátého století. Zpočátku se z důvodu náboženské represe v období komunistického režimu šířilo jen zvolna, nicméně po listopadu 1989 zaznamenalo poměrně rychlý růst. Dnes se jedná o jedno z nejpočetnějších a nejvlivnějších církevních hnutí u nás, které působí, skrze své modlitební skupiny a komunity charismatického původu, ve většině diecézí. Podobně jako jinde ve světě pořádá charismatická obnova každoročně masová shromáždění, tzv. katolické charismatické konference, kterých se v posledních letech účastní více než čtyři tisíce lidí. Mají charakter duchovní obnovy s edukačními a evangelizačními prvky.⁷⁸⁰

Významné místo v činnosti charismatické obnovy zaujímá evangelizace, která má zpravidla kérygmatický a kristocentrický charakter. Přijímá mnoho dynamických podob, včetně kázání a rozhovorů na veřejnosti, či kreativních prvků, jako jsou náboženské písně a dramatická vystoupení.⁷⁸¹ V poslední době se jedním z charakteristických nástrojů evangelizace staly Kurzy Alfa, které se rozšířily z anglikánského prostředí a etablovaly se zejména v letničních, evangelikálních a charismatických křesťanských kruzích.⁷⁸² Významná osobnost tohoto hnutí a papežský kazatel Raniero Cantalamessa považuje hlásání evangelia dokonce za jedno z hlavních posláních charismatické obnovy.⁷⁸³ Tady je vhodné zmínit, že na utváření její doktrinní orientace měly významný vliv i vzdělávací programy některých katecheticko-vzdělávacích hnutí. Příkladem jsou kurzy hnutí Cursillo, které byly využívány na univerzitě Duquesne a v dalších ohniscích Katolické charismatické obnovy.⁷⁸⁴ To zřejmě významně přispělo k faktu, že charismatická obnova sdílí silný kérygmatický

⁷⁷⁹ Srov. PESARE, Oreste. *Then Peter Stood Up: Collection of the Popes' Addresses to the Catholic Charismatic Renewal from its Origin to the Year 2000*. Vatican City: ICCRS, 2000. s. 117-123.

⁷⁸⁰ Katolické charismatické konference v České republice mají již dvacetiletou historii. V současnosti se konají v Brně a stávají se jak platformou pro setkání členů hnutí na celostátní úrovni, tak i prostorem, kde se s hnutím mohou seznámit zájemci zvnějšku.

⁷⁸¹ V rámci charismatické obnovy rezonuje zejména téma Nové evangelizace. Více MARTIN, Ralph. *The Catholic Church at the End of an Age: What is the Spirit Saying?* San Francisco: Ignatius Press, 1994, s. 100-105.

⁷⁸² Více Kurzy Alfa v katolické církvi. Oficiální website, dostupné 21.3.2020, <http://www.katolalfa.cz/>

⁷⁸³ „Father Cantalamessa on Charismatic Renewal.“ *ZENIT News Agency* (14.6.2016), dostupné 12.3.2020, <https://zenit.org/articles/father-cantalamessa-on-charismatic-renewal/>

⁷⁸⁴ MANSFIELD, Patti Gallagher. *As By A New Pentecost: The Dramatic Beginning of The Catholic Charismatic Renewal*. Ohio, Steubenville: Franciscan University Press, 1992, s. 53.

akcent a biblicky ukotvenou kristocentrickou doktrinní orientaci s touto skupinou hnutí.

Dalším charakteristickým rysem charismatické obnovy je fenomén tzv. nových komunit. Řada z nich má původ v modlitebních skupinách, které po čase přijaly vyšší úroveň institucionality, závaznosti členství a rovněž vlastní kanonické zakotvení v církvi. Mezi nejvýznamnější ve střeoevropském prostoru patří Komunita Blahoslavenství, Emmanuel a Chemin Neuf, které mají původ ve Francii a které byly popsány v rámci typologie v sedmé kapitole této práce. Kromě toho v České republice operuje i Koinonia Jan Křtitel s centrem v Plzni-Liticích, která má kořeny v Itálii a zahrnuje jak zasvěcené, tak laické členy. Ve své činnosti se soustředí především na kérygmatickou evangelizaci a v tomto směru vzdělává věřící laiky, k čemuž vyvinula systém formačních programů na tzv. principu KeKaKo (kérygma, charisma, koinonia).⁷⁸⁵

Komunity představují velmi zajímavý fenomén. V procesu vzniku a vývoje základních skupin charismatické obnovy se často objevují tendence k větší organizační fixaci a hlubším závazkům jednotlivých členů, přičemž se členové zřikají určité úrovně svobody s cílem ukotvit již dosažené institucionální a duchovní charakteristiky. Tak vznikají různé typy komunit, rozrůzněné zaměřením své spirituality, činnosti, úrovně závazků a institucionálních forem. Některé jsou jen mírně institucionalizovanější a strukturovanější, než běžné modlitební skupiny, jiné svým charakterem, institucionalizací a právními aspekty nápadně připomínají řeholní řády. Není náhodou, že takové komunity vznikají v zemích s bohatou řeholní a mnišskou tradicí, jako je Francie a Itálie.⁷⁸⁶

8.3.5 Postoj k mezináboženské problematice

Postoj Katolické charismatické obnovy v mnoha otázkách, včetně mezináboženské problematiky, je determinován její spiritualitou a okolnostmi vzniku. Pokud jde o její kořeny, podobně jako přecházející letniční hnutí, zapadá charismatická obnova do vlny probuzeneckých hnutí, která vznikla v určité reakci na sílící projevy moderní doby, zejména sekularismu, racionalismu a náboženského formalismu.

⁷⁸⁵ Více Koinonia Jan Křtitel. Oficiální website, dostupné 20.1.2020, <https://www.koinonia.cz/>

⁷⁸⁶ Více LANDRON, Olivier. *Les Communautés nouvelles: Nouveaux visages du catholicisme français*. Paris: Les éditions du cerf, 2004. PINGAULT, Pascal et Marie-Annick PINGAULT. *A la rencontre des communautés nouvelles*. Nouan le Fuzelier: Editions des Beatitudes, 2005. DARRICAU, Raymond et PEYROUS, Bernard. „Nová společenství ve Francii.” *Salve*. Vol. 4/09 (2009): s. 41-56.

V odpovědi na ně kladou tato hnutí důraz na kérygma, individuální konverzi a na návrat k fundamentálním křesťanským principům. Skrze zaměření na modlitbu a biblické principy usilují o duchovní obnovu jednotlivce, církve a celé společnosti.⁷⁸⁷

Z uvedeného vyplývá výrazně kérygmatické, kristocentrické a biblické paradigma spirituality charismatické obnovy, která vnímá jako jeden ze svých hlavních úkolů hlásání evangelia a do centra zájmu staví kérygma. Evangelizace má zde silně kristocentrický charakter a centrem zvěsti je soteriologická role Krista, která je i středobodem spirituality hnutí. Duchovní život je nejčastěji chápán, jako individuální vztah člověka s Kristem a Bible jako nezastupitelné živé Boží slovo, přijímané mnohdy až nekriticky. Důraz na konverzi a radikální zaměření na Krista tak determinuje exklusivistický charakter hnutí. Kristus a jeho soteriologická role v dějinách a v životě jednotlivce je vnímána jako nezastupitelná a nezaměnitelná, přičemž případná diskuse s jinými náboženskými či filozofickými tradicemi je považována za riziko její relativizace.

Charismatická obnova tudíž tíhne k exklusivistickým postojům jak ve vztahu ke společnosti, tak k mimokřesťanským náboženstvím. Evangelizace se pak stává charakteristickým projevem hnutí směrem k nim, přičemž před dialogem se společnostmi a náboženstvími preferuje kérygmatické hlásání. Jiná náboženství zpravidla nejsou chápána jako partneři k dialogu, nýbrž jako výzva k evangelizaci. Nezřídka jsou vnímána dokonce jako překážka ke spáse, s níž je třeba bojovat silou modlitby, přičemž se v této souvislosti objevuje termín „duchovní boj“.⁷⁸⁸

Ačkoli jsou takovéto exklusivistické tendence po Druhém vatikánském koncilu katolické teologii cizí, etablovaly se v doktrinálních východiscích Katolické charismatické obnovy, kam podle všeho pronikly z evangelikálních a letničních hnutí. Z toho je zřejmé, že mezináboženská setkání z iniciativy charismatické obnovy jsou velmi nepravděpodobná.⁷⁸⁹ Pokud nějaká existují, případný dialog je chápán spíše jako první krok v procesu evangelizace, přičemž doktrinální diskuse je spíše odmítána jako ohrožení ryzosti křesťanské zvěsti a jako nebezpečí její relativizace. Obecně lze tedy konstatovat, že vztah Katolické charismatické obnovy k jiným náboženstvím je

⁷⁸⁷ Více HOCKEN, *Strategie Ducha*, s. 79-88.

⁷⁸⁸ Během terénního studia byly registrovány případy modlitby za osvobození od mimokřesťanských vlivů, případně „duchovního boje“ proti šíření východních náboženství a okultismu. Při procesu konverze byli lidé vyzýváni ke zřeknutí se ducha jiných náboženství, které předtím praktikovali, a ke zničení náboženských předmětů nekřesťanského původu.

⁷⁸⁹ Během terénního studia skutečně žádné takové iniciativy zaznamenány nebyly.

převážně zdrženlivý až odmítavý. Postoj exklusivismu, který v doktríně i spiritualitě hnutí převažuje a způsobuje jeho rezervovanost vůči náboženským odlišnostem, do značné míry protirečí teologickým důrazům Druhého vatikánského koncilu v této oblasti.⁷⁹⁰

8.3.6 Vztah k judaismu a ekumenismus

Výjimečným případem je vztah charismatické obnovy k židovské náboženské tradici. V charismatických kruzích převládá pozitivní vztah k judaismu i židovskému etniku, podmíněný především biblickým zakotvením tohoto hnutí a jeho spirituality. V tomto smyslu sdílí charismatická obnova podobný étos, jako starší evangelikální a letniční hnutí, která i přes složitou genezi svého vztahu k židovství, zaujímají dnes převážně pozitivní postoj.⁷⁹¹ Přestože jde o vztah často romantizující a jednostranný, ze strany židovství neopětovaný z důvodu obavy z proselytismu, charismatické obnově to nebrání se inspirovat mnoha prvky židovské tradice, mysticismu a liturgie, zejména pak v chasidském proudu judaismu.⁷⁹² To se promítá i do postoje vůči státu Izrael, který je v evangelikálních a charismatických kruzích převážně pozitivní, přičemž evangelikální církve dokonce jeho vznik interpretovaly jako naplnění biblických prorocství.⁷⁹³ Největší křesťanská sionistická organizace Mezinárodní křesťanské velvyslanectví v Jeruzalémě vznikla z popudu několika evangelikálních a charismatických skupin a skrze svou vzdělávací, sociální i politickou činnost podporuje ideu státu Izrael a bojuje proti antisemitismu.⁷⁹⁴

K pozitivním postojům charismatické obnovy vůči židovství přispívá i fenomén tzv. mesiánského judaismu. Toto hnutí vytváří určitý symbolický most mezi oběma náboženskými tradicemi, přestože ho oficiální autority judaismu za svoji součást nepovažují a hovoří spíše o „evangelikálním židovství“.⁷⁹⁵ Mesiánský judaismus představuje určité propojení židovské náboženské praxe s evangelikální teologií a má

⁷⁹⁰ Vyjádřených především v koncilní deklaraci *Nostra aetate* a dalších pokoncilních církevních dokumentech.

⁷⁹¹ Více ARIEL, Yaakov. *An Unusual Relationship: Evangelical Christians and Jews*. New York: New York University Press, 2013.

⁷⁹² Více k postoji charismatické obnovy k judaismu a židovství HOCKEN, *Strategie Ducha*, s. 233-244.

⁷⁹³ Srov. HOCKEN, *Strategie Ducha*, s. 235.

⁷⁹⁴ Více Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém. Oficiální website, dostupné 10.3.2020, <http://www.icej.cz>

⁷⁹⁵ Srov. ARIEL, Yaakov. *An Unusual Relationship: Evangelical Christians and Jews*. New York: New York University Press, 2013, s. 214.

tudíž s charismatickou obnovou společné některé kořeny.⁷⁹⁶ Konkrétním příkladem vztahu Katolické charismatické obnovy k židovství je Komunita Blahoslavenství, která do své spirituality a liturgie zařadila některé judaistické prvky, jako například připomínku šabatu, nebo židovské náboženské písně a tance.⁷⁹⁷ Zároveň se v duchu koncilního učení o poměru k židovství⁷⁹⁸ angažuje v rozvoji vztahů na úrovni osobních vazeb i teologické reflexe, nabízí vzdělávací programy a publikuje knihy na téma židovské spirituality.⁷⁹⁹

Z uvedeného vyplývá, že zatímco ve vztahu k mimokřesťanským náboženstvím je hnutí charismatické obnovy velmi rezervované, výjimku představuje vztah k židovské náboženské tradici. Pozitivní postoj v této oblasti sdílejí charismatici s evangelikálními a letničními proudy, s nimiž je pojí i další charakteristiky doktrinní a praktické povahy, což nabízí prostor pro ekumenický dialog. Terénní studium potvrdilo, že ekumenické snahy jsou v rámci charismatické obnovy skutečně poměrně živé.⁸⁰⁰ Aktivity zaměřené ke spolupráci křesťanů napříč denominacemi jsou rozšířené zvláště na místní úrovni, kde se uskutečňují společné evangelizační projekty, ekumenická modlitební setkání, biblická studia, případně společné přímluvné a postní iniciativy.⁸⁰¹ V rámci charismatické obnovy vzniklo dokonce několik ekumenicky zaměřených komunit, jejichž členy jsou křesťané různých vyznání. Například The Word of God Community ve Spojených státech,⁸⁰² nebo komunita Chemin Neuf, která se ekumenismu věnuje systematicky.⁸⁰³

Tady je však třeba konstatovat, že ekumenické snahy nejsou v rámci charismatické obnovy otevřené stejně všemi směry. Zaměřují se především na ty partnery z nekatolického prostředí, kteří spolu sdílejí stejné charismatické paradigma, především fenomén křtu v Duchu svatém a s ním související charismatické projevy. Toto paradigma totiž vytváří přirozenou platformu pro dialog, který má podobu

⁷⁹⁶ Srov. HOCKEN, *Strategie Ducha*, s. 154.

⁷⁹⁷ Srov. Komunita Blahoslavenství. Oficiální website, dostupné 11.3.2020, <https://www.blahoslavenstvi.cz/tajemstvi-izraele>

⁷⁹⁸ Více k teologii vztahu křesťanství a židovství v dokumentech *Nostra aetate*, 4; KOMISE PRO NÁBOŽENSKÉ VZTAHY S JUDAISMEM. *Neboť dary a Boží povolání jsou neodvolatelné*. Kapitola 7.

⁷⁹⁹ Např. RICHER, Etienne. *Proč milovat Izrael*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

⁸⁰⁰ Podoba praktického a duchovního ekumenismu je s hnutím spjata od jeho počátku. Více ZIMMERLING, Peter. *Die charismatischen Bewegungen: Theologie, Spiritualität, Anstösse zum Gespräch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2002, s. 335-350.

⁸⁰¹ Srov. HOCKEN, „Catholic Charismatic Renewal,“ s. 4-5.

⁸⁰² The Word of God Community. Oficiální website, dostupné 12.1.2020, <http://www.thewordofgodcommunity.org/>

⁸⁰³ Communauté de Chemin Neuf. Oficiální website, dostupné 20.10.2019, <https://www.chemin-neuf.fr/fr/oecumenisme/vie-oecumenique>

„ekumenismu Ducha“.⁸⁰⁴ Zároveň však omezuje možnosti ekumenismu s křesťanskými hnutími, která jsou charakteristická výrazně odlišným spirituálním paradigmatem. Ekumenismus se pak odehrává především v rámci jednoho spirituálního proudu uvnitř křesťanství, který je reprezentován evangelikálními, letničními a charismatickými společenstvími. Katolické charismatické hnutí je tedy ze své podstaty ekumenické, ale jeho ekumenismus lze definovat jako selektivní, zaměřený exklusivně především k letničním a evangelikálním hnutím, s nimiž je od svého počátku spjato skrze konkrétní doktrinální charakteristiky a historické vazby.⁸⁰⁵

8.3.7 Shrnutí

Krátký exkurz do okolností vzniku charismatického hnutí poukázal na jeho souvislost s předchozími probuzeneckými hnutími i na fakt, že není založeno na jedné konkrétní události či osobnosti zakladatele, nýbrž spočívá na specifické interpretaci určité sdílené duchovní zkušenosti, popisované jako křest v Duchu svatém a s ním souvisejícími projevy charismatických darů. Tato výrazná a mnohdy emočně prožívaná duchovní zkušenost se zdá být důvodem, který napomohl charismatické obnově k tak rychlému růstu. V době sílícího racionalismu a sekularismu nejen ve společnosti, ale i v náboženském prostředí, se nabídka přitažlivé a dostupné duchovní zkušenosti setkala s poptávkou široké křesťanské veřejnosti. Spontánní forma modlitby, mimořádné duchovní zkušenosti, zázračné uzdravování a zpřístupnění mystické zkušenosti všem věřícím představují patrně hlavní příčiny atraktivity charismatické obnovy a jejího rozmachu ve druhé polovině dvacátého století. Přes řadu kritizovaných aspektů, například přílišné emocionality, sklonů k fundamentalismu, nebo případů skupinové manipulace, se charismatická obnova rychle rozrostla do podoby největšího z církevních hnutí a získala uznání církevních autorit.

Hnutí charismatické obnovy je organizačně velmi volné a nemá pevnou organizační strukturu, což umožňuje participovat na jeho spiritualitě komukoliv napříč církevními strukturami, včetně kléru a členů řeholí či farních společenství. Charismatická obnova tak vytváří jakýsi proud napříč strukturami církve, s cílem obnovy duchovního života jednotlivců i církve jako celku. Studium spirituality prokázalo silnou kristocentrickou a kerygmatickou orientaci, důraz na osobní konverzi a

⁸⁰⁴ Tento termín navrhuje Peter Hocken pro ekumenické sdílení zkušenosti Ducha svatého, namísto původního pojetí „duchovního ekumenismu“, zaměřeného především na obrácení, sdílení Božího slova, modlitby apod. Srov. HOCKEN, „What Challenges Do Pentecostals Pose to Catholics,“ s. 55-56.

⁸⁰⁵ Srov. HOCKEN, „The Impact of the Charismatic Movement,“ s. 212-213.

biblické zaměření. V jádru charismatické spirituality stojí iniciační zkušenost v podobě kristocentricky zaměřené individuální konverze, prožitek tzv. vylití Ducha svatého a z toho vyplývající pojetí duchovního života jako osobního vztahu s Kristem. Projevy charismat, jako například modlitba v jazycích, prorokování a uzdravování, jsou pak chápány jako ovoce této iniciační zkušenosti a její rozvinutí v každodenní spiritualitě.

Uvedené charakteristiky spirituality determinují postoje hnutí a jeho členů navenek, zejména do společnosti a k jiným náboženským subjektům. Mnozí charismatici chápou iniciační zkušenost křtu v Duchu svatém za tak fundamentální a klíčovou, že náboženský život bez ní považují za neúplný. Cítí pak potřebu tento fenomén šířit a nabízet dalším, z čehož pramení tak typické evangelizační a misijní zanícení charismatické obnovy. Kristocentricky zaměřená evangelizace se proto stala nejčastějším projevem charismatické obnovy navenek. Z toho vyplývá, že i vztahy k jiným náboženstvím mají namísto mezináboženského dialogu spíše podobu misie a pre-evangelizace, přičemž v kontaktu se stoupenci nekřesťanských náboženství mají charismatici zpravidla tendenci svědčit o Kristu a o své duchovní zkušenosti. Dokonce je možné setkat se s postoji odmítání diskuse s jinými náboženskými tradicemi, pokud nejsou otevřeny evangelijní zvěsti, nebo úplné odmítání jiných náboženství, jako mylných nauk.

V těchto případech nelze hovořit o postojích v souladu s pokoncilní naukou církve, ale spíše o vlivu letničních a evangelikálních hnutí, k nimž má charismatická obnova blízko díky své genezi i spiritualitě. V této souvislosti bývá hnutí kritizováno i za přejímání fundamentalistických tendencí a nedoceňování metod hermeneutiky a biblické exegeze. Vzhledem k těmto skutečnostem je možné převládající postoj hnutí charismatické obnovy vůči jiným náboženským tradicím označit za exklusivistický, dialogu nepřilíš vstřícný. V centru pozornosti spočívá misijní a evangelizační úsilí, k němuž případný dialog slouží jen jako předstupeň.

S tímto negativním postojem vůči mezináboženskému dialogu však kontrastuje pozitivní vztah k judaismu a především k ekumenismu směrem ke křesťanům evangelikální a letniční tradice. Jistá náklonnost charismatické obnovy k judaismu, byť často jednostranná, vyplývá z biblického zakotvení spirituality hnutí. Díky sdíleným biblickým fundamentům vnímají charismatici výraznější prostor pro sblížení a inspiraci židovskou náboženskou a kulturní tradicí, než v případě kteréhokoliv jiného náboženského subjektu mimo křesťanství. Ekumenický optimismus směrem

k evangelikálním a letničním křesťanům zase vyplývá ze skutečnosti, že s nimi sdílejí podobné kerygmatické a charismatické spirituální paradigma, které se stává přirozenou platformou pro ekumenické vztahy a pro spolupráci označovanou za ekumenismus Ducha. Ten mnohdy umožňuje intenzivnější podoby vztahů, než ty, které má charismatická obnova s jinými subjekty v katolické církvi.

8.4 Krátké shrnutí studií

Speciální studie tří vybraných hnutí potvrdily rozmanitost v přístupu nových církevních hnutí k jiným náboženským subjektům. Ukázalo se, že podoba a intenzita mezináboženských a případně ekumenických kontaktů je výrazně podmíněna především vlastní spiritualitou hnutí. Sdílené hodnoty a specifické aspekty duchovní praxe, které se utváří již v souvislosti se vznikem hnutí, jsou tak jednoznačně hlavními determinanty vztahu k jiným náboženstvím. Jinými slovy, na vztah hnutí k jiným náboženským subjektům má největší vliv podoba a charakter základního paradigmatu spirituality hnutí, které se utvářelo již v jeho počátcích. Speciální studie ukazují, že sociální či meditativní paradigma má pro mezináboženské vztahy potenciál velký, zatímco charismatické či kérygmatické paradigma má opačný vliv a vztahy spíše omezuje na ekumenické, často dokonce selektivně.

Hnutí fokoláre, charakteristické sociálním paradigmatem a důrazem na jednotu, vzniklým v reakci na válečné rozdělení, tenduje k mezináboženské spolupráci a dialogu, zejména s náboženskými subjekty podobně sociálně zaměřenými. Světové společenství pro křesťanskou meditaci, díky iniciačnímu příběhu zakladatele charakteristické meditačním aspektem, inklinuje k mezináboženskému sbližování na bázi sdílené meditace, především s náboženskými proudy meditačního zaměření. Hnutí charismatické obnovy, charakteristické důrazem na osobní konverzi a charismatický aspekt spirituality, omezuje svůj vztahový potenciál na ekumenické kontakty se subjekty evangelikálního a letničního křesťanství, s nimiž sdílí stejná východiska. V tomto smyslu hovoří Massimo Faggioli o tzv. praktickém ekumenismu, při němž se náboženské subjekty sbližují na základě určitého konkrétního prvku, ať je jím meditace, nebo charismatický aspekt.⁸⁰⁶

⁸⁰⁶ Srov. FAGGIOLI, *Sorting out Catholicism*, s. 120.

9 ZÁVĚR

9.1 *Téma a cíl disertační práce*

Záměrem této disertační práce bylo zkoumat nová církevní hnutí optikou jejich vztahu k náboženské pluralitě a vyplnit tak mezeru v dosavadním studiu tohoto fenoménu. Specifickým cílem pak byla identifikace faktorů, které ovlivňují postoj hnutí k mezináboženské problematice. Podnět k volbě tohoto tématu vzešel ze dvou autorových zkušeností s událostmi téměř protikladného charakteru, jejichž aktéry byli stoupenci nových církevních hnutí v konfrontaci s náboženskou odlišností. Zatímco v prvním případě byla přijata partnersky a s respektem, ve druhém případě se projevil zřejmý antagonismus a odmítání. Tato disproporce v přístupu nových církevních hnutí k tak aktuální výzvě, kterou je náboženská pluralita, přitáhla autorovu pozornost ke studiu obou fenoménů a k otázce po jejich vzájemném vztahu.

Pozornost disertačního výzkumu se tak zaměřila na dva velmi aktuální teologické fenomény dnešní doby. Na nová církevní hnutí, která se v církvi rozvinula v nedávném období a která v ní získávají stále větší vliv, a na mezináboženskou tematiku, která se v církvi etablovala po Druhém vatikánském koncilu a nabývá na aktuálnosti s prohlubujícím se procesem globalizace ve světě. V tomto tematicky širokém prostoru se badatelský záměr disertačního projektu zaměřil na dosud nezpracované téma na pomezí obou fenoménů a zúžil svou pozornost na dílčí otázku vztahu nových církevních hnutí k mezináboženské problematice. Cílem práce bylo přispět k odborné reflexi fenoménu nových hnutí tentokrát z dosud nezkoumané perspektivy vztahu k jiným náboženstvím a vzhledem k narůstajícímu vlivu hnutí v církvi tím zároveň přispět k možné predikci dalšího vývoje v oblasti mezináboženského dialogu.

9.2 *Postup řešení projektu*

Na počátku řešení disertačního projektu bylo potřeba zmapovat dosavadní odbornou reflexi zvoleného tématu a provést **rešerši literatury**. Jak ukazují její výsledky ve druhé kapitole této práce, vztahu nových církevních hnutí k mezináboženské problematice nebyla dosud v odborných kruzích věnována dostatečná pozornost. Bylo zjištěno, že ačkoliv se propojení těchto dvou jevů dotklo již několik teologických prací, vždy jen na okraj jiného tématu a bez invence k hlubší analýze. Rešerše navíc ukázala, že i zpracování samotného fenoménu nových církevních

hnutí bylo zatím poměrně nesystematické a v českém teologickém prostředí dokonce v podstatě chybělo. Mezi publikovanými typologiemi nových hnutí dosud například chyběla taková, která by reflektovala klíčové kritérium jejich spirituality. Rešerše tak potvrdila a upřesnila badatelský záměr této disertační práce a pomohla specifikovat následující **výzkumné otázky**: Jak se nová církevní hnutí staví k mezináboženské tematice? Co jejich postoj určuje především? Lze na základě toho nová hnutí klasifikovat a kategorizovat?

Pro řešení výzkumného záměru této práce bylo potřeba nejdříve vytvořit dostatečný základ v podobě souboru relevantních poznatků o nových církevních hnutích. Vzhledem k dosud nedostatečnému pokrytí tohoto fenoménu v odborné literatuře, bylo nutné doplnit jej vlastním **studiem v terénu**. Během disertačního výzkumu bylo v průběhu skoro deseti let zkoumáno celkem dvacet tři hnutí v ČR i v zahraničí, vybraných na základě dvou hlavních kritérií. Jednak podle kritéria významnosti – hnutí dostatečně vyžralá a etablovaná, a podle kritéria působnosti – preference byla dána hnutím působícím v Evropě, se vztahem k našemu regionu. V rámci terénního studia bylo využito neformálních metod pozorování, osobních rozhovorů s členy a studia pramenů, tak jak jsou popsány ve třetí kapitole. Efektivitě výzkumu napomohla autorova bohatá zkušenost se zkoumaným jevem z jeho předchozí pastorační a vzdělávací praxe, která umožnila postavit další studium na solidní základ.

Na základě shromážděných poznatků z výzkumu a literatury vznikla postupně **analytická část**, která je představena ve čtvrté kapitole této práce. Jejím cílem je komplexní analýza fenoménu nových církevních hnutí z několika odborných perspektiv a vytvoření nezbytného rámce pro řešení hlavních otázek disertace. Ačkoliv by se mohlo zdát tematické vymezení této kapitoly příliš široké, každá z jejích částí má určitou relevanci ve vztahu k hlavnímu tématu práce. Zasazení do historicko-kulturního a sociologického kontextu například umožnilo identifikovat charakteristický princip reaktivity hnutí a jejich prorocký aspekt, eklesiologické a spirituálně-teologické reflexe zase dovolily dostatečně uchopit klíčové teologické veličiny hnutí v podobě charismatu a spirituality. Ty se pak na základě detailnější analýzy ukázaly jako esenciální východisko pro další odvozené charakteristiky hnutí, jako jsou doktrinální akcenty, institucionální aspekty, formy činnosti a v neposlední řadě i vztah k mezináboženské tematice.

Vzhledem k tomu, že se disertační výzkumný záměr vyskytuje na pomezí dvou tematických oblastí, nových církevních hnutí a mezináboženské problematiky, bylo vedle výše uvedené analýzy církevních hnutí potřeba zmapovat i aktuální situaci v oblasti **teologie vztahu církve k jiným náboženstvím** a definovat některé relevantní kategorie. Pátá kapitola tudíž obsahuje teologický exkurs do současného pojetí mezináboženské problematiky, včetně fenoménu mezináboženského dialogu a nástinu typologie mezináboženských postojů. Tím byl vytvořen nezbytný referenční rámec pro samotné studium postojů nových hnutí v otázce náboženské plurality a vztahu k jiným náboženstvím. Následně provedená analýza potvrdila, že v této otázce existuje mezi hnutími celé spektrum postojů, od aktivní otevřenosti, přes respekt, až po odmítání, a dají se identifikovat všechny tři hlavní mezináboženské pozice: exkluzivistická, inkluzivistická i pluralistická. Další část práce se tudíž věnovala otázce příčin tak výrazné diversity postojů. Na základě jejich porovnání s různými aspekty církevních hnutí se postupně ukázala zřejmá souvislost, která byla následně zformulována v základní tezi této disertační práce, totiž že vztah nových církevních hnutí k mezináboženské problematice je především utvářen paradigmatem jejich spirituality.

Zjištěné skutečnosti umožnily vytvoření nového **klasifikačního systému** církevních hnutí, postaveného na kritériu jejich spirituality, který dovoluje komplexnější uchopení fenoménu než doposud publikované klasifikace. Zároveň umožňuje anticipovat mezináboženský potenciál hnutí a jejich postoje vůči náboženské pluralitě, což je jedna z klíčových otázek disertace. Další etapa disertační práce, popsaná v šesté kapitole, se proto věnovala otázce klasifikace nových hnutí, včetně krátkého exkurzu a zhodnocení dosud publikovaných typologií. Na základě podrobné analýzy spiritualit sledovaných hnutí bylo identifikováno pět hlavních typů paradigmat, na nichž byl následně postaven přehledný kategorizační systém. Jako referenční nástroj pro snadnější identifikaci a popis spirituality jednotlivých hnutí bylo použito vlastní schéma tří náboženských aspektů, odpovídajících různým kristologickým modelům.

Výsledkem je úplně nová, přehledná **typologie nových církevních hnutí**, která je představena v sedmé kapitole a která představuje jednu z nejpřínosnějších částí této disertační práce. Dosud publikované typologie doplňuje o komplexnější a ucelenější systém, postavený na esenciálním principu spirituality hnutí, který umožňuje anticipaci různých odvozených charakteristik hnutí, včetně jejich postoje k mezináboženské

problematice. Tato kapitola nejdříve definuje pět hlavních paradigmat spirituality, na nichž je uvedená typologie postavena. Poté postupně prezentuje všech pět hlavních kategorií hnutí, včetně jejich hlavních charakteristik. Každá z podkapitol je věnována jedné z kategorií a obsahuje několik reprezentativních příkladů hnutí, doplněných krátkými profily.

Poslední část disertace, tvořící obsah osmé kapitoly, nabízí několik analytických sond, blízkých svou formou případovým studiím. Ty byly vytvořeny s cílem ilustrovat na detailnější analýze vybraných hnutí relevanci disertační teze a souvislost mezi spiritualitou hnutí a postojem v mezináboženských otázkách. Pro tyto **speciální studie** byla na základě výše zmíněné typologie vybrána tři hnutí reprezentující různé kategorie a představující tři rozdílné přístupy k mezináboženské problematice: Hnutí fokoláre, Světové společenství pro křesťanskou meditaci a Katolická charismatická obnova. Každé ze studií je věnována samostatná podkapitola, přičemž jádro tvoří analýza klíčových aspektů spirituality hnutí a jejich souvislosti s mezináboženskými postoji. Nechybí ani konkrétní příklady aktivit mezináboženského či ekumenického charakteru.

Všechny tři studie dobře ilustrují souvislost mezi spiritualitou hnutí a postojem k náboženské pluralitě a zároveň poukazují na rozmanitost mezináboženských postojů a aktivit. Speciální studie Hnutí fokoláre například demonstruje, jak sociální paradigma jeho spirituality, úzce spjaté s okolnostmi vzniku hnutí, vytváří dialogický potenciál ve smyslu mezináboženském i společenském. Naproti tomu studie Katolické charismatické obnovy poukazuje na skutečnost, že kristocentrické a kérygmatické paradigma její spirituality vede spíše k exklusivistickým pozicím a skepsi vůči dialogu s mimokřesťanskými náboženstvími. Speciální studie Světového společenství pro křesťanskou meditaci pak ukazuje zajímavý případ, kdy se praktický prvek meditace, tvořící jádro spirituality hnutí, stal přirozenou platformou pro mezináboženské aktivity, jakkoli selektivně zaměřené na partnery s obdobným meditačním aspektem.

9.3 Shrnutí hlavních výsledků

Výsledky bádání v rámci tohoto disertačního projektu a odpovědi na hlavní výzkumné otázky se dají **shrnout do několika tezí** následujícím způsobem:

Disertační práce potvrdila, že nová církevní hnutí vykazují široké spektrum postojů ve vztahu k mimokřesťanským náboženstvím a k náboženské pluralitě vůbec. Některá jsou otevřená mezináboženskému dialogu a spolupráci, jiná jsou v tomto směru spíše zdrženlivá či dokonce odmítavá. Jejich postoje v této otázce nutně nesledují

oficiální linii učení církve či převládající teologické trendy, nýbrž utváří se především s ohledem na charakter jejich spirituality. Spiritualita hnutí představuje určitý sdílený hodnotový systém a specifickou interpretaci křesťanské spirituality, která se rozvinula ze základního charismatu hnutí.

Na základě analýzy se podařilo identifikovat v jádru spirituality každého ze zkoumaných hnutí určitý klíčový aspekt, který lze označit za její paradigma. Jeho povaha úzce souvisí jak s okolnostmi vzniku hnutí a jeho iniciační zkušeností, tak s jeho charismatem a specifickým posláním. Na jeho základě si hnutí utváří své doktrinární a institucionální charakteristiky, specifické aktivity i postoje vůči okolí, včetně vztahu k jiným náboženským subjektům. Mezi paradigmatem spirituality a postojem k mezináboženské problematice existuje tudíž zřejmá souvislost. A díky rozmanitosti těchto paradigmat se mezi novými hnutími vyskytuje celé spektrum mezináboženských postojů, od výrazně exklusivistických, přes různé formy inklusivistických, až po tendence k pluralistickým pozicím.

Paradigma spirituality se ukázalo jako vhodné klasifikační kritérium pro kategorizaci nových církevních hnutí. V další etapě disertačního projektu byla proto na tomto principu vytvořena nová komplexní typologie hnutí, která umožňuje anticipovat řadu jejich důležitých charakteristik, včetně mezináboženského potenciálu. Analýza hnutí, zkoumaných v rámci disertačního projektu, identifikovala v jejich spiritualitách celkem pět hlavních paradigmat, která zároveň definují následující kategorie nově vytvořené **typologie nových církevních hnutí**:

Hnutí katecheticko-vzdělávacího zaměření (vzdělávací paradigma)

Tato hnutí charakterizuje silný akcent na vzdělávání a duchovní formaci. Do této kategorie lze zařadit Neokatechumenátní cestu, Cursillo, Světlo-Život, Manželská setkání a částečně i Comunione e Liberazione.

Hnutí charismatického původu (charismatické paradigma)

Sem patří hnutí s typickým důrazem na charismatický princip. Mezi hnutí a komunity charismatického původu můžeme vedle samotné charismatické obnovy zařadit komunity Emmanuel a Chemin Neuf a rovněž Komunitu Blahoslavenství.

Hnutí sociálně orientovaná (sociální paradigma)

Ve spiritualitách těchto hnutí je dominantní sociální akcent. Patří mezi ně Hnutí fokoláre, Hnutí za lepší svět, Sant'Egidio, Archa a částečně i Comunione e Liberazione.

Hnutí monasticko-kontemplativní (kontemplativní paradigma)

Tuto skupinu hnutí charakterizuje důraz na kontemplativně-meditativní aspekt. Patří sem Světové společenství pro křesťanskou meditaci, komunita Taizé, Mnišská bratrstva Jeruzalém, Mnišská rodina Betléma a částečně i Komunita Blahoslavenství.

Hnutí nábožensko-tradičního zaměření (tradiční paradigma)

Pro tato hnutí je typický eklesiocentrický charakter a důraz na tradici církve. K těmto hnutím patří například Fatimský apoštolát, Mariánské kněžské hnutí, Mariina Legie, Opus dei a Schönstattské hnutí.

Následné ověření relevance této typologie potvrdilo, že každé z uvedených paradigmat představuje určitý spojující prvek a zároveň východisko spirituality pro danou skupinu hnutí. Zatímco v aspektech, které z něho přímo vyplývají, jako například klíčové prvky duchovního života nebo směry činnosti, sdílejí hnutí v rámci dané kategorie mnoho podobností, v ostatních se mohou poměrně výrazně lišit. Hranice mezi kategoriemi nejsou navíc nikterak ostré a některá hnutí tak představují přechodný typ mezi více kategoriemi.

V klíčové disertační otázce ohledně vztahu k mezináboženské problematice vykazují jednotlivé kategorie odlišné tendence. Zatímco hnutí charakteristické sociálním paradigmatem inklinují k dialogickým postojům a v mezináboženské problematice tendují k inklusivistickým až pluralistickým pozicím, hnutí s charismatickým paradigmatem mají většinou sklon k exklusivistickým postojům a namísto dialogu častěji tematizují evangelizační poslání církve. Exklusivistické tendence jsou typické i pro většinu hnutí nábožensko-tradičního zaměření z důvodu jejich eklesiocentrického charakteru. Na rozdíl od předchozí skupiny jsou díky němu zdrženlivější dokonce i v otázce ekumenismu a při zdůrazňování soteriologického aspektu církve se k náboženské pluralitě staví většinou negativně.

Kérygmatický aspekt staví do exklusivistických pozic i většinu hnutí, které jsou charakteristické vzdělávacím paradigmatem. Více než o mezináboženském dialogu

hovoří o potřebě hlásání křesťanské zvěsti a případný dialog chápou spíše jako předstupeň hlásání jedinečnosti spásy v Kristu. Naproti tomu inklusivistické a převážně dialogické postoje zastává většina hnutí s kontemplativním paradigmatem, v některých případech meditativně zaměřených hnutí dokonce s pluralistickými tendencemi. Je třeba nicméně konstatovat, že i v rámci této typologie existují určité výjimky a nuance, přičemž uvedené mezináboženské charakteristiky nemusí pro všechna hnutí dané kategorie platit se stejnou intenzitou. Podobně jako ke každé typologii sociálních jevů je třeba i k této přistupovat s určitou opatrností. Speciální studie tří vybraných hnutí, vytvořené v poslední etapě disertačního projektu, relevanci hlavních znaků vytvořené typologie přesto potvrdily a dokreslily navíc některé specifické detaily.

První ze studií analyzovala sociální aspekt Hnutí fokoláre, který má kořeny v jeho iniciačním příběhu během válečného strádání, díky němuž hnutí akcentuje sociální hodnoty, jako jsou vztahy, jednota a smíření. Studie ilustruje princip, jak tento sociální aspekt utváří inklusivistický postoj hnutí a otevírá prostor pro mezináboženské iniciativy. Druhá studie analyzovala klíčový meditační aspekt Světového společenství pro křesťanskou meditaci, který má kořeny v mezináboženské zkušenosti zakladatele. Ukazuje způsob, jak toto paradigma utvářelo dialogický charakter spirituality hnutí již od jeho počátků a jak se prvek meditace stal přirozeným nástrojem pro mezináboženské setkávání. To ostatně ilustruje i uvedený přehled aktivit hnutí, který poukazuje na téměř pluralistické tendence. Ve třetí studii jde o detailnější pohled na Katolickou charismatickou obnovu a její spiritualitu, která kombinuje kerygmatické a charismatické paradigma. Z této analýzy je zřejmé, proč hnutí tíhne k exklusivistickým tendencím a otázku mezináboženského dialogu zastihuje zaměření na kerygmatickou evangelizaci.

9.4 Zhodnocení a směry dalšího bádání

Tato disertační práce poskytla zajímavou příležitost ke zkoumání dvou aktuálních jevů současnosti: nových církevních hnutí a mezináboženské problematiky. Jejím cílem bylo přistoupit k tématu nových církevních hnutí z originální perspektivy – optikou mezináboženské tematiky – a zodpovědět otázky ohledně podmíněnosti vztahu nových hnutí k jiným náboženstvím. Výše uvedené shrnutí dokazuje, že se podařilo realizovat původní disertační záměr a uspokojivě zodpovědět hlavní otázky výzkumu. Analýza vztahu mezi oběma fenomény a identifikace souvislostí mezi spiritualitou hnutí

a jejich postojem v mezináboženské otázce tak bezesporu patří mezi hlavní přínosy této práce k současné odborné reflexi.

Mezi nejpřínosnější výsledky tohoto badatelského projektu lze zařadit typologii nových církevních hnutí vytvořenou na základě poznatků z vlastního terénního studia, která představuje komplexně pojatou klasifikaci fenoménu a zaplňuje tak mezeru v jeho odborném zpracování. Na rozdíl od dosud publikovaných typologií, postavených na dílčích aspektech, tato využívá klasifikační kritérium spirituality hnutí, čímž lépe postihuje vnitřní podstatu jevu a zprostředkovává jeho komplexnější a ucelenější obraz. Výsledný systém tak umožňuje anticipovat více charakteristik hnutí, od praktických aspektů duchovního života, přes hlavní směry činnosti, až po zde zkoumaný postoj k mezináboženské problematice.

Dalším přínosem tohoto disertačního projektu je nesporně jeho zakotvení v poměrně širokém primárním terénním výzkumu, který posiluje původnost celé práce a validuje tak badatelské úsilí. Celkový výsledek není tudíž založen na pouhé kompilaci již publikovaných poznatků, nýbrž je zakotven v relevantních datech z terénu, kontextualizovaných do českého a středoevropského prostoru, a je ověřen vlastní zkušeností autora. Práce obsahuje i poměrně obsažný seznam odborné literatury, která posloužila jako nezbytný doplněk terénního studia a nabízí i cenný referenční rámec pro další bádání.

Ačkoliv se může zdát, že analytická část práce jde do přílišné deskriptivní a tematické šíře, představuje to spíše její přednost než nedostatek. Kromě toho, že bylo potřeba zakotvit analýzu teologických charakteristik zkoumaného fenoménu v dostatečně solidním základě a každá z částí má určitou relevanci ve vztahu k hlavnímu tématu práce, představuje takto rozkročená studie rovněž příspěvek ke komplexnímu zpracování nových hnutí, kterého byl dosud nedostatek. Zejména v českém odborném prostředí představuje taková přehledová práce původní dílo a vyplňuje mezeru v domácí odborné reflexi tohoto jevu.

Disertační práce měla i své tematické a obsahové limity. Hlavním limitujícím faktorem byla od počátku obsáhlost samotného tématu. Autorovým prvotním záměrem bylo studium potenciálu nových církevních hnutí k mezináboženským vztahům. Během zpracování se však ukázalo, že pro řešení tohoto problému je nutné dostatečně teologicky reflektovat fenomén nových církevních hnutí jako takových. Teprve jejich eklesiologická kontextualizace a zakotvení ve spirituálně-historických souvislostech

církve, stejně jako další analýzy, poskytly dostatečně plastický obraz a připravily půdu pro reflexi jejich mezináboženského potenciálu. Omezený rozsah této práce nicméně nedovolil zajít hlouběji do studia samotného vztahu hnutí s jinými náboženstvími. Kromě dílčích exkurzů v podobě tří speciálních studií, nebyl navíc dostatečný prostor pro detailnější analýzu konkrétních forem mezináboženských aktivit. Obojí tudíž zůstává hlavním podnětem pro další výzkum.

Existuje celá řada dalších relevantních otázek a směrů bádání, které na sebe upozornily během zpracování, ale přesahují možnosti takto koncipovaného projektu. Tato práce by tudíž měla sloužit jako výchozí krok na cestě dalšího bádání v této oblasti. Mezi témata hodná pozornosti patří nesporně problematika vztahu mezi charismatem hnutí a procesem jejich institucionalizace. Nabízí se především otázka, nakolik původní dynamiku charismatu ovlivňuje postupný proces fixace institucionálních a kanonických podob. S tím souvisí i otázka adaptability nových hnutí v měnícím se společenském a církevním prostředí do budoucna, zda budou schopna transformovat potenciál svého charismatu do nového kontextu, nebo zda naopak postupně zeslábnou a zaniknou s proměnou „původní biosféry“ ve které hnutí vznikala.

Z praktických teologických témat pro další zpracování stojí určitě za hlubší pozornost církevně-právní a pastorační problémy působení nových hnutí na půdě farností. Cenný pastorační přínos by jistě přineslo zdokumentování a reflexe modelů spolupráce, které se v tomto směru osvědčily, stejně jako rizika a problémy, které existují. Závěrem je vhodné konstatovat, že i předložená typologie si zaslouží další odborné zpracování. Uvedený rozsah pěti hlavních kategorií se zdá, při určité míře generalizace, pro účely této studie adekvátní a plně postačující. Pro obecnější využití by bylo nicméně zajímavé tento systém rozšířit o případné další kategorie a navrhnout další úrovně či podkategorie tak, aby bylo možné je vhodně aplikovat při dalším studiu neustále se vyvíjejícího fenoménu nových církevních hnutí.

10 SEZNAM LITERATURY

- ACHARYA, Kala et al. *Bhakti: Pathway to God*. Somaiya Publications, 2003.
- ALTRICHTER, Michal. *Spirituální teologie*. Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti Refugium Velehrad-Roma, 2017.
- ANDERSON, Allan. *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- APPLEBY, Scott R. *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*. New York: Rowman & Littlefield, 2000.
- ARAUJO, Vera. „It was 1943 and the war was raging all around them.” *Living City*, Vol. 42 (Dec 2003): s. 14-16.
- ARBOLA, Gérard. „Emmanuel Community.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*. Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000.
- ARGÜELLO, Kiko, HERNÁNDEZ, Carmen. *Statute of the Neocatechumenal Way*. Pasadena: Hope Publishing House, 2003.
- ARIEL, Yaakov. *An Unusual Relationship: Evangelical Christians and Jews*. New York: New York University Press, 2013.
- ASHCRAFT, Michael. *A Historical Introduction to the Study of New Religious Movements*. New York: Routledge, 2018.
- AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000.
- AYRES, Lewis and Medi Ann VOLPE. *The Oxford Handbook of Catholic Theology*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- BAILEY, Kenneth. *Methods of Social Research*. New York: Macmillan, 1994.
- BANCHOFF, Thomas F., ed. *Religious Pluralism, Globalization, and World Politics*. New York: Oxford University Press, 2008.
- BARKER, Eileen, WARBURG, Margit, ed. *New Religions and New Religiosity*. Copenhagen: Aarhus University Press, 1998.
- BARNES, Michael. *Christian Identity and Religious Pluralism*. Nashville, Abingdon Press, 1989.
- BARNES, Michael. *Interreligious Learning: Dialogue, Spirituality, and the Christian Imagination*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- BAUBEROT, Jean. *Histoire de la laïcité en France*. Paris: Presses Universitaires de France, 2003.
- BEAL, John P., CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J. *New Commentary on the Code of Canon Law*. Mahwah: Paulist Press, 2002.
- BEDOUELLE, Guy. *L'histoire de l'Église*. Luxembourg: Editions Saint-Paul, 1997.
- BELLITTO, Christopher M. *Renewing Christianity: A History of Church Reform from Day One to Vatican II*. Mahwah: Paulist Press, 2001.
- BERCOVITCH, Jacob, KREMENYUK, Victor, ed. *The SAGE Handbook of Conflict Resolutions*. London: SAGE Publications, 2009.
- BERGER, Peter L. *Vzdálená sláva: Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno: Barrister & Principal, Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997.
- BERGER, Peter L. *The Many Altars of Modernity: Toward a Paradigm for Religion in a Pluralist Age*. Boston: De Gruyter, 2014.
- BERGER, Peter L., ed. *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Grand Rapids: W. B. Eerdmans Publishing, 1999.
- BEYER, Peter. *Religion and Globalization*. London: SAGE Publications, 1994.
- BIRD, Frederick. „The Pursuit of Innocence: New Religious Movements and Moral Accountability.“ *Sociological analysis*, Vol. 40, No.4 (1979): s. 335-342.
- BLACHNICKI, Franciszek. *Ruch Światło-Życie jako pedagogia nowego człowieka*. Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie, 2018.
- BLISS, Frederick M. *Catholic and Ecumenical: History and Hope: Why the Catholic Church Is Ecumenical and What She Is Doing About It*. Lanham: Sheed & Ward, 2007.
- BOUBLÍK, Vladimír. *Teologie mimokřesťanských náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- BRAATEN, Carl E. *Mother Church: Ecclesiology and Ecumenism*. Minneapolis: Fortress Press, 1998.
- BRICO, Rex. *Taizé: Brother Roger and His Community*. Wilton: Collins, 1978.
- BROMLEY, David G., ed. *Teaching New Religious Movements*. New York: Oxford University Press, 2007.
- BRUNI, Luigino, ed. *The Economy of Communion: Toward a Multi-Dimensional Economic Culture*. New York: New City Press, 2002.

- BRUNI, Luigino, ed. *Toward a Multi-Dimensional Economic Culture - The Economy of Communion*. New York: New City Press, 2002.
- BRUTEAU, Beatrice, ed. *The Other Half of My Soul: Bede Griffiths and the Hindu-Christian Dialogue*. Wheaton: The Theosophical Publishing House, 1996.
- BRYMAN, Alan. *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- BUES, Hinrich E. *Die Spiritualität der Schönstattbewegung: eine historische Studie zur missionarischen Spiritualität neuer kirchlicher Bewegungen*. Münster: MV-Wissenschaft, 2007.
- BURGES, Stanley M., MAAS Eduard M. van der, ed. *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Christianity*. Grand Rapids: Zondervan, 2010.
- BURGESS, Stanley M., ed. *Christian Peoples of the Spirit: A Documentary History of Pentecostal Spirituality from the Early Church to the Present*. New York: New York University Press, 2011.
- CALLEBAUT, Bernhard. „Between Tradition and Prophecy: The Impact of the Personality of Chiara Lubich.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 7, No. 1/2 (Nov 2018): s. 60–71.
- CALVO, Gabriel. *Marriage Encounter: Official National Manual*. Marriage Encounter, 1975.
- CAMISASCA, Massimo. „On the Frontiers of Human Life.“ *Traces*, Vol. 6 (2005).
- CAMISASCA, Massimo. *Comunione e Liberazione: le origini: 1954-1968*. Milano: San Paolo, 2001.
- CARRIQUIRY, Guzmán. „The Ecclesial Movements in the Religious and Cultural Context of the Present Day.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000.
- CARTLEDGE, Mark J. „Charismatic Theology: Approaches and Themes.“ *Journal of Beliefs & Values*, Vol. 25, No. 2 (2004): s. 177–190.
- CARTLEDGE, Mark, ed. *Speaking in Tongues: Multi-Disciplinary Perspectives*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2012.
- CASSIDY, Edward. *Ecumenism and Interreligious Dialogue: Unitatis Redintegratio, Nostra Aetate*. Mahwah: Paulist Press, 2005.
- CATALANO, Roberto. „Gülen, Focolare, and Risshō Kōsei-Kai Movements: Commonalities for Religious and Social Renewal.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 4, No. 1 (March 2015): s. 42–61.
- CATALANO, Roberto. „Spiritual Friendship and Interreligious Dialogue: The Experience of Chiara Lubich and Nikkyō Niwan.“ *Claritas, Journal of Dialogue and Culture*, Vol. 6, No. 1 (Mar 2017): s. 57–69.
- CATALANO, Roberto. *Spiritualità di comunione e dialogo interreligioso. L'esperienza di Chiara Lubich e del movimento dei Focolari*. Roma: Città Nuova, 2010.
- CATALANO, Roberto. „The Role of Ecclesial Movements in the Implementation of Nostra Aetate.“ LATINOVIC, Vladimir, MANNION, Gerard, WELLE, Jason, ed. *Catholicism Engaging Other Faiths: Vatican II and its Impact*. New York: Palgrave Macmillan, 2019, s. 79-98.
- CEBULA, Judith. „Men of the Table Cloth.“ *Indianapolis Monthly*. Vol. 30 (Nov 2007): s. 91-96.
- CIABATTINI, Giuliano M. „Společná touha po jednotě lidské rodiny.“ *Nové město*, Vol. 2 (2009): s. 4-5.
- CLARKE, Peter B. *New Religions in Global Perspective: A Study of Religious Change in the Modern World*. New York: Routledge, 2006.
- CLEARY, Edward L. *The Rise of Charismatic Catholicism in Latin America*. Gainesville: University Press of Florida, 2011.
- CODA, Piero. „Ecclesial Movements and New Communities in the Mission of the Church: A Theological, Pastoral and Missionary Perspective.“ In *Pastors and the Ecclesial Movements*, Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 2009, s. 35–49.
- CODA, Piero. „The Ecclesial Movements, Gift of the Spirit: A Theological Reflection.“ In *Movements of the Church*. Vatican City: Pontifical Council for the Laity, 1999, s. 77-104.
- COLEMAN, John. „Catholic Integralism as a Fundamentalism.“ In KAPLAN, Lawrence, ed. *Fundamentalism in Comparative Perspective*. University of Massachusetts Press, 1992.
- COLLINS, Paul. *Believers: Does Australian Catholicism Have a Future?* Sydney: University of New South Wales Press, 2008.
- Conference des Evêques de France. *L'Église Catholique en France*. Paris: Centurion, 1998.
- CONNORS, Michael E. *What We Have Seen and Heard: Fostering Baptismal Witness in the World*. Eugene, Oregon: Pickwick Publications, 2017.
- CORDES, Paul. *Call to Holiness: Reflections on the Catholic Charismatic Renewal*. Collegeville: Liturgical Press, 1997, s. 3-4.
- CRUZ, Joan C. *Saintly Men of Modern Times*. Huntington: Our Sunday Visitor Publishing, 2003, s. 113-128.
- CUNNINGHAM, Lawrence S. *An Introduction to Catholicism*. New York: Cambridge University Press, 2009.

- CURSILLO. *Spiritual Director's Manual*. Jarrell: National Cursillo Center, 1976.
- ČERVENKOVÁ, Denisa. *Etika mezikulturního a mezináboženského dialogu*. Praha: Karolinum, 2018.
- ČERVENKOVÁ, Denisa. *Katolický pohled na náboženskou pluralitu*. Praha: Karolinum, 2016.
- DALAJLAMA, *Dobré srdce: Buddhistický pohled na Ježíšovo učení*. Praha: DharmaGaia, 2006.
- DARRICAU, Raymond, PEYROUS, Bernard. „Nová společenství ve Francii.” *Salve*, Vol. 4/09 (2009): s. 41–56.
- DAVIE, Grace. *Výjimečný případ Evropa: podoby víry v dnešním světě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.
- DAVIS, Nancy, ROBINSON, Robert. *Claiming Society for God: Religious Movements and Social Welfare*. Indiana University Press, 2012.
- DELGADO GALINDO, Miquel. „Asociaciones internacionales de fieles.“ *Ius canonicum*, Vol. 50 (2010): s. 9-29.
- DESCOULEURS Bernard, GAUD, Christiane. *Marguerite-Marie Alacoque: La Mystique du Coeur*, Paris: Éditions du CERF, 1996.
- DILLON, Michele, ed. *Handbook of the Sociology of Religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- DOHERTY, Catherine de Hueck. *Molchanie*. Combermere: Madonna House Publications, 1991.
- Don de l'esprit, une espérance pour les hommes*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 1999.
- DOOHAN, Leonard. *The Lay-centered Church: Theology and Spirituality*. Minneapolis: Winston Press, 1984.
- DORSCH-JUNGSBERGER, Petra E. *Papstkirche und Volkskirche im Konflikt: die Kommunikationsstrategien von Johannes Paul II., Benedikt XVI. und Franziskus*. Berlin: LIT Verlag, 2014.
- DOWNEY, Michael. *Understanding Christian Spirituality*. New York: Paulist Press, 1997.
- DOYLE, Dennis M., FURRY, Timothy J., BAZZELL, Pascal D. *Ecclesiology and Exclusion: Boundaries of Being and Belonging in Postmodern Times*. Maryknol, N.Y.: Orbis Books, 2012.
- DOYLE, Dennis. „Extraordinary Love in the Lives of Lay People.“ In KING, Jason, SCHREIN, Schannon. *God Has Begun a Great Work in Us: Embodied Love in Consecrated Life and Ecclesial Movements*. Maryknol, N.Y.: Orbis Books, 2015, s. 149-163.
- DRILLING, Peter. *Premodern Faith in a Postmodern Culture: A Contemporary Theology of the Trinity*. Oxford: Rowman & Littlefield, 2006.
- DUBOIS, Jacques. *Les ordres monastiques*. Paris: Presses Universitaires de France, 2005.
- DULLES, Avery. *Evangelization for the Third Millennium*. New York: Paulist Press, 2009.
- DUNN, Marilyn. *The Emergence of Monasticism: From the Desert Fathers to the Early Middle Ages*. Oxford: Blackwell, 2003.
- EFRAIM, *Neskoré dažďe*, Bratislava: Serafín, 1991.
- ERRICKER, Clive, ERRICKER, Jane. *Contemporary Spiritualities: Social and Religious Contexts*. New York: Continuum, 2001.
- ESCRIVÁ, Josemaría. *Der Weg*. Köln: Adamas, 1983.
- ESCRIVÁ, Josemaría. *Furrow*. New York: Scepter, 1987.
- ESCRIVÁ, Josemaría. *Gespräche mit Msgr. Escrivá de Balaguer*. Köln: Adamas, 1992.
- FAGGIOLI, Massimo. „Inclusion and Exclusion in the Ecclesiology of the New Catholic Movements.“ In DOYLE, Dennis M., FURRY, Timothy J., BAZZELL, Pascal D. *Ecclesiology and Exclusion: Boundaries of Being and Belonging in Postmodern Times*. Maryknol, New York: Orbis Books, 2012.
- FAGGIOLI, Massimo. „The New Elites of Italian Catholicism: 1968 and the New Catholic Movements.“ *The Catholic Historical Review*, Vol. 98 (Jan 2012): s. 31-34.
- FAGGIOLI, Massimo. *Sorting Out Catholicism: A Brief History of the New Ecclesial Movements*. Collegeville: Liturgical Press, 2014.
- FAGGIOLI, Massimo. *The Rising Laity: Ecclesial Movements since Vatican II*. New York: Paulist Press, 2016.
- FAGGIOLI, Massimo. *Catholicism and Citizenship: Political Cultures of the Church in the Twenty-First Century*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2017.
- FARINA, Renato. „Dialogue to Win Peace.“ *Traces*, Vol. 6, No. 6 (2004): s. 12-13.
- FARINA, Renato. „The Experience of an Impossible Correspondence.“ *Traces*, Vol. 6, No. 8 (2004): s. 12-16.
- FARNLEITNER, Johannes. *Christifideles Laici: Comments and Reflections*, Rome: Pontifical Council for the Laity, 1990.
- FATIMA APOSTOLATE. *World Apostolate of Fatima Manual*. A M I Press, 2000.
- FAVALE, Agostino. *Comunità nuove nella Chiesa*. Padova: Messaggero, 2003.

- FAVALE, Agostino. *Movimenti ecclesiali contemporanei: dimensioni storiche, teologico-spirituali ed apostoliche*. Roma: LAS, 1982.
- FAVALE, Agostino. *Segni di vitalità nella Chiesa: movimenti e nuove comunità*. Roma: LAS, 2009.
- FERNÁNDEZ, Fidel G. „Charisms and Movements in the History of the Church.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 81–95.
- Feuer und Licht*, Rees: St. Michael-Buchladen, 5 (1994): s.12-30.
- FIORES, Stefano de, GOFFI, Tullo, ed., *Slovník spirituality*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- FISHER, Ronald J. *Paving the Way: Contributions of Interactive Conflict Resolution to Peacemaking*. Oxford: Lexington Books, 2005.
- FITZGERALD, Michael L., BORELLI, John, ed. *Interfaith Dialogue: A Catholic View*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2006.
- FITZGERALD, Michael L. „Vatican II and Interfaith Dialogue.“ In KEE-FOOK CHIA, Edmund. *Interfaith Dialogue: Global Perspectives*. New York: Palgrave Macmillan, 2016, s. 3-16.
- FRATERNITES MONASTIQUES DE JERUSALEM. *Livre de vie*. Paris: Editions du CERF, 2000.
- FREEMAN, Laurence, ed. *Monastery Without Walls: The Spiritual Letters of John Main*. Norwich: Canterbury Press, 2006.
- FREEMAN, Laurence, REYNOLDS, Stefan, ed. *John Main: The Expanding Vision*. Norwich: Canterbury Press, 2013.
- FREEMAN, Laurence. „Úvod.“ In DALAJLAMA, *Dobré srdce: Buddhistický pohled na Ježíšovo učení*. Praha: DharmaGaia, 2006, s. 13–46.
- FREEMAN, Laurence. *Common Ground: Letters to a World Community of Meditators*. London: Bloomsbury, 1999.
- FREEMAN, Laurence. *Křesťanská meditace*, Praha: Vyšehrad, 2010.
- FREEMAN, Laurence. *Light Within: The Inner Path of Meditation*. New York: Crossroad, 1987.
- FUSCO, Roberto, ROCCA, Giancarlo, ed. *Nuove forme di vita consacrata*. Roma: Urbaniana University Press, 2010.
- GAILLARDEZ, Richard R. *Ecclesiology for a Global Church: A People Called and Sent*, Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 2008.
- GALLAGHER, Jim. *Chiara Lubich. A Woman's Work: The Story of the Focolare Movement and its Founder*. New York: New City Press, 1996.
- GANOCZY, Alexandre. „The Ecclesiology of the Charismatic Communities and the Sects.“ In MELLONI, Alberto, ed. *Movements in the Church*, London: SCM Press, 2003.
- GEROSA, Libero. *Canon Law*. Münster: Lit Verlag, 2002.
- GEROSA, Libero. *Carisma e diritto nella Chiesa: riflessioni canonistiche sul "carisma originario" dei nuovi movimenti ecclesiali*. Milano: Edizioni universitarie Jaca, 1989.
- GERRING, John. *Case Study Research: Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- GIUSSANI, Luigi. *La convenienza umana della fede, a cura di Julián Carrón*. Milano: Biblioteca Univ. Rizzoli, 2018.
- GLOCK, Charles Y., BELLAH, Robert N., ed. *The New Religious Consciousness*. Berkeley: University of California Press, 1992.
- GOBBI, Stefano. *Kněžím, přemilým synům Panny Marie*. Olomouc: Mariánské kněžské hnutí, 2006.
- GOEL, Sita Ram. *Catholic Ashrams: Sannyasins or Swindlers?* New Delhi: Voice of India, 1994.
- GOLD, Lorna. *New Financial Horizons: The Emergence of an Economy of Communion*. New York: New City Press, 2010.
- GOLD, Lorna. *The Sharing Economy: Solidarity Networks Transforming Globalisation*. Burlington: Ashgate Publishing, 2004.
- GRACE, Gerald, O'KEEFE, Joseph. *International Handbook of Catholic Education: Challenges for School Systems in the 21st Century*. Dordrecht: Springer, 2007.
- GRIFFITHS, Bede, MATUS, Thomas. *Essential Writings*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2004.
- GUIXOT, Áyuso, PACINI, Andrea, ed. *Chiesa e Islam in Italia: Esperienze e prospettive di dialogo*. Milano: Paoline, 2008.
- HAITSMA, Thomas. *Thomas Merton: Contemplation and Interreligious Dialogue*. Bloomington: Indiana University, 2004.
- HALÍK, Tomáš. „Globalizace a náboženství.“ In DLOUHÁ Jana, DLOUHÝ Jiří, MEZŘICKÝ, Václav, ed. *Globalizace a globální problémy. Sborník učebních textů k celouniverzitnímu kurzu „Globalizace a globální problémy“ 2005-2007*. Praha: Univerzita Karlova, 2006, s. 291-302.
- HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů*. Praha: NLN, 2006.

- HANNA, Tony. „New Church Movements: Friends or Foes?“ *The Furrow*, Vol. 56, č. 2 (2005): s. 83-93.
- HANNA, Tony. *New Ecclesial Movements*. Staten Island: Alba House, 2006.
- HARRIS, Paul T. *Christian Meditation: Contemplative Prayer for a New Generation*. London: Karton, Longman and Todd, 1996.
- HARRIS, Paul T., ed. *Christian Meditation by Those Who Practise It*. Denville, New Jersey: Dimension Books, 1993.
- HARRIS, Paul T., ed. *John Main by Those Who Knew Him*. Ottawa: Saint Paul University, Novalis, 1991.
- HARRIS, Paul. *Christian Meditation: Contemplative Prayer for a New Generation*. London: Darton, Longman and Todd, 1996.
- HAYES, Michael A., ed. *New Religious Movements in the Catholic Church*. London: Continuum, 2006.
- HEBRARD, Monique. *Les nouveaux disciples, voyage a travers les communautés charismatiques*. Paris: Le Centurion, 1979.
- HEELAS, Paul, WOODHEAD, Linda, ed. *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell, 2005.
- HERMANN, Schulze-Berndt. *Neue religiöse Bewegungen innerhalb und ausserhalb der Kirchen*. München: Kösel, 1986.
- HICK, John, KNITTER, Paul F. *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions*. Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1987.
- HOCKEN, Peter. „Catholic Charismatic Renewal: An Ecumenical Current of Grace.“ *Pontificia Universita Urbaniana: Theological Symposium*, 2017.
- HOCKEN, Peter. „The Impact of the Charismatic Movement on the Roman Catholic Church.“ *Journal of Beliefs & Values*, Vol. 25, No. 2 (Aug 2004): s. 205–216.
- HOCKEN, Peter. „What Challenges Do Pentecostals Pose to Catholics?“ *Journal of the European Pentecostal Theological Association*, Vol. 35, No. 1 (2015): s. 48–57.
- HOCKEN, Peter. *Strategie Ducha? Výzva obnovných proudů pro tradiční církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- HOCKEN, Peter. *The Challenges of the Pentecostal, Charismatic, and Messianic Jewish Movements: The Tensions of the Spirit*. Burlington: Ashgate Publishing, 2009.
- HOŠEK, Pavel. „S pořádně odřenou kůží: Rozhovor s Tomášem Halíkem.“ *Dingir*, 3 (2003): s. 97-101.
- HOŠEK, Pavel. *Na cestě k dialogu: Křesťanská víra v pluralitě náboženství*. Praha: Návrat domů, 2005.
- HOYEAU, Céline. „Révélations sru Jean Vanier: comment l'Arche a géré la crise.“ *La Croix*, 22.2.2020.
- HVIDT, Niels. *Christian Prophecy: The Post-Biblical Tradition*, Oxford University Press, 2007.
- CHEETHAM, David, PRATT Douglas, THOMAS, David, ed. *Understanding Interreligious Relations*. Oxford University Press, 2013.
- CHRYSSIDES, George D. *The Bloomsbury Companion to New Religious Movements*. London: Bloomsbury, 2014.
- IRVIN, Dale T., PHAN, Peter C., ed. *Christian Mission, Contextual Theology, Prophetic Dialogue: Essays in Honor of Stephen B. Bevans*. New York: Maryknoll Orbis Books, 2018.
- IVEREIGH, Austen. *The Great Reformer: Francis and the Making of a Radical Pope*. New York: Henry Holt and Copany, 2014.
- JALICS, Franz. *Kontemplativní exercicie: Úvod do kontemplativního životního postoje a Ježíšovy modlitby*. Praha: Triton, 2018.
- JOHNSTON, Francis. *Fatima: The Great Sign*. Charlotte: TAN Books, 2010.
- JUSTER, Daniel C. „Messianic Judaism.“ In BURGESS, Stanley M. and Eduard M. van der MAAS, ed. *The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Christianity*. Grand Rapids: Zondervan, 2010.
- KAPLAN, Lawrence, ed. *Fundamentalism in Comparative Perspective*. University of Massachusetts Press, 1992.
- KÄRKKÄINEN, Veli-Matti. *Introduction to Ecclesiology: Ecumenical, Historical & Global Perspectives*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 2002.
- KASPER, Walter. *The Catholic Church: Nature, Reality and Mission*. London: Bloomsbury, 2015.
- KENTENICH, Joseph. *Schönstatt: die Gründungsurkunden*. Schönstatt: Schönstatt Verlag, 1995.
- KEPEL, Gilles. *The Revenge of God: The Resurgence of Islam, Christianity, and Judaism in the Modern World*. Pennsylvania State University Press, 1994.
- KER, Ian. „New Movements and Communities in the Life of the Church.“ *Louvain Studies*, 27 (2002): s. 69-95.
- KER, Ian. „The Priesthood and the New Ecclesial Movements and Communities.“ *Louvain Studies*, 30 (2005): s. 130-131.
- KIECHLE, Stefan. *Jezuité*. Praha: Grada, 2012.

- KIELY, Robert. „Předmluva.“ In DALAJLAMA, *Dobré srdce: Buddhistický pohled na Ježíšovo učení*. Praha: DharmaGaia, 2006, s. 7-12.
- KING, Jason, SCHREIN, Schannon. *God Has Begun a Great Work in Us: Embodied Love in Consecrated Life and Ecclesial Movements*. College Theology Society. Maryknol, New York: Orbis Books, 2015.
- MNIŠSKÉ BRATRSTVO JERUZALÉM. *Kniha života Mnišského bratrstva Jeruzalém*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2013.
- KOMUNITA BLAHOŠLAVENTSTIEV. *Kniha života*. Edícia Leva z Júdu, nedatováno.
- KUHN, Thomas. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha: Oikoymenh, 1997.
- KÜNG, Hans. *Světový étos: projekt*. Zlín: Archa, 1992.
- L'Église Catholique en France 1998*. Paris: Les Éditions du Cerf, 1998.
- LA COMMUNAUTE DES BEATITUDES. *Le livre de vie*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 1990.
- LAIRD, Martin S. *Into the Silent Land: A Guide to the Christian Practice of Contemplation*. New York: Oxford University Press, 2006.
- LAIRD, Martin. „Prayer.“ In AYRES, Lewis, VOLPE, Medi Ann. *The Oxford Handbook of Catholic Theology*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 346-347.
- LAMB, Matthew L., LEVERING, Matthew, ed. *Vatican II: Renewal within Tradition*. New York: Oxford University Press, 2008.
- LANDRON, Olivier. *Les communautés nouvelles: nouveaux visages du catholicisme français*. Paris: Editions du CERF, 2004.
- LATINOVIC, Vladimir, MANNION, Gerard, WELLE, Jason, ed. *Catholicism Engaging Other Faiths: Vatican II and its Impact*. New York: Palgrave Macmillan, 2019.
- LAWRENCE, Clifford H. *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Ages*. Harlow: Pearson Longman, 2001.
- LE BARS, Stéphanie. „Les Béatitudes en redressement spirituel.“ *Le Monde* (29.11.2011)
- LE BARS, Stéphanie. „Opération "vérité" pour les Frères de Saint-Jean, élaboussés par les scandals.“ *Le Monde* (18. 5. 2013).
- LEAHY, Brendan. *Ecclesial Movements and Communities: Origins, Significance, and Issues*. New York: New City Press, 2011.
- LENNAN, Richard. „Ecclesiology and Ecumenism.“ In MARMION, Declan, HINES, Mary E., ed. *The Cambridge Companion to Karl Rahner*. New York: Cambridge University Press, 2005, s. 128-143.
- LENOIR, Frédéric. *Les communautés nouvelles*. Paris: Fayard, 1988.
- LEROUZES, Dominic. „Le droit canonique et les communautés nouvelles.“ *Studia canonica*, 40 (2006): s. 109-127.
- LEWIS, James R., ed. *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Life in the Spirit Seminars: Team Manual*. Ann Arbor: Word of Life, 1972.
- LUBICH, Chiara. „What is the Focolare Movement.“ *Living City*, Vol. 45 (May 2006).
- LUBICH, Chiara. *Essential Writings: Spirituality, Dialogue, Culture*. Roma: New City Press, 2007.
- LUBICH, Chiara. *In unità verso il Padre*. Roma: Città Nuova, 2004.
- LUBICH, Chiara. *L'Economia di comunione: storia e profezia*. Roma: Città nuova, 2001.
- LUBICH, Chiara. *La dottrina spirituale*. Roma: Città Nuova, 2006.
- LUBICH, Chiara. *Maria: trasparenza di Dio*. Roma: Città Nuova, 2003.
- LUBICH, Chiara. *Una via nuova. La spiritualità dell'unità*. Roma: Città Nuova, 2002.
- LUBICHOVÁ, Chiara. „Pedagogika ve zkušenosti hnutí fokoláre.“ *Nové město*, Vol. 2 (2009): s. 22-23.
- LUBICHOVÁ, Chiara. *Meditace*. Bratislava: Nové mesto, 1991.
- LUM, Kathryn G., HARVEY, Paul, ed. *The Oxford Handbook of Religion and Race in American History*. New York: Oxford University Press, 2018.
- MAIN, John. *Essential Writings*. Maryknoll, New York: Orbis Books, 2002.
- MAIN, John. *Christian Meditation: The Gethsemani Talks*. Christian Meditation Media, 1992.
- MAIN, John. *The Hunger for Prayer*. Montreal: The Benedictine Priory of Montreal, 1983.
- MAIN, John. *The Inner Christ: Word into Silence, Moment of Christ, The Present Christ*. London: Darton, Longman and Todd, 1987.
- MAMIYA, Lawrence A. „American Muslim Mission.“ In PINN, Anthony B., ed. *African American Religious Cultures*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 2009, s. 77-87.
- MANSFIELD, Patti Gallagher. *As By a New Pentecost: The Dramatic Beginning of the Catholic Charismatic Renewal*. Steubenville: Franciscan University Press, 1992.
- MARMION, Declan, HINES, Mary E., ed. *The Cambridge Companion to Karl Rahner*. New York: Cambridge University Press, 2005.

- MARTIN, David. *Tongues of Fire: The Explosion of Protestantism in Latin America*. Oxford: Blackwell Publishers, 1993.
- MARTIN, James. *Jezuitský návod (téměř) na všechno*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018.
- MARTIN, Ralph. „Editorial.“ *Renewal Ministries* (March 2008): s. 1-2.
- MARTIN, Ralph. *The Catholic Church at the End of an Age: What is the Spirit Saying?* San Francisco: Ignatius Press, 1994.
- MAUNDER, Chris. „Apparations of Mary.“ In BOSS, Sarah J., ed. *Mary: The Complete Resource*. Continuum, 2007, s. 424-457.
- MAURER, Susan. *The Spirit of Enthusiasm: A History of the Catholic Charismatic Renewal, 1967-2000*. New York: University Press of America, 2010.
- MAZZOLINI, Sandra. „Extra Ecclesiam Nulla Salus? What Has the Catholic Church Learned about Interfaith Dialogue since Vatican II?“ In LATINOVIĆ, Vladimir. *Pathways for Interreligious Dialogue in the Twenty-first Century*. New York: Palgrave Macmillan, 2016, s. 41-52.
- MCCALLION, Michael J., BENNETT-CARPENTER, Benjamin, MAINES, David R. „Individualism and Community as Contested Rhetorics in the Catholic New Evangelization Movement.“ *Review of Religious Research*, 54 (2012): s. 308-309.
- MCGRATH, Alister E. *Historical Theology: An Introduction to the History of Christian Thought*. Oxford: Blackwell, 1998.
- MELLO DE, Anthony. *Sádhana: Cesta k Bohu*. Brno: Cesta, 1996.
- MELLONI, Alberto, ed. *Movements in the Church*. London: SCM Press, 2003.
- MERMIS-CAVA, Jonathan. „An Anchor and a Sail: Christian Meditation as the Mechanism for the Pluralist Religious Identity.“ *Sociology of Religion* Vol. 70, No. 4 (Winter 2009): s. 432–53.
- MERMIS-CAVA, Jonathan. „Silence as Invented Tradition and Source of Religious Capital: The Case of Christian Meditation.“ *American Sociological Association, Conference Papers*, 2008.
- MERRIGAN, Terrence. „Introduction: Rethinking Theologies of Interreligious Dialogue.“ In MERRIGAN, Terrence, FRIDAY, John, ed. *The Past, Present, and Future of Theologies of Interreligious Dialogue*. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 1–13.
- MESSORI, Vittorio. *Opus Dei: Leadership and Vision in Today's Catholic Church*. Washington: Regnery Publishing, 1997.
- MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Křesťanství a ostatní náboženství*. Praha: Krystal, 1999.
- MEZZOGORI, Ciro. *Vocazione sacerdotale e incardinazione nei movimenti ecclesiali: una questione aperta*. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 2012.
- MIRAVALLE, Mark I. *Introduction to Mary: The heart of Marian Doctrine and Devotion*. Santa Barbara: Queenship Publishing, 1993.
- MITCHELL, Donald W. „A Revealing Dialogue.“ *The Way*, Vol. 78 (1993): s. 42–53.
- MITCHELL, Donald W. „The Focolare Movement and a Buddhist-Christian Dialogue of Deeds and Collaboration.“ *Buddhist-Christian Studies*, Vol. 5 (1985): 195-202.
- MODRAS, Ronald. *Ignatian Humanism: A Dynamic Spirituality for the 21st Century*. Chicago: Loyola Press, 2010.
- MOENS, Jean-Luc. *Paroisses et nouvelle évangélisation: l'apport des mouvements ecclésiaux et nouvelles communautés. Actes du IVe Colloque de Rome*. Paris: Editions de l'Emmanuel, 2009.
- MORTON, Nicholas. *The Medieval Military Orders: 1120-1314*. New York: Routledge, 2014.
- MUCHA, Petr. „Fenomén nových komunit v katolické církvi a příklady z Francie.“ *Studia theologica*, 18, č. 4 (2016): s. 151-171.
- MULLANEY, Michael. *Incardination and the Universal Dimension of the Priestly Ministry: A Comparison Between CIC 17 and CIC 83*. Roma: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 2002.
- MÜLLER, Joachim. *Neue geistliche Gemeinschaften - Vielfalt in der einen Kirche - Konflikte und Grenzen*. Freiburg: Kanisiusverlag, 1998.
- MURPHY, Karen. *Pentecostals and Roman Catholics on Becoming a Christian: Spirit-Baptism, Faith, Conversion, Experience, and Discipleship in Ecumenical Perspective*. Boston: Brill, 2018.
- NAJEE-ULLAH, Tariq S. „Evaluating the Impact of Interfaith Dialogue Between the Muslim American Society and the Catholic Church, Especially Through the Focolare Movement, from the Perspective of Indigenous Muslim Americans.“ Diplomová práce, Georgetown University, 2017.
- NAVARRO, Luis. „Clergy and New Ecclesial Movements. Juridical Issues.“ *Studia Canonica* (2012): s. 375-400.
- NAVARRO, Luis. „L'incardinazione nei movimenti ecclesiali? Problemi e prospettive.“ *Fidelium Iura*, 15 (2005): s. 63-96.
- NETLAND, Harold A. *Dissonant Voices: Religious Pluralism & the Question of Truth*. Vancouver: Regent College Publishing, 1999.

- Neue Gruppierungen im Schweizer Katholizismus*. Zürich: Schweizerisches Pastoralsoziologisches Institut, 2004.
- NUCCI, Alessandra. „The Charismatic Renewal and the Catholic Church.“ *The Catholic World Report* (18.5.2013).
- NUMRICH, Paul D. *The Faith Next Door: American Christians and Their New Religious Neighbors*. New York: Oxford University Press, 2009.
- O'COLLINS, Gerald. *The Second Vatican Council on Other Religions*. Oxford University Press, 2013.
- O'KEEFE. *International Handbook of Catholic Education: Challenges for School Systems in the 21st Century*. Dordrecht: Springer, 2007.
- O'MARA, Phillip F. „Ecumenism in the Catholic Charismatic Renewal Movement.“ *Journal of Ecumenical Studies*, Vol. 17, No. 4 (1980): s. 647-657.
- O'CONNOR, Edward D. *The Pentecostal Movement in the Catholic Church*. Indiana: Ave Maria Press, 1971.
- ORMEROD, Neil J., CLIFTON, Shane. *Globalization and the Mission of the Church*. London: Continuum, 2009.
- OSBORNE, Kenan. *Ministry: Lay Ministry in the Roman Catholic Church, its History and Theology*. New York: Paulist Press, 1993.
- OZZANO, Luca. „Social Movements, Innovation, and Governance: The Case of the Economy of Communion in Italy.“ *Politics and Religion*, Vol. 13, No. 2 (2019): s. 267–84.
- PADEN, William E. *Bádání o posvátnu: náboženství ve spektru interpretací*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.
- PALMISANO, Stefania. *Exploring New Monastic Communities: The (Re)invention of Tradition*. Surrey: Ashgate, 2015.
- PANIKKAR, Raimon. *The Intrareligious Dialogue*. New York: Paulist Press, 1999.
- PANIKKAR, Raimon. „Religious Pluralism: The Metaphysical Challenge.“ In ROUNER, Leroy, ed. *Religious Pluralism*. University of Notre Dame Press, 1984.
- PELIKAN, Jaroslav. *Ježíš v proměnách staletí: jeho vliv na dějiny, myšlení a kulturu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.
- PERETTO, Elio. *Movimenti spirituali laicali del Medioevo, tra ortodossia ed eresia*. Roma: Edizioni Studium, 1985.
- PERINI, Piergiorgio. „Cellules paroissiales d'évangélisation.“ In MOENS, Jean-Luc. *Paroisses et nouvelle évangélisation: l'apport des mouvements ecclésiaux et nouvelles communautés. Actes du IVe Colloque de Rome*. Paris: Editions de l'Emmanuel, 2009, s. 237-250.
- PERRY, Sheila, ed. *Aspects of Contemporary France*. New York: Routledge, 1997.
- PESARE, Oreste, ed. *Then Peter Stood Up: Collection of the Popes' Addresses to the Catholic Charismatic Renewal from its Origin to the Year 2000*. Vatican City: ICCRS, 2000.
- PETRÁČEK, Tomáš. „Proč a jak vznikají řeholní řády?“ *Salve*, č.16/1 (2006): s. 101-118.
- PETRÁČEK, Tomáš. *Církev, tradice, reforma: odkaz Druhého vatikánského koncilu*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- PINGAULT, Pascal et Marie-Annick. *A la rencontre des communautés nouvelles*. Burtin: Éditions des Béatitudes, 2005.
- PIRNOSOVA, Blanka. *Koho má za zády? Čtyřicet dramatických let kardinála Miloslava Vlka*. Praha: Nové Město, 2002.
- PORTILLO, Alvaro del. „Homilie preláta Opus Dei na náměstí svatého Petra.“ *Informační listy Opus Dei* (1993): s. 12-13.
- RACE, Alan. *Christians and Religious Pluralism: Patterns in the Christian Theology of Religions*. London: SCM Press, 1983.
- RAHNER, Karl, VORGRIMLER, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996.
- RAJLICH, Jan. „Hnutí Světlo-Život a evangelizace.“ *Teologické texty*, 6 (1996): s. 190-191.
- RANSON, David. „From Secular Institute to Ecclesial Movement: Conjunctions of the Sacred and the Secular in the Twentieth Century.“ *The Australasian Catholic Record*, 89.2 (Apr 2012).
- RATZINGER, Joseph. „The Theological Locus of Ecclesial Movements.“ *Communio*, Vol. 25, 3 (1998): s. 480-504.
- RATZINGER, Joseph. *Faire route avec Dieu: l'Église comme communion*. Langres: Parole et Silence, 2003.
- RATZINGER, Joseph. *New Outpourings of the Spirit: Movements in the Church*. San Francisco: Ignatius Press, 2007.
- RAUSCH, Thomas. *Radical Christian Communities*. Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2002.
- RICHER, Etienne. *Proč milovat Izrael*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- ROCCA, Giancarlo. *Primo censimento delle nuove comunita*. Roma: Urbaniana University Press, 2010.

- ROCHE, Jean-Pierre. *La nouvelle évangélisation racontée à ceux qui s'interrogent*. Paris: Editions de l'Atelier, 2013.
- ROMBERG, J. H. F. *Die neuesten Bewegungen in der katholischen Kirche*. Berlin: E. S. Müller, 1845.
- RONDONI, Davide, ed. *Communion and Liberation: A Movement in the Church*. Montreal: McGill University Press, 2000.
- ROOF, Wade C. „Religion and Spirituality. Toward an Integrated Analysis.“ In DILLON, Michele, ed. *Handbook of the Sociology of Religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s. 137-148.
- ROSSÉ, Gérard, ed. *An Introduction to the Abba School: Conversations from the Focolare's Interdisciplinary Study Center*. Rome: New City Press, 2002.
- ROWLAND, Tracey. *Ratzinger's Faith: The Theology of Pope Benedict XVI*. New York: Oxford University Press, 2008.
- RUFF, Mark E. *The Wayward Flock: Catholic Youth in Postwar West Germany, 1945-1965*. University of North Carolina Press, 2005.
- RYLKO, Stanislav. „New Fruits of Ecclesial Maturity.“ In *The Beauty of Being a Christian*. Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 15-27.
- RYLKO, Stanislav. „The Event of 30 May 1998 and its Ecclesiological and Pastoral Consequences.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*. Pontificium Concilium pro Laicis, Vatican, 2000, s. 37-39.
- SALIBA, John A. *Understanding New Religious Movements*. Walnut Creek: Altamira Press, 2003.
- SANTOS, Jason B. *A Community Called Taizé: A Story of Prayer, Worship and Reconciliation*. Westmont: InterVarsity Press, 2008.
- SAVORANA, Alberto. „Education: I Prefer Reason and Reality to Values and Desire.“ *Traces*, Vol. 6, No. 6 (2004): s. 26-27.
- SAVORANA, Alberto. *The Life of Luigi Giussani*. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2018.
- SCOLA, Angelo. *Avvenimento e tradizione: questioni di ecclesiologia*. Milano: Edizioni Universitarie Jaca, 1987.
- SECONDIN, Bruno. *I nuovi protagonisti. Movimenti, associazioni, gruppi nella Chiesa*. Roma: Edizioni Paoline, 1991.
- SECONDIN, Bruno. *Nová hnutí v církvi*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.
- SHARPE, Eric. „The Goals of Interreligious Dialogue.“ In HICK, John, ed. *Truth and Dialogue in World Religions: Conflicting Truth-Claims*. London: Sheldon Press, 1974, s. 77-95.
- SHELDRAKE, Philip. *A Brief History of Spirituality*. Oxford: Blackwell, 2007.
- SHELDRAKE, Philip. *Spirituality: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- SCHLÖGEL, Herbert. „Neue geistliche Bewegungen: Ein Beitrag zum Ethos in der Kirche.“ *Theologie der Gegenwart* (1990): s. 256-266.
- SCHMIDT-LEUKEL, Perry. *Theologie der Religionen. Probleme, Optionen, Argumente*. München: Ars Una, 1997.
- SCHROEDER, Roger. „Mission in Roman Catholic Theology.“ In IRVIN, Dale T. and Peter C. PHAN, ed. *Christian Mission, Contextual Theology, Prophetic Dialogue: Essays in Honor of Stephen B. Bevans*. New York: Maryknoll Orbis Books, 2018, kap. 2.
- SCHWEITZER, Albert. *The Quest of the Historical Jesus*. New York: Dover Publications, 2005.
- SICARI, Antonio M. „Ecclesial Movements: A New Framework for Ancient Charisms.“ *Communio*, Vol. 29, č. 2 (2002): s. 294-296.
- SIMONIS, Adrianu. „The Genius of the Movement.“ *Traces*, (2004/8): s. 13.
- SISTACH, Lluís M. „Freedom of Association in the Church.“ In *The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*, Vatican: Pontificium Concilium pro Laicis, 2000, s. 187-202.
- SKALICKÝ, Karel. *V zápase s posvátnem: Náboženství v religionistickém bádání*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.
- SKALICKÝ, Karel. *Církev v Evropě, Evropa v církvi: teologický vhled do dějin Evropy primatelem svobody a revoluce*. Svitavy: Trinitas, 2019.
- SKOLIMOWSKI, Henryk. *Účastná mysl*. Praha: Mladá fronta, 2001.
- SLABY, Alexandra. „The Christian Meditation Movement: A Critical Perspective.“ *Studies: An Irish Quarterly Review*, Vol. 18, No. 431 (Sep 2019): s. 313-331.
- SMITH, William. „The Church.“ In *Aspects of Contemporary France*. PERRY, Sheila, ed. New York: Routledge, 1997.
- SMOCK, David R. *Interfaith Dialogue and Peacebuilding*. Washington: United States Institute of Peace Press, 2002.

- SPIEKER, Manfred, ed. *Katholische Kirche und Zivilgesellschaft in Osteuropa: postkommunistische Transformationsprozesse in Polen, Tschechien, der Slowakei und Litauen*. München: Schöningh, 2003.
- STANĚK, Martin. „Eschatologická společnost. K recepci mariánských zjevení v České republice.“ In NEŠPOR, Zdeněk. *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004, s. 56-74.
- STARK, Rodney, BAINBRIDGE, William. *The Future of Religion: Secularization, Revival, and Cultural Formation*. Berkeley: University of California Press, 1985.
- STINISSEN, Wilfrid. *Křesťanská hlubinná meditace*. Kostlní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- SUENENS, Léon J. *A New Pentecost?* London: Darton, Logman and Todd, 1974.
- SUENENS, Léon J. *Ecumenism and Charismatic Renewal: Theological and Pastoral Orientations*. Ann Arbor: Servant Books, 1978.
- SUGUNASIRI, Suwanda H. J. „Spiritual Interaction, not Interfaith Dialogue: A Buddhist Contribution.“ *Buddhist-Christian Studies*. Vol. 16 (1996): s. 143-165.
- SULLIVAN, Francis. *Charisms and Charismatic Renewal: A Biblical and Theological Study*. Ann Arbor: Servant Books, 1982.
- SWATOS, William H., ed. *Encyclopedia of Religion and Society*. London: Sage Publications, 1998.
- SWINTON, John, MOWAT, Harriet. *Practical Theology and Qualitative Research*. London: SCM Press, 2016.
- SZCZEPANIEC, Stanisław. *Pedagogia nowego człowieka w Ruchu Światło-Życie: głos w dyskusji*. Wydawnictwo S.N., 1992.
- ŠEDIVÝ, Jan. *O kontemplaci*. Brno: Cesta 2014.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Spiritualita křesťanského východu*. Řím: Křesťanská akademie, 1983.
- ŠTAMPACH, Ivan. *Náboženství v dialogu. Kritické studie na pomezí religionistiky a teologie*. Praha: Portál, 1998.
- TEASDALE, Wayne. *Catholicism in Dialogue: Conversations Across Traditions*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 2004.
- The Ecclesial Movements in the Pastoral Concern of the Bishops*. Pontificium Concilium pro Laicis, Vatican, 2000.
- The Life in the Spirit Seminars - Team Manual*. Ann Arbor: Word of Life, 1972.
- THE-MERTENS, Stephie. „Organisational Strategies to Bridge the Theological Language Gap. Exploring the Youth Ministry Practice of New Ecclesial Movements through Case Study Research.“ *Journal of youth and theology*, 16 (2017): s. 3-24.
- THORNHILL, John. „Influential New Ecclesial Movements Face the Challenge of Inculturation.“ *Australasian Catholic Record*, 84.1 (Jan 2007): s. 70-72.
- TORCIVIA, Mario. *Guida alle nuove comunità monastiche italiane*. Casale Monferrato: Piemme, 2001.
- TORNO, Armando. *Chiara Lubich: A Biography*. New York: New City Press, 2012.
- TORNO, Armando. *Portarti il mondo fra le braccia: vita di Chiara Lubich*. Roma: Città nuova, 2011.
- TRAPNELL, Judson B. *Bede Griffiths: A Life in Dialogue*. Albany: State University of New York Press, 2001.
- UCKO, Hans. *The People and the People of God: Minjung and Dalit Theology in Interaction with Jewish-Christian Dialogue*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2002.
- VÁCLAVÍK, David. *Religionistická typologie a taxonomie*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- VALENTIN, Friederike, ed. *Lebendige Kirche: neue geistliche Bewegungen*. Mainz: Matthias-Grünwald-Verlag, 1988.
- VANDERSTRAETEN, Raf. „Religious Congregations at Work in Education.“ In GRACE, Gerald, O'KEEFE, Joseph. *International Handbook of Catholic Education: Challenges for School Systems in the 21st Century*. Dordrecht: Springer, 2007, s. 519-539.
- VANIER, Jean. *Community and Growth*. New York: Paulist Press, 1989.
- VANIER, Jean. *Our Life Together: A Memoir in Letters*. New York: Harper Collins, 2007.
- VANIER, Jean. *The Scandal of Service: Jesus Washes Our Feet*. London: Darton, Longman and Todd, 1996.
- VERONESI S., G. BOSELLI, G. MARCHESI. *L'unità é la nostra avventura: Il Movimento dei Focolari*. Roma: Città Nuova, 1993.
- Vies consacrée*. Revue publiée par le Centre de Documentation et de Recherches Religieuses, Namur.
- VILLEMEN, Laurent. „La paroisse, les diocèses et les nouveaux Mouvements.“ *Études*, 12 (2016): s. 635-646.
- VLK, Miloslav. *Rola ruchów i stowarzyszeń katolickich w jenoczacej sie Europy*. Czestochowa, 2001.
- VOLRÁB, Vladimír. „Meditatio Seminar in Prague: Spirituality in a Secular Society.“ *Meditatio Newsletter* (Jul 2016).

- WALLIS, Roy. *The Elementary Forms of the New Religious Life*. London: Routledge & Kegan, 1984.
- WALSH, Michael H. *Opus Dei: An Investigation into the Powerful, Secretive Society within the Catholic Church*. San Francisco: Harper, 2004.
- WAYMEL, Dominique. „Les mouvements et associations de fidèles dans l'ecclésiologie de Joseph Ratzinger.“ *Nouvelle revue théologique*, Vol. 136, č. 4 (2014): s. 577-595.
- WEAG, Gerhard. *Nové komunity v 3. tisícročí*. Bratislava: Lúč, 2001.
- WEBER, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. University of California Press, 1978.
- WHITEHEAD, Charles. „The Role of the Ecclesial Movements and New Communities in the Life of the Church.“ In HAYES, Michael A., ed. *New Religious Movements in the Catholic Church*. London: Continuum, 2006, s. 15-29.
- WITTBURG, Patricia. *The Rise and Decline of Catholic Religious Orders: A Social Movement Perspective*. Albany: State University of New York Press, 1994.
- WYNNE, Edward. *Traditional Catholic Religious Orders: Living in Community*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books, 1988.
- YOUNG, Francis. *A History of Exorcism in Catholic Christianity*. Cambridge: Palgrave Macmillan, 2016.
- ZADRA, Barbara. *I movimenti ecclesiali e i loro statuti*. Roma: Pontificia Università Gregoriana, 1997.
- ZANZUCCHI, Michele, ed. *Focolari: La fraternità in movimento*. Roma: Città Nuova, 2009.
- ZANZUCCHI, Michele, PALIOTTI, Oreste. *Chiara Lubich: il cielo e l'umanità*. Roma: Città Nuova, 2009.
- ZIMMERLING, Peter. *Die charismatischen Bewegungen: Theologie, Spiritualität, Anstöße zum Gespräch*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2001.

Církevní dokumenty

- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha: Česká biblická společnost, 1993.
- Codex Iuris Canonici*. Praha, Zvon: 1994.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu. Gaudium et spes: pastorální konstituce o církvi v dnešním světě*. Praha: Zvon, 1995.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu. Lumen gentium: věroučná konstituce o církvi*. Praha: Zvon, 1995.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu. Nostra aetate: deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím*. Praha: Zvon, 1995.
- Dokumenty II. vatikánského koncilu. Unitatis redintegratio: dekret o ekumenismu*. Praha: Zvon, 1995.
- FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium: apoštolská exhortace o hlásání evangelia v současném světě*. Praha: Paulinky, 2014.
- JAN PAVEL II. *Christifideles laici: apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě*. Praha: Zvon, 1990.
- JAN PAVEL II. *Novo millennio ineunte: apoštolský list na závěr jubilejního roku 2000*. Praha: Česká biskupská konference, 2001.
- JAN PAVEL II. *Redemptoris missio: encyklika o stálé platnosti misijního poslání*. Praha: Zvon, 1994.
- JAN PAVEL II. *Ut unum sint: encyklika o ekumenickém úsilí*. Praha: Zvon, 1995.
- KOMISE PRO NÁBOŽENSKÉ VZTAHY S JUDAISMEM. *Neboť dary a Boží povolání jsou neodvolatelné*. Datováno 10.12.2015. Oficiální website, dostupné 14.2.2020, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/relations-jews-docs/rc_pc_chrstuni_doc_20151210_ebraismo-nostra-aetate_en.html
- KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, RATZINGER, Joseph. *List biskupům katolické církve o některých aspektech křesťanské meditace*. Praha: Krystal, 1999.
- KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. *Iuvenescit Ecclesia: dokument o vztahu mezi hierarchickými a charismatickými dary*. Datováno 15.6.2016. Oficiální website, dostupné 11.2.2020, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20160516_iuvenescit-ecclesia_en.html
- PAPEŽSKÁ RADA PRO KULTURU, PAPEŽSKÁ RADA PRO MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG. *Ježíš Kristus, nositel živé vody*. Praha: Česká biskupská konference, 2003.
- PAPEŽSKÁ RADA PRO MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG. *Dialog a hlásání: o mezináboženském dialogu a hlásání evangelia*. Datováno 19.5.1991. Oficiální website, dostupné 25.1.2020, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/interelg/documents/rc_pc_interelg_doc_19051991_dialogue-and-proclamatio_en.html
- PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi: apoštolská exhortace o hlásání evangelia*. Praha: Zvon, 1990.

Internetové a další zdroje

- „Address of His Holiness Pope Francis to the Renewal in the Holy Spirit Movement.“ Vatican. Oficiální website, datováno 3.6.2015, dostupné 19.1.2020,
http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/july/documents/papa-francesco_20150703_movimento-rinnovamento-spirito.html
- Bodhi Sanga. Official website, dostupné 20.3.2020,
<http://www.bodhisangha.net/index.php/en/bodhisangha-engl>
- Brothers of Saint John. Oficiální website, dostupné 16.10.2019, <http://csjohn.org/brothers/>
- Cammino Neocatecumenale. Oficiální website, dostupné 2.3.2020,
<http://neocatechumenaleiter.org/it/storia/#el-camino-en-la-actualidad>
- Charis: Catholic Charismatic Renewal International Service. Oficiální website, dostupné 11.2.2020,
<https://www.charis.international/en/home/>
- Chemin Neuf. Oficiální website, dostupné 20.10.2019, <https://www.chemin-neuf.org/fr/>
- Community of the Beatitudes. Oficiální website, dostupné 24.10.2019, <https://beatitudes.org/en/>
- Communauté de Chemin Neuf. Oficiální website, dostupné 20.10.2019, <https://www.chemin-neuf.fr/fr/oecumenisme/vie-oecumenique>
- Comunione e Liberazione. Oficiální website, dostupné 22.10.2019, <https://it.clonline.org/cl/t218/laici-e-religiosi>
- Contemplative Outreach. Oficiální website, dostupné 19.3.2020, <https://www.contemplativeoutreach.org/>
- Cursillo. Oficiální website, dostupné 28.2.2020, <https://www.cursillo.cz/>
- „Dialogue with Muslims.“ Focolare. Oficiální website. Dostupné 12.3.2020,
<https://www.focolare.org/en/chi-siamo/#organizzazione>
- Emmanuel Community. Oficiální website, dostupné 15.10.2019, <https://emmanuel.info/en/>
- Famille Monastique de Bethléem. Oficiální website, dostupné 4.11.2019,
<http://english.bethleem.org/monasteres.php>
- „Father Cantalamessa on Charismatic Renewal.“ *ZENIT News Agency* (14.6.2016), dostupné 12.3.2020,
<https://zenit.org/articles/father-cantalamessa-on-charismatic-renewal/>
- Fatimský apoštolát v ČR. Oficiální website, dostupné 14.9.2019, <http://www.cm-fatima.cz/m/fatimsky-apostolat-v-cr-24/>
- Fraternités de Jérusalem. Oficiální website, dostupné 4.11.2019, <http://jerusalem.cef.fr/de-jerusalem/nos-liens>
- „Hindu Organizations Honor Chiara Lubich: For Tireless Dedication to Peace and Unity.“ *ZENIT News Agency* (8.1. 2001), dostupné 16.3.2020, <https://zenit.org/articles/hindu-organizations-honor-chiara-lubich-2/>
- „Hinduism.“ Oficiální website Hnutí fokoláre, dostupné 17.3.2020, <https://www.focolare.org/en/in-dialogo/grandi-religioni/induismo/>
- „Hindus Meet John Paul II. at Audience.“ *ZENIT News Agency* (20.6. 2002), dostupné 17.3.2020,
<https://zenit.org/articles/hindus-meet-john-paul-ii-at-audience-2/>
- Hnutí fokoláre. Oficiální website, dostupné 14.3.202, <https://www.focolare.cz/>
- „I movimenti ecclesiali nella sollecitudine pastorale dei vescovi.“ Città del Vaticano: Libreria editrice vaticana, 2000.
- „Islam.“ Oficiální website Hnutí fokoláre, dostupné 14.3.2020,
<https://www.focolare.org/en/dialogue/grandi-religioni/islam/>
- Katolická charismatická obnova. Oficiální website, dostupné 21.3.2020, <http://cho.cz/>
- Koinonia Jan Křtitel. Oficiální website, dostupné 20.1.2020, <https://www.koinonia.cz/>
- Kurzy Alfa v katolické círvi. Oficiální website, dostupné 21.3.2020, <http://www.katolalfa.cz/>
- L'Arche International. Oficiální website, dostupné 25.9.2019, <https://www.larche.org/in-the-world#all> (září 2019).
- Lassalle-Haus. Oficiální website, dostupné 19.3.2020, <https://www.lassalle-haus.org/en/program.html>
- Legion of Mary. Oficiální website, dostupné 16.9.2019, <https://www.legionofmary.ie/about>
- Mariánské kněžské hnutí. Oficiální website, dostupné 14.9.2019, <http://www.mkh.cz/>
- Meditatio Centre. Oficiální website, dostupné 18.3.2020, <http://www.meditatio.co.uk/>
- Meditatio. „Religion: Interfaith, Contemplative Christianity and Dialogue with the Secular World.“ Oficiální website, dostupné 22.3.2020, <http://www.meditatio.co.uk/religion/>
- „Mezináboženský dialog mezi výzvou a realitou.“ Tomáš Halík, Brusel, Evropský parlament, 10.1.2008. Dostupné 16.2.2019 <http://halik.cz/cs/tvorba/proslovy-kazani/proslov/8/>.
- Mezinárodní křesťanské velvyslanectví Jeruzalém. Oficiální website, dostupné 24.3.2020,
<https://www.icej.cz/>
- Miloslav Vlk. Oficiální website, dostupné 12.3.2018,
<http://www.kardinal.cz/http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article&articleID=235>

„Muslims to Attend General Audience.“ *ZENIT News Agency* (26.4.2005), dostupné 18.3.2020, <https://zenit.org/articles/muslims-to-attend-general-audience/>

„Musulmani e cristiani insieme.“ *Citta nuova*, Vol. 21 (Nov 2008): s. 19.

„Mysticism and God-relatedness.“ *Islamochristiana* 34 (2008): s. 79-86.

„Nine Thousand Jewish, Christian, and Muslim Youths March for Peace.“ *ZENIT News Agency* (21.5.2002), dostupné 17.3.2020, <https://zenit.org/articles/9-000-jewish-christian-and-muslim-youths-march-for-peace/>

„Oblastes of the World Community for Christian Meditation.“ Oficiální website, dostupné 18.3.2020, <https://www.wccm.org/content/about-world-community-christian-meditation>

Opus Dei. Oficiální website, dostupné 16.9.2019, <https://www.opusdei.org/cs-cz/>

Order of Canada. Governor General of Canada. Oficiální website, dostupné 12.3.2020, <http://archive.gg.ca/honours/search-recherche/honours-desc.asp?lang=e&TypeID=orc&id=12317>

Papežská rada pro laiky. *International Associations of the Faithful: Directory*. Libreria Editrice Vaticana, dostupné 14.3.2020, http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/laity/documents/rc_pc_laity_doc_20051114_associazioni_en.html#WORK%20OF%20MARY.

„Pontiff Backs Muslim-Christian Meeting: Cardinal Tells Participants About Way of Peace.“ Immaculada Alvarez, *ZENIT News Agency* (13.10.2008), dostupné 18.3.2020, <https://zenit.org/articles/pontiff-backs-muslim-christian-meeting/>

Sant'Egidio. Oficiální website, dostupné 19.10.2019, <https://www.santegidio.org/pageID/30008/langID/it/.html>

Schönstattské hnutí. Oficiální website, dostupné 7.11.2019, <http://www.schoenstatt.cz/drupal7/content/schonstatt>

Světové společenství pro křesťanskou meditaci. „Meditační skupiny.“ Oficiální website, dostupné 18.3.2020, <http://www.krestanskameditace.cz/meditacni-skupiny>

Taizé. Oficiální website, dostupné 2.11.2019, http://www.taize.fr/cs_rubrique325.html

Templeton Prize. „Previous Prize Winners.“ Oficiální website, dostupné 14.3.2020, <http://www.templetonprize.org/previouswinner.html>

The Center for Action and Contemplation. Oficiální website, dostupné 19.3.2020, <https://cac.org/>

The John Main Centre for Meditation and Inter-religious Dialogue at Georgetown University. Oficiální website, dostupné 20.3.2020, <https://johnmaincenter.org/dialogue/>

The Sword of the Spirit. Oficiální website, dostupné 21.3.2020, <https://www.swordofthespirit.net/our-communities/>

The World Community for Christian Meditation. Oficiální website, dostupné 30.10.2019, <http://www.wccm.org/content/about-world-community-christian-meditation>

The Word of God Community. Oficiální website, dostupné 12.1.2020, <http://www.thewordofgodcommunity.org/>

„Univerzitní institut Sophia.“ *Nové město*, Vol. 2 (2009): s. 17-20.

World Community for Christian Meditation. Oficiální website, dostupné 18.3.2020, <https://www.wccm.org/>

Worldwide Marriage Encourager. Oficiální website, dostupné 23.2.2020, <http://www.wmme.org/>

11 ABSTRAKT

MUCHA, Petr. *Fenomén nových církevních hnutí a jejich postoj v otázce mezináboženských vztahů*. České Budějovice 2020. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce: Karel Skalický.

Klíčová slova: nová církevní hnutí, katolická církev, vztahy mezi náboženstvími, mezináboženský dialog, Druhý vatikánský koncil, spiritualita, laici v církvi, typologie církevních hnutí.

Tato disertační práce zkoumá nová církevní hnutí a jejich postoj k mezináboženské problematice. Zabývá se tak dvěma aktuálními fenomény dnešní katolické církve. Nová církevní hnutí se rozvinula v období posledního století a představují stále vlivnější fenomén v teologii i pastoraci. Mezináboženská tematika posiluje v teologické reflexi od Druhého vatikánského koncilu a nabývá na aktuálnosti s postupující globalizací ve světě.

Práce nejdříve analyzuje fenomén nových církevních hnutí, věnuje se definici jevu a popisu hlavních charakteristik, jako jsou laický aspekt a důraz na duchovní obnovu církve. Dále hnutí zasazuje do eklesiologického, spirituálně-teologického a historického kontextu a zvláštní pozornost věnuje jejich výchozím aspektům, jako jsou specifické charisma a sdílená spiritualita.

Další část obsahuje teologickou reflexi mezináboženské problematiky po Druhém Vatikánském koncilu, včetně nástinu typologie mezináboženských postojů, který slouží jako referenční rámec pro samotné studium vztahu nových hnutí k jiným náboženstvím. Následující analýza ukazuje, že tento vztah je utvářen především charakterem jejich spirituality a díky tomu existuje celé spektrum postojů: exkluzivistické, inklusivistické, i pluralistické.

V poslední části jsou hnutí tříděna do pěti kategorií na základě jejich spirituality. Výsledkem je komplexní typologie nových církevních hnutí, která představuje jeden z hlavních výstupů disertace. K ilustraci dosažených výsledků slouží speciální studie v závěrečné části disertace, v nichž jsou analyzována následující hnutí: Katolická charismatická obnova, Hnutí fokoláre a Světové společenství pro křesťanskou meditaci.

12 ENGLISH ABSTRACT

Keywords: New ecclesial movements, Catholic Church, interfaith relations, interreligious dialogue, Second Vatican Council, spirituality, church laity, typology of ecclesial movements

This dissertation examines new ecclesial movements and their attitude towards interfaith themes. By doing so, it deals with two significant phenomena of contemporary Catholic Church. New church movements have developed over the last century and represent an increasingly influential phenomenon in theology and pastoral work. Interfaith themes have intensified in theological reflection since the Second Vatican Council and their relevancy is increasing with advancing globalization in the world.

The work first analyzes the phenomenon of new ecclesial movements, deals with the definition and describes the main characteristics, such as lay aspect and emphasis on spiritual renewal. Then, the movements are placed in ecclesiological, spiritual-theological and historical contexts and special attention is paid to their initial aspects, such as specific charisma and shared spirituality.

Next part contains theological reflection on interfaith issues after the Second Vatican Council, including the typology of the main interfaith attitudes, which serves as a reference framework for the study of interfaith relations of new movements. Following analysis shows that this relationship is shaped primarily by the characteristics of their spirituality, and in result there is a whole spectrum of attitudes: exclusivistic, inclusivistic, and pluralistic.

In the last part, the movements are divided into five categories based on their spirituality. It results in a new comprehensive typology of the new ecclesial movements, which represents one of the main contributions of this dissertation. Special studies in the final part of the dissertation illustrate the achieved results. The following three movements are analyzed in detail: Catholic Charismatic Renewal, Focolare Movement and World Community for Christian Meditation.